

HET NEDERLANDSCH TOONEEL.

HET

Nederlandsch Tooneel

— KRONIEK EN KRITIEK —

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

Uitgegeven onder leiding van het Hoofdbestuur

Hoofdredacteur Mr. J. N. VAN HALL

Achtste Jaargang

October 1878 — Mei 1879

UTRECHT — J. L. BEIJERS.

Algemeene Stoomdrukkerij van gebroeders Bin Ger, Amsterdam.

TOONEELKRONIEK.

HET TOONEEL IN DE HOOFDSTAD.

I.

Zijn het „*Marche, marche*” van den Wandelenden Jood, en het „*Keine Ruh' bei Tag und Nacht*” uit Mozart's Figaro, de „Leitmotive”, die den Nederlandschen tooneelspeler plegen te vergezellen — arme kroniekschrijver, die gedwongen is die wilde jagd zoo goed hij kan, te volgen! Wie zal het hem euvel duiden, zoo hij daarbij nu en dan buiten adem geraakt, den jachtstoet laat voortijlen om dien straks langs een korteren weg weer in te halen, op het gevaar af, dat daardoor enkele bijzonderheden van den geforceerden tocht aan zijn aandacht ontsnappen? Wie zal er zich aan ergeren, wanneer ook zijn kroniek soms iets van dat gejaagde heeft, dat de campagnes van onze Nederlandsche Schouwburgen, en in het bijzonder die van de Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel” kenmerkt

Na deze inleiding — noem het een *captatio benevolentiae* als ge wilt! — hervat ik mijn taak, waar ik die aan het eind van het vorige wintersaizoen neerlegde.

De zomercampagne van „Het Nederlandsch Tooneel” gaf weinig nieuws te aanschouwen. *De Werkman, Paketten voor Dames, Citroenen, Fanus Tulp, Onze Mannen, De Meineedige, de Markies de Villemer, Schijngoeden, (Les faux Bonshommes)*, ziedaar de *reprises* — en ik moet bekennen, de slechtste stukken zijn het niet.

De nieuwe bewerking van een reeds vroeger bij een ander

gezelschap opgevoerd stuk, *De Speculanten* van Huf van Buren gaf veel genoegen. Men hoopt op eene herhaling in het wintersaizoen.

Jammer, dat ik bij deze stukken ook *Yzervreter* moet voegen, een stuk, dat zóo bemind was bij wijlen Grader, dat men mocht hopen het niet hier te zullen ontmoeten.

Iets nieuws was het openingsstuk op 11 Mei *De zwarte kapitein of de Venetiaansche bruiloft v. Victor Sejour* door *G. Francois (F. Gunst.)* Moge het als letterkundig product tot de „draken” behooren, het werd op zóo verdienstelijke wijze, vooral door de heeren *Veltman* en *Moor* en Mejuffrouw *Poolman* opgevoerd, dat de beminnaar van tooneelspeelkunst voldaan kon zijn. *De Kaartlegster* van Sejour, werd tweemaal gegeven en eerst den 10^{den} Juni kwam er een stuk, dat eenigen tijd kon aanblijven: het was *Prettige Schoonouders* van *Barrière* en *Thiboust* door eene dame, die zich achter den aanminnigen naam van *Teunis* verbergt, even onberispelijk vertaald, als zij indertijd „Twee Weeuwtyes” vertaalde.

Dit stuk is inderdaad gelijk het programma meldt, „Voor het Nederlandsch tooneel *bewerkt*” de toestanden zijn zoogoed als de namen geheel Nederlandsch geworden, al erken ik gaarne, dat namen als *Van Leuterom* en *Schapengal* minder passen op een programma van den eersten Schouwburg des lands.

Ons volk heeft een bijzondere neiging voor het blijspel en zelfs het kluchtspel staat sedert eeuwen bij ons in hooge eere, maar de „*haute comédie*” valt zeer zeker ook in den smaak en er is dus geen reden om met het oog op den trek (ik zeg niet den *smaak*) van de minstontwikkelden, te speculeeren op een mogelijk succes van het *bas comique*. Men beproeve eene hoogere soort blijspel en men zal evenzeer succes hebben. Het stuk is in het hoofdmotief zeer zwak, immers een *Karel Overeem*, door *Moor* uitmuntend weergegeven, die onuitstaanbare schoonouders heeft, die zich en hunne kennissen bij hem inkwartieren en hemzelve ongeveer noodzaken de vlucht te nemen, zulk een man zal — als hij niet voor idioot moet doorgaan, — zijne schoonouders het huis uithouden en zijne vrouw doen beseffen, dat het niet anders

kan — deed hij dit, dan was het stuk reeds in het eerste bedrijf uit. De toestanden zijn evenwel zeer comisch en het spel was goed geëvenredigd aan het stuk, met alle goede en minder goede eigenschappen. Immers ook in het spel wordt het *bas comique* aangekweekt, tot schade voor kunst en kunstenaars.

Op 29 juni werd voor 't eerst gespeeld *Aan den rand des Afgronds* een stuk vol verschrikkelikheden, dat veertien dagen het publiek in spanning bracht.

Daarop volgde 11 Juli *Ferréol* van *Sardou* een stuk van geheel ander karakter, dan alles, wat we in den laatsten tijd van dezen schrijver vertaald zagen opvoeren.

Wel zijn hier de twee onmisbare vrienden, wel is hier de vrouw die heel of half schuldig door de publieke opinie of de omstandigheden veel zwarter gekleurd wordt dan ze verdient, zeker door den schrijver met een auréool getooid wordt — maar de „Coming events that cast their shadows before” die elders bij *Sardou* ontbreken, komen hier prachtig uit en plaatsen de mogelijke oplossing in een verrassend licht. De oplossing was door de verschijning van den veldwachter *Martial* in eenigszins opgewonden toestand, uitmuntend aangekondigd en de scène waar *Ferréol* dreigt *Martial*'s misdaad bekend te maken en deze laatste, eindelijk over de vrees heen, gevoelloos voor zich en anderen, tartend verklaart, dat *Ferréol* meer reden heeft dan hij, om voor de ontdekking te vreezen, — is zeker eene der treffendste en natuurlijkste tooneelen, die men zich denken kan. We kenden inderdaad den Heer *K. Vos* niet *die* kracht toe, dien hij hier ontwikkelde; zijn *Martial* was een meesterstuk. Als *Boismartel* vertoonde *Veltman* den fatsoenlijken schurk op hoogst verdienstelijke wijze; hier was niets van den „nouveau riche” of den gewezen gauwdief, dat anders wel eens meer dan noodig, merkbaar is.

Moor is in *Sardou*'sche drama's (het woord hier in zijn wijdste beteekenis genomen) in zijn kracht; daar gelukken hem zoowel de meer komiesche partijen (ik denk aan zijn *Tholosan* in *Nos Intimes* en aan zijn *Prosper* in *les Pattes de Mouche*), als de meer ernstig dramatische. De *Ferréol* van *Moor* getuigt van een talent, en van een studie, die volle waardeering verdienen.

Ook *Morin* had een van die rollen, waarin zijn voortreffelijke dictie tot haar recht kon komen.

Moesten de vertolksters van de vrouwenrollen voor de vier genoemden onderdoen, erkend moet het worden, dat Mevr. *Ellenberger*, die hier een rol had, welke voor haar stem paste, als Mevr. *de Boismartel* goed voldeed; vooral daar, waar ze vruchteloos een middel zoekt, om haar minnaar gelegenheid te geven den waren misdadiger aan te wijzen, zonder, dat daarbij bekend worde, dat hij de misdaad zag bedrijven uit *haar* kamer — dáár was ze zeer gelukkig in het weergeven van de hevig geschokte vrouw; — ook aan het einde, waar de moederliefde als alles overheerschende hartstocht haar de wel wat ongemotiveerde vergiffenis van haar echtgenoot doet verwerven, slaagde ze er zeer goed in des schrijvers denkbeeld te vertolken.

Barrière's Liefde en Plicht, dat in Augustus aan de orde was, vertoont vrij wel alle personen, die we uit zijne andere stukken kennen, maar geeft hier eene intrige, die zoo mogelijk nog minder motief heeft dan de andere; ja ik durf beweren, dat dit stuk voor Nederlanders een eerste vereischte mist, namelijk geschiktheid om door het publiek medegevoeld te worden. Laat, wie durft, beweren, dat hij hier te lande een denkbeeld heeft van eene moeder, die een vreeselijken tijd doorleeft, bij de gedachte, dat haar minnaar, tevens de beminde harer dochter, met haar zoon duelleert; van een zoon, die als lafaard bekend, door (*ons* zeer verklaarbare) vrees wordt aangegrepen bij de gedachte aan een tweegevecht, en die moedig wordt op het bericht, dat de man, die hem uitdaagde, ook zijne moeder belasterd heeft. Mevrouw *Ellenberger* bracht hier hare rol uit den *Ferréol* op nieuw over en *Veltman* was hier als *de Prével* zoo mogelijk nog gelukkiger dan in de bijna gelijke rol in den *Ferreol*. Vergissen we ons, wanneer wij bij den Heer *J. C. de Vos* de zucht meenen op te merken om den heer *Tourniaire* natebootsen — waarom niet zijn *eigen* talent, op zijn eigen wijze ontwikkeld? Nabootsen is gemakkelijker dan vinden en studeeren, en we zouden haast vreezen, dat de heer *de Vos* het eerste voor het laatste laat gaan. We zouden dit ten zeerste betreuren.

Bij het einde der winter campagne veranderde de titel van *de tooneelisten onder directie van Prot en Kistenmaker* in *Tooneelgezelschap van G. Prot, onder leiding van F. P. Kistenmaker*. Waren we dezen winter verrast toen dit gezelschap plotseling eene Hollandsche bewerking van de *Cloches de Corneville* op zoo hoogst verdienstelijke wijze tengehoore bracht — het deed ons genoegen te zien, dat men daar succes had, en dat deze aardige opera-bouffe den 20 Juni eene *vijftigste* opvoering beleefde.

Als *Germaine* en *Serpolette* hadden de dames *v. Westerhoven- de Heer* en *Sophie Spoor* zich onderscheiden en niet minder succes had de laatste in eene goede opgevoerde bewerking van *Le petit Duc*, die van 22 Juli tot 7 Sept. op het tooneel bleef.

Onder de leiding van den Heer Prot, den zeer bekwamen *peintre décorateur*, is het decoratief hier steeds zeer goed; requisieten die vaak te wenschen overlieten worden langzamerhand beter.

In Juni gaf dit gezelschap ons *Buat* van Huf van Buren, een drama dat, bij vele zeer te waardeeren eigenschappen, ten einde zich op het tooneel staande te houden, aanmerkelijk bekort zal moeten worden en heel wat politieke ballast over boord zal moeten werpen. *Mevr. van Westerhoven- de Heer* gaf in dit stuk blijken van een niet alledaagsch talent dat, nog door geen tooneelgalm ontsierd, mits het zich onder ernstige leiding stelle, iets goeds voor ons tooneel belooft.

Eene verrassing was het ons hier den 2^{en} Juli eene opvoering te krijgen van *de familie Fourchambault*, waarop de heer *Marck* van Lille met zijn Fransch gezelschap ons op 22 Mei in den Stadsschouwburg vergastte.

De *Fourchambault* is zeer zeker een studiestuk en 't verwondert me, dat de „Vereeniging” het eerst tegen het einde van September in studie neemt, nadat het reeds een keer of tien bij Prot op niet onverdienstelijke wijze is opgevoerd. De tooneelspelers werken hier zeer hard en, vergis ik me niet, dan kan men van *Mevr. Spoor-Geytenbeek*, een actrice met een levendig, sprekend gelaat, wier *Marie Letellier* van zeer veel intelligentie en nauwgezette studie getuigde, nog veel verwachten. Alleen wat meer distinctie, waar het de

hoogere comedie geldt, en wat meer zorg voor zuiverheid van uitspraak zij haar aanbevelen. De heer Kistenmaker verraste ons in dit zelfde stuk als Bernard door een soberheid van opvatting en uiting, die niet onopgemerkt mogen blijven.

„Het Nederlandsch Tooneel” belooft nu *De familie Fourchambault* vertaald door J. H. Rössing, de *Bourgeois de Pontarcy* vertaald (of bewerkt) door Dr. Jan ten Brink, een nieuw drama in 5 bedrijven van Schimmel, *Juffrouw Bos*, waarin naast Mevr. Kleine, die de titelrol speelt, door een leerlinge der Tooneelschool, Mej. A. Sablairoles, als proeve, eene jonge, naïeve rol zal worden vervuld, eene vertaling van Moser's *Hypochonder*, wellicht ook eene bewerking door Burgersdijk van de door hem vertaalde Cymbeline van Shakespeare, en nieuwe vertalingen van *Die Jäger* van Iffland en *Menschenhass und Reue* van Kotzebue. Wij meenden dat Iffland en Kotzebue op ons tooneel hadden uitgediend. We herinneren ons den *Speler* bij Prot en Kistenmaker te hebben gezien, inderdaad niet onverdienstelijk gespeeld, maar ons op nieuw als onzinnig product gebleken, — maar toch nog iets minder slecht dan de *Jäger*.

Men kent Göthes uitspraak aangaande *Menschenhass und Reue*:

Menschenhass. Nein, davon verspür ich beim heutigen Stücke
Keine Regung; jedoch *Reue*, die hab' ich gefühlt."

Op 1 Sept. opende de Vereeniging den Stads-Schouwburg met eene nieuwe bewerking van *Molière's Avare* door T. H. de Beer, en verwierp daarmede de zeer gebrekkige bestaande bewerking naar het Duitsch van *Zschocke* (bewerkt door v. Esveldt Holtrop), waarin de *Avare* sedert een reeks van jaren gespeeld was. De ouderen van dagen herinneren zich zeker Rosenveldt als *Kameraad Vegezak* en Juffr. Freubel als Juffr. *Melen*. Het stuk was geheel nieuw gemonteerd, *mise-en-scène* en alle traditioneele aardigheden à l'instar de Paris en daarbij Costumes Louis XIV, in plaats van Louis XV, gelijk het tot dusverre was gespeeld.

De vertaling of bewerking, hoe vloeiend en verdienstelijk ook, had over 't geheel wat kernachtiger en „schwungvoller” kunnen zijn. Het is bekend hoe meesterlijk Molière,

die o. a. reeds den *Tartuffe*, den *Don Juan* en den *Misanthrope* had geschreven, in den *Avare* het Fransche proza behandelde; sommige zinsneden zijn als versregels gesmeed. De gespierde, als geciseleerde taal vinden wij, althans op 't gehoor afgaande, niet overal in de bewerking terug. Gaarne geven wij echter toe, dat er in Molières meesterstukken, die als het ware gemeengoed van alle ontwikkelden geworden zijn, veel onvertaalbaars voorkomt. Hoe mat wordt bijv. het klassieke *sans dot! sans dot!* weergegeven door *zonder bruidschat! zonder bruidschat!* En toch, wie weet er iets beters voor in de plaats te stellen?

Albregt als *de Vrek*, volgens de traditie de rol minder als karakterrol dan als *charge* opvallend, was voortreffelijk; het is aan zijn spel, dat het publiek zich kwam vergasten. Het stuk, zo goed als zonder intrige en met een zeer geforceerd slot, is eigenlijk niet voor onzen tijd, hoewel de meesterlijke karakterontwikkeling in de titelrol, steeds een machtigen indruk zal blijven maken. De passage, waar Harpagon meent dat sprake is van de cassette en waar Valerius meent dat over de dochter wordt gesproken, is bij Hooft in den *Warenar* oneindig beter dan hier — *hier* had de *Aulularia* wat nauwkeuriger, *elders* wat minder nauwkeurig gevolgd kunnen zijn. Nu het slot gewijzigd werd naar *Zschokke*, had men zich misschien meer vrijheid kunnen veroorloven.

Mevr. *Albregt* als *Frosine*, *Eveline Kapper* als *Elize*, *Tourniaire* als *Kléant* en *J. C. de Vos* als *Valérius*, stonden *Albregt* goed ter zijde. Geheel mislukt was *La Flèche* (*Van Beem*) die onophoudelijk met hansworsterijen effect hoopt te maken, ook daar zelfs, waar hij ernstig moet zijn, o. a. bij het voorlezen van de lijst der voorwerpen, die moeten overgenomen worden. Toch spreekt hij nog van een *hagedisvel* en van een „*gemetseld fornuis*” dat verkocht zal moeten worden. Ook *De Boer* overdrijft dikwijls, doch had hier meer aanleiding tot komische standen. (*)

Laten wij ten slotte de *Steeple-Chase* van de Septembermaand ons nog een oogenblik voorbijrennen, dan zien wij

(*) Gewoonlijk stelt men zich tevreden met de mededeeling, dat Molière den *Avare* bewerkte naar *Plautus' Aulularia*; minder algemeen is bekend, dat *Larivey's Les Esprits* voor een groot deel in den *Avare* werd opgenomen.

op het Leidsche plein een zouteloos kermisstuk (met tooverballet) *Van Amsterdam naar Bagdad*, waartoe Hauff's *Märchen vom Kalif Storch* de stof leende, maar dat, ondanks al het aantrekkelijke van een stoet Engelsche danseressen geen geld maakte, en vervangen werd door het even zouteloze *Neptunus en Tuimelaar*. In den Schouwburg van Van Lier in de Amstelstraat, die in September dagelijks en later eenmaal 's weeks door „Het Nederl. Tooneel” bespeeld wordt, viert de Birch-Pfeiffersche Muze, onder een *perpetuum mobile* van zakdoeken, met *Nelly* en *Moeder en Zoon* triumpfen, straks afgewisseld door George Sand's *Mauprat*, een stuk met de gewone gebreken van het naar een roman bewerkte drama.

Eind-September.

*
†*

ROTTERDAM 22 September 1878.

De zomer heeft hier, gelijk gewoonlijk, op tooneelgebied weinig opgeleverd. Een zomertooneel zijn wij nog niet rijk en alleen in de kermisdagen keert ons schouwburggezelschap van zijn rondreizen tot ons terug om de oogen van het talrijk uitgaand publiek in die weken op een paar stukken te vergasten. Dit jaar was daarvoor gekozen in den kleinen Schouwburg een wederopvoering van de van ouds beroemde *Schipbreuk der Meduza*; in den grooten Schouwburg het groot toovermelodrama: *Asschepoester en het glazen Muiltje*. De meeningen zijn verschillend over de vraag of kermisstukken binnen het gebied van de tooneelkritiek liggen; mijns inziens is dit wel het geval al moeten er ook andere eischen aan gesteld worden dan aan de gewone opvoeringen. Een groot aantal personen, dat anders weinig of niet naar den schouwburg gaat, komt er in die dagen, en komt er in een kalme stemming in het begin van den avond, geschikt om te zien en te hooren en indrukken te ontvangen. Het is dus niet onverschillig of het vertoonde stuk zin heeft of onzin is, de verbeeldingskracht opwekt of neêrdrukt, de smaak voor het schoone veredelt of vervalscht. De mensch heeft altijd eene neiging gehad voor het tooverachtige, de lust zich te verplaatsen in een andere schoonere wereld, waarin de lasten en beperkingen van het dagelijksche leven niet drukken en knellen, waarin de natuurkrachten zelven onderworpen zijn aan den wil van hoogere, goede geesten. Het mindere volk aanschouwt bovendien gaarne de weelde van vorsten en edelen, die het zelf ontbeert; het wil zien wat er omgaat in de paleizen en op de feesten van de grooten der aarde, en zich vergapen aan die pracht en die praal. Eene Feerie aan het eerwaardige, oude maar eeuwig jonge sprookje van Asschepoester ontleend, kan aan die beide behoeften voldoen,

maar het stuk van Peijpers schiet daarin zeer te kort. Wat zien wij? Een graaf en een gravin, die elkander en andere op oorvijgen onthalen als Jan Klaassen in de poppenkast; een vorstelijk bal, waarop de edelvrouw en kavaliers handgemeen worden, een prins die de élite der schoonen van zijn rijk op een grocje onthaalt, een hofmaarschalk, die wanneer hij den Prins vertegenwoordigt, zich aanstelt als de boer, die één dag koning was. Als parodie zou dit alles er misschien mede door kunnen, maar daar heeft het volk der lagere standen geen behoefte aan. Moet er gelachen worden dan kan er een hofnar of eene andere kluchtige persoon ingeweven worden; op die wijze aanschouwt de werkman en de boer eene geheel vervalschte wereld en moet hij thuiskomen met den indruk dat wanneer het zóó toegaat in de paleizen, de manieren nergens beter zijn dan op het vuilste dakkamertje. De smaak van den meer ontwikkelden werd beleedigd niet alleen door de lafheid en ruwheid der gesprekken, maar ook door de smakelooze kakelbontheid der costumes en decoraties; onmogelijke kleederdrachten gevormd van de kleuren, die het meest schreeuwen, zich bewegende tusschen boomen met roode bladeren deden het oog pijn, dat vergeefs naar het schoone in dit alles zocht. Neen, niet vergeefs; twee opvolgende decoraties verdienen grooten lof. De balzaal was nieuw en grootsch, schitterend door kunstig nagebootste gaskronen, verlicht, en terwijl Asschepoester bij het slaan van middernacht door de gangen wegvlucht, veranderde door eene snelle changement à vue het tooneel in het voorplein van een helder verlicht, groot kasteel, waaruit men haar in hare armoedige plunje wankelend ziet aansnellen. — Een verrassend tooneleffect! — Het spel der acteurs was in harmonie met het stuk; zij speelden maar voor het vaderland weg, en vonden het niet noodig hun ge-laat te plooiën, nauwelijks duidelijk te spreken. Hoe jammer dat de zomer in plaats van aan rust en studie aan zulke stukken door onze acteurs moet gewijd worden.

Van Asschepoester tot *de Familie Fourchambault* — deze reuzenstap werd door het Rotterdamsch gezelschap in enkele dagen gedaan. Het was een gelukkig denkbeeld van de Directie de wintercampagne te openen met dit nieuwe, maar

beroemde stuk, een dier weinige, dat bij herhaald aanschouwen en lezen wint, daar uit den grooten rijkdom van gevoel, gedachte en geest, die er in verborgen ligt, telkens nieuwe parelen en edelsteenen te voorschijn komen. Het is mij onbegrijpelijk hoe sommigen zich in dit stuk uit kieschheid kunnen ergeren en dit drama op een lijn met allerlei andere Fransche stukken kunnen plaatsen, omdat een der hoofdpersonen een onecht kind is. Zij zien dunkt mij, het groote verschil voorbij tusschen den geest waarvan de stukken van Augier en dien waarvan de meeste andere moderne Fransche drama's doortrokken zijn. Bij Augier en vooral in de *Fourchambault* heerscht een heilige ernst, die de wonden der maatschappij peilt en blootlegt, en beelden van zielenadel toont, die nochtans menschen van vleesch en bloed zijn; een geloof in het goede van den mensch en in de kracht van het goede, dat verwarmt en verheft. Mevrouw Bernard heeft een misstap van haar jeugd door een leven van toewijding geboet, het lijden en het werken hebben haar gelouterd en gestaald; Marie Letellier heeft door haar gevoel een begin van leven gewekt in het koude neefje *Fourchambault*. Zie nu hoe het krachtig optreden van Bernard de ruïne van het huis *Fourchambault* afwendt, het weefsel van schijn waarin het bevangen is verscheurt, in de beide *Fourchambaults*, vader en zoon, de sluimerende goede eigenschappen weet te wekken, hoe hij en Marie Letellier te zamen door hun heerlijk liefde-duo in *Blanche* het hart doen overwinnen over ijdelheid en berekeningen; zie eindelijk door hun beider edele houding aan den laster den kop indrukken, tot bij het laatste tooneel door toedoen van den versmaden minnaar zelve de beide harten, die elkander van den aanvang af gezocht hebben, vereenigd worden in „de liefde die de natuurlijke wet is in het huwelijk, dat de maatschappelijke wet is.” Na zulk een stuk verlaat men den schouwburg beter dan men er binnentrad.

In de zeer verdienstelijke vertaling van den Heer Cocheret werd de *Familie Fourchambault* zeer bevredigend gespeeld. Juffrouw Beersmans, die dank verdient voor het spelen van een oude rol, was als Madame Bernard voortreffelijk en werd zeer krachtig ter zijde gestaan door den Heer D. Haspels, die veel meer leven in die rol bracht dan M. Emile Marck,

die in Mei met zijn gezelschap de Fourchambault in Nederland gaf. Bij Haspels was de inwendige strijd van den krachtigen man, die zijn liefde zoekt te bedwingen, voortdurend zichtbaar. De Heer Faassen en Mevrouw de Vries hadden zwaarder taak zoo zij M. Comaglia en Mlle Tessandier van dat gezelschap wilden evenaren of overtreffen. De Fourchambault van Faassen, hoewel met zorg gespeeld en vol uitdrukking, geleek te veel op M. Poirier en miste de losse bonhommie van den vrolijken ouden heer van eersten stand, die bij de Fransche voorstelling zoo vermaakte. Mevrouw de Vries was zeer goed in de vierde acte, waar zij zich met fierheid boven den laster verheft, maar miste in verschillende gedeelten, vooral aan het slot der eerste akte in het gesprek met Bernard, het gevoel, den innigen toon, die den toeschouwer openbaren hoeveel ernst er schuilt in die schijnbaar lichtzinnige en coquette schoone. De Baron Rastiboulois van den Heer Le Gras was zeer vermakelijk, terwijl de Heer Chrispijn op nieuw van vooruitgang blijk gaf als Leopold; er komt meer en meer gloed in zijn spel. Aan het krachtig maar bedaard spreken en gesticuleeren van hem en D. Haspels is het te danken, dat het beroemde tooneel tusschen de twee halfbroeders niet als bij de opvoering door het Fransche gezelschap verloren ging, maar duidelijk te volgen was.

Het seizoen is door het Rotterdamsch gezelschap geopend met hetzelfde gezelschap van het vorige jaar; alleen verneemt men het engagement van Mej. Dupont, die tot nu toe in een zomer-caféchantant-gezelschap hier ter stede heeft medegewerkt en waarschijnlijk haar engagement te danken heeft aan de armoede van ons gezelschap aan jonge actrices met een bevallig uiterlijk. Of zij gaven voor het tooneel bezit zal nog moeten blijken.

Q

PARIJS, 23 September 1878.

De voorstelling der *Fourchambault*, die ik in het *Théâtre Français* bijwoonde, heeft mij bevestigd in mijn oordeel van de Rotterdamsche. De tooneelen tusschen Bernard en zijn

moeder maakten op mij te Rotterdam niet veel minder indruk dan te Parijs; Mej. Beersmans vat de rol geheel op dezelfde wijze als Agar op, en mist alleen die verwonderlijk schoone uitspraak van Agar waardoor de zinnen en woorden als het ware in marmer gebeiteld worden. De Bernard van Got is een strenger, koeler persoon dan die van Haspels; zijne liefde komt niet uit vóór het oogenblik wanneer hij binnen komt met de tijding dat Mlle Letellier verloren is. De rollen van Fourchambault, vader en zoon, zijn hier in voortreffelijke handen; de vader is geheel en al de zwakke, goedhartige, vroolijke oude heer van goede familie en doet het publiek voortdurend lachen; hij is veel meer hoofdperson dan te Rotterdam. Twee aanmerkingen bij ons gemaakt blijken mij onjuist te zijn, daar ze hier, waar het stuk geheel onder toezicht van den schrijver ingestudeerd is, evenzeer van toepassing zonden zijn; de Baron de Rastibolois is in het Théâtre Français niet minder charge dan te Rotterdam, en de blonde Mme Croizette heeft evenmin als Mevr. de Vries het voorkomen van een créoolsche.

Q

HET VERSLAG VAN DE VEREENIGING „HET NEDERLANDSCH TOONEEL.”

Wie gaarne tevredene en gelukkige menschen ziet — en wie doet dat niet? — moet zich aangenaam gestemd voelen bij de lezing van het Verslag van den Raad van Beheer der Vereeniging „*Het Nederlandsch Tooneel*” uitgebracht in de Algemeene Vergadering van deelhebbers op Vrijdag 21 Juni 1878. De tooneeldirectie, die nu voor twee jaren tot het bespelen van den Stadsschouwburg te Amsterdam en van den Koninklijken Schouwburg in den Haag werd toegelaten, schijnt recht in haar schik over de resultaten van haar arbeid. Niet alleen noemt het verslag den geldelijken uitslag — een verlies van *f* 1913,86 over 21 maanden — zeer voordeelig, maar het wijst er nog op, dat de pogingen van de Vereeniging meer begrepen worden en gewaardeerd; de journalistiek is vriendelijker, de sympathie van eenige der meest gewaardeerde letterkundigen is warmer; de belangstelling van het publiek neemt toe.

Ik heb het meer dan eens uitgesproken, dat ik den moed heb bewonderd, waarmede de Vereeniging de zware taak op zich nam; ik heb belangstellend de proef gevolgd, die op ons tooneel heilzaam zou hebben kunnen werken, en ik zou niets liever willen dan mede te stemmen in de tevredenheidshymne, wanneer niet de vrees mij be kroop, dat er in die buitengewone zelfvoldoening misschien wel een zekere dosis zelfverblindingschuilt.

Beweert de Raad van Beheer, in een stijl, dien ik gaarne voor zijne rekening laat: „Meestal woonde een aanzienlijk publiek, zoowel wat de qualiteit als de quantiteit betreft, de zomervoorstellingen bij”, dan herinner ik mij wel eens gehoord te hebben, dat te Amsterdam, in tegenstelling van

hetgeen te Rotterdam plaats vindt, juist door de meest ontwikkelde en meest gegoede standen de zomer- zoowel als de wintervoorstellingen zeer weinig bezocht worden. (!) Worden verder in het verslag alleen *de Kinderen van kapitein Grant* en *Neptunus en Tuimelaar* genoemd als „producten bij wier samenstelling en uitvoering de kritiek zich het gelaat omhult” (of ook de Raad van beheer zich het gelaat omhulde, blijkt niet), dan denk ik aan de 14 voorstellingen van *D^r. Ox en zijn licht* en aan die beruchte voorstelling van zekere *Gabrielle*, waarbij de gelaatomhullingen nog op vrij wat grooter schaal plaats vonden.

Ik heb weinig lust om den arbeid van de Vereeniging *Het Nederlandsch Tooneel* wederom aan een uitvoerige kritiek te onderwerpen. Waartoe zou het dienen? Voor anderhalf jaar deed ik het in dit tijdschrift en sedert is er niets veranderd. Aan de wenschen en wenken, hetzij ze van welmeenende vrienden, hetzij van heftige tegenstanders kwamen, is geen gevolg gegeven. De Raad van Beheer, zoo gevoelig voor blijken van warme sympathie, schijnt geen oor te hebben noch voor bescheidene opmerkingen, noch voor ernstige raadgevingen. Uit de hoogte bejegenend, of nog liever ignoreerend al wie het waagt in gevoelen met hem te verschillen, gaat hij zijn eigen weg. Of die weg ons ten slotte veel verder brengt, zal de tijd leeren. Maar zeker is het, dat nog nooit iemand iets waarlijk groots heeft tot stand gebracht, zonder iets van die zelfkennis, zonder iets van die heilige ontevredenheid over eigen werk, waarvan men in dit verslag te vergeefs een spoor zoekt.

15 Aug. '78.

J. N. VAN HALL.

(!) Wat de zomervoorstellingen betreft, heeft het dan ook zeker weinig aantrekkelends, om in Juli en Augustus bij gaslicht te zitten in een houten tent, waar gerookt wordt.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

— De algemeene Vergadering van het Tooneelverbond zal worden gehouden op Zaterdag 26 October, des voormiddags ten 11 ure in het lokaal Odéon te Amsterdam. Daags te voren zal de officieele inwijding van het gebouw der Tooneelschool voor afgevaardigden en genoodigden plaats hebben.

— Mej. Joséphine de Groot, die zich aan het tooneel wil wijden, heeft in de laatste dagen van Augustus voor eenige door de Vereeniging «Het Nederl. Tooneel» genoodigde uitverkorenen een proeve van haar dramatisch talent afgelegd, die «Het Handelsblad» aanleiding gaf tot een lang artikel, waarin met veel enthousiasme over de debutante wordt gesproken.

Daar de redactie van dit tijdschrift niet tot de uitverkorenen heeft behoord, kunnen wij alleen mededeelen wat wij van anderen vernamen, n. l. dat Mej. de Groot van de natuur buitengewone gaven heeft ontvangen, en dat zij recht geeft tot groote verwachtingen, die echter enkel door ernstige studie zullen kunnen worden vervuld.

— Door de Rotterdamsche Schouwburg-Vereeniging zal in de laatste dagen van October, ter benefice van *Mej. Beersmans, Maria Stuart* worden opgevoerd, met Mej. B. als Maria en Mevr. de Vries als Elisabeth.

— In Theodor Döring (geb. 9 Januari 1803) verloor Duitschland den 17^{den} Augustus j. l. een zijner geniaalste tooneelspelers. D. heeft een kunstenaarsleven gehad zoo gelukkig als slechts weinigen te beurt valt.

Hij was de populairste tooneelspeler van Duitschland, het bedorven kind van het Berlijnsche publiek. Dit had echter zijn schaduwzijde. Steunend op zijn onovertroffen natuurlijke gaven, zijn bewonderenswaardige kunst van typiseeren, werd de ernstige, tot in het diepst van de rol doordringende studie niet zelden verwaarloosd — van daar dat zijn spel vaak den indruk maakte van een geniale improvisatie. Alleen de groote omtrekken zijner rollen placht hij met vaste hand te trekken, de bijzonderheden werden meest aan de ingeving van het oogenblik overgelaten.

TOONEELKRONIEK.

HET TOONEEL IN DE HOOFDSTAD.

II.

De gretigheid, waarmede in ons land van alle kanten op Augier's nieuwste werk *Les Fourchambault* wordt aangevallen, — reeds drie schouwburgdirectien voerden het in verschillende vertalingen op — is een bewijs te meer voor de schaarschte van goede stukken, zoowel bij ons als in het buitenland. Men is zoo verheugd zulk een „Zugstück” op het repertoire te kunnen brengen en het publiek, vaak een troep echte *moutons de Panurge*, loopt zoo gedwee naar het modestuk, dat men geheel voorbij schijnt te zien, hoe weinig deze voortreffelijke *Fransche* comédie voor *ons* tooneel geschikt is. *Les Fourchambault* is een uitstekend gemaakt stuk; de geheele verwickeling, de soberheid en tegelijkertijd de vastheid der karakterteekening, de meesterlijke dialoog, verdienen zoowel door onze jongere, als door onze oudere dramatische schrijvers te worden bestudeerd; maar de comédie, hoe degelijk ook van strekking, is daarbij in meer dan een opzicht zoo door en door fransch, dat het eigenlijk een wanhopig werk zou moeten heeten haar in onze taal, met Nederlandsche tooneelspelers voor een Nederlandsch publiek te vertolken.

Welke oogen moeten wij niet opzetten, wanneer wij papa Fourchambault zijn zoon hooren verwijten, dat hij niet meer speelt en zijn maitres heeft afgedankt (in de vertaling van Rössing is dit wat verzacht); terwijl een oogenblik later de zoon, een loopje met zijn vader nemend, hem verzekert, zeer goed begrepen te hebben dat hij, papa Fourchambault, die heer geweest is die indertijd een pianojuffrouw verleidde en

haar toen in den steek liet! Of wat nogmaals te zeggen van dienzeldden vader, die zijn veelbelovenden Leopold vrij laat om het met de in het huisgezin opgenomen Marie Letellier op alle mogelijke wijzen aan te leggen, en slechts dit ééne van hem verlangt, dat hij het niet tot trouwbeloften late komen?

Zulke toestanden moeten ons van verontwaardiging doen trillen, tenzij wij reeds zoo door de tooneelconventie zijn ingepakt, dat wij ons in een schouwburg alles laten welgevalven en, om een triviale uitdrukking te gebruiken, alles slikken.

Merkwaardig is het ook, hoe de vertalers zich verplicht schijnen te rekenen alles, tot zelfs het onvertaalbaarste, te vertalen, en welke wanhopige pogingen zij in 't werk stellen om tot zelfs de Fransche woordspelingen in onze taal over te brengen.

De overigens niet onverdienstelijke vertaling van Pierre L. Cocheret ⁽¹⁾ geeft daarvan een paar kostelijke voorbeelden.

Wanneer Fourchambault in het 11e. tooneel van het 1e. bedrijf van Rastiboulois zegt: *Je vais me faire un ennemi mortel de cet homme-là*, en Mevr. Fourchambault antwoordt: *mortel... nous le sommes tous!* dan maakt de vertaler daar het volgende van:

F. Ik zal dien man tot mijn aartsvijand maken.

MEVR. F. Aardsch.... we zijn geen van allen hemelsch.

Kort daarop zegt Fourchambault: *Ne pouvais-tu pas prendre la rupture sous ton bonnet?* waarop Mevrouw F. repliceert: *Les bonnets ne sont pas encore de mon âge. Je me coiffe en cheveux.*

In de vertaling heet het:

F. Wat deksel! kon jij het niet op je nemen, je wist wel dat ik er in het geheel niet toe gemutst was.

MEVR. F. Mutsen draagt men op mijn leeftijd nog niet; mijn haar is mijn kapsel.

Wordt de eerste woordspeling in het Hollandsch een zeer gezochte aardigheid, de tweede is in de vertaling geheel

(1) Rotterdam, Van der Hoeven & Buys.

mislukt. Fourchambault toch zegt hier *van zich zelven*, dat hij niet „gemutst” is, en Mevrouws antwoord slaat daar in ’t geheel niet op.

Boven zulke pogingen verkies ik de aardigheid van „den 119^{den} psalm” in Rössings vertaling — waartegen Loffelt in „Het Vaderland” te velde trok — al verdient overigens, wat zorgvuldige bewerking betreft, de Rotterdamsche vertaling in sommige opzichten de voorkeur boven die, welke op het Leidsche plein wordt opgevoerd.

Aan het stuk zelf brachten wij reeds den cijns onzer bewondering, doch dit neemt niet weg dat, naar onze opvatting, het slot volstrekt niet bevredigend is, of nog liever ontbreekt. Wel weten we dat *Bernard* zijne *Marie* tot vrouw krijgt, wel gelooven we, dat *Blanche* den man harer keuze trouwt en geen barones wordt, maar — ’t is misschien heel oudmodisch, dat we ’t wenschen te weten — wat wordt er verder van . . . de Fourchambaults? Wat van Mevrouw, wat van den jongen, wat van den ouden heer? En wat is het lot van Mevr. Bernard? Blijft het geheim der broeders en zusters alleen aan haar bekend? Is er zonder den dood van Mevr. Fourchambault eene oplossing mogelijk? Of moeten we den schrijver met Mark Twain laten zeggen: „Ik heb mijn held nu in een positie gebracht, waaruit de lezer hem maar helpen moet, zoo goed hij kan: ik zie er geen kans toe!”

De opvoering van *de Fourchambaults* op het Leidsche Plein, in de vertaling van J. H. Rössing, laboreerde aan eene gebrekkige rolverdeeling. Bovendien gaf de Vereeniging, verrast door de aankondiging, dat *de familie Fourchambault* den 3^{den} October door het Rotterdamsch gezelschap bij Van Lier zou worden opgevoerd, dat stuk tamelijk *à l'improviste*; als wij wel zijn ingelicht, juist op den dag, tegen welken oorspronkelijk de aanvang der repetitiën was bepaald. Geen wonder, dat de eerste opvoering een treurigen indruk maakte en ten duidelijkste bewees, ongenoegzaam te zijn voorbereid.

Met allen eerbied voor het oordeel van Q. (bl. 13 van dit tijdschr.), en voor de acteurs, die „het stuk geheel onder toezicht van den schrijver” hebben bestudeerd — ik begrijp niet, hoe de oude heer Fourchambault „de zwakke

goedhartige, oude heer van goede familie" tevens „vroolijk" kan zijn en het publiek „voortdurend kan doen lachen." De *hen-pecked husband* met eene gade, die hem telkens den mond stopt met het noemen van haar onvervreemdbaren bruidschat, en inmiddels door haar dolle uitgave zijn geldelijke positie hoe langer hoe hachelijker maakt, kan bezwaarlijk „vroolijk" zijn; eene zekere *bonhommie* kan hij en moet hij hebben, maar noch zijne positie, noch de gebeurtenissen, waarbij we hem leeren kennen, kunnen dienen om hem vroolijk te maken.

Dit laatste vertoonde de heer *Van Ollefen* niet, maar evenmin vertoonde hij een goedhartige oude heer van goede familie en — vergeten we niet er bij te voegen — een man die op zeer grooten voet leeft. In zijn bewegingen misten we geheel en al den man, die gewoon is zich onder de aanzienlijkste personen te bewegen, een geldkoning! Hij maakt daar den indruk van iemand, dien we blij zijn te zien vertrekken als de meer fatsoenlijke dames op het tooneel zijn. Hij was niet de zwakke, maar de suffende oude heer, waardoor zijn toch al niet zeer sympathieke rol bijna tot niets wordt.

Evenmin voldeed ons Mevr. *Ellenberger* als *Marie Letellier*, de „halve wilde," in zooverre zij niets wil weten van afkeurenswaardige Europeesche conventies, maar die ons *niet*, zooals Melle. Tessandier (op 22 Mei) te zien gaf (en ook niet te zien *kon* geven) het meisje dat veel jonger is dan haar jaren, gewoon haar willetje door te drijven en diep in beklag omdat ze doodarm is, nu ze niets meer over heeft dan veertigduizend franks! Eene minder forsche gestalte, eene minder zware stem ware ons liever geweest. Een jong, dartel dametje, dat schertst, schalkachtig plaagt, paardrijdt en intusschen moraal predikt zonder het te weten, zoo iemand is *Maja* en zoo iemand was zij op het Leidsche plein niet. Slachtoffer van een slechte rolverdeeling of, beter misschien, van de omstandigheid, dat de Vereeniging een eerste jonge vrouwenrol mist, mag Mevr. *Ellenberger* intusschen niet al te hard worden gevallen. Zij had blijkbaar haar rol met zorg bestudeerd, en gaf wat zij kon.

Als *Bernard* is de heer *Spoor* onvoldoende. Een „broad swaggering air" maakt nog geen *Bernard*, een man die

millioenen rijk is, die in uitgebreide zaken met de eerste familiën in aanraking kwam en toch zeeman genoeg is om bij een opstand de belhamels bij de keel te grijpen. Hij mag en moet stil en stroef zijn, maar hij heeft ook al de gemakkelijheid van beweging, die den zeeman in alle landen der wereld eigen is, zoo'n echte „Zeekapitein” bij v. Lennep-Bulwer, die een lieve „Viola” onder de oogen van een fatterigen jongenheer geheel voor zich inneemt. Dat gebrek aan bewegelijheid, innerlijk en uiterlijk, (wie miste die ooit bij den zeeman) maakt enkele der prachtigste tooneelen tot zeer matte voorstellingen. In de samenkomst met Mevr. Bernard bijv., — hoewel hij daar, de gebrekkige opvatting eens aangenomen, vooral waar hij tegenover haar aan tafel zat, zeer goede oogenblikken had, — zien we een rijkge worden burgerman of iets dergelijks, ontevreden dat hij nog geen meisje boven zijn stand tot vrouw kan vinden, maar geen zeeman, die een opstand aan boord wist te bedwingen en nu om honderd redenen onrustig doorwerkt zonder tevredenheid te vinden. De kalmte, waarmede hij het lijdensverhaal zijner moeder aanhoort, vindt misschien eenigszins verklaring in de buitengewone mate van zelfbeheersching, waarmede dat verhaal wordt gedaan — zijn opstuivende drift is daarom te meer van zonderlingen aard. Het gesprek achter Blanche's stoel is ook nooit zoo indrukwekkend geweest, als toen *Melle Tessandier* en *Mr. Marck* bezig waren haar te belezen. In dat gesprek moet duidelijk blijken, dat Marie en Bernard elkaar liefhebben, de eerste zonder het te weten. Een oogenblik sprak dit gevoel uit een blik van den heer Spoor, maar veelal ging de indruk geheel verloren.

De heer *Moor* als Leopold had veel meer van zijn rol kunnen maken. In het tooneel, waar Leopold een slag aan Bernard geeft, was hij de zeer gelukkige vertolker van des schrijvers gedachte; maar over 't geheel had zijn spel veel levendiger moeten zijn. Vaak was het of hij naar zijn woorden moest zoeken. Vooral hinderde dit in het tooneel, waar hij den ouden heer F., in telegramstijl, den inhoud van den brief van zijn oom wil verhalen.

In 't algemeen trof ons, en moest ons in dit echt Fransche stuk meer dan in eenig ander hinderen, het langzame *tempo*

waarin het gespeeld wordt, het onderstreepen van schier ieder woord — waardoor het geheel iets mats kreeg. Met uitzondering van Mej. van Biene (doet zich hier de Zuid-Nederlandsche invloed misschien nog gelden?), en in sommige tooneelen ook van Mevr. Ellenberger, maken zich allen aan die fout schuldig.

Morin vond in baron Rastiboulois een rol naar zijn gading. De tooneelen, waarin de oude *viveur* en onverdragelijke fat, met zijn afgemeten spreken en krakend stemgeluid, optreedt, behoorden tot de best geslaagde van de geheele voorstelling.

Mevr. *Kleine*, met haar fijn besneden gelaat de kostelijkste type van Mevr. *Bernard*, die zich denken laat, had, als altijd, hare bewonderenswaardige oogenblikken, maar, *niet* als altijd, oogenblikken van matheid — althans de avonden waarop *wij* haar zagen. Tot de eersten rekenen wij het tooneel met Mevr. Fourchambault en Blanche en het slottooneel, tot de laatsten de samenkomst met haar zoon, waar zij met onverklaarbare kalmte de geschiedenis van haar lijden verhaalt, om even kalm op de canapé haar verhaal voort te zetten. Of moet hier aan een verschil van opvatting gedacht worden? *Wij* althans hadden ons Mevr. Bernard daar voorgesteld als geheel overweldigd van smart waar zij op nieuw al die herinneringen doorleeft, evenals we bij Bernard veel meer ontroering hadden gewacht (1).

Het burgerlijk vrouwtje, met haar „meneer de prefect” om 't andere woord, gaf mej. *Verwoert* niet slecht weer. Intusschen stellen wij ons Mevr. Fourchambault iets ouder voor en vooral wat drukker in haar bewegingen. Wel moet zij er in slagen zich een zeker *air* van voornaamheid te geven, o. a. door de op het middel saamgevouwen handen, maar de dochter van den pettenkleppen-fabrikant moet zich toch nu en dan door een levendiger gesticulatie verraden. Vooral in de

(1) Hoe zeer Mevr. Kleine zichzelf meester blijft, ook in de meer roerende tooneelen, bleek o. a. bij *eene* opvoering, toen zij in de samenkomst met Mevr. F. en Blanche, van Marie sprekend, zeggen moet: „Het was beter, dat ze wat minder van me sprak en me wat meer bezocht!” In dit prachtig gespeeld tooneel versprak zij zich eens en zeide: „Het was beter dat ze me wat minder bezocht. . . .” en met eene ontroering, die Mevr. F., met het oog op haar aanstaande baronnes niet kon opmerken, maar die het publiek moest opmerken en kon verklaren, voegde zij er bij, terwijl ze de hand aan 't lijdend en kloppend hoofd bracht: „Ik ben geheel in de war!” en vervolgde haar rede.

„koninginnenscène” tegenover Fourchambault en Marie trad de burgervrouw te veel op den achtergrond.

Eindelijk hebben we eens eenige avonden kennis kunnen maken met het spel van Mej. *van Biene*, die een jaar of 4 geleden aan het Rotterdamsch tooneel verbonden, sedert in Zuid-Nederland optrad, en daar gelegenheid vond om haar talent te ontwikkelen. Dat zieltje zonder zorg, dat met gelijke gemakkelijkheden over rijzwepen als over maatschappelijke vraagstukken spreekt, op den bodem van haar lief hartje — uit vrees voor Mama — haar liefde in een klein hoekje heeft verborgen, om haar heele jonge leven zonder nadenken te wijden aan vreugde en vermaken; dat meisje, door Maja's omgang nu en dan tot ernstige gedachten gekomen, maar in alle opzichten van den beginne af aan *goed*; dat Mevr. Bernard lief heeft, na de eerste goede woorden door deze gesproken en aangedaan is bij 't ontvangen van den zegen; dat was de Blanche van Augier en die Blanche kwam Mej. *van Biene* al zeer nabij, al bereikte zij haar ook nog niet in alle opzichten.

Wenschen wij ons geluk met de aanwinst die „het Ned. Tooneel” in Mej. *van Biene* deed, ernstige studie zij der jonge tooneelspeelster aangeraden, vooral wat de uitspraak betreft. Is het Amsterdamsch dialect voor het oogenblik nog met een Vlaamsch tintje overtoegen, zij wake er voor, dat het niet weer te voorschijn kome, en oefene zich in de zuivere, natuurlijke Nederlandsche uitspraak. Ook voor het melodramatisch tremulantje zij Mej. v. B. op haar hoede.

Op *de Familie Fourchambault* teerde de Vereeniging gedurende het grootste gedeelte van October; het overige gedeelte gaf ons de herhalingen van *Moeder en Zoon* en *Ferréol*. Van harte hopen wij dat de Nederlandsche *comédie*, die ons thans voor de eerste dagen van November wordt aangekondigd, de *Fuffrouw Bos* van Schimmel, niet minder belangstelling zal wekken dan haar Fransche zuster, en blijken zal een blijvende plaats te verdienen op ons zoo schraal voorzien Nederlandsch repertoire.

ROTTERDAM, 29 October 1878.

Ik schrijf dit verslag onder den eersten indruk van de opvoering van *Maria Stuart*, vertaling van ten Kate. Deze met veel belangstelling verwachte opvoering is een volledig succes geweest voor de beneficiante, Mej. *Beersmans*, die een nieuw bewijs heeft geleverd van hare groote gaven als treurspeelster. De zaal was tot den nok toe stampvol en de voorstelling duurde, niettegenstaande de belangrijke bekortingen, tot na middernacht. De *Maria Stuart* van *Beersmans* is minder de bekoorlijke vrouw, dan de edele, lijdende vorstin. Van haar eerste optreden af ligt over haar spel een heerlijke waas van edele waardigheid gespreid, dat door geen vlekken verstoord wordt. Zij toonde de rol geheel te hebben gevoeld en doordacht, wist in haar spreken der verzen steeds den juisten toon, den juisten nadruk te leggen. Bijzonder trof mij haar meesterschap over de verzen, waardoor zij zich nooit overhaastte, nooit de stem verhief om indruk te maken; integendeel, bij de belangrijkste gezegden liet zij haar vaak dalen, zelfs tot een fluisteren overgaan, dat echter volkomen verstaanbaar bleef en dieper indruk maakte dan uitzetting van de stem had kunnen teweegbrengen. Haar gebarenspeel, haar standen waren eveneens edel en schoon. Treffend waren vooral haar strijd tusschen ootmoed en trots bij de ontmoeting der twee koninginnen, haar toorn aan het slot van dit tooneel, haar kalme, berouwvolle en liefdevolle stemming bij de voorbereiding voor den dood. Sommige regelen sprak zij onvergetelijk uit, bv. in het eerste bedrijf de bekentenis aan *Kennedy*, terwijl zij zich angstig tot haar overbuigt:

»Ik wist er van. Ik liet de daad geworden,
»En lokte vleiend hem in 't net des doods.

en in het derde, de handen voor het aangezicht slaande en van woede sidderend :

»Vergaan zijn alle vriendelijke gedachten,
»En zwarte razernijen uit de hel
«Omringen mij, de slangenharen schuddend.

Mevrouw *de Vries* zag er in de prachtige, historische costumes, die zij droeg, vooral in het statiekleed van wit satijn en hermelijn met een flikkerende diadeem, schitterend uit, haast te jong en te schoon voor Elizabeth. Zoo lang zij rustig zat of stond was haar houding ook echt koninklijk, maar bij levendiger spel vergat zij vaak de trotsche vorstin, om alleen de valsche hartstochtelijke vrouw te toonen. Als koningin moest zij Mortimer niet in het oor spreken, zijn arm niet aanraken, moest zij Maria Stuart niet sarren, gelijk ze in het tooneel der ontmoeting deed. Het bleek weêr dat haar kracht in de comédie en niet in de tragedie ligt; haar timbre van stem leent zich evenmin tot tragische rollen als haar voordracht. Zij liet de woorden niet altijd tot hun recht komen, maar sprak ze vaak bij troepjes van vijf of tien met een climax uit en legde soms verkeerde klemtonen, bijv.

»gold het ook
Mijn kroon, hij 's buiten mijn bereik.»

Zij had echter ook prachtige oogenblikken; voortreffelijk noem ik de duivelsche vreugde, die zij bij het lezen van den brief van Stuart door haar gelaatsbewegingen vertolkte, en den schrik, waarmede zij terugdeinsde voor het geteekende doodvonnis. Dit geheele vierde bedrijf werd inderdaad zeer goed door haar gespeeld.

De vèrvulling der andere rollen mag, wanneer men de vele moeielijkheden aan de opvoering van dit stuk verbonden in aanmerking neemt, over 't algemeen vrij goed heeten; de hartstochtelijke rol van Mortimer lag helaas boven de krachten van den verdienstelijken acteur die haar speelde. De costumes zijn zeer goed, de decoraties eenvoudig maar voldoende.

Over de andere opvoeringen van den laatsten tijd in een volgende kroniek.

Q.

HET ANTWERPSCHE TOONEELCONGRES.

Aan het ons toegezonden, zeer uitvoerig, verslag van de feesten en plechtigheden, ter gelegenheid van het 25 jarig Jubelfeest der stichting van het Nationaal Tooneel te Antwerpen, ontleenen wij het volgende verkorte relaas betreffende het Tooneelcongres:

Des maandags 21 October, om 11 ure des morgens, werd de eerste zitting van het Tooneelcongres, in de groote zaal van den *Cercle artistique*, geopend. Talrijk waren de congresleden niet, ondanks de belofte van schitterende feesten ter gelegenheid van het 25 jarig jubelfeest der stichting van het Antwerpsch nationaal tooneel. Ik heb er slechts 40 geteld.

Het eerste punt, dat door de vergadering werd behandeld, was de samenstelling van de jury, gelast den driejaarlijkschen prijs voor de tooneelliteratuur toe te kennen, door het Belgische Staatsbestuur ingesteld. Volgens sommigen zou die jury niet door het gouvernement mogen benoemd worden op eene dubbele lijst leden door de Academie van België voorgedragen, gelijk tot hertoe geschiedde, maar tusschen de leden van de provinciale leescomiteiten, dat is van de comiteiten, die gelast zijn de vertooningen der tooneelmaatschappijen in de verschillende provinciën, voor het toekennen der staatspremiën, bij te wonen. Wat de tooneelschrijvers daarbij zouden winnen, verklaar ik niet te begrijpen. Immers die comiteiten hebben tot hertoe niet zoo schitterende blijken van kennis en bevoegheid gegeven, dat hunne leden als onfeilbare kunstrechtters kunnen beschouwd worden.

Doch met de samenstelling der jury is niet alles afgedaan. Zal men den prijs toekennen na eenvoudige lezing der stukken, of zullen de stukken eerst worden opgevoerd? De heer Jacobson uit den Haag acht die opvoering voor de meeste stukken eene onmogelijkheid, en dat is zij werkelijk. De heer Haverkorn van Rijsewijk, uit Rotterdam, heeft niet veel op met prijskampen, door het Staatsbestuur uitgeschreven; liever zag hij die door tooneeldirectiën uitschrijven.

Des namiddags, na het hernemen der zitting, sprak nog de heer Rooses over de Belgische tooneelprijskampen en tooneelpremiën, die, volgens hem, zoo kwaad niet zijn; terwijl M. Hoste, uit Brussel, kloeg, dat soms in het ministerie te Brussel met de premiën zoo zonderling wordt omgesprongen. De heer Block, uit Gent, behandelde de keus der stukken, die in Vlaamsch-België worden opgevoerd. Veel wordt soms over die stukken geklaagd, doch men vergeet, dat het enkel de zoogenaamde *boulevard-stukken* — dat is vertalingen van Parijsche *draken* — zijn, welke 't volk naar den schouwburg lokken. In denzelfden zin spreekt de heer H. van Eijck, van St. Nicolaas. De heer Frans Gittens, van Antwerpen, zoude eene maatschappij ter aanmoediging van het tooneel willen zien tot stand komen, die hare leden in de hoogere kringen zoude aanwerven.

De heer Hoste legt een paar voorstellen neder, die door de vergadering worden aangenomen, en hierop neerkomen:

1°. Aan tooneelschrijvers en tooneelspelers dient van staats- en stadswege zooveel stoffelijk en zedelijke ondersteuning te worden verleend, als aan de kunstenaars in andere vakken;

2°. De Antwerpsche Muziekschool moet tot den rang van Vlaamsch Conservatorium worden verheven, ten einde voor het Vlaamsch tooneel en den Vlaamschen zang de noodige kunstenaars op te leiden.

Met deze *pia vota* haast de vergadering zich gereedelijk in te stemmen.

In de morgenzitting van Dinsdag wordt onder anderen op voorstel van den heer Adriaensen besloten eene commissie te benoemen, die een plan zal opmaken strekkende, om, met hulp van het stadsbestuur, de artisten van het Nationaal Tooneel van Antwerpen, gedurende den zomer alhier te houden en in staat te stellen zich door ononderbroken studie voor te bereiden tegen het winterseizoen.

Daarna werd over het stichten eener tooneelschool in Vlaamsch België gehandeld. De discussie van dit vraagpunt was lang en warm. In de morgenzitting begonnen, eindigde zij eerst in den namiddag. Het denkbeeld om de Zuid-Nederlanders, na een voorbereidende opleiding te Antwerpen of elders, ter voltooiing van hunne studiën naar de Tooneel-

school van het (Noord- EN ZUID-) Nederlandsch Tooneelverbond te Amsterdam te zenden, werd, ondanks de krachtige verdediging door Max Rooses en M^r. Jacobson, door de groote meerderheid, waaronder zelfs een der oprichters van het Tooneelverbond Jan van Beers, verre weggeworpen. De geest van particularisme was de sterkste; men wilde een eigen school, voor ons alleen!

Na lezing van een uitgebreid opstel van den heer Benoit, over de weinige gastvrijheid, welke de Belgische lyrische werken bij de opera gezelschappen vinden, werd deze laatste zitting, en met haar het eerste Tooneel-Congres, gesloten verklaard.

Of het verhandelde voor Noord-Nederland wel van veel gewicht kan heeten, laat ik uzelf oordeelen. Dat het zelfs voor België minder gewichtig is, dan wij van een Tooneelcongres mochten verwachten, met zooveel ophief in de bladen van Noord en Zuid aangekondigd, aarzel ik niet te bekennen. Immers buiten het vraagstuk der Belgische tooneelschool, werd weinig practisch afgedaan. Mijns erachtens verdienen de prijskampen, waarover zoo breedvoerig werd gesproken, *cet excès d'honneur* niet. Zij hebben tot hiertoe onze tooneelkunst en onze tooneelliteratuur weinig vorderingen doen maken, en dat zij in het vervolg beide niet meer zullen doen vorderen, is mijne overtuiging, Wat het vraagpunt van den driejaarlijkschen staatsprijskamp betreft, ik weet niet of ik mij bedrieg, maar geheel de discussie heeft bij mij den indruk nagelaten, alsof iedereen *préchaît un peu pour sa chapelle*, alsof van de sprekers de een betreurde nooit een driejaarlijkschen prijs te hebben behaald, en de andere nooit deel van de jury te hebben gemaakt, wier werkingen zij zoo scherp hekelden.

SIGNORE.

Nog meldt men ons, dat het door den Secretaris A. Cornette uitgebracht rapport van de Jury, betreffende de voor den prijskamp ingezonden tooneelstukken, een meesterstukje genoemd mag worden.

Het met den 1^{en} prijs bekroonde stuk van Rosier Faassen, *Annemie*, wordt een volksstuk genoemd met treffende toestanden, maar zonder letterkundige waarde.

REDACTIE.

TUSSCHEN DE BEDRIJVEN.

I.

De opvoering van *de Vrek*, waarmede het tooneelseizoen in den grooten schouwburg te Amsterdam opende, een opvoering die inderdaad een goed begin mocht heeten, deed mij de Nederduitsche vertaling in verzen van Molière's comédie nog eens ter hand nemen, die in 1685, „bij Albert Magnus, op den Nieuwendijk in den Atlas bij den Dam" het licht zag. Een proza vertaling van het voortreffelijk proza van den franschen blijspeldichter viel niet in den smaak-dier dagen. 't Moest rijm wezen, al was het ook vaak kreupelrijm. En zoo ontstonden al die berijmde vertalingen van den *Malade imaginaire*, van *George Dandin* e. a. Men weet hoe in de vertaling van laatstgenoemd blijspel het klassieke *Tu l'as voulu!* aldus luidt:

*O Lubbert, Lubbertzoon,
Gij woud, gij woud het zo.*

De vertaling van *l'Avare* is ook vaak merkwaardig genoeg; zij geeft de duidelijkste bewijzen, hoe weinig men voelde voor het eenvoudig schoon van Molière's meesterstuk. Al moge de tweespraak tusschen Valère en Elise, waarmede de comédie aanvangt, niet meer geheel aan den smaak onzer dagen voldoen, er spreekt een eenvoud en een reinheid uit, die al zeer slecht worden weergegeven wanneer men Elise (Elizabeth) Valère (Karel) hoort aanspreken met:

O waardigste aller menschen!

of wanneer Karel kort daarop verzekert:

Mijn min was nimmermeer met vuile smet beladen.

Later o. a. in het gesprek van Harpagon (Govert) met Frosine (Fransijn), wanneer de laatste beweert dat de vrouw, die zij voor Harpagon bestemde „a une aversion épouvantable pour les jeunes gens, et n' a de l'amour que pour les vieillards”, wordt de Nederlandsche vertaler zoo plat, dat ik het niet noodig acht zijn woorden hier aan te halen.

„Voilà de belles drogues que de jeunes gens pour les aimer! — zegt Frosine iets verder — ce sont de beaux morveux, de beaux godelureaux pour donner envie de leur peau! et je voudrais bien savoir quel ragout il y a à eux.” Hier valt Molière eerst recht in den smaak van zijn berijmer, die gretig de gelegenheid aangrijpt om op zijne beurt eens „uit te pakken.”

FRANSIJN.

*Dat loof ik wel — het is wat liefs, die kwijlebabben,
Stroyonkers zonder pit, die mellekmuis, die slabben,
Ik wou wel weten wat voor smaak dat daaraan is.*

Een laatste staaltje. Waar Cleante, in het 4e bedrijf, 3e tooneel, op verzoek van zijn vader aldus een oordeel uitsprekt over zijne aanstaande stiefmoeder: „A vous parler franchement, je ne l'ai pas trouvée ici ce que je l'avais crue. Son air est de franche coquette,” daar gaat onze vertaler een stap verder en rijmt aldus:

*Om u de waarheid dan te zeggen, 'k vind ze niet
Als ik m'heb ingebeeld, mij dunkt, mij dunkt, zij ziet
Wat lichtekooijig.*

Tirons l'échelle!

De vrienden van het tooneel zullen met belangstelling bemerkt hebben, dat de heer Loffelt in „Het Vaderland” zijne beschouwingen over het Tooneel hervat heeft. Vooral de wijze waarop de criticus zijn taak opneemt, door niet enkel de voorstellingen te bespreken, maar vaak degelijke beschouwingen te geven over onderwerpen van algemeen belang voor het tooneel, maken zijn „Jeûdis” tot een boeiende en leerzame lektuur.

Juist omdat ik de lezing van Loffelts tooneelstudien aan-

beveel, mag ik niet zwijgen, waar ik in het feuilleton van 17 October eene beschouwing aantref, die mij hoogst gewaagd voorkomt.

De schrijver wil stukjes als die van Coppée en Manuel, als *levers de rideau*, van ons repertoire verbannen, omdat men ... „zoo vlak na het middagmaal niet in de gewenschte stemming (is) om die innige fijn gevoelde tooneeldichtjes recht te doen wedervaren.” Tot besluit van een avond zijn echter dergelijke stukjes zeker nog minder geschikt. Ons publiek verlangt, wanneer op het groote stuk nog een nastukje volgt, dat dit een vrolijk stukje zij en de tooneelbesturen zijn gewoon aan dien wensch te voldoen. Derhalve zou er voor „innige, fijngevoelde tooneeldichtjes” geen plaats meer op onze schouwburgen zijn!

Loffelt wijst op Frankrijk. Daar is reeds voor jaren door Sarcey gezegd, een gezegde dat dezer dagen door Sardou nader werd toegelicht en geparafraseerd: *le diner tue le spectacle*.

Met uw verlof! — maar wij zijn in Nederland. Te Amsterdam beginnen de tooneelvoorstellingen — sommige om halfacht, andere om acht uur; en wanneer men wat vlugger afspeelde, zou acht uur het vaste uur voor den aanvang kunnen worden. Stel nu — men heeft het nu eenmaal op dit terrein gebracht en ik moet dus wel tot die bijzonderheden afdalen! — stel nu, dat men om halfzes eet en tafelt tot kwartier vóór zeven, zeven uur — wie geen Lucullus of „hongerige Gijs” is, zal in den regel om halfzeven gereed zijn! — welk een schat van tijd rest er dan niet vóór den aanvang der voorstelling, om 8 uur!

Mij dunkt, bij zulk een regeling, behoeft men nòch „verdoofd,” nòch „gevoelloos voor aandoenlijke tooneeltjes” in den schouwburg te komen en mag men gerust verwachten dat zij, die op andere uren in staat zijn fijngevoelde tooneeldichtjes te waardeeren — een voorrecht, dat altijd maar voor een klein deel van ons schouwburgpubliek zal zijn weggelegd — ook thans daarvoor de noodige opgewektheid zullen bezitten.

Maar gaat men het voorstellen, alsof de schouwburg eigenlijk tot weinig anders dient, dan om ons „een goeden disch” op een aangename wijze te doen digereeren, — en Loffelt, al

zegt hij het niet en al meent hij het niet, geeft voet aan een dergelijke redeneering — dan verkondigt men een gevaarlijke leer.

Voor hen, die zulk een opvatting van het tooneel hebben, werd de operette geschapen; voor wie naar iets degelijker tooneelgenot verlangt, hebben wij de goede stukken in verschillende kunstvormen, die gelukkig ook op het repertoire van onze Nederlandsche schouwburgen niet ontbreken.

J. N. VAN HALL.

KREOOLSCH E OF KLEURLINGE?

Bij de opvoering van «*De familie Fouchambault*» te Rotterdam, werd van verschillende zijden de opmerking gemaakt dat M^w de Vries het «voorkomen» eener *Créole* mistte. Uw correspondent heeft, blijkens zijn schrijven uit Parijs in het vorig nummer, dat voorkomen ook bij M^w. Croisette, welke die rol in het Théâtre Français vervulde, gemist. Misschien is het niet ondienstig te herinneren dat een Kreoolsche volstrekt geen kleurlinge is. De Dictionaire de l'Académie zegt i. v. *Créole*: *nom qu'on donne à un Européen d'origine, né dans les Colonies*. Zij die gekleurd bloed in de aderen hebben heeten *Metis*, *Mulatre* of *Quarteron*. Het «voorkomen» eener *Créole* moet dus liggen in de meer vrije manier van spreken en zich te bewegen, en niet in kleur van gelaat of haar, en het is zeer goed te verdedigen dat Marie Letellier, die een Engelsche moeder had, blond is.

P.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

— Burgemeester en Wethouders van den Haag hebben, zonder zich te storen aan het advies van de tooneel-commissie, zich gehaast het bespelen van den schouwburg voor 3 jaren, aanvangende 1 Sept. 1879, weder ondershands te gunnen, en wel aan de zich in likwidatie bevindende Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel.»

Te Amsterdam is door Burgemeester en Wethouders aan den Raad een voordracht gedaan om in de bestaande pachtvoorwaarden eenige wijzigingen te brengen, en daarna, evenals voor 3 jaar, tot openbare verpachting over te gaan.

VERBETERING.

Op blz. 1 reg. 2 staat: *Figaro* moet zijn: *Don Juan*.

J. C. B. kan verzekerd wezen, dat deze fout — een bloote *lapsus calami* — zou hersteld zijn, ook wanneer hij zijn gewichtige ontdekking niet had wereldkundig gemaakt.

JAARVERSLAG

VAN HET

NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

Uitgebracht in de Algemeene Vergadering te Amsterdam den 9^{den} November 1878).

Een tijdperk van voor- en tegenspoed ligt achter ons, rijke stof biedend voor het verslag, dat wij heden, ingevolge art. 13 onzer wet, aan Uwe Vergadering uitbrengen.

Reeds de aanvang van het afgelopen jaar kenmerkte zich door eene gebeurtenis, voor het Tooneelverbond van groot gewicht. Nauwlijks was de Algemeene vergadering den 15^{en} September 1877 te 's Gravenhage gehouden, afgelopen; nog vermeidden wij ons in de aangename herinneringen, die de hartelijke ontvangst door het Haagsche Afdeclingsbestuur bij ons had achtergelaten, toen wij van onzen Voorzitter, den heer H. J. Schimmel, een schrijven ontvingen, gedagteekend 17 September 1877, waarin hij ons berichtte zich verplicht te zien zijn ontslag te nemen als lid van het Hoofdbestuur. Wel had ons medelid ons reeds vroeger herhaaldelijk zijn voornemen te kennen gegeven om uit het Hoofdbestuur te treden, doch dat hij zoo spoedig reeds dat voornemen ten uitvoer zou brengen, hadden wij niet verwacht. Met innig leedwezen zagen we hem het Hoofdbestuur verlaten. Maakte de heer Schimmel reeds deel uit van de in October 1868 te Leuven benoemde voorloopige commissie, die de stichting van het Tooneelverbond voorbereidde, toen in December 1870 dit verbond tot stand kwam, was hij de eerste, aan wien de constitueerende Vergadering het mandaat van Hoofdbestuurder opdroeg, terwijl kort daarna het verkozen Hoofdbestuur hem tot zijn Voorzitter benoemde. Niettegenstaande zijne vele bezigheden was hij, gedurende zeven jaren, vol ijver met ons werkzaam in het belang van het tooneel; ondanks vele teleurstellingen bleef hij steeds vasthouden aan het denkbeeld, dat de stichting der Tooneelschool de voornaamste zorg van het Verbond behoorde te zijn. Dat die school tot stand kwam, danken wij dan ook zeker voor een groot deel aan zijne volharding.

Wanneer wij dat alles herdenken, dan meenen wij in den geest van Uwe Vergadering te handelen, wanneer wij hier aan den afgetreden Hoofdbestuurder, onzen Oud-Voorzitter, een welgemeend woord van hulde en dank brengen voor hetgeen hij in het belang van het Nederlandsch Tooneelverbond heeft gedaan.

De heer Stokvis verklaarde zich bereid de zoo onverwacht vacant geworden Voorzitterstoel, gedurende 1877/1878, in te nemen.

Aan de besluiten der 7^e Algemeene Vergadering werd gevolg gegeven, vooreerst door een adres van dankbetuiging te richten tot den Amsterdamschen Gemeenteraad voor de oprichting van een leerstoel in de aesthetiek.

Vervolgens werden de heeren Mr. A. A. de Pinto, Lodewijk Mulder en Mr. J. Telting door ons uitgenoodigd eene commissie te vormen tot onderzoek van het aanhangige wetsontwerp op het auteursrecht, met betrekking tot de dramatische schrijvers. Deze Commissie zond ons, naar aanleiding van dit onderzoek, den 2^{en} Februari een concept-adres aan de Tweede Kamer, met welks strekking en inhoud wij ons in hoofdzaak volkomen konden vereenigen. Wij aarzelden dan ook niet het adres, zooals het door de Commissie gesteld werd, den 23^{en} Februari bij de Kamer in te dienen. De leden van het Tooneelverbond hebben van dit stuk kennis kunnen nemen. Bracht het Hoofdbestuur reeds schriftelijk zijn dank aan de Commissie voor de nauwgezette en degelijke wijze, waarop zij zich van hare taak heeft gekweten, wij meenen dien dank hier openlijk te moeten herhalen.

De Tooneelschool had een moeilijk jaar te doorworstelen. Had reeds een vorig jaar de gezondheidstoestand van den Directeur, den heer J. H. Rennefeld, ons ernstige ongerustheid ingeboezemd, toen wij hem in onze vorige Algemeene Vergadering weer in ons midden hadden gezien, toen hij met onverzwakten moed bij den aanvang van den nieuwen cursus zijn gansch niet lichte taak weer op zich had genomen, hoopten wij allen — al schudden de mannen van het vak ook bedenkelijk het hoofd — dat onze vriend voor ons behouden zou blijven. Helaas, het mocht niet zoo zijn! De ziekte nam in November hand over hand toe. In den nacht van 2 op 3 December werd Rennefeld aan onze school, aan de Kunst, die hij met zoo groote toewijding diende, aan zijn trouwe gade en aan zijn talrijke vrienden ontrukkt. Met den diepbetreurden kunstenaar leed ons verbond een verlies, dat zeker niet gemakkelijk te herstellen valt. Hoe Rennefeld, toen zooveel aan de mogelijkheid van welslagen twijfelden, den moed had de leiding van de Tooneelschool op zich te nemen; hoe hij met onverflauwden ijver die zware taak vervulde, aan alles de wijding gevende van zijn veelzijdige ontwikkeling, van zijn

helder oordeel, en van zijn gezonden kunstsmaak; hoe hij onze instelling tot die hoogte wist te brengen waarop zij zich de sympathie verwierf van velen, die haar aanvankelijk weinig gunstig gezind waren — dit alles erkennen wij met weemoedige dankbaarheid. Helder van geest tot het einde toe, bleef hij, vol liefde voor de school, zich tot de laatste dagen van zijn leven met hare belangen bezighouden. Rennefeld heeft de vruchten van zijn arbeid niet mogen zien rijpen, maar zijn naam blijft niettemin onafscheidelijk aan de Tooneelschool verbonden; die naam blijft leven in de harten van zijn leerlingen, die hem als een vader vereerden en liefhadden, in de harten van ons allen, leden van het Tooneelverbond, die zooveel aan hem zijn verplicht.

Het overlijden van den Directeur moest noodzakelijk stoornis brengen in het onderwijs, al trachtten ook de verschillende leeraren met een ijver en een goeden wil, die waardeering verdienen, zoo goed mogelijk in de opengevallen uren te voorzien. Het bestuur over den dagelijkschen gang van zaken werd tijdelijk opgedragen aan de weduwe van den Directeur, die haar taak met veel toewijding vervulde en bovendien menigmaal door haar kennis van vreemde talen de leerlingen nuttig wist bezig te houden. De administratieve werkzaamheden werden, gedurende de ziekte en na het overlijden van den Directeur, door den heer F. C. Delfos waargenomen, die ook verder zijn uitgebreide kennis ten dienste der school stelde en wiens hooggewaardeerde adviezen ons gedurende dien moeilijken tijd van veel nut zijn geweest. Hem zij daarvoor hier openlijk hulde gebracht.

Na de Kerstvacantie nam de heer P. H. Hugenholtz het onderwijs in het lezen op zich, terwijl Prof. A. Pierson zich met welwillendheid tot het geven van onderwijs in de aesthetiek bereid verklaarde. Het teekenen werd aan den heer W. Steelink opgedragen.

Ofschoon door deze regeling in een zeker aantal uren voorzien werd, bleven er nog altijd een groot aantal onbezet. Daarbij kwam, dat Mevr. Kleinc, door hare betrekking tot het Tooneel, niet altijd op de bestemde uren voor de school beschikbaar was, al trachtte zij ook vaak met loffelijken ijver het gemis op andere uren te vergoeden. Een en ander moest noodzakelijk storend werken op den gang van het onderwijs. Bovendien scheen de overgangstoestand een minder gunstigen invloed uit te oefenen op de energie en den ijver van sommige leerlingen. Wel is daarin langzamerhand verbetering gekomen, en was er zelfs op het laatst van den cursus reden tot tevredenheid, doch het kan niet anders of die verschillende omstandigheden moesten op de vruchten van het onderwijs haar invloed doen gelden.

Een maatregel, van welken men zich veel goeds belooft, is het optreden van een viertal dames, zijnde Mevr. Schimmel-Kalff, Mevr. Waller-Schill,

Mevr. Van Leeuwen-Matthes en Jonkvrouwe A. Bicker als Dames-patronessen der School. De welwillendheid, waarmede deze dames haar taak op zich hebben genomen en de levendige belangstelling in de school, waarvan zij reeds de indubbelzinnigste blijken gaven, verdienen erkentelijke vermelding.

Het aantal leerlingen bedroeg in den afgelopen cursus 10 (7 meisjes en 3 jongens), verdeeld in drie groepen, nl. eene eerste, of laagste klasse, en eene tweede klasse, gesplitst in 2 afdeelingen A en B. De voorstellingen door de leerlingen, onder de leiding van Mevr. Kleine, den 1^{en} en 2^{en} Mei te Leeuwarden en te Utrecht gegeven, deden veel genoeg en droegen zeker het hare bij om de belangstelling in de Tooneelschool te doen toenemen.

In het voorjaar werd overgegaan tot een oproeping van sollicitanten naar de betrekking van Directeur. Uit het dertigtal, dat zich aanmeldde gaf de Commissie van toezicht de voorkeur aan den heer W. C. Goteling Vinnis, die, naar haar oordeel, vele van de eigenschappen in zich vereenigde, welke men voor de opengevallen betrekking meende te mogen eischen. Het Hoofdbestuur meende zich met de aanbeveling van de Commissie te moeten vereenigen en benoemde in zijne Vergadering van 24 Juni den heer Goteling Vinnis tot Directeur der Tooneelschool.

De nieuwe Directeur heeft, alvorens zijn eigenlijke taak te aanvaarden, in overleg met de Commissie, de noodige regelingen getroffen betreffende het leerplan voor den cursus 1878/79. Omtrent de wijzigingen in het onderwijzend personeel en in het lessenplan zullen U zoo aanstonds eenige mededeelingen worden gedaan.

Twee der afdeelingen van het Verbond, *Deventer* en *Gorinchem*, die sinds lang een kwijnend leven leidden, zijn geheel te niet gegaan, Dat desniettemin ons ledental is toegenomen en van 1060 tot 1088 steeg, danken wij aan de afdeelingen *Rotterdam*, *Amsterdam* en *Utrecht* ¹⁾.

De verschillende afdeelingen waren ook dit jaar, in meerdere of mindere mate, werkzaam in den geest van onze Maatschappij.

Te Rotterdam, waar ons Verbond 357 leden telt (een derde van het geheele ledental) traden de heeren Dr. Jan Ten Brink en Mr. J. N. van Hall op, de eerste met eene *causerie* over een viertal tooneelstukken van Sardou, de tweede met de voordracht van zijne vertaling van Coppées

1) Het ledental is aldus verdeeld:

Rotterdam.... 357 leden,	Utrecht..... 72 leden	Gent..... 19 leden
Amsterdam.... 208 "	Dordrecht... 43 "	Zwolle..... 13 "
Leeuwarden .. 123 "	den Bosch... 32 "	Algemeene leden 76 "
den Haag..... 122 "	Gouda..... 23 "	1088

Lutifer de Crémone. Deze voordrachten werden later door genoemde heeren in de afdelingen den Haag en Utrecht herhaald. Op de gewone vergaderingen der Rotterdamsche afdeling werden verschillende belangrijke beraadslagingen gevoerd, o. a. over het gehalte der stukken, opgevoerd op het Rotterdamsch Tooneel en over de bestemming der leerlingen van de Tooneelschool. Eindelijk nam de afdeling het gewichtig besluit tot het uitschrijven van een prijsvraag voor het best gekeurd tooneelstuk (treur-, tooneel of blijspel).

De Amsterdamsche Afdeling hield twee buitengewone vergaderingen. In de eerste trad de heer W. J. Hofdijk op met de voordracht van: *Een avond in den Amsterdamschen Schouwburg*, de afscheidsvoorstelling van Wattier—Ziesenis, waarin hij zoowel haar als Andries Snoek in hun kunstenaarsleven schetste. De tweede avond werd ingenomen door een voordracht van den heer M. A. Perk, over *Hroswitha*, de Gandenheider non.

Te Leeuwarden trad de heer Van Hall op met een lezing over Francois Coppée, gevolgd door de voordracht van „De viool van Cremona.” Den 1^{en} Mei werd aldaar door de leerlingen der tooneelschool eene voorstelling gegeven, bestaande in *Vrouwentranen, Kom Hier*, een tooneel uit het 2e bedrijf van *Tartuffe* en *Het Huismoedertje*.

Te 's Gravenhage, waar door de krachtige bemoeiingen van het Afdelingsbestuur de algemeene vergadering zoo gelukkig slaagde, had in den loop van den winter de reeds vermelde voordracht van de heeren Ten Brink en Van Hall plaats. Deze voordracht werd door genoemde heeren ook gehouden te Utrecht, alwaar bovendien den 2^{en} Mei eene voorstelling werd gegeven door de leerlingen der tooneelschool met hetzelfde programma als te Leeuwarden.

Te 's Hertogenbosch werd eene lezing gehouden door Dr. Ten Brink en gaf het tooneelgezelschap van Rotterdam, onder het patronaat der Afdeling, een welgeslaagde voorstelling.

De Goudsche Afdeling wijdde twee avonden aan de bespreking der belangen van het tooneel, terwijl verschillende werken over het tooneel, voor rekening van de Afdeling aangekocht, bij de leden ter lezing werden gezonden. Op de keus der stukken, bij voorstellingen van het Rotterdamsch tooneelgezelschap, werd door de Afdeling invloed uitgeoefend.

Op voorstel van de Afdeling te Gent, werd door het bestuur dier stad eene Commissie van vijf leden benoemd, ten einde toezicht te houden op de werkzaamheden van het bestuur en van het personeel van het Nederlandsch Tooneel aldaar. Deze Commissie, waarin o. a. Prof. Heremans zitting heeft, oefent een gunstigen invloed uit.

Zoo waren Hoofdbesturen en Afdelingen ook dit jaar werkzaam, naar wij hopen, in het belang van de zaak die ons allen ter harte gaat.

Hebben wij ongelijk, wanneer wij in de gestadige toeneming van het aantal leden het bewijs meenen te zien, dat de richting in welke onze maatschappij zich beweegt wordt begrepen en gewaardeerd? En is, waar op tooneelgebied het onkruid nog zoo welig wast, het «noodzakelijk kwaad,» zooals een der afgevaardigden voor twee jaren ons verbond noemde, niet nog even »noodzakelijk» als toen. Wij gelooven: ja.

Doch al meenen wij in de goede richting voort te schrijden, wij weten dat er aan onzen arbeid nog veel ontbreekt, en gelijk wij critiek geven in ons orgaan en elders, vragen wij die op onze beurt. Alleen door het reeds bereikte telkens te toetsen aan hetgeen wij bereiken willen, door een willig oor te leenen aan terechtwijzingen en wenken, van welke zijde die ook komen mogen, en vooral door krachtig samenwerken, wordt het algemeen belang van het Nederlandsch Tooneel door ons gediend en hebben wij het recht te hopen, dat ons werk niet geheel zonder vrucht zal zijn.

Namens het Hoofdbestuur:

De algemeene Secretaris

J. N. VAN HALL.

8^e ALGEMEENE VERGADERING

VAN HET

NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND,

gehouden op 9 November 1878 in ODEON te Amsterdam.

Tegenwoordig van het Hoofdbestuur: Dr. B. J. Stokvis (waarn. Voorzitter), Mr. G. van Tienhoven, W. J. Hofdijk, Mr. A. Bloembergen Ezn. en Mr. J. N. van Hall (Secretaris).

Vertegenwoordigd zijn de afdelingen:

Rotterdam, 10 stemmen, door P. Haverkorn van Rijsewijk, P. H. de Clercq en A. J. Le Gras.

Amsterdam, 10 stemmen, door Dr. A. Pierson en Mr. J. A. Levy.

Leeuwarden, 7 stemmen, door Mr. H. Wiersma, J. Bolman en Jhr. Mr. Æ. Boelens van Eysinga.

Den Haag, 7 stemmen, door Mr. J. E. Banck, Mr. A. Wm. Jacobson Dr. Janten Brink, A. Ising, Lodewijk Mulder en A. C. Loffelt.

Utrecht, 4 stemmen, door W. K. M. Vrolik.

Dordrecht, 3 stemmen, door H. P. de Kat van Hardinxveld.

Den Bosch, 2 stemmen, door C. H. Raven.

Gouda, 2 stemmen, door H. W. G. Koning en H. J. Wennekes.

Te samen uitmakende 45 stemmen.

Bovendien wonen een 15tal leden (niet-afgevaardigden) de Vergadering bij

1. De Voorzitter opent de vergadering met een gevoel van dankbaarheid, maar tevens van weemoed. Van dankbaarheid, nu hij een zoo groot aantal afgevaardigden bijeengekomen ziet bij gelegenheid van deze Algemeene Vergadering; nu de Tooneelschool zich mag verheugen in het bezit van een eigen gebouw dat gisteren werd ingewijd, en nu een leerlinge dier school, door medewerking van »Het Ned. Tooneel," een proeve heeft afgelegd, die goed geslaagd is en getuigde van ontwikkeling en beschaving. Maar ook weemoed vervult Spr., nu hij de plaats inneemt van een Schimmel, van den man die *par droit de conquête et par*

droit de naissance aan het hoofd van het Verbond stond, doch die uit ons midden is weggegaan omdat hij zijne betrekking van Voorzitter van een verbond, dat zich vooral op het gebied der theorie beweegt, onvereinigbaar achtte met zijne betrekking tot de vereeniging »Het Nederl. Tooneel'', die alleen praktisch werkt. Al moeten wij de redenen eerbiedigen die Schimmel tot dit besluit brachten, wij betreuren dat besluit en brengen hulde aan den man die zooveel voor ons Verbond deed. Maar niet alleen hem moesten wij verliezen; de dood ontnam ons den uitstekenden Rennefeld, den directeur der Tooneelschool, den man van nature en aanleg een kunstenaar in den vollen zin van het woord. Er is nog meer reden tot weemoed. Twee afdelingen zijn van een periode van zachte insluimering, in die van een vasteren winterslaap overgegaan, om daarna voorgoed uit de rij onzer afdelingen te verdwijnen. Al zijn de redenen tot dankbaarheid grooter dan die tot weemoed, wij hebben nog geen reden tot voldaanheid. Het doel is nog niet bereikt, er zijn nog tekortkomingen in meer dan een opzicht. Wij zijn hier bijeen om te trachten die op te heffen of te verminderen. Moge dit geschieden in een geest van welwillendheid.

2. De Secretaris brengt het verslag uit over 1877/1878.

3. De Rekening over 1877/1878, bedragende in ontvang *f* 6,138.20 en in uitgaaf *f* 4,203.43⁵, en alzoo sluitende met een batig saldo van *f* 1,934.76⁵, is door de afdeling *Amsterdam* onderzocht, en wordt nadat door deze tot goedkeuring is geadviseerd, onder dankzegging aan den Penningmeester, goedgekeurd.

Bij de mededeeling sub 3 *c* (*Bouw Tooneelschool*) deelt de Voorzitter mede, dat er eenige wijziging in de cijfers gebracht behoort te worden. Voor de kosten der inrichting, meubileering, tooneel enz. is er *f* 22,525.73⁵ uitgegeven. Het te kort is bestreden door opneming van gelden bij de Crediet-vereeniging. Het Hoofdbestuur verzoekt machtiging van de Vergadering om deze schuld van *f* 15,000 tegenover de Crediet-vereeniging af te lossen door het nemen van hypotheek tot hoogstens dat bedrag op het schoolgebouw met jaarlijksche aflossing. Het Hoofdbestuur geeft hieraan de voorkeur boven het aanvankelijk plan tot het uitgeven van een leening, daar men een mindere som noodig heeft dan men eerst meende, en het nemen van hypotheek minder omslachtig is. Bij geregelde aflossing van de hypotheek wordt de school in 10 of 20 jaar geheel het eigendom van het Verbond.

De heer Levy meent, dat, als men dit wil, er, staande deze vergadering, een notarieel procesverbaal zal moeten worden opgemaakt, in welke authentieke acte zal behooren geconstateerd worden, dat de Vergadering het Hoofdbestuur tot deze handeling machtigt.

De heer van Tjenhoven acht dit onnoodig. Het Hoofdbestuur ver-

tegenwoordigt het Tooneelverbond in en buiten rechten; het heeft, als zoodanig, de erfpachtsrechten van de stad verkregen en doet nu een tweede rechtshandeling door, in dezelfde hoedanigheid, hypotheek te nemen op het gebouw.

Op voorstel van Rotterdam wordt besloten, dat het Hoofdbestuur deze zaak nader met den heer Levy zal overleggen.

4. De Voorzitter deelt mede, dat eene verandering in de inrichting van het lessenplan en van het onderwijzend personeel der Tooneelschool alleng wenschelijk is gebleken. Het vakonderricht door zoovele verschillende leeraren, die elkander ieder uur afwisselden, bleek voor deze school niet geschikt. Men heeft toen getracht in de eerste plaats twee vaste onderwijzers te verkrijgen, met hoofdonderwijzersacten, aan welke de verschillende vakken van meer uitgebreid lager onderwijs konden worden toevertrouwd, en men is daar aanvankelijk goed in geslaagd. Het Hoofdbestuur heeft alle reden om tevreden te zijn over de aanstelling van de heeren Bauman en Jacquemet. De lessen in voordracht worden door Mevr. Kleine gegeven, en, voor een gedeelte, door den Directeur. Het onderwijs in den dans is, verbonden met dat in plastische standen en mimische oefeningen, aan den heer Witt toevertrouwd. In het onderwijs in de aesthetiek, verbonden met kunstgeschiedenis en mythologie, is nog niet voorzien. Zoo is de regeling nog wel niet geheel volledig, maar de hervorming belooft toch reeds goede vruchten.

Den Haag vraagt of er geen onderwijs in grimeeren wordt gegeven.

De Voorzitter zegt, dat het Hoofdbestuur overtuigd is, dat ook dit behoort onderwezen te worden, en wel door een acteur, doch dat daarvoor nog geen geschikt persoon gevonden is.

De heer Loffelt meent dat dit aan een leeraar in het teekenen zou kunnen worden toevertrouwd.

Rotterdam wijst er op dat het bij de voorstelling van de leerlingen en gebleken is, dat het grimeeren veel te wenschen overlaat; alleen een acteur is in staat om dit te onderwijzen; kan men dien hier niet vinden, dan zal er zeker elders wel een tooneelspeler voor dit onderricht te vinden zijn.

De heer Le Gras, mist onder de leervakken de muziek; hij acht het onderwijs in de muziek, vooral in het pianospel zeer noodig voor de toekomstige tooneelspelers.

De Voorzitter zegt dat er wel muziekonderricht gegeven wordt, maar alleen in den zang. Zijn er echter onder de leerlingen, die pianoles wenschen te nemen en toonen zij aanleg te bezitten, dan wordt hun daartoe de gelegenheid gegeven.

Aan de orde zijn:

5. De Begrotingen van het Tooneelverbond en van de Tooneelschool.

De Voorzitter zegt dat op deze begrotingen de bijdrage van de Alge-

meene kas aan de Tooneelschool verhoogd moet worden tot *f* 3,459.03, daar hieruit de rente van de hypotheek moet worden betaald en de som voor jaarwedden iets hooger wordt. Spr. herinnert dat wij dit alles thans nog kunnen doen, omdat wij nog steeds teren op vroegere batige sloten; doch in het vervolg zal er meer geld moeten zijn; daartoe moeten alle krachten worden ingespannen. Laten de afdeelingen net voorbeeld van de Rotterdamsche afdeeling volgen en alle middelen aanwenden om haar ledental te doen toenemen. Wanneer wij 2000 leden tellen, eerst dan zullen wij in volgende jaren aan alle uitgaven het hoofd kunnen bieden.

Nadat nog, op een vraag van den Haag, door den Voorzitter eenige mededeelingen zijn gedaan omtrent de jaarwedden van het onderwijzend personeel, worden de begrotingen goedgekeurd.

6. Voorstel van het Hoofdbestuur om, bij wijze van proef, de commissie van toezicht en beheer over de tooneelschool aan te vullen met eenige leden als adviseerende Commissie, en deze commissie te doen bestaan uit een lid van den Raad van beheer van de Vereeniging *Het Nederlandsch Tooneel*, een lid van de directie der Rotterdamsche Schouwburg-vereeniging en 4 leden, van welke een aan te wijzen door elke afdeeling die meer dan 100 leden telt. In verband hiermede wenscht het Hoofdbestuur te benoemen een Secretaris van de Comm. v. toez., tevens administrateur der Tooneelschool.

Den Haag herinnert dat dit voorstel tot onstuimige debatten aanleiding heeft gegeven in de Amsterdamsche afdeeling. Het is te begrijpen dat de Directeur der school zich beangst heeft gemaakt dat Mevr. Kleine, werd dit voorstel aangenomen, hare betrekking tot de school zou verbreken; doch de afgevaardigde meent dat er geen reden was voor een openbare verklaring als in de afdeelingsvergadering gedaan is.

Rotterdam vraagt waartoe de Secretaris-administrateur moet dienen, en door wien die functien totnutoe werden vervuld.

Amsterdam wenscht te weten wat het Hoofdbestuur bewogen heeft tot het doen van dit voorstel.

De Voorzitter zegt dat tot nu toe door een der leden van de Commissie van toezicht het secretariaat werd waargenomen, terwijl de geldelijke administratie, en wat daarmee samenhangt, door den Penningmeester van het Hoofdbestuur moest worden gevoerd. Ten einde nu niet meer beperkt te wezen tot de Commissie van toezicht zelve wenscht men om te zien naar iemand die lust en geschiktheid heeft om zich met het secretariaat te belasten en tevens de geldelijke en andere administratie van de school op zich wil nemen. Aan Amsterdam antwoordt de Voorzitter dat het voorstel is gedaan met het doel om de

belangstelling, van de groote afdeelingen te verlevendigen in eene zaak van zoo breedten omvang als de Tooneelschool, en men daarom aan de bestaande Commissie wenschte toe te voegen — zoo behoort het voorstel te luiden — eene adviseerende Commissie.

Gouda, meent dat de bestaande Commissie reeds een adviseerende is en acht het niet zonder gevaar, dat wellicht personen, die geen lid zijn van het Tooneelverbond, zullen zitting nemen in de adviseerende Commissie die men thans wil vormen. Een ander bezwaar van Gouda is dat de kleine afdeelingen beneden de 100 leden worden buitengesloten. Gouda dient met het oog hierop het voorstel in, om deze commissie o. a. te doen bestaan uit 4 leden, te kiezen door de Algemeene Vergadering uit een kandidatenlijst op te maken uit personen door de afdeelingen op te geven.

De Voorzitter herinnert, dat de commissie van toezicht niet enkel adviseert, maar ook eene commissie van beheer is; het Hoofdbestuur geeft in de meeste zaken alleen zijn goedkeuring. Spr. wijst er op dat alleen het nemen van een proef wordt voorgesteld; wordt er tot eene definitieve regeling overgegaan, dan zal het denkbeeld van Gouda kunnen worden overwogen.

De heer van Tienhoven zegt dat het in den aard der zaak ligt, dat de leden der commissie, die voortdurend toezicht op de school moeten houden, ook moeten wonen daar waar de school gevestigd is. Zoo is het in art. 14 der wet geregeld. En opdat nu de school niet worde een Amsterdamsche school, opdat ook elders, in de andere afdeelingen, de belangstelling in de school levendig blijve, en men zijn voordeel kunne doen met de ervaring van elders wonenden, heeft men dit voorstel gedaan. Men heeft daaraan de voorkeur gegeven boven eene uitbreiding der bestaande Commissie, omdat de ondervinding leert dat hoe grooter dergelijke commissiën zijn, hoe minder zij dikwijls uitvoeren, en men bovendien, wanneer men de commissie van toezicht en beheer zelve uitbreidde met vertegenwoordigers van de afdeelingen viermaal 's jaars een soort van algemeene vergadering in 't klein zou krijgen. De adviseerende commissie, staande naast de bestaande en met haar verband houdende, zal, samengesteld zooals het Hoofdbestuur dit voorstelt, de school voordeel doen trekken van de wenken van hen die op tooneelgebied ervaring hebben opgedaan en aan wier handen de leerlingen, wier vorming niet eindigt met het verlaten der school, later zullen worden toevertrouwd. Zij zal een band vormen tusschen de toekomstige acteurs en actrices en de tooneelbesturen.

Amsterdam is van oordeel, dat men door het vormen van een commissie als thans wordt voorgesteld een te gecompliceerd organisme schept; de verschillende werkzaamheden zijn niet streng afgebakend en

dit kan tot moeilijkheden aanleiding geven. De verantwoordelijkheid wordt hier verdeeld en verplaatst; ja, men zou kunnen zeggen, dat de verantwoordelijkheid van het Hoofdbestuur wordt opgeheven. De commissie wordt op deze wijze een nevelbeeld.

De heer van Tienhoven zou willen afwachten tot zich dat nevelbeeld, dat Amsterdam ons als een schrikbeeld voorstelt, werkelijk vertoont. Blijken de bezwaren gegrond, dan zal òf het Hoofdbestuur verstandig zijn en aan de volgende algemeene vergadering voorstellen om de proef niet voort te zetten, òf het Hoofdbestuur zal niet zoo verstandig zijn en dan zal de algemeene vergadering het wezen, en besluiten om niet voort te gaan. Het Hoofdbestuur wil thans blijven bij art. 14 en de Commissie van beheer laten wat zij is; geen tweede Commissie van beheer zal er ontstaan, maar een Commissie van advies, eene Commissie die viermaal 's jaars samenkomt met de Commissie van toezicht en deze misschien op leemten in de inrichting der school zal wijzen. Aan de Commissie van toezicht zal het vrijstaan om de adviezen dier Commissie al of niet te volgen; doet zij het niet, dan verzwaart zij hare verantwoordelijkheid. Spr. meent dat men de proef moet nemen.

De heer Bloembergen meent dat verantwoordelijkheid nooit kan worden opgeheven door dat men een adviseerende Commissie naast zich stelt. Het Hoofdbestuur, dat zijn licht kan halen vanwaar het wil, zou, ook zonder goedkeuring van deze vergadering, eene dergelijke Commissie hebben kunnen benoemen.

Amsterdam vraagt of men zich door die proef niet eenigzins binden zal, en of er niet een zeker gebrek in het voorstel is, door dat het niet uitdrukt het motief. Om dit bezwaar op te heffen stelt de afdeeling op het voorstel het volgend amendement voor: *Het Hoofdbestuur wenscht aan de Commissie van toezicht en beheer een uitbreiding te geven, waardoor de afdelingen meer onmiddelijk in haar midden vertegenwoordigd zullen zijn.*

De heer van Tienhoven is van oordeel, dat men zich door deze proef volstrekt niet bindt. Blijkt er bezwaar te bestaan bij de leden der te benoemen Commissie, om viermaal 's jaars saam te komen, of ziet zij zelve dat zij niet genoeg werk heeft, dan zal het Hoofdbestuur, na de Commissie van Toezicht en beheer en de nieuwe Commissie zelve gehoord te hebben, oordeelen of er genoeg termen zijn om de proef niet verder voort te zetten. Acht het Hoofdbestuur, na de te nemen proef, *wettelijke* regeling wenschelijk, dan zal het die op een volgende Algemeene Vergadering voordragen. Spr. herhaalt dat het niet het denkbeeld is om de verantwoordelijke Commissie van Toezicht uittebreiden, maar om aan haar een adviseerende Commissie toe te voegen; daarom kan Spr. zich niet vereenigen met het amendement van Amsterdam.

Den Haag is bevreesd dat het scheppen van een tweede macht wellicht aanleiding zal geven tot conflicten, en wijst er op dat de directie van de Rotterdamsche Schouwburgvereniging bestaat uit tooneelspelers, terwijl de directie van »Het Nederlandsch Tooneel" geen tooneelspeler in haar midden telt. Den Haag stelt als amendement voor de Commissie te doen bestaan *uit twee tooneelspelers, van welke één aan te wijzen door den Raad van beheer van de Vereeniging „het Nederl Tooneel" en een door de Directie der Rotterdamsche Schouwburgvereniging, en verder uit 4 leden, enz.*

De heer Haverkorn van Rijswijk zegt, dat men elders in het denkbeeld verkeert dat de Tooneelschool een uitsluitend *Amsterdamsche* instelling is, waarvan Amsterdam alleen de vruchten zal plukken. Dit verkeerde begrip kan niet beter weggenomen worden dan door de aanneming van dit voorstel, dat Rotterdam met sympathie begroet. Men toone vertrouwen te stellen in het Hoofdbestuur en neme dit voorstel aan.

De Secretaris bestrijdt het amendement van Amsterdam, als behelzende een onwaarheid. Het Hoofdbestuur *wenscht uitbreiding te geven, enz.*, zegt het amendement — maar het Hoofdbestuur wenscht dit juist *niet*.

Amsterdam trekt na de gegeven inlichtingen zijn amendement in.

Op voorstel van den Voorzitter wordt besloten eerst in beginsel de vraag te beantwoorden: zal er eene commissie benoemd worden? Nadat deze vraag met algemeene stemmen bevestigend is beantwoord, wordt bij acclamatie besloten de uitvoering aan het Hoofdbestuur op te dragen.

7. Voorstel van het Hoofdbestuur om de Commissie in 1874 benoemd om oude stukken te bestudeeren en na te gaan welke of geschikt gemaakt kunnen worden voor het tooneel, van haar taak te ontheffen.

De heer Loffelt brengt namens de Commissie een rapport uit.

De waarnemende Voorzitter (de heer Bloembergen) zegt de Commissie dank voor dat rapport, al wordt het dan ook eerst thans uitgebracht en stelt voor het op te nemen in het orgaan van het Verbond, en het verder ten fine van praeadvies te stellen in handen van het Hoofdbestuur.

De heer ten Brink protesteert ten sterkste tegen het Jonckbloetiaansch systeem over Vondel, ontwikkeld in dat gedeelte van het rapport, waarin het advies van de afdeling Zwolle wordt aangehaald.

De Secretaris meent dat, de afdeling Zwolle, de eenige die iets van zich liet hooren, niet verdient aangevallen te worden zooals door Dr. ten Brink geschiedde, maar integendeel lof verdient voor haar ijver.

De heer van Heijst, lid der commissie, beweert nooit recht op de hoogte te zijn geweest van hetgeen van die Commissie gevraagd werd Spr. meende dat deze, als Centrale Commissie, een middenpunt zou moe-

ten moeten vormen, waaraan andere Commissiën uit de afdeelingen zich zouden aansluiten — maar de afdeelingen hebben niets van zich doen hooren.

Hst voorstel van den Voorzitter om het rapport te doen drukken en in handen van het Hoofdbestuur te stellen, wordt aangenomen (1).

8. De waarn. Voorzitter deelt mede, dat het Hoofdbestuur, met uitbreiding van hetgeen op de Punten van Beschr. is voorgesteld, thans in overweging geeft om terug te komen op het besluit der Algem. Verg. van 1874 tot het uitreiken van een driejaarlijksche medaille aan de schrijver van het beste tooneelstuk. Het is noodig dat het Verbond zijn kracht concentreere, en zijn geld beschikbaar houde voor de Tooneelschool.

Rotterdam komt er tegen op dat de Commissie, die naar aanleiding van het besluit van 1874 benoemd werd, niets gedaan heeft en niets van zich deed hooren, en dat thans ook het Hoofdbestuur den rug toekeert aan de dramatische schrijvers. Het ware goed de Commissie niet permanent te maken, maar hare leden periodiek, bijv. om de drie jaren, te doen aftreden. Rotterdam stelt voor: *Van wege het Tooneelverbond wordt een medaille uitgereikt aan den schrijver van het tooneelstuk, verschenen of vertoond of voor de vertooning geschikt geoordeeld, waaraan buitengewone verdiensten kunnen worden toegekend.*

De heer Loffelt, lid der Commissie, meende dat er in de laatste jaren geen stukken zijn opgevoerd, aan welke een medaille behoorde te worden uitgereikt.

Rotterdam meent, dat het er treurig uitziet met het Tooneelverbond, wanneer het geen geld genoeg heeft om den arbeid te steunen van de dramatische schrijvers, die reeds met zooveel moeilijkheden te worstelen hebben. Rotterdam meent dat er wel degelijk stukken waren, aan welke de medaille had kunnen worden uitgereikt, en noemt als voorbeeld: *De Kiesvereeniging van Stellendijk.*

De waarn. Voorzitter meent dat de reputatie van het Verbond niet staat of valt met het al of niet uitreiken van medailles. Het is niet de vraag, wat het Tooneelverbond wellicht nog zou *kunnen*, maar wat het *mag* doen met het oog op de groote zaak, die in de eerste plaats zijn krachten eischt: de Tooneelschool.

De heer Le Gras noemt ook nog stukken als *Sinjeur Semeyns*, *George de Lalaing*, *Onze Stand*, die in aanmerking hadden kunnen komen.

Het voorstel van het Hoofdbestuur, in stemming gebracht, wordt met 33 tegen 10 stemmen verworpen (Dordt was bij deze stemming af-

(1) Het rapport zal in de volgende aflevering worden opgenomen.

wezig). Daarna wordt het voorstel van Rotterdam met algemeene stemmen aangenomen, en besloten dat voor de medaille alleen in aanmerking zullen komen de stukken die na 1877 zijn verschenen of vertoond.

9. Bij de verkiezing van 4 leden van het Hoofdbestuur, ter vervulling der plaatsen, opvallende ten gevolge van het bedanken van de HH. H. J. Schimmel, en Mr. G. van Tienhoven en van de periodieke aftreding van de HH. Dr. B. J. Stokvis en Mr. A. Bloembergen Ez., worden uitgebracht 42 stemmen. Daarvan verkregen de HH. Stokvis 42, Bloembergen 42, Joseph Jacobson 38, Dr. A. Pierson 28, Lod. Mulder 10, Fortuyn Droogleever 4 en Dr. J. ten Brink 4. Zoodat de vier eerstgenoemden verkozen zijn, welke allen verklaren de benoeming aan te nemen, terwijl Dr. Stokvis daarbij de mededeeling voegt, dat hij zich niet meer met het penningmeesterschap kan blijven belasten.

10. Daar het blijkt dat geen der afdelingen zich bereid verklaart om de volgende Algemeene Vergadering in haar midden te ontvangen, wordt aan het Hoofdbestuur opgedragen, om met deze of gene afdeling in overleg te treden en naar bevind van zaken te beslissen.

11. Aan de orde zijn de vraagpunten ter bespreking.

De eerste luidt:

In ons land zijn drie stelsels van schouwburch-exploïtatïe als:

- a. de Gemeente heft pacht;
- b. de Gemeente staat kosteloos af met of zonder bijkomende voordeelen;
- c. de Gemeente is eigenares noch beschermster van schouwburchen, en laat alles aan bijzondere personen over.

Welke der drie stelsels verdient thans 't meest bij ons aan, beveling?

De heer ten Brink acht het een zuiver financieele kwestie. In de Residentie heeft men stelsel *b*. Daar geeft de Gemeente den schouwburch kosteloos en met den besten uitslag. Wanneer men dit wat luider zeide dan zou de echo daarvan wellicht doordringen tot de gemeentevergaderingen in andere steden, en dan zou men daar misschien de edelmoedigheid hebben van niet langer pacht te heffen.

De heer Haverkorn van Rijsewijk vindt het wat stout om van een »stelsel" te spreken. De doorslag wordt gewoonlijk door plaatselijke omstandigheden gegeven. In Rotterdam is de Gemeente noch eigenares noch beschermster, maar laat zij alles aan bijzondere personen over. Wanneer er is wakker leven en kapitaal, dan is dit »stelsel" zeker het beste.

De heer Mr. A. Wm. Jacobson zegt dat ook in den Haag alles niet *couleur de rose* is. Al staat de Gemeente den Schouwburch kosteloos af

en al beloopt de bijkomende voordeelen ongeveer *f* 20,000, dan is men toch nog niet verzekerd dat die groote gift niet wel eens wordt weggegeven zonder genoegzame waarborgen voor de Kunst. Reeds jaren is dit stelsel in den Haag gevolgd, en hoe was het in den tijd van de directie Valois?

De heer Banck meent dat men niet te veel moet generaliseeren. Men dient te letten op het karakter van den schouwburg en den geest van het publiek. Wat is eigenlijk een schouwburgdirecteur? Een ondernemer van publieke vermakelijkheden. Nu heeft Amsterdam de gewoonte van den schouwburg te verpachten. Die schouwburg is een volksschouwburg in den volsten zin van het woord; het publiek wenscht er stukken, waarbij veel decoratief en veel moois te zien is en vraagt minder of zij voldoen aan de eischen der Kunst. Fijne stukken voldoen dan ook beter in kleinere ruimten. De schouwburgexploitatie zij een vrije daad van het particulier initiatief, waarbij men zich richte naar de plaatselijke omstandigheden. »Een leerschool voor het volk», zooals men hem vaak genoemd heeft, is de schouwburg niet. Dat is een ideaal. Men gaat er heen om zich te amuseeren, en neemt men er nog iets goeds van mee, des te beter.

De heer Taco H. de Beer is overtuigd dat het geen ideaal is, wanneer men den schouwburg wil maken tot een leerschool voor het volk. Niet in dien zin echter, dat de deugd er beloond en de ondeugd gestraft moet worden en daar lesjes worden ontvangen — maar dat, zooals alle andere kunsten, de tooneelspeelkunst een middel is om op te voeren tot iets hoogers. Dit is echter alleen mogelijk, wanneer de tooneelbestuurder, door steun van Staat of Stad, ontslagen is van alle geldelijke beslommingen.

De heer Van Rijsewijk zegt dat in Rotterdam de Schouwburgvereniging uit den boezem van het volk is verzezen. Men wachte wat minder heil van Stad of Staat, en taste wat meer in eigen zak. Wanneer onze Directeuren als ondernemers van publieke vermakelijkheden werden beschouwd en gewaardeerd, zouden wij (Rotterdammers) daartegen protesteeren.

De heer Mr. A. Wm. Jacobson acht een absolute aanbeveling van de staatstheorie in tooneelzaken zeer gevaarlijk, men moet zeer zeker letten op plaatselijke omstandigheden. In Frankrijk werkt de ondersteuning voor een deel goed — het gesubsidieerde *Théâtre Français* gaat goéd, het evenzeer gesubsidieerde *Odéon* slecht. Er is geen Staat die meer doet voor het tooneel dan België, en toch is het peil waarop het Vlaamsch tooneel staat, zeer laag. Juist dat steunen op den Staat maakt, dat de algemeene belangstelling afneemt en de veerkracht verlamt.

De heer de Beer acht het nog niet bewezen, dat juist het verleen van steun oorzaak is van den gebrekkigen toestand van het Vlaamsch tooneel. Men vergete niet, dat in Zuid-Nederland de politiek zoozeer

beslag legt op den tijd en de krachten van zoovelen, dat er weinig meer overblijft voor het tooneel. Wanneer men in Rotterdam een bloeiende Schouwburchvereniging heeft zonder dat zij door de stad gesteund wordt, dan mag men daaruit nog niet afleiden dat andere schouwburchen in andere gemeenten dien steun kunnen missen.

De heer ten Brink is van oordeel, dat subsidie door een vrijzinnige regeering de voorkeur verdient en de beste resultaten geeft.

De heer Levy meent, dat in de discussie niet genoeg elementen aanwezig zijn voor het trekken van een conclusie. *Chacun frêche pour sa paroisse*. Het Tooneelverbond moet echter in deze wel degelijk een opinie hebben en die uitspreken. Spr. stelt voor dat men dit vraagstuk commissoriaal make, dat de verschillende wijzen van Schouwburch-exploitatie worden onderzocht en daarover vóór de volgende vergadering rapport zal worden uitgebracht.

De heer Wiersma ondersteunt dit voorstel. Het vraagstuk is nog van wijder omvang, dan in het vraagpunt gesteld is; er is toch nog een vierde geval mogelijk, nl. dat de Schouwburch aan particulieren behoort, en deze door de Gemeente worden gesubsidieerd. Zoo is het in Leeuwarden. Spr. zou wenschen, dat in het algemeen de vraag gesteld werd: op wat wijze het opvoeren van goede stukken door de Gemeentebesturen behoort te worden gesteund.

Het voorstel van den heer Levy wordt zonder hoofdelijke omvraag aangenomen.

Wegens het vergevorderde uur wordt besloten de behandeling der nog overgeblevene vraagpunten tot eene volgende Algemeene Vergadering uit te stellen.

De heer Le Gras betreurt het, dat men geen tijd heeft om de verschillende vraagpunten te behandelen, en vraagt of hieraan niet in 't vervolg zou kunnen worden tegemoet gekomen door de Vergadering te splitsen, en bijv. den avond van aankomst het administratief gedeelte der punten van beschrijving af te handelen, en de vraagpunten ter bespreking voor den volgenden dag te bewaren.

De Voorzitter Dr. Stokvis wil dit denkbeeld gaarne in overweging nemen.

Nadat de heer ten Brink den Voorzitter heeft dank gezegd voor de humane wijze, waarop hij de Vergadering geleid heeft en de Voorzitter den dank der Vergadering heeft gebracht aan de Amsterdamsche afdeeling voor hare gastvrije ontvangst — wordt de Vergadering gesloten.

Namens het Hoofdbestuur,
De Algemeene Secretaris,
 J. N. VAN HALL.

TOONEELKRONIEK.

HET TOONEEL IN DE HOOFDSTAD.

III.

De „*première*” van een stuk van Schimmel en het debuut van een leerlinge der Tooneelschool, verklaarden den grooten toeloop naar het Leidsche plein op Zaterdag 2 November.

De eenvoudige titel: „*Juffrouw Bos*, drama in 5 bedrijven”, en het vooruitzicht van een Nederlandsch stuk te zullen zien, handelend in onze dagen, hadden — afgescheiden nog van de belangstelling in het optreden van *Anna Sablairolles* — ook ons aangetrokken en reeds van te voren gunstig gestemd.

Het scherm gaat op, en wij bevinden ons in een gezellige ontbijtkamer op een Hollandsche buitenplaats. Wel hebben de toon, die aan die tafel heerscht, de hoofdpijn van den heer des huizes, Querijn van Rustenburgh, het gevolg onder anderen van twee flesschen wijn den avond te voren verorberd, de snibbigheid en de ongemanierdheid van Mevrouw, de knorrigheid van Toontje en haar verregaande vrijpostigheid, weinig aantrekkelijks — maar zijn daar niet de lieve, schalksche Anna — *un lis sur un fumier!* — en Juffrouw Bos, met haar goede manieren, haar lijdend maar innemend voorkomen, om het tegenwicht te vormen? Goed opgezet, zijn die eerste tooneelen, als expositie, wel geschikt om de verwachting gespannen te houden, te meer nu door een enkel woord aan het slot het drama schijnt aangekondigd te worden, dat zich, met Juffrouw Bos tot middenpunt, verder zal ver- en ontwikkelen.

Maar nu is het ook uit. Op de vraag, van Juffr. Bos aan Mevr. Querijn, die het eerste bedrijf besluit: „Is dat kind (Anna) dan het uwe?“, volgt nu in het tweede, in plaats van een door verwickeling en tegenspel belangwekkend drama, een tentoonstelling van karikaturen als *Jacques* de Hoogere-Burgerscholier, *Fritz* de bedorven landjonker, *Adema* de filantroop.

Op zich zelve hebben wij tegen dergelijke bijfiguren niets; de comedies van Sardou zijn er vol van. Maar waarom hinderen zij daar niet en dragen zij er integendeel bij om den indruk levendiger te maken? Omdat bij Sardou het drama intusschen zijn gang gaat en niet uit het oog wordt verloren. Maar hoe is het hier? Terwijl in het geheele tweede bedrijf andere motieven worden uitgewerkt, wordt plotseling, aan het slot, zonder eenig verband met hetgeen voorafgaat, een zekere Mr. Edwards aangediend. Nauwelijks vertoont hij zich, of Juff. Bos valt in zwijm! (Waar bleef het tremolo van het orkest *p.p.p. con sordini*?)

In het 3e bedrijf is Juffr. Bos bijgekomen, maar wanneer gij meent dat nu eindelijk het drama zich zal gaan verwikelen, hebt gij het mis. De twee elementen, die in botsing moeten komen, Edwards (Eduard Querijn) en Juff. Bos, zijne vroegere minnares en de moeder van zijne Anna, komen zoo weinig met elkander in aanraking, dat aan het eind van dat bedrijf Eduard haar vraagt: *Kan ik u vroeger hebben gezien?* waarop Juffr. Bos („glimlachend” nog wel!) antwoordt: *Zonder nadere aanduiding kan ik waarlijk de taak van uw geheugen niet overnemen, Mijnheer!*

Is het drama wellicht in aantocht? Zal Eduard, die juffr. Bos schijnt herkend te hebben, ofschoon dit niet duidelijk is — er is veel onduidelijks in het geheele stuk — zal Eduard het daarheen leiden, tot zijn oude vriendin er voor uit komt ook hem herkend te hebben? En zal het, nu het 4e bedrijf is aangevangen, eindelijk — het wordt hoog tijd! — tot een botsing komen?

Het grootste gedeelte van het 4e bedrijf van *Juffrouw Bos* is een klucht, en nog wel een van de platste en slechtste soort. Maar zie, aan het slot van dit bedrijf, gaat Eduard, zonder de minste aanleiding aan 't vertellen,

komt over vrouwen te praten, en spreekt van eene die als eene „verraderlijke bloem” hem met „haar geur” dreigde te bedwelmen.” Daar treedt juffrouw Bos te voorschijn. *Dat is onwaar!* roept zij uit; — en Eduard: *Eindelijk heb ik dan toch het masker doen vallen, intrigante!* De toeschouwer denkt, dat het er nu eindelijk toe komen zal... en het scherm valt!

Wij zijn aan het laatste bedrijf. *La scène à faire*, zooals Sarcey het noemt, laat nog steeds op zich wachten. Eindelijk, in het 16e tooneel, krijgen wij de lang verwachte ontmoeting. Dat er nu niets meer van te maken was, is duidelijk. Bovendien, de belangstelling, die deze ontmoeting gewekt zou hebben, wanneer zij het hoogtepunt van het drama gevormd had, is nu verdwenen. Men weet „dat het zoo uit is.” De samenspraak, ofschoon op zich zelve niet lang, moet hier wel gerekt schijnen en de wending, die dit gesprek nemen moet, kan, „*met het oog op het vergevorderd uur,*” niet anders dan een zeer geforceerde, onwaarschijnlijke en zeer onbevredigende zijn.

Te vergeefs zoekt men in dit stuk een enkel groot karakter — hetzij in het goede of in het kwade. Juffrouw Bos, die de heldin heet, lijdt en duldt wel maar handelt niet; niet alleen dat zij niet handelt *naar buiten*, maar nagenoeg alle zielehandeling ontbreekt.

Alleen *Anna* is een lief geteekend figuurtje. Zoolang zij op het tooneel is, heerscht er wat gezond leven en wat frissche, reïne vrolijkheid.

Toch — al is de bouw van dit drama ook nog zoo gebrekkig, en al kunnen wij het, om deze en andere redenen, geen lang leven toezeggen, noch toewenschen — toch is de opvoering van *Juffrouw Bos* niet zonder beteekenis en is het volstrekt noodzakelijk daarop te wijzen.

Zeer zeker is de *ware* moeder van Anna, aan Kotzebue ontleend, „Juffrouw Muller” uit „*Menschenhaat en Berouw*”. Daarmede is het beginsel gehuldigd, dat de letterkundige waarde van een stuk minder in aanmerking komt, mits de dramatische waarde maar groot genoeg zij. Immers *Frits van der Engh* is niets beter, hij zoo min als *Jacques* heeft eenige

andere verdienste, dan te doen lachen of te ergeren. Geen enkel motief maakt, dat Anna juist van deze twee getuigen zou: „*Entre ces deux mon coeur balance*”, gelijk de schrijver het een oogenblik laat vermoeden.

Dat gebrek aan wel ontwikkelde intrige is volkomen in overeenstemming met het streven naar realisme, dat, blijkbaar in de thans heerschende „eeuw van Sardou” ontstaan, ongelukkig vrij onwaardige voorwerpen ter beschouwing kiest. Maar het weergeven van de platste platheid, van een „wel God vergeef me de zonde!” en een „wel Jandorie” maakt dit stuk nog niet gelijk aan de stukken met vaak vrij ongemotiveerde handeling, gelijk Sardou, Barrière of Dumas fils ze soms geven. Hoe los de partijen daar ook vaak aaneenhangen, hoe gedwongen de ontkenning ons daar soms moet toeschijnen, er is toch eene leidende gedachte in de verschillende stukken, die we bijv. de laatste twaalf maanden zagen spelen.

Die leidende gedachte ontbreekt *hier* ten eenen male.

Wie heeft door daden iets bewezen? Wat is uit het verloop der handeling gebleken? Volstrekt niets. En de eenige personen, die ons aangenaam aandoen, zij het dan ook, dat ze zoo goed als *geen* karakter hebben — Juffrouw Bos en Anna — handelen op onverklaarbare, bijna op onvergeeflijke wijze. Niemand weet, wat de lieve Anna beweegt, den „hoogere burger” lief te gaan krijgen. Van 's jongelings bekeering merken we al zeer weinig, maar nog veel minder kunnen we raden, wat Juffrouw Bos bezielt, haar vroegeren minnaar te huwen, terwijl. . . . Anna „Oom en Tante” blijft zeggen. Is het een concessie aan de kieschheid van het publiek, dat de „huwbre Adelgond” — ik wil zeggen Anna, niets mag hooren van de „zwakheid” harer ouders? Dan liever Mad. Bernard, dan zulk eene onnatuurlijke moeder en zulk eene karakterlooze echtgenoot, die zonder enig motief haar ontrouwen minnaar huwt, nadat deze haar op de gruwlijkste wijze heeft beleedigd en haar kind in handen laat van eene moeder, die zij verfoeit en van een vader, dien ze onmogelijk kan achten.

De pers, heeft met zeldzame eenstemmigheid het stuk veroordeeld en zelfs *Het Nieuws van den Dag*, dat anders vaak

vergoelijkend optreedt, is thans bitterder dan een. Gemotiveerd is de meeste kritiek evenmin als de gebeurtenissen in het stuk. Alleen het *Vaderland* en het *Dagblad* maken hierop eene uitzondering.

Bij al die afkeuring vergete men evenwel niet, dat de enkele figuren dikwijls goed geteekend zijn, al is het dan ook, dat we dergelijke figuren liefst niet zien. Naar den maatstaf der realisten, zijn enkele personen inderdaad goed waargenomen en met juistheid op 't doek gebrachte wezens, al betreuren we, dat het oog des kunstenaars vaak een ver-groote schaal aanwees.

Zoo ook zijn enkele dialogen inderdaad zeer goed, bijv. het gesprek tusschen juffrouw Bos en Jacques (die zoogdieren-historie er afgerekend); het tooneeltje, waar Anna den hand-schoen door Jacques wil laten oprapen, is niet minder verdienstelijk.

Is inderdaad de dichter van den *Napoleon* en den *Struensee* van meening, dat zijn groot talent zich thans beter tot bin-nenhuisjes en tot „drinkende boeren” bepaalt, dan tot historiedoeken en regentenstukken, we mogen wenschen, dat dan spoedig een stuk verschijne, dat *deze* onrijpe vrucht doe vergeten. Dat het *genre* hem niet vreemd is, heeft „Schuld en Boete” voor vele jaren reeds bewezen en — *vrouw Moes* is immers ook een beeld door dezelfde hand geteekend?

Vermelden wij ten slotte, dat Mej. Anna *Sablairolles* de rol van *Anna* met talent speelde. Zij scheen zich op het groote tooneel al vrij wel thuis te gevoelen en doet de School, die haar nog onder hare leerlingen telt, geen oneer aan. Op een zekere, telkens terugkeerende, intonatie, een soort van „haaltje,” zal zij zeker reeds opmerzaam zijn gemaakt. Wordt bovendien hetgeen zij te zeggen heeft met iets minder *intentie* gezegd, en het effect van het vleierend kopje wat minder dikwijls aangewend, dan zal het spel veel aan rust en na-tuurlijkheid winnen.

†
* * *

TUSSCHEN DE BEDRIJVEN.

II.

Waarschuwde ik tegen het gevaar van voor ons land het schouwburggenot met het middagmaal in verband te brengen, voor Frankrijk, of juister nog voor Parijs, bestaat dat verband wel degelijk.

De onlangs verschenen brochure van Sardou, waarin hij *L'heure du spectacle* (1) behandelt, ligt voor mij. Ik laat er hier het een en ander uit volgen.

De eer, van in Frankrijk het eerst den noodkreet te hebben aangeheven: *le diner tue le spectacle*, komt Sarcey toe, den bekenden tooneelcriticus van het Parijsche dagblad *Le Temps*. Die kreet, hoe overdreven hij ook schijne, behelst niets dan de waarheid. Ziehier, hoe de zaak zich gewoonlijk toedraagt.

De voorstelling van een nieuw stuk in vijf bedrijven is aangekondigd; men zal ten acht uur aanvangen, om ten twaalf te kunnen eindigen. Maar om acht uur is de zaal nog voor drie vierden leeg. Om kwartier over acht komt er langzamerhand wat publiek in de stalles; op den eersten rang is nog niemand te zien; men wacht nog tien minuten. Eindelijk raakt het geduld op — en men begint. Maar niemand is in staat een woord te hooren van de eerste tooneelen; van dat gedeelte — nota bene — waarin de schrijver in 't kort alles laat vertellen wat men noodig heeft te weten om te begrijpen wat er volgt. In de stalles komen af en toe nieuwe bezoe-

(1) Paris, G. Charpentier, 1878.

kers, die de vroeger gekomenen voorbij schuiven, hen dwingen half op te staan, en hun het tooneel telkens maskeeren. Voeg daarbij gekletter van deuren, luide gesprekken tusschen de *ouvreuses* en de toeschouwers, die hun plaats zoeken of een verkeerde plaats hebben ingenomen — en gij begrijpt dat het publiek nauwelijks de helft verneemt van hetgeen aan gene zijde van het voetlicht voorvalt.

Daar ginds komt een troepje bezit nemen van een loge, op het oogenblik dat het eerste bedrijf eindigt. Dezelfde bezoekers klagen in het tweede bedrijf, dat zij niets van het stuk begrijpen, en verwarren de verschillende personen, die er in voorkomen. In het derde bedrijf roepen zij dat het veel te lang is; terwijl zij het stuk voor het slot verlaten, voorgevende dat er geen eind aan komt en dat het krioelt van onwaarschijnlijkheden.

En daarmede is het stuk geoordeeld!

En wat is nu de oorzaak van dat late komen en dat vroege heengaan? van die weinige oplettendheid, en dat ziekelijke verlangen naar een handeling met stoom?... Die lieden komen juist van tafel. Dat slechte humeur, die haast om te vertrekken — digestie, anders niet! „Vlak na het middagmaal” — voor Frankrijk is dit waar! — opgesloten te zitten in een benauwde zaal, een verpeste lucht in te ademen, het kan niet anders of het moet een „malaise physique” veroorzaken, noodzakelijk gevolgd door een „malaise moral” die ongeschikt maakt om iets schoons te genieten.

Hoe anders was het in vroeger tijden! De toeschouwer van 1660 — zegt Sardou — kon zijn volle oplettendheid schenken aan *Tartufe* of *Misanthrope*. Om twee uur van tafel opgestaan, had hij twee volle uren gehad vóór de comédie (om vier uur) begon. Hij was in de rechte stemming om dat eerste bedrijf van *le Misanthrope* te genieten, dat zulk een prachtige ontwikkeling van de verschillende karakters bevat. Maar kom nu eens met dat meesterlijk bedrijf bij den Parijzenaar, die pas van tafel opstaat! Hij is niet in staat het te waardeeren. „La digestion exige la belle humeur; elle veut rire... L'opérette complète le diner... Tant que le diner précèdera immédiatement le spectacle, la comédie sera battue — et je ne vous donne pas vingt ans

de ce train-là pour n'avoir plus en France qu'une musique de dessert et un théâtre de digestion!"

Men heeft verschillende geneesmiddelen voorgesteld. Theophile Gautier wilde (reeds in 1847) de voorstellingen later doen beginnen en om twee uur na middernacht laten eindigen; maar hij vergat, dat van middernacht af de belangstelling in een stuk, al is het nog zoo voortreffelijk, afneemt, en dat er reeds om half een noch lust tot lachen, noch tot weenen meer is, maar alleen tot geeuwen.

Sarcey wil dat de verdeeling van den dag verandere: om vijf uur, een lunch, (!); van zes tot tien de tooneelvoorstelling, en om elf uur het avondeten, „couronnement exquis de la soirée."

Maar — vraagt Sardou — is dat uitvoerbaar? Nemen „de zaken" niet zooveel van onzen tijd in beslag, dat wij onmogelijk vóór zes uur vrij kunnen zijn? Sardou blijft de toekomst op dit punt donker in zien.

Je prends mon bien, où je le trouve!

Het Verslag der Jury van den Antwerpschen prijskamp van Tooneelletterkunde bevat eenige beschouwingen over taal, opvatting en bewerking der ingezonden tooneelstukken, die ik mijn lezers niet wil onthouden. Velen hunner mogen er hun voordeel mede doen:

Bij het onderzoek van de tooneelgewrochten, die, in zoover ons bekend was, *niet* in strijd waren met de bepalingen van den prijskamp, heeft de jury bij de eerste lezing al aanstonds opgemerkt, dat er zich een aanzienlijk getal stukken tusschen bevonden, die volstrekt in geene ernstige aanmerking konden komen, dat het gehalte van de meesten zich niet verhief boven een zeer middelmatig peil, en dat er schier geen enkel scheen bij te zijn, dat gansch uitmuntend en in alle opzichten puik, onberispelijk mocht genoemd worden.

Een feit, dat ons onmiddellijk heeft getroffen en 't welk, naar onze meening, zeer opmerkelijk is, is dat bijna al de stukken, zonder uitzondering, zoo duidelijk het bewijs van hunnen oorsprong droegen, dat het geen oogenblik kon twijfelachtig zijn of zij herkomstig waren uit Zuid- dan wel uit Noord-Nederland. De Vlaamsche en de Hollandsche stukken ken-

(1) Iets als *le goûter* der Fransche Zwitsers.

merken zich door bijzondere eigenschappen, goede en kwade, die er een eigenaardigen stempel op drukken.

De Hollanders geven zeer stellige blijken van een grooter meesterschap over de taal, eene betere bekendheid met de echte, zuiver Nederlandsche vormen. Hun woordenkeur is rijker en juister, hun zinsbouw sierlijker en buigzamer. Alleenlijk achten wij het ons ten plichte zeer krachtig op te komen, zoo tegen het ongepaste en ergerlijke misbruik van noodeloze Fransche woorden en benamingen, waaraan vele Noord-Nederlandsche schrijvers zich schuldig maken, als tegen hunne deerlijke verwarring van de geslachten, hunne overdrevene afknotting van de zoo echt Germaansche vormen der verbuiging en hun onuitstaanbaar dooreenhaspelen van de voornaamwoorden (2ⁿ persoon enkelvoud, *u, gij, je, jij, jou, enz.*)

De stijl der Vlamingen daarentegen is matter, kleurloozter, doch ook eenvoudiger, lossere; onze Zuid-Nederlandsche schrijvers toonen zich veel kiescher dan hunne Noorderbroeders in het bezigen van Fransche woorden; daarentegen staat hun zinsbouw wel eenigszins onder den invloed van het Fransch. Hun wankelende vorm, waaraan de onbetwistbare Nederlandsche stempel soms ontbreekt, is als het beeld van onze tweeslachtige opvoeding, waarvan de verkeerde gevolgen niet dan met groote inspanning en wilskracht kunnen overwonnen worden.

Doch genoeg over de taal en den vorm, die dan toch bij de beoordeeling van toneelwerken niet dienen op den voorgrond te staan. Nu, wat betreft de opvatting van eene gedachte, de bewerking van een onderwerp, de uitvoering van een kunstwerk, bestaat er alweêr een zeer opmerkelijk verschil tusschen onze landgenooten en onze Noordelijke stambroeders. Deze laatsten vertoonen zonder twijfel meer diepte in de ontleding van karakters, meer fijnheid in het uitwerken van eenen toestand; hunne onderwerpen zijn in 't algemeen grondiger doordacht en tot volle rijpheid gedijd; hunne werken hebben iets beschaafders, iets edelers, dat aan de Vlamingen dikwerf ontbreekt. Onze landgenooten hebben, wel is waar, zekere goede hoedanigheden, die kunnen opwegen tegen hunne minder goede eigenschappen: zij zijn ongedwongener, natuurlijker, ruim met opmerkingsgeest bedeed, en weten in 't algemeen zeer goed de waarheid van 't alledaagsche leven terug te geven; maar hunne onderwerpen zijn dikwijls zoo onbeduidend, hunne karakters vaak zoo zwak geteekend, hun ernst is zoo weenend, hunne vroolijkheid zoo uitgelaten, hun geest zoo plat; zij prediken en disserteeren niet zoo gaarne als de Hollanders; maar hoe laag blijft hunne vlucht meestal in eene prozaïsche wereld, waar geene dichterlijkheid van opvatting noch diepte van gevoel ontkiemen kan!

Wat echter mag gezegd worden, zoowel van de Noord- als van de Zuid-Nederlandsche werken, is dat zij meestal veel te wenschen laten als

tooneeltechniek; niet zelden zijn de beste ontsierd door vervelende langdradigheden, overtollige herhalingen, noodeloze uitweidingen, smakeloze bijzaken. Onze schrijvers leggen in 't algemeen weinig blijken aan den dag van wat men bij onze Zuiderburen noemt de kunst der *charpente*; zij weten geen offer te brengen aan de wetten der tooneelperspectief; de groote meerderheid dergene, die medegedongen hebben naar de uitgeoefde prijzen, toonden zich onbehendig in het leggen van den knoop der actie en al even linksch in de ontkenning. Dikwijls verliezen zij de eischen van het tooneel uit het oog en vergasten den toeschouwer op uitvoerige gesprekken, die tot den gang van het spel niets bijdragen; maar, integendeel, het verrassende, het boeiende verlammen en zelfs een goed aangelegd stuk ontzenuwen. Zoo met den inhoud, zoo ook met den stijl, in het tooneelkundig opzicht.

Hoe zelden mocht de jury zich verheugen in een echten tooneelstijl: kort en kernig, beschaafd en geestig, en vooral recht afgaande op zijn doel!

V. H.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

— Gelukkig geslaagde proeven van de vorderingen der leerlingen van de 2° en hoogste klassen, voorafgegaan door een goed gedacht en goed gesproken woord van den Directeur, maakten den avond der inwijding van het nieuwe gebouw der Tooneelschool, den 8^{en} November, tot een recht genoeglijken, en recht bemoedigenden.

Wij treden met opzet in geen bijzonderheden. Eene openbare beoordeeling van het spel van de verschillende leerlingen, met vermelding van hunne namen achten wij noch in het belang van de instelling, noch in dat van de leerlingen zelve.

De feestelijkheid werd gevolgd door een bijeenkomst in «Maison Wackwits,” waar door de Amsterdamsche afdeeling aan allen die de voorstelling in de school hadden bijgewoond, met niet genoeg te roemen gastvrijheid, een souper werd aangeboden.

Een gemeenschappelijke maaltijd van Hoofdbestuurders, bestuursleden en afgevaardigden besloot de 8° algemeene vergadering, die, met hoeveel moeilijkheden men bij hare voorbereiding ook moge hebben te kampen gehad, niet minder goed geslaagd mag heeten dan hare voorgangsters.

— In den loop van October heeft de Tooneelschool ten geschenke ontvangen van den heer Joseph Jacobson te Rotterdam, de portretten van Mevr. Wattier Ziesenis en de rol van Epicharis en van Andries Snoek in die van Orestes. Door een lid van een der afdeulingsbesturen is, na de voorstelling van 8 November, aan de School een gift van *f* 100 geschonken.

TOONEELSCHOOL

van het Nederlandsch Tooneelverbond, gevestigd te Amsterdam, Schans bij de Raambarrière.

VERDEELING DER LESUREN, CURSUS 1878/79.

Uren.	1e (laagste) Klasse.		2e Klasse Afd. A.		2e Klasse Afd. B.		3e (hoogste Klasse).	
	Onderwijzers.	N der Zalen.	Onderwijzers.	N ^o der Zalen.	Onderwijzers.	N ^o der Zalen.	Onderwijzers.	N ^o der Zalen.

MAANDAG.

9-10	Rekenen.		Rekenen.	B.	3.	Teekenen.	S.	3.	Fransch.	J.	1.	
10-11	Voordracht en Oefening op het Tooneel.			Kl.	1.	Alg. Geschied.	B.	3.	Teekenen.	S.	3.	
11-12	Teekenen.	S.	2.	Voodr. o. h. Toon.	Kl.	1.	Engelsch.	B.	2.	Kunstmatig lezen.	J.	3.
1-2	Vaderl. Geschied.	B.	3.	Fransch.	J.	3.	} Voordracht en Oefening op het Tooneel	}	Mevrouw KLEINE.	Kl.	} 1.	
2-3		Nederl. Taal.		B.	3.							
3-4	Fransch.	B.	3.	Engelsch.	J.	3.						

DINSDAG.

9-10		Rekenen.		B.	3.	Engelsch.	J.	2.	Voordracht.	G. V.	1.
10-11		Kunstmatig lezen.		J.	3.	Duitsch.	B.	2.	Geschiedenis van	H.	1.
11-12		Voordracht.		G. V.	3.	Fransch.	J.	2.	het Costuum.		
1-2	Fransch mond.	B.	2.	Fransch schrift.	B.	2.	Kunstm. Lezen.	J.	1.	Mythologie en	
2-3	Mimisch-plastische standen.			W.	1.	Voordracht.	G. V.	2.	Kunstgeschied.	W.	1.
3-4	Duitsch schrift	B.	2.	Engelsch.	J.	3.	Mimisch-plastische standen.				

WOENSDAG.

9-10	Rekenen	B.	3.	Duitsch mond.	B.	3.	Voordracht.	G. V.	1.		
10-11 ^{1/2}	Zangles, waarbij de Onderwijzer de klassen verdeelt volgens de stemmen.							M.	1.		
11 ^{1/2} -12 ^{1/2}	} Gymnastie les voor alle klassen in de Stadschool Lett. E, onder dien verstande, dat de eene week de meisjes en de volgende week de jongens het eerste uur les hebben. Die vrij zijn, houden eigen oefening onder toezicht van een der onderwijzers.							d. B.			
18 ^{1/2} -1 ^{1/2}									G. V.	1.	
2-3	Kunstm. lezen.	J.	3.	Kunstm. lezen.	J.	3.	Fransch schrift.	J.	3.	Voordracht.	

DONDERDAG.

9-10		Aardrijkskunde.		B.	3.	Teekenen.	S.	3.	Fransch.	J.	1.	
10-11	Fransch schrift.	J.	3.	Alg. geschiedenis.	B.	3.	Voordracht.	G. V.	1.	Teekenen.	S.	3.
11-12	Voordracht.	G. V.	1.	Teekenen.	S.	3.	Nederl. Taal.	J.	3.	Duitsch mondel.	B.	3.
1-2	Fransch mond.	J.	3.	Voodr. o. h. Toon.	Kl.	1.	Engelsch schrift.	B.	3.	Engelsch mondel.	B.	3.
2-3	Nederl. Taal.	J.	3.	Duitsch.	B.	3.	} Voordracht en Oefening op het Tooneel.					
3-4	Kunstm. lezen.	J.	3.	Engelsch.	B.	3.				Kl.	1.	

VRIJDAG.

9-10	Teekenen.	S.	3.	Fransch.	J.	3.	Duitsch mondel.	B.	1.	Duitsch schrift.	B.	1.
10-11	Aardrijkskunde.	B.	3.	Teekenen.	S.	3.	Fransch.	J.	3.	Conversatie les,		
11-12	Vaderl. Geschied.	B.	3.	Duitsch schrift.	B.	3.	Alg. Geschied.	J.	3.	Mevr. MAKKINK.		
1-2	Rekenen.	B.	3.	Nederl. taal.	J.	3.	} Voordracht.				G. V.	1.
2-3	Kunstm. lezen.	J.	2.	Mythologie.	J.	3.	Nederl. Taal.	B.	2.	Voordr. en Oefen.		
3-4	Nederl. Taal.	B.	2.	Kunstm. lezen.	J.	2.	Myth. e. Kunstgesch.	B.	3.	op het Tooneel.	Kl.	1.

ZATERDAG.

9-10	Zangles als Woensdag.									M.	1.	
10-11	Binnenkomen, groeten, knielen, schermen, exerceeren, enz., voor alle klassen.									W.	1.	
11-12	Dansles voor alle klassen.									W.	2.	
12-1	Duitsch.	B.	2.	Kunstm. lezen	J.	2.	Letterkunde.	Mak.	2.	Voordracht.	G. V.	1.
1 ^{1/2} -2 ^{1/2}							Geschied. Cost.	H.	2.	Teeken., Cost. onder toez. v.	H.	2.

O P H E L D E R I N G E N .

1	beteekent de zaal die het dichtst bij het Tooneel is.	S.	beteekent de Heer STEELINK.	M.	beteekent de Heer MATTERN.
2	» de middelste zaal.	Kl.	» Mevr. KLEINE.	Mak.	» Mevr. MAKKINK.
3	» de zaal die het verst van het Tooneel is.	G. V.	» de Heer GOTELING VINIS.	de B.	» DE BLÉCOURT.
B.	» de heer BAUMANN.	H.	» » HOFDIJK.		
J.	» » JACQUEMENT.	W.	» » WITT.		

TWEE NIEUWE SHAKSPERE-VERTALINGEN. ¹⁾

Als de geest van den grooten Engelschen dramaticus kon notitie nemen van hetgeen de Nederlandsche vertaalde literatuur in de laatste halve eeuw heeft opgeleverd, hij zou niet te klagen hebben over veronachtzaming van zijn werken in ons gezegend, maar niet heel idealistisch landje. Aanvankelijk had de vertaling van Hamlet, door Roorda van Eysinga, het rijk alleen. Maar in 1836 kwamen de eerste vertalingen van den voortreffelijken Moulin; en op het oogenblik bezitten we vier overzettingen van Macbeth (Moulin, Susan, Kok en Pekelharing), drie van Othello (Moulin, Van Lennep en Kok), drie van Romeo en Julia (Moulin, Van Lennep en Kok), twee van Hamlet (Roorda van Eysinga en Kok), twee van Koning Lear (Van Loon en Kok), twee van Julius Caesar (Opzoomer en Kok), twee van Antonius en Cleopatra (Van Loon en Kok), twee van Coriolanus (Kok en Timme), een van De Storm (Moulin), een van De koopman van Venetië (Van der Stok), een van Cymbeline (Burgersdijk), een van Titus Andronicus, van Timon van Athene, van Koning Jan, van Richard II, van Richard III en van elken der Hendrikken, — alle door den volijverigen en bekwamen Roermondschen leeraar Kok. Kwamen er nu nog maar liefhebbers, om ons te verrijken met degelijke, echt Hollandsche en toch nauwkeurige verduitschingen van *Midsummernights dream* en *Merry wives of Windsor*, we zouden in staat zijn, om, zonder een woord Engelsch te verstaan, grondig over Shakspere te oordeelen.

Een vergelijkende critiek der bestaande vertalingen zou

(1) Macbeth, drama in vijf bedrijven, door W. Shakspere, vertaling van K. R. Pekelharing. Amsterdam, J. C. Loman, 1877.

Cymbeline, van Shakspere, vertaald door Dr. L. A. J. Burgersdijk. Utrecht, J. L. Beijers, 1878. Eerstgenoemd boekje is eigenlijk niet nieuw meer; maar de Redactie heeft mij eerst in October 1878 verzocht, het in dit tijdschrift te bespreken, en wel te gelijk met dat van Dr. Burgersdijk.

rijke stof kunnen leveren tot vulling van ettelijke boekdeelen; maar aangezien ik hier slechts over ettelijke *bladzijden* kan beschikken, zal ik mij van alle vergelijkingen onthouden, mij vergenoegende met de opmerking, dat ik de behoefte aan een vierde vertaling van Macbeth, zooals de heer Pekelharing ons aanbiedt, sterk betwijfel. *Dat* evenwel daargelaten, behoelt de heer P. zich niet over zijn werk te schamen. Het draagt blijken, zowel van studie, als van dichterlijken aanleg. Een staaltje zij mij vergund. Ik kies het begin van het 4de bedrijf, waar de heksen om den tooverketel zijn geschaard.

1ste heks.

Rond den ketel! Ik begin.
 't Giftig ingewand er in!
 Pad, die in een kouden steen,
 Dertig etmaal en nog een
 Slapend, gif hebt uitgezweet,
 Gij zijt voor den pot gerced!

T c zamen.

Poken, poken! 't vuurtje stoken!
 Bobblend moet de ketel koken!

2de heks.

Haasjen van een modderaal,
 Kook nu in de tooverschaal!
 Hagedisoog, kikkerlong,
 Vleermuishaar en hondetong,
 Addervork en uilevlerk,
 Wespenangel, — gaat te werk!
 Geeft een dubble tooverkracht
 Aan ons brouwsel, dezen nacht!

T e zamen.

Poken, poken! *enz.*

3de heks.

Drakenschubbe, wolventand!
 Sap van mummies, ingewand
 Van een vratig zeegedrocht,
 Scheerlingwortel, 's nachts gezocht,
 Lever van een blinden jood,
 Geitengal en ypenloot,
 Bij een maaneclips gesneën,
 Turkenneus en moorenteen,

Vinger van een kinderlijk,
 Door een sloor gebaar in 't slijk, —
 Dat uw tooverkracht nu blijk!
 Tijgeringewanden zullen
 Dan den ketel verder vullen.

Al is niet ieder bestanddeel van het appetijtelijke brouwsel precies weergegeven, (trouwens dat zet ik den beste) de algemeene indruk is niet minder heksachtig dan bij Shakspere. Het refrein „Poken, poken!” stel ik zelfs boven „*Double, double!*”

Minder reden tot tevredenheid geven P.'s niet-lyrische verzen. Op de nauwgezetheid der vertaling is (naar eenige vergeleken fragmenten te oordeelen) meestal, behalve de stoplappen, niet veel af te dingen, maar zooveel te meer op zijn versificatie, die vaak alles behalve welluidend is, vooral door het veelvuldig *enjambereen*, — een gebrek, waaraan Shakspere zich in dit stuk zelden schuldig maakt. Ten bewijze enkele uit de vele onwelluidende regels:

bl. 27: Die raaf is zelve al schor,
 Die krassend Duncan's heillooze intrede in
 Mijn slot verkondt. 1) Komt, gij geesten!

bl. 30: Mij voegde een dubbele trouw,
 Eerst als vazal en stamgenoot, 't geen reeds
 Die daad veroordeelt, dan als gastheer, die
 De deur moest sluiten voor zijn moordnaar, maar

bl. 32: 'k Durf alles, wat een man kan durven. Wie
 Nog meer durft, is geen mensch.

bl. 37 en 38: Spraakt gij daar niet?

Macb.

Wanneer?

Lady M.

Nu.

Macb.

Toen 'k afkwam.

Nu ik den lezer zoo veel bewijzen voor mijn grief in een enkel dozijn bladzijden heb meegedeeld, zal hij er, vertrouwd ik, geen meer verlangen. Een tweede bezwaar

(1) Misschien is *verkondt* een drukfout voor *verkondigt*.

vind ik in het nu en dan dwingen tot inlassching van een stomme e, b. v.:

bl. 84: Gij liegt, gij ruigkop! Schelm! [Lees »schellem”]
Moordenaars.

Wat? Gij kuiken!

bl. 91: Hoe is 't in Schotland?

Rosse.

Ach! mijn arm [Lees »arrem”) land!

Al zeggen Vondel en anderen wel eens „ontferremt”, „vollek”, enz., dat is geen reden, om die uittrekkingskuur nog heden toe te passen.

Voorts is het Hollandsch van den heer P. niet altijd onberispelijk, b. v.:

bl. 13: Joeg hij geen vrees
Onze oversten, Macbeth en Banquo, aan?

bl. 24: O waardig neef!

bl. 48: Maar, stil van hier! Hij steelt niet, die steelswijs
Zich wegmaakt, waar zijn leven staat op prijs.

bl. 51: Uw spel was schriklijk valsch: 't zou dan ook niet —
Zoo werd voorzegd — bekijken in uw kroost.

[„'t zou” *kan* alleen slaan op *spel*, terwijl het *moet* slaan op *koningschap* of een ander verzwegen woord.]

bl. 78: Opdat deez' groote koning ziet

[rijmt op *biedt*.]

bl. 101: Die 't hart niet durft, maar gaarne weigren zou.

Ook is „schei uit” (bl. 106), in Macbeth's mond vrij plat, „gesnok” (bl. 65), op zijn zachtst genomen, mingebruikelijk, en het gebruik van *rouw* voor *ruw* niet aanbevelenswaardig.

Ten slotte een paar voorbeelden van m. i. verkeerde vertaling:

bl. 20: Kwam de bewondring, die *hem* voegt, in strijd
Met de eer, die *gij* verdient.

Een nauwkeurige vertaling acht ik hier evenmin als de heer P. wenschelijk; maar ik zou het woord *voegt* veranderen in *toekomst*, en de woorden *bewondering* en *eer* van plaats laten wisselen (de behoefte der versmaat daargelaten).

bl. 69: Zoo doet dan boete, en gaat van hier.

Als men leest „zoo maakt het goed,” enz., is aan de eischen van 't vers en 't verband voldaan, en *make amends* nauwkeurig weergegeven.

De interpunctie van den heer P. (in mijn aanhalingen gewijzigd) laat veel te wenschen over.

Hiermede stap ik af van P's *Macbeth*, en ga ik over tot de *Cymbeline*, in de gedaante, door Dr. Burgersdijk aan die tragi-comedie gegeven.

Ik begin met de rondborstige verklaring, dat ik minder met dat stuk dweep dan de heer B. Boeiend is het in hooge mate; de strekking is uitmuntend; sommige karakters verraden den grooten menschenkenner; en menige passage is even dichtelijk als romantisch. Maar, de kolossale anachronismen daargelaten, vergt *Cymbeline* te veel van onze toegevendheid jegens geniale conceptiën. 't Is, of Shakspere ons hier toevoegt:

Gevoel, speel gij den baas! Gezond verstand, slaap zacht!

Desniettemin verdient ook dit stuk van den koning der dramatici rijkelijk een Hollandsche vertaling; en daar er nog geen van bestond, zijn we er den veelzijdigen natuurphilosoof Dr. B. dank voor schuldig, dat hij zijn rijke gaven aan die geenszins gemakkelijke taak heeft dienstbaar gemaakt. De goede eigenschappen van P.'s *Macbeth* vinden we in minstens even hooge mate terug in B.'s *Cymbeline*.

Hoe gelukkig Dr. B. lyrische passages weet weer te geven, blijkt uit het volgende proefje.

De gebroeders Guiderius en Arviragus houden een beurtzang, als lijkdienst, ten behoeve van iemand, die hun dierbaar was.

Guiderius.

Vrees niet meer der zonne kracht
 Noch de felle winterwinden;
 Reeds is hier uw taak volbracht;
 Elders zult ge 't loon nu vinden.
 Jeugd noch schoonheid blijft bestaan;
 Alles moet tot stof vergaan.

Arviragus.

Vrees niet meer der grooten haat;
 Geen tiran kan u bereiken;
 Ducht niet meer der kleinen smaad:
 't Zelfde zijn u riet en eiken.
 Vorst zoowel als onderdaan,
 Alles moet als gij vergaan.

Guid.) Nu geen zorg voor kleet en brood.

Arv.) Nu geen schriklijk ommedwalen.

G.) Uit zijn nu èn angst èn nood.

A.) 't Eind van 't leven, 't eind der kwalen.

Te zamen.

Rijkdom, kennis, ijde waan,
 Alles moet tot stof vergaan.

G.) Geen betoovring dere u!

A.) Nooit een heks bezwere u!

G.) Nooit een spook omzwerve u!

A.) Niets uw rust verderve u!

Te zamen.

Uw vergaan zij, doode, u zacht!
 Eere worde uw graf gebracht!

In zijn *blank verses* enjambeert ook Dr. B. dikwijls; maar dit is te verdedigen,

1°.) omdat dit ook in 't oorspronkelijk geschiedt.

2°.) omdat hier over 't geheel veel meer dan in *Macbeth*, enz. de toon van het werkelijke leven wordt aangeslagen.

Nu ik van zijn werk zooveel goeds heb gezegd, zal de heer B. mij wel niet kwalijk nemen, dat ik ook eenige aanmerkingen maak. Ik begin met een kleinigheid, — de spelling van de namen Zijner Britsche Hoogheid en van Hoogstderzelver dochter. De spelling *Cymbeline* heeft een *faux air féminin*; weshalve ik die veranderd wenschte in *Cymbelijn*, een vorm, die ook beter de Engelsche uitspraak weergeeft. Viersylbig gebruikt ook de heer B. den naam bijna nergens: hij schrijft gewoonlijk *Cymbelin'* of *Cymbelin*. Als men *Valentine* uitdrukt door *Valentijn*, dient men *Cymbeline* op dezelfde wijs te verduitschen. Wat de prinses betreft, Shakspere noemt haar *Imogen*, en B. *Imoegen*, beide waarschijnlijk *metri causa*. De geldigheid van die reden daar gelaten, zou ik veel liever *Imogene* schrijven. In 't Engelsch

doet er dat minder toe; maar in 't Hollandsch vind ik *Imogeen* haast even leelijk als *Adeel* of *Peneloo*. (*Euroop* is ook niet mooi; maar dat is ten minste geen damesnaam). Ook blijft de heer B. zich zelve niet gelijk; want op bl. 39 staat:

»Wie is daar? Helena?» —

Waarom dan niet

»Wie is daar? Gij, Heleen?»

Misschien heeft „Haagsche Leen” hem van die *Folgerichtigheit* afgeschrikt.

Een bezwaar van meer gewicht heb ik tegen den titel. Dit bezwaar betreft dus eigenlijk niet den heer B., maar Shakspeare; maar als een letterkundig werk een min gelukkigigen titel voert, staat het den vertaler vrij, dien te veranderen. Zoo heeft b. v. Defauconpret, de bekwame vertaler van Walter Scott, niet geaarzeld, om de wonderlijke titels *Old Mortality* en *Heart of Mid-Lothian* te veranderen. Nu heeft, wel is waar, de titel *Cymbeline* of *Cymbelijn* op zich zelf niets raars; maar hij is onjuist. Niet de koning, maar zijn dochter is de hoofdpersoon; zoodat *Imogene* de titel moest zijn. Dat het stuk naar den vader genoemd is, komt waarschijnlijk daarvandaan, dat Z. H. in het groote, prachtige slottooneel de eerste viool speelt; maar dat is geen voldoende reden, om het stuk naar dien fabelachtigen vorst te noemen.

Overgaande tot de bijzonderheden van Dr. B.'s overzetting, maak ik in de eerste plaats aanmerking op het veelvuldig betonen van bezittelijke voornaamwoorden, waar de zin ze toonloos vordert. B. v.:

bl. 1: Bestemd voor d'een'gen zoon van zijne vrouw.

bl. 25: Maar eer ik trouwloos wierd aan mijnen heer,

bl. 32: Voor de eer zijns hofs, en zijne dochter weet,

bl. 34: Een twaalftal onzer bracht, met uwen gâ,

enz. enz. 't Is waar, als men de geïncrimineerde woorden tweesylbig neemt, is dat niet te vermijden; maar waarom niet *mijn, uw, zijn* geschreven, en die schoolmeesterachtige ballast van *e* en *en* manmoedig afgeworpen, evenals bij *een* hoe langer hoe meer wordt gedaan. Laten we er toch ernstig naar streven, om de wijde kloof, die (helaas!) bij ons tusschen spreektaal en schrijftaal bestaat, zoo veel mogelijk te ver-

smallen. Ik geloof niet, dat ergens ter wereld die kloof zoo groot, en de boekentaal zoo kunstmatig (zoo al niet *gekunsteld*) en zoo stijf is. In het begin van deze eeuw was pedante stijfheid een der eerste *characteristica* van onze auteurs. Sedert zijn we op dat punt veel vooruitgegaan; maar we zijn toch nog lang niet, waar we moeten wezen, om onze letterkundige voortbrengselen waarlijk populair te maken. Zelfs Heije is nog veel te stijf, om bij het *plebs* te kunnen concurreeren met den ergerlijken onzin, die den grondtoon vormt van de liedjes, die men dagelijks (althans laat op den avond) kan hooren uitbrullen of uitgillen, en waaraan men geen gepaster naam zou kunnen geven dan *Jeneverpoëzie*.

In een ander opzicht schijnt ook Dr. B. van het wensche-lijke der bewuste kloofversmalling overtuigd te zijn. Althans hij vindt blijkbaar het voorzetsel *naar* naar, en vervangt het bijna overal door *na*. Ik moet bekennen, dat ik *die* hervorming (*vooralsnog* ten minste) wat al te kras vind, vooral omdat men ook de uitspraak *met* de *r* nog in veel streken uit den mond van gemeenzaam sprekende niet-schoolmeesters kan hooren. Dan zou ik nog liever de *t* van het woord *ochtend* in den ban willen doen; want ik geloof niet, dat een enkel Nederlander die in de conversatie uitspreekt.

De versificatie van Dr. B. is in den regel (het enjambeeren daargelaten) onberispelijk. Slechts vijf plaatsen heb ik gevonden, die m. i. bij een (zeer waarschijnlijken) herdruk moeten veranderd worden.

De eerste is (bl. 3):

De koning neemt de zorg
Voor 't jonksken op zich, noemt hem Leonatus Posthumus;

Ik sla voor:

De koning neemt hem tot zich,
En noemt hem Leonatus Posthumus.

De tweede plaats is het liedje op bl. 42, waar *op* driemaal achtereen op zich zelf (op *op*) rijmt. Hier den rijmovervloed van het origineel goed weer te geven, is niet gemakkelijk; maar als de heer B. maar ernstig wil, zal hij wel een betere berijming kunnen vinden dan met dat eeuwige *op*.

De derde plaats is (bl. 81):

Dreef haar de wanhoop voort,
Om 't uiterst te bestaan? Of schonk de min
Haar vleuglen, om tot Posthumus te vluchten?

De woorden „om 't uiterst te bestaan” zijn een even onnoodige als onwelluidende uitbreiding van den oorspronkelijken tekst. Nauwkeuriger en welluidender ware:

Dreef haar de wanhoop voort?
Of schonk de gloed der liefdevlam haar vleuglen,
Om tot haar lieven Posthumus te vluchten?

De vierde plaats is (bl. 143):

O Imogeen! o Imogeen!

Im.

Wees kalm, heer! hoor mij, — hoor!

Dat er onder de vijfvoetige Jamben wel eens een zesvoetige loopt, daarvan geeft Shakspeare het voorbeeld; maar *zeven* Jamben in één regel (schoon op zich zelf geenszins onwelluidend) passen bij de *blank verses* niet. Hier heeft men slechts de herhaling van „O Imogeen!” te schrappen, en het metrum is in orde.

Het laatste punt van mijn versificatie-gevit betreft de beide slotregels van het stuk:

Trekt op dan! — Nooit besloot nog 't oorlogswee,
Eer 't bloed was afgewasschen, zulk een vreê.

Natuurlijker en welluidender ware het, als de woorden „'t oorlogswee” en „zulk een vreê” met elkander van plaats wisselden.

Op het Hollandsch van den heer B. heb ik een beetje meer aan te merken. Op bl. 23 wordt de „heftigheid” van gif vermeld. Om tevens het minder welluidende „té doorgronden” te vermijden, zou ik van *drie* regels *twee* willen maken, en lezen:

Zijn kracht te leeren kennen, op te sporen,
Wat zijn natuur, enz.

Op bl. 64 is „en teeknaars” onduidelijk. Lees „dan teeknaars.” „Listig naar buit” (67) voor „listig loerende op buit” is geen Hollandsch. Voor (69) „Noch Cymb'lin' niet” lees „En Cymb'lin' niet.” In plaats van een „*onhalstarrig* ding” (92) zou ik zetten „onstandvastig” „Een zulken” (111) is een Germanisme. „Dat is in 't veld” (123): veel eigenaardiger wordt de verontwaardiging uitgedrukt door „Dat

is me in 't veld" „Donderkeil" (129) is geen Hollandsch, maar Duitsch. Eindelijk (146):

Die hem misleidde

Haar in 't gebergt' bij Milford te gaan zoeken.

„Te gaan zoeken" van „misleidde" te laten afhangen, acht in ongeoorloofd. Lees in plaats van „misleidde" *verleidde*, en in plaats van „te gaan zoeken" *op te zoeken*.

Ten slotte nog enkele plaatsens, die ik anders vertaald zou wenschen. „*When I was stamped*" (57) wordt vertaald door „toen men mij sloeg" Veel duidelijker wordt deze vergezochte beeldspraak uitgedrukt door „toen men mij muntte." Tegen het eind van diezelfde alleenspraak lezen we „*I'll write against them*" en bij D'. B. „Beschrijven wil ik haar" [de schoone sekse]. Lees „k Wil schrijven tegen haar" Op bl. 86 lezen we de volgende, gedeeltelijk onverstaanbare woorden:

Wie is daar? Woont

Hier menschelijkheid, zoo spreek! Huist woestheid hier,
Dan rooven, koopen.

Bij Shakspere staat:

Ho! Who's here!

*If any thing, that's civil, speak! If savage,
Take or lend.*

Voorzeker, dit munt niet uit door helderheid; maar van een man als de heer B. had ik toch voor „*take or lend*" wat beters verwacht.

Mijn laatste aanmerking betreft de laatste woorden van bl. 151: „Ik blijf u thans nog dienen". Shakspere heeft „*I will yet do you service.*" Zoowel om de nauwkeurigheid als om het verband zou ik vertalen: „k Zal u nog steeds van dienst zijn."

Ik heb gemeend, den heer B. geen beter bewijs van mijn ingenomenheid met zijn hoogst verdienstelijken arbeid te kunnen geven, dan door hem en den lezer al mijn *adversaria* mee te deelen. Moge hij mij recht spoedig in de gelegenheid stellen, om, bij de bespreking der Shakspere-vertalingen, die hij voor latere uitgaaf bestemd heeft, daarvan *nog meer* goeds te zeggen, dan ik thans heb gedaan bij de korte beoordeeling van zijn eersteling!

Den Haag, Oct. '78.

L. W. VAN DEVENTER.

TOONEELKRONIEK.

HET TOONEEL IN DE HOOFDSTAD.

IV.

Mes pareils à deux fois ne se font pas connaître,
Et pour des coups d'essai veulent des coups de maître.

Heeft Mej. Joséphine de Groot zich die woorden herinnerd, toen zij voor haar debuut als Hollandsche tooneel-speelster (op 20 November j. l.) een rol koos, waarin de grootste *tragédiennes* van den nieuweren tijd zijn opgetreden en triumpfen hebben gevierd? Wel mogelijk. En al zal menigeen in die keus iets overmoedigs zien, het moge de overmoed zijn van de kunstenaress, de hoogmoed dien Multatuli omschreef als „den moed om hoog te staan.”

De *Deborah* van Mosenthal dagteekent van 1848 en men kan het stuk zijn datum aanzien. Wie thans de gelijkstelling van Jood en Christen in de maatschappij zou willen bepleiten, zou zich niet meer tot algemeenheden mogen bepalen of zijn drama in Stiermarken en in 1780 mogen verplaatsen; hij zou zijn onderwerp wat dieper behooren op te vatten; de Jood in onze moderne samenleving biedt ook nog wel stof voor den dramaticus. Wat in '48 een daad kon genoemd worden, is thans *enfoncez une porte ouverte*. Maar dat neemt niet weg, dat er nog gesloten deuren zijn.

Wat den vorm betreft, waarin Mosenthal zijn *Deborah* goot, men herkent er overal den dichter in, die zich behalve door zijn dramas (o. a. *Pietra*, *Der Sonnwendhof*) ook door het vervaardigen van voortreffelijke operateksten (*Die lustigen Weiber von Windsor*, *Das goldene Kreuz*) een naam heeft gemaakt.

Voor wie, na Halévy, de Jodin tot hoofdfiguur van eene opera zou willen maken, is het libretto van *Deborah* als het ware pasklaar. De aanvang van het 1e bedrijf met het landvolk, dat uit de kerk komt (koor van landlieden), het opkomen van *Deborah*, haar angstkreten afgewisseld door de verwenschingen van het volk (solo met koor), de liefde-scene, die het geheele 2^e tafereel vult (groot duo), het couplet met refrein: „Maar daarvoor zijn wij ook doktoren!” in het 3^e tafereel, de talrijke alleenspraken (solo's) — alles is operavorm. In dien vorm passen ook de schelle kleuren, de op sterk effect berekende tooneelen, die, al moge daardoor het drama op geen hogere beteekenis aanspraak kunnen maken, het, bij zijn goede strekking bij uitnemendheid tot een volksdrama stempelen.

De hoofdrol, waaraan alle andere rollen min of meer zijn opgeofferd, is als in vele andere van Mosenthals stukken die van een vrouw met bewonderenswaardige eigenschappen, een wegslepemde redeneerkracht en bovenal een ijzeren wil — een virtuozenrol, *tout en dehors*, waarin eene *tragédienne* van eenig talent al spoedig schitteren en de groote massa meeslepen kan.

Het is daarom gevaarlijk om naar een optreden in dit stuk de krachten van een debutante als Mej. de Groot te beoordeelen. Wat wij, zonder gevaar, kunnen constateeren is, dat de jeugdige kunstenaress door de natuur met een innemend uiterlijk, een sprekend oog en een welluidende stem is begiftigd; terwijl uit haar geheele optreden een kunstenaarsnatuur spreekt. Blijkbaar heeft zij goede modellen bestudeerd en van groote kunstenaars veel afgezien. Geleerd is er — maar meer nog valt er te leeren.

Het uitbundig succes dat Mej. de Groot bij haar eerste optreden te beurt viel, gunnen wij haar van harte gaarne — mits zij en hare vrienden zich wel rekenschap geven van het gevaar, dat er in dit succes zelf gelegen is. Het is bij een aangeboren talent, als wij in dit jonge meisje begroeten, minder moeilijk zich van een nederlaag te herstellen, of langzamerhand de gunst van het publiek te winnen, dan een succes te doorstaan als dat van *Deborah*. Naast den moed om hoog te staan, is er ook een moed om af te dalen.

Dien moed wenschen wij Mej. de Groot toe, en wij hebben reden om te gelooven, dat zij dien hebben zal. De kalme, vriendelijke ernst, waarmede zij de luidruchtige toejuichingen ontving, is er ons borg voor, dat wij hier niet met eene over 't paard getilde virtuoze te doen hebben, maar met een kunstnares, die haar kunst ernstig opneemt en beseft, dat haar nog veel ontbreekt.

De lessen van Merv. Kleine worden, naar men ons verzekert, door haar op hoogen prijs gesteld en gaarne gevolgd. En dit is goed en zeer noodig, zal zij aan de groote verwachtingen beantwoorden, die wij van haar koesteren.

Immers heeft haar spel ons geboeid, haar hartstocht teekende vaak overspanning; haar kreten van woede en haat hadden dikwijls niet zulk een stemuitzetting, die de stem rauw deed klinken, noodzakelijk gemaakt; haar uitspraak van de vokalen is nog wat uitheemsch (1); bij de konsonanten, is die van de *l* verre van zuiver; haar sterk uitgedrukte onrustigheid — gedeeltelijk verklaarbaar bij eene Oostersche, die zoo vervolgd wordt — was herhaaldelijk in gevaar van in bewegelijkheid over te slaan en daardoor een deel van den gevorderden ernst te verliezen.

Dat alles zijn zaken, die door volhardende studie veranderen. De natuur en nauwlettende oefening, vooral ook in het *mezza voce* spreken (haar fluistren was vaak onverstaanbaar), mogen verder aan de stem die zwaarte en die ronding geven, die zij volstrekt noodig heeft, zal ze kunnen beantwoorden aan de eischen voor een zoo indrukwekkend spel, als waartoe het emplot, waarin we ons Mej. de Groot in de toekomst denken, haar steeds aanleiding zal geven.

De door Mosenthal meer in de schaduw gestelde rollen, werden door de heeren *Veltman*, *Van Ollefen* en *Moor* naar eisch vervuld. Het logge, eentonige spel van Mej. *Poolman*, het telkens naar de hoogte slepen van de laatste woorden van een zinsnede, dat deze actrice zich eigen heeft

(1) „Liever *uitheemsch*, dan *inheemsch*,” hooren wij ons toevoegen door iemand, die weet hoe licht bij hen, die, in de Hoofdstad geboren, zich bewegen in de gegoede burgerklassen, waariu onze tooneelspelers veelal verkeerden, zich in meerdere of mindere mate het Amsterdamsch dialect weet binnen te dringen, en hoe licht de voortreffelijkste kunstenaar of kunstnares *Amsterdamsch* spreekt, zooals Monsieur Jourdain proza — *sans le savoir*.

Wij nemen de waarschuwing gaarne over, en ook Mej. de Groot zal zeker zorg dragen, dat zij, de eene klip vermijgend, niet op de andere vervalt.

gemaakt, vindt in ons geen bewonderaars. Daarentegen mag een woord van waardeering niet achter blijven voor den heer *de Jong* in de rol van den goedhartigen, maar zwakken Jozef. Wij hebben steeds met belangstelling het spel van den heer *De Jong* gevolgd, en bedrogen ons niet, toen we hem een goede toekomst voorspelden. Dat doen we nog, wanneer maar niet aangenomen wordt, dat de heer *De Jong* reeds is, waar hij moet komen. Grootere vastheid van spel, grootere oefening van zijn klankrijke stem, meer studie van standen, zij hem nog aanbevolen — al blijkt het ook nu reeds uit menig tooneel, dat vooral die laatste studie hem niet vreemd is.

Toonde de directie van „Het Nederlandsch Tooneel” door deze voorstelling, dat het ditmaal de woorden van Goethe’s Director in practijk wilde brengen en *zorgen*:

dass alles frisch und neu
Und mit Bedeutung auch gefällig

zij; — het publiek toonde, dat het dit *streven* op prijs stelt,

Und mit gewaltig wiederholten Wehen
Sich durch die enge Gnadenpforte zwängt,
Bei (frühem Morgen) schon (vor zehen)
Mit Stössen sich bis an die Kasse ficht,
Und wie in Hungersnoth um Brot an Bäckerthüren
Um ein Billet sich fast die Hälse bricht.

Een strijd, ook min of meer halsbrekend, zal die zijn welke eerlang tusschen de mededingers naar de Schouwburg-exploitatie zal worden gestreden. Men weet, dat de Gemeenteraad het woord „pacht” heeft laten glippen, en daarmede het beginsel, dat de gunst om den Stadsschouwburg te mogen bespelen, betaald behoort te worden, heeft prijs gegeven.

De tooneeldirectiën, en die het worden willen, zijn druk in de weer ⁽¹⁾ — en de Fraze gaat haar gang. Ieder heeft *alleen* de kunst gezocht en ieder is *altijd* tegen gewerkt! De „vereeniging” zond een vertoog aan den Raad; tegen haar schrijven anderen alle bladen en papieren vol, die ze te hunner beschikking hebben. Het publiek zal in dezen al zeer weinig te beschikken hebben en de eerste eisch om tot eenig goed resultaat te komen, terzijdestelling van persoonlijke vete en kleingeestige opvattingen schijnt den

verschillenden autoriteiten al een zeer onnoodige zaak. Dat allen min of meer schuld hebben; dat tot dusverre (ook na de gepubliceerde rekening) nog niet is gebleken, dat de „Vereeniging” voor het geld, de kunst zocht; dat vele acteurs minder de kunst dan het botvieren hunner grillen en het uitspinnen hunner intriges zochten, dat alles wordt zeer ten onrechte en zeer ten nadeele der goede zaak geheel en al verzwegen.

†
* * *

1) Ziet de „Vereeniging” ook wel eens rond bij de kleinere Amsterdamsche tooneel-gezelschappen? Het komt ons voor, dat daar talenten schuilen, die zij zich zeker niet zou behoeven te schamen onder haar personeel op te nemen. Wij noemen alleen Mevr. Spoor—Geytenbeek, een tooneelspeelster van ontegenzeggelijk en veelzijdig talent.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

— Het Hoofdbestuur van het Tooneelverbond heeft zich geconstitueerd als volgt:

Prof. Dr. A. Pierson, Voorzitter.
Prof. Dr. B. J. Stokvis, Onder-Voorzitter.
Mr. J. N. van Hall, Secretaris.
Joseph Jacobson, Penningmeester.
W. J. Hofdijk.
Mr. A. Bloembergen Ez.
Mr. Julius Vuylsteke.

Men kent het besluit der Algemeene Vergadering (zie dit tijdschrift blz. 46) betreffende het uitreiken eener medaille voor voortreffelijke tooneelstukken. Voor de beoordeeling der stukken, welke voor deze medaille in aanmerking kunnen komen, meent het Hoofdbestuur geene Commissie te moeten benoemen. Zal de medaille van het Tooneelverbond niet zijn eene aanmoediging voor schrijvers van verdienstelijke stukken, maar eene onderscheiding alleen bestemd voor schrijvers van die tooneelstukken, *waaraan buitengewone verdiensten kunnen worden toegekend*, dan acht het Hoofdbestuur het meer eigenaardig dat het zelf tot het verleenen eener dergelijke medaille het voorstel aan de vergadering doe.

— Van den heer Taco H. de Beer ontving de Tooneelschool voor eenige weken ten geschenke Jelgerhuis *Theoretische lessen over gesticulatie en mimiek*, 2 dln. atlasformaat, geb. (1 deel tekst en 1 deel platen).

CORRESPONDENTIE.

J. d. P. en andere correspondenten. — Het lessenplan van de Tooneelschool is als bijlage bij deze aflevering gevoegd. Het schoolgeld bedraagt per jaar voor alle lessen *f* 50.—, voor lessen in een enkel vak *f* 15.— zij, die als *internes* op de school wenschen te komen, moeten zich omtrent de kosten van huisvesting enz. met den Directeur verstaan.

In den regel moeten zij, die als leerlingen worden toegelaten, den leeftijd van 13 jaren hebben bereikt. In bijzondere gevallen kan van dezen regel worden afgeweken. Aanleg en geschiktheid voor het tooneel, voldoende kennis van de grondregelen der Nederlandsche taal, van de beginselen der geschiedenis, der aardrijkskunde en der kennis van de natuur zijn de eischen voor toelating.

Verdere inlichtingen geeft de Directeur der school, de heer W. C. Goteling Vinnis, Schans bij de Raambarrière te Amsterdam. Reglementen kunnen worden aangevraagd bij den Secretaris van het Tooneelverbond.

VERBETERING.

In het Verslag der Algemeene Vergadering, blz. 41, regel 5 en 6 van boven, leze men als volgt:

De Vergadering verleent de gevraagde machtiging, terwijl op voorstel van Rotterdam wordt besloten, dat het Hoofdbestuur het bezwaar door den heer Levy geopperd, met dezen nader zal bespreken.

RAPPORT DER CENTRALE COMMISSIE

TOT ONDERZOEK VAN

OUDE TOONEELSTUKKEN. 1)

Reeds vroeger zou de in 1874 benoemde Centrale Commissie tot onderzoek van oude tooneelstukken een verslag hebben uitgebracht, indien de Afdeulings-commissiën haar eenige stof ter verwerking hadden toegezonden.

Tot heden echter gaven deze zoo goed als geen teeken van leven; men betwijfelt zelfs het bestaan dier commissiën. Alleen ontvingen wij een doorwrocht verslag van de afdeeling Zwolle, bewerkt en ingezonden door den Heer F. G. van Pesch.

De afdeeling Zwolle maakt daarin terecht de opmerking, dat, bij een onderzoek als het bedoelde, vertaalde stukken gerust buiten rekening gesteld kunnen worden, aangezien oude vertalingen niet beantwoorden aan de eischen, tegenwoordig aan zulk werk gesteld. Die stukken van Iffland en Kotzebue, welke in onzen tijd vooral voor volksvoorstellingen nog levenskracht bezitten, doet men best op nieuw te laten vertalen.

Men heeft dus hoofdzakelijk zijn aandacht te vestigen op oorspronkelijke Nederlandsche tooneelwerken. Onze litteratuur der 17de en 18de eeuw telt duizenden en nogmaals duizenden meer of minder oorspronkelijke stukken, maar reeds een oppervlakkig onderzoek leert, dat „andere tijden, andere zeden” een spreekwoord is, vooral van toepassing op onze tooneelletteren. Genieën, wier werken eeuwig frisch blijven en zich op zulk een praktisch gebied als het tooneel staande houden, zijn in onze litteratuur niet aan te wijzen. Hoe belangwekkend de zuiver letterkundige of historische waarde

1) Uitgebracht op de Algemeene Vergadering van het Tooneelverbond, den 9 November 1878, en gesteld in handen van het Hoofdbestuur ten fine van praeadvies.

van sommige stukken ook zijn moge, zelfs na omwerking zouden zij alleen als gedachtenisstukken of zedenschilderingen van het verleden een succès d'estime of een succès de curiosité kunnen verkrijgen.

Onze oude treurspelen zijn of te stijf van vorm, of te bloeddorstig van inhoud, om thans in den smaak te vallen.

Zelfs Vondel behoort op ons tegenwoordig tooneel niet meer te huis, al zou men misschien een uitzondering kunnen maken voor *de Leeuwendalers*. Zwolle herinnert, dat Van Lennep eens het voorstel heeft gedaan een bewerking van dat landspel op te voeren. Overigens maakt de klassieke vorm van Vondels tooneeldichten, gepaard aan weinig handeling en karakter-ontwikkeling, hen meer geschikt voor de studeerkamer dan voor de planken. ¹⁾ Zij, die reeds voorheen den romantischen vorm waren toegedaan, zondigden weder tegen den goeden smaak, het buitensporig gebruik van wraak, moord, geestverschijningen, verkrachting, en wat al niet, wordt niet getemperd door fraaijen vorm of dichterlijke taal. Men denke slechts aan een Jan Vos, Struys, Voskuyl, en zoo veel anderen. De ernstige stukken uit de 18de eeuw mogen kalmer zijn, zij kenmerken zich door groote stijfheid, en verraden bovendien een geheel gemis aan oorspronkelijkheid. Het dramatisch talent dat Nederland ooit bezeten heeft, schuilt in zijn oude blij- en kluchtspelen, maar deze wortelen te veel in het volksleven dier dagen, om nu nog door het groote publiek begrepen te kunnen worden; zij zijn ook te ruw en grof van taal voor het tegenwoordige geslacht.

De fraaiheid van taal en vorm, die, op enkele uitzonderingen na, de stukken van Molière, ondanks hun twijfelachtige zedelijke strekking, nog heden doet leven op het tooneel, ontbreekt in onze oude Nederlandsche blijspelen. Zelfs is de taal voor een groot deel verouderd. Ondanks alles, meenen wij, dat de vertooning van het meest kenmerkende,

1) Op de Algemeene Vergadering van het Tooneelverbond, waar dit rapport werd voorgelezen, zag de heer ten Brink in deze bewering iets uitsluitend „Jonckbloetiaansch”, en wees op de vertooning van Gijsbrecht van Aemstel, die nog jaarlijks plaats heeft. Dr. ten Brink vergat, dat er sprake was van oude stukken, die *niet* opgevoerd worden. Of overigens de Gijsbrecht een welsprekend bewijs is voor Vondels verdienste als tooneeldichter, ook voor den tegenwoordigen tijd, is een vraag, die zelfs het niet-Jonckbloet-lezend publiek met minder beslislust zal beantwoorden dan Dr. t. B.

dat onze oude letterkunde bevat, een zeer belangwekkende en niet minder vermakelijke serie van voorstellingen zou opleveren, die ongetwijfeld de ondersteuning en bijval zou genieten niet alleen van het volk, maar ook van duizenden, die den Schouwburg slechts zelden bezoeken. Belangwekkende treurspelen zouden bekort, typische blij- en kluchtspelen van de grofste gedeelten gezuiverd kunnen worden. Zulk een zichtbare cursus in de geschiedenis der ontwikkeling van ons volksbestaan en onze zeden zou tevens menig jong vernuft den weg aanwijzen, hoe men onze tegenwoordige toestand op het tooneel zou kunnen doen leven.

Nog omstreeks 1820 vonden beschaafde Amsterdammers vermaak in het Verliefde Brechtje, een vroolijke zedenschildering, die reeds in 1700 gespeeld werd. Wel een bewijs, dat men een 50 tal jaren geleden veel belang stelde in de herleving van sommige oude tooneelstukken. Zwolle geloof terech t aan de mogelijkheid van een herleving van *Hoof t s Warenar*, sommige van *Langendijks* spelen, *Van Haren s Pietje en Angenietje*, — altijd na eenige wijziging en besnoeiing.

De Centrale Commissie meent aan het Hoofdbestuur een paar punten in bedenking te moeten geven, betreffende het welslagen der pogingen die aangewend kunnen worden:

Wie geeft zekerheid, dat de tijd en de arbeid, besteed aan onderzoek en hervorming van stukken, beloond zullen worden 1°. door de vertooning dier omwerkingen; 2°. door een billijk honorarium? Tot heden laat een aansluiting tuschen het Tooneelverbond en de tooneeldirectiën, nog veel, ja bijna alles te wenschen over. Dit zal anders worden, wanneer beider belangen meer samengaan.

Zou het Tooneelverbond niet aan een of meer uit zijn midden de taak kunnen opdragen de tooneelgezelschappen kosteloos met raad en daad bij te staan? Alle directiën zullen gaarne de door het Tooneelverbond verzorgde, zoowel oude als nieuwe stukken, verkiezen boven het gewone slechte maakwerk. Wanneer een tooneelgezelschap zeker stuk wenschte optevoeren, zou het zich kunnen richten tot het Tooneelverbond, dat, indien het werk den steun van het verbond waardig was, voor de vertaling of omwerking zorg

zou dragen. Indien deze wijze van handelen te kostbaar werd, zou men van de tooneeldirectiën voor elk geleverd stuk een billijke vergoeding kunnen eischen. Zulk een letterkundig agentuur of protectoraat, hoe zal men het noemen, zou bij goede organizeering ongetwijfeld een gunstigen invloed op het Nederlandsch Tooneel kunnen uitoefenen. Zelfs de kleinste gezelschappen zouden zich van die voorlichting kunnen bedienen.

Het spreekt van zelf, dat de werkzaamheden van zulk een Centraal-bureau zich slechts voor een klein gedeelte zouden bepalen tot het onderzoek van oude stukken.

Het ligt echter niet op den weg der Centrale Commissie tot onderzoek van oude stukken den zoeven bedoelden werkkring nader te omschrijven. Haar doel was te wijzen op de weinige praktische gevolgen die van haar onderzoek en arbeid te wachten zijn, zoolang zij aan haar correspondenten niet kan mededeelen, dat een eventueel ondernomen arbeid door bemiddeling der Centrale Commissie beloond zal worden, of moreel, d. i. door de opvoering, of materieel, d. i. door de toekenning van een billijk honorarium.

De ondervinding, opgedaan bij de stukken in het Tijdschrift gedrukt, is welsprekend. Eerst na jaren gelukte het, na het schrijven van ontelbare brieven, en het in 't werk stellen van allerlei praktische middelen, een opvoering van Heerens vertaling van *Lastertongen* tot stand te brengen. De Vereeniging „het Nederlandsch Tooneel,” die zich toen nog jeugdig en idealistisch gevoelde, komt de eer toe dit te hebben bewerkt.

Holbergs *Politieke Tinnegieter* ligt nog steeds ter griffie gedeponeed.

En hiermede eindigen wij het verslag van de onderzoekingen door ons in 't werk gesteld, en de ondervinding daarbij opgedaan. Alleen aan de afdeeling Zwolle kunnen wij onzen dank betuigen voor haar ijverige medewerking.

A. C. LOFFELT.

D. F. VAN HEYST.

J. H. RÖSSING.

TOONEELKRONIEK.

Rotterdam, December 1878.

Nooit hebben — in de laatste jaren althans — de belangen van het Rotterdamsch tooneel zooveel strijd in de dagbladen verwekt als in de weken sedert ik mijn laatste kroniek schreef. Eerst gaven de opvoeringen van de *Maria Stuart* daartoe aanleiding, maar later trok de heerschende tooneelcrisis alle aandacht tot zich. Drie snel op elkander volgende berichten bedroefden en verstoorden onze tooneelvrienden; Mevr. de Vries was door „het Nederlandsch Tooneel” geëngageerd, de Heer D. Haspels zou ook om dezelfde oorzaak ons verlaten en de twee meest gevorderde meisjes-leerlingen der tooneelschool, Mej. Anna Sablairoilles en Tonia Poolman, zouden reeds nu vóór volbrachten studietijd aan genoemde Vereeniging vast voor het volgend jaar verbonden zijn. De meest tegenstrijdige berichten over deze verschillende punten kwamen ons beurtelings in de dagbladen verrassen, en de verklaring van Mevrouw de Vries in een ingezonden stuk in de *N. R. Courant*, dat zij zich aan „het Nederlandsch Tooneel” verbonden had, daar zij aan het Rotterdamsche niet weder geëngageerd zou zijn, deed de spanning stijgen. Het Bestuur der Afdeeling van het Tooneelverbond riep toen eene vergadering op 30 November bijeen, die druk bezocht, ernstig en belangrijk was. Het bericht van het vertrek van Mevr. de Vries werd bevestigd; zij is voor de volgende jaren voor Rotterdam verloren. De voorzitter der afdeeling sprak uit naam van het Rotterdamsch publiek zijn leedwezen uit over dat verlies en verzocht van de Directie die ter vergadering tegenwoordig was, inlichtingen omtrent de oorzaak daarvan en in het bijzonder opheldering van de tegenstrijdigheid bestaande tusschen hare mededeelingen en de verklaring van Mevr. de Vries, dat zij niet weder geëngageerd zou zijn. De Directie antwoordde dat Mevr. de Vries verhooging van

salaris gevraagd had, voorgevende bij een ander gezelschap, dat zich vormde, te kunnen eischen wat zij wilde. De Directie had dezen eisch niet dadelijk kunnen toestaan, maar uitstel gevraagd en verkregen. Eer dit uitstel verstreken was, had Mevr. de Vries zich aan „het Nederlandsch Tooneel” verbonden. Deze verklaringen gaven aanleiding tot een levendig debat, waarin o. a. namens Mevr. de Vries de medegedeelde feiten gedeeltelijk tegengesproken werden, en van de eene zijde op meer licht, van de andere zijde op sluiting der beradslagingen over dit punt werd aangedrongen. Ten slotte werd met 28 tegen 22 stemmen de volgende motie aangenomen :

„De afdeeling betreurt dat de Directie van den Rotterdam-
„schen Schouwburg Mevr. de Vries niet heeft behouden voor
„dien Schouwburg en vertrouwt dat zij zoo spoedig mogelijk
„voorzien zal in de leemte door dat vertrek ontstaan.”

De vele stemmen tegen deze motie moeten aan twee tegenovergestelde opinies worden toegeschreven. Sommigen wenschten een afkeurend votum over de handelingen der Directie, anderen waren van oordeel, dat de bespreking van zaken tusschen de Directie en hare artisten niet in eene vergadering der Afdeeling te huis behoort. Bij de beoordeeling dezer vraag is niet te vergeten, dat zoo aan de eene zijde de Schouwburgvereniging eene particuliere onderneming is, die van de Afdeeling geen subsidie trekt en niet onder haar beheer staat, aan de andere zijde de positie der vereniging tegenover de Afdeeling van bizonderen aard is, daar zij op verschillende wijze grooten steun van de leden maar vooral van de Bestuurders genoten heeft en geniet, waardoor het recht om ophelderingen te vragen over eene zoo belangrijke zaak moeilijk kan betwist worden. Verschillende brieven van de Directie, van den Heer van Ollefen en Mevrouw de Vries zijn sedert verschenen; de ware oorzaak van het vertrek van laatstgenoemde is uit deze tegenstrijdige verklaringen niet op te maken, maar terwijl haar minstens onvoorzichtigheid schijnt te moeten verweten worden, is uit de mededeelingen der Directie niet gebleken, dat zij gepoogd heeft deze actrice voor het vroeger salaris op nieuw te verbinden, haar een nieuw contract aangeboden heeft. In het belang van het Rotterdamsch tooneel ware zulk eene poging, die waarschijnlijk geslaagd

zou zijn, zeer wenschelijk geweest, want de plaats die openkomt zal zeer moeielijk waardig te vervullen zijn. Mevr. de Vries heeft in de zestien jaren, dat zij op het Rotterdamsch tooneel optreedt, allengs in haar eigenlijk emplooi, de *grande coquette* rollen, eene groote hoogte bereikt; geene der jongere actrices kan haar daarin alsnog vervangen, en wanneer Mej. Beersmans deze rollen op zich neemt, zal in verschillende stukken het gemis aan twee actrices van eersten rang gevoeld worden.

Wordt door het aanstaand vertrek van Mevr. de Vries een groote bres in ons gezelschap geschoten, de toestand scheen zeer ernstig toen het bericht kwam dat ook de Heer D. Haspels zou heengaan. Gelukkig bleek der vergadering dat de Directie van „het Nederlandsch Tooneel” hem op zijn eigen verzoek van het reeds geteekend voordeelige contract ontslagen had; door deze opoffering van den Heer Haspels is aan het gezelschap een groote dienst bewezen. De verontwaardiging van het publiek was opgewekt door het bericht, dat in het contract met den Heer Haspels „het Nederlandsch Tooneel” ook de betaling van zijne boete wegens contractbreuk te Rotterdam op zich genomen had. Dit bericht werd helaas bevestigd. In het contract door den Heer Stumpff namens „het Nederlandsch Tooneel” onderteekend kwam die bepaling voor; daarentegen werd eene duidelijke verklaring van den Heer Schimmel voorgelezen, dat noch hij noch de Raad van Beheer van het Nederlandsch Tooneel ooit toestemming heeft gegeven om eenig tooneelspeler of tooneelster tot verbreking van een aangegaan contract te verleiden en aan te bieden de betaling van een *dédit*, en mocht tegen hun bepaalden wil iets dergelijks (wat zij betwisten) gebeurd zijn, zij daaraan alsdan nooit hunne goedkeuring zouden gehecht hebben. Er blijft dus alleen over aan te nemen, dat de Heer Stumpff tegen de gegeven instructies in heeft gehandeld, of de hem verleende volmacht verkeerd heeft opgevat. In ieder geval is het een treurig en ernstig feit, dat door de vereeniging „het Nederlandsch Tooneel” niet alleen pogingen zijn aangewend om haar gezelschap te versterken ten koste van een ander goed aaneengesloten geheel, maar dat de Directeur-Gérant een contract heeft kunnen sluiten waarin geheel tegen den geest van het programma der ver-

eeniging en van den Raad van Beheer in, de betaling van een *dédit* werd beloofd. Hoe kunnen de Schouburgvereenigingen blijven bloeien, wanneer steeds de kans bestaat dat haar kunstenaars op deze wijze ontscheurd worden, en wat zal het einde zijn wanneer door het opdrijven der salarissen de onkosten zóó verhoogd worden, dat spelen zonder verlies minder en minder mogelijk wordt. Dan zal waarschijnlijk een oogenblik komen, dat eene of meer vereenigingen den strijd moeten opgeven, goede gezelschappen uiteenspatten en de salarissen sneller dalen dan zij nu gestegen zijn.

Omtrent het derde punt, dat op de vergadering behandeld werd, het bericht, dat twee leerlingen der Tooneelschool door de vereeniging „het Nederlandsch Tooneel” zouden geëngageerd zijn, werd een volledige tegenspraak van den Heer Schimmel voorgelezen, zoodat de berichten daaromtrent, die in de dagbladen de ronde hebben gedaan, als onjuist moeten beschouwd worden. Ten einde echter met nadruk den wensch van Rotterdam uit te spreken, ten deze niet bij Amsterdam achter te staan, werd de volgende motie aangenomen:

„De afdeeling verlangt, dat leerlingen der Tooneelschool, als zij den cursus hebben afgehoopen, ook aan den Rotterdamschen Schouburg worden verbonden. Aan de ledender commissie van toezicht op de tooneelschool, uit Rotterdam, worden de belangen van den Rotterdamschen Schouburg met nadruk aanbevolen.”

Het is gelukkig, dat deze zaak zich aldus opgehelderd heeft, want niets zou meer in staat zijn het Rotterdamsche publiek van het Tooneelverbond te vervreemden dan wanneer het zag, dat de vruchten der Tooneelschool, waarvoor het zoo aanzienlijk bijdroeg, alleen Amsterdam ten goede kwamen.

De pogingen door de Directie dit jaar aangewend om ons gezelschap met actrices te versterken, hebben geleid tot het engagement van Mevr. Schoeman-Amelung, die tot nu toe alleen in beslotene vereenigingen was opgetreden, en van Mej. Dupont. Over de eerstgenoemde is nog moeielijk te oordeelen; zij vervulde alleen nog de rol van „Laura” in *Het Wiegje* en deze keus was niet gelukkig, daar haar spel gematigd en beschaafd maar zonder veel leven, verbleekte bij dat van Mevr. de Vries, die zoo vaak als Laura ge-

schitterd heeft, en misschien in geen partij zóó bekend is.

Het eerste optreden van Mej. Dupont heeft veel beweging doen ontstaan; zij was in het *café-chantant* waar zij gedurende een paar zomers zong, eene zeer geliefde verschijning; velen begroetten haar daarom bij haar optreden in een zangspelletje met geestdrift en wierpen zelfs aan de jeugdige debutante op de planken bouquetten toe. Door deze overdrijving werd echter reactie opgewekt. Velen keuren het af dat, voor vrij hoog salaris (naar men zegt), een meisje geëngageerd werd, dat, ja, een aangenaam voorkomen en een lieve stem bezit, maar noch op de Tooneelschool, noch op de planken van een klein tooneel is voorbereid. Mocht haar engagement de Directie verleiden zich op het zangspel te gaan toelleggen, waarvoor de noodige krachten in het gezelschap niet aanwezig zijn, dan kon zij een ramp worden voor ons tooneel. Tot nu toe is die vrees niet bewaarheid. Mej. Dupont is in geene andere partij nog opgetreden en oefent zich, hoop ik, in stilte voor het gewone tooneelspel.

Maria Stuart beleefde een tiental achtereenvolgende opvoeringen en bleek dus een groot succes. Het moderne treurspel heeft weér bewezen in staat te zijn menschen te trekken en de meerdere moeite aan de opvoering verbonden, te beloonen. Het spel van Mej. Beersmans werd zeer bewonderd, maar ook met dat van Mevr. de Vries waren velen zeer ingenomen. Het doet mij genoegen te kunnen melden dat verschillende gebreken, waarop ik in mijn eerste bericht wees, door haar bij volgende opvoeringen vermeden zijn; zij was minder vertrouwelijk in het tooneel met Mortimer minder sarrend in de groote scène met Maria. Deze wijziging, die ook anderen is opgevallen, schijnt echter onbewust te hebben plaats gehad, want in een ingezonden stuk in het Rotterdamsch Nieuwsblad heeft zij bestreden dat er eenig verschil tusschen haar spel bij de eerste en bij latere opvoeringen zou geweest zijn. Een levendig debat heeft zich ontsponnen over de vraag of de Heer J. Haspels de persoon van Burleigh goed heeft wedergegeven. Haspels gaf een Burleigh van middelbaren leeftijd te aanschouwen, die door slechte beweegredenen gedreven wordt. Daartegen werd aangevoerd dat Burleigh volgens de geschiedenis een achtens-

waardig grijsaard was en geen enkele regel van het stuk de opvatting van Haspels wettigt. Deze beriep zich eveneens op de geschiedschrijvers tot zijn rechtvaardiging en voerde aan dat waar Schiller in zijn stuk de koninginnen jonger schildert, dan zij volgens de geschiedenis toen de beschrevene gebeurtenissen plaats vonden, geweest zijn, ook Burleigh als een man in de kracht zijns levens moest of althans mocht vertoond worden. Mij komt het voor, dat men bij de opvoering van een historisch treurspel alleen naar de bedoeling van den schrijver te vragen heeft, en de geschiedenis enkel ter opheldering van die bedoeling mag raadplegen. Iedere opvatting van den kunstenaar, die niet in strijd is met de woorden en den geest van het stuk, is gewettigd en nu merk ik niet, dat er iets in de *Maria Stuart* voorkomt, waaruit blijkt dat Schiller Burleigh als grijsaard heeft willen teekenen, terwijl zijn aandringen bij Paulet om Maria door sluipmoord uit den weg te ruimen recht geeft hem als een man van valsch karakter voor te stellen.

D. Haspels, die Leicester speelde, heeft dunkt mij juist door te groote getrouwheid aan de geschiedenis den indruk van zijn spel benadeeld. Zijn kleeding en grimeeren mochten nog zoo getrouw de portretten van Leicester nabootsen, zij flatteerden hem niet en maakten het onwaarschijnlijk dat deze man door twee koninginnen bemind werd. Bovendien scheen hij zich in zijn kleeding niet op zijn gemak te gevoelen, en ontwikkelde hij in zijne standen en bewegingen eene ongedurigheid die weinig met den statigen toon van een treurspel in verzen strooken. De Talbot van den Heer le Gras verdient, hoe klein de rol ook zij, een bijzondere en zeer loffelijke vermelding. We l waren niet alle overige rollen in goede handen, en was het geheel niet zoo goed als bij een moderne komedie, maar 't was toch veel beter dan men meestal te zien krijgt van gezelschappen die met een beroemde treurspeelster rondreizen; en er is dus, dunkt mij, geen reden om het treurspel van den Rotterdamschen schouwburg uit te sluiten.

In het begin van dit seizoen werd opgevoerd: *De Erfenis van Mijnheer Plumet*, naar het Fransch van Barrière en Capendu, een gemakkelijke satire op erfenisjacht, die goed gespeeld werd, maar waarvan niet veel bizonders te zeggen valt.

Den 10^{den} December had de eerste opvoering plaats van *De Ingezetenen van Pont-Arcey*, uit het fransch van Sardou vertaald door den Hr. Cocheret. Bij den lofwaardigen ijver, waarmede nieuwe Fransche stukken tegenwoordig aan het Nederlandsch publiek te zien gegeven worden, was het te verwachten dat ook dit succes van verleden winter hier op de planken zou komen, hoewel de Parijsche kritiek er volstrekt niet met onverdeelden lof van gesproken had. De handeling behoef ik niet te verhalen na de uitvoerige uiteenzetting daarvan in het Aprilnummer van dit tijdschrift (Jaargang 1877/78) door den Parijschen correspondent gegeven. Met hem ben ik van oordeel dat de donneé van het stuk waar is, en de strijd van Fabrice in het derde bedrijf belangstelling en medegevoel opwekt; zoolang er nog hoop was zijn huwelijk en zijn eer in het oog zijner moeder te kunnen redden, moest hij de waarheid verzwijgen; ten aanhooren van de halve stad kon hij de schande van zijn vader niet openbaren. Het derde bedrijf laat een bevredigenden indruk achter, maar in het vierde wordt het voortduren van den valschen toestand pijnlijk. Bij het lange vertrouwelijke gesprek met moeder en oom, waarin hij steeds meer in de engte gedreven wordt, had ik even als *Sarcey*, die het stuk in „Le Temps” beoordeelde, hem willen toeroepen: „Zeg het nu! Stapel niet leugen op leugen, offer niet het levensgeluk van uw bruid en uzelf op om uw moeder smart te besparen, want zij lijdt nu evenzeer nu zij haar zoon voor eerloos houdt.” Het vijfde bedrijf, waarin de waarheid aan het licht wordt gebracht, geeft dan ook een ware verademing, maar de volle indruk van het dramatisch conflict wordt verstoord door de afwikkeling van de kleine handelingen, die de schrijver in het stuk heeft gebracht om aan de schildering van kleinsteadsch maatschappelijk en politiek leven in de beide eerste bedrijven eenige kleur bij te zetten.

De vertaler, de Heer Cocheret, schijnt mij toe ditmaal minder gelukkig te zijn geweest dan anders. De titel klinkt reeds stijf, en voortdurend wordt in het stuk *la province* door „de provincie” vertaald, eene uitdrukking die in dien zin in het Hollandsch alleen aan de effectenbeurs gebruikt wordt. Voorts hoorde ik spreken van een „kruisbrave” en van een

„eerlijke” vrouw, in het laatste geval had het fransch klaarblijkelijk „une femme honnête” gehad.

Het stuk scheen goed ingestudeerd te zijn; sommige tooneelen werden voortreffelijk gespeeld. Aandoenlijk was het gesprek van Mevr. de Saint André (Mej. Beersmans) met Brochat (Faassen), waarin zij door het portretje verteederd wordt. Mej. Beersmans speelde deze oude damesrol weder even waardig en aangrijpend als de Mad. Bernard uit „de Fourchambaults” en de Heer D. Haspels vond in de rol van Fabrice gelegenheid zich in zijn kracht te toonen. Mevr. de Vries maakte van de vrij ondankbare rol van Marcelle eene interessante persoon in het stuk; maar het tooneel tusschen Fabrice en Berangère vergde nog te veel van het talent van Mevr. Schoeman-Amelung, die wel een aanwinst voor ons tooneel schijnt te zijn, maar hier te veel door heen en wederloopen trachtte te verbergen wat haar nog aan uiting van zieleleven ontbreekt. Mevr. Faassen vervulde de partij van de Burgemeestersvrouw, — die buiten haar emplot ligt — vrij goed, maar had zich in het derde bedrijf in een toilet gestoken, dat volstrekt niet aan haar rang en roep van koningin der modes paste. Meer matiging, verfijning van smaak blijve het wachtwoord voor verschillende onzer acteurs en actrices; in „*de Erfenis van Mijnheer Plumet*,” onder anderen, eindigden enkele tooneelen in een geschreeuw, een lawaai, dat alle grenzen te buiten ging. Als Mevr. Cotteret in het stuk van gisteren, verviel Mevr. van Offel-Kley soms in hinderlijke overdrijving. De types van Sardou zijn gevaarlijk; zij worden licht door Hollandsche acteurs in een lageren toon overgezet en tot charges vervormd; dan lijdt echter de indruk van het geheel er door. De vertalers kunnen in dit opzicht ook invloed oefenen; sommige uitdrukkingen waren hinderlijk plat en dubbelzinnig en zouden beter veranderd of weggelaten worden. De inhoud der Fransche drama's is reeds scabreus genoeg, en blijft voor een fijngevoelig publiek alleen dragelijk wanneer de taal zoo kiesch mogelijk is.

Voor eene eerste opvoering was de zaal slecht bezet. Het is te hopen dat alleen toevallige redenen daaraan schuld zijn en niet de strijd in de tooneelwereld. Moge spoedig de gunning van den Amsterdamschen Schouwburg een einde

aan de crisis maken, en het gordijn weder vallen, dat gewoonlijk den stoffelijken strijd in die wereld aan de oogen der schouwburgbezoekers onttrekt.

Q.

TUSSCHEN DE BEDRIJVEN.

III.

Men kent de critiek van Hettner op Schiller's *Maria Stuart*, door Potgieter aangehaald in zijn studie over Schimmel's eersten dramatischen arbeid (¹). In *Maria Stuart* vindt men, volgens den Duitschen criticus, geen groote handelende karakters, die hun leven stellen voor eenig grootsch doel. Alleen het ruw geweld zegeviert over de lijdende Maria, en zulk een overwinning is pijnigend, niet tragisch verheffend. Om dien indruk te verzachten, om de handeling op te voeren tot een echt tragische, worden de zonden op den voorgrond geplaatst, die Maria in haar jeugd, in den glans van hare grootheid, ongestraft begaan heeft. Haar dood moet dan de late, maar rechtvaardige boete zijn voor haar vroegere misdaden. Maar daar schuilt, volgens Hettner, juist de fout van het stuk. Schuld en boete staan niet in noodzakelijk verband, niet als oorzaak en gevolg tot elkander. En daarom is Maria's ter dood bringing een ongemotiveerde, onrechtvaardige hardheid. De indruk; dien het treurspel achterlaat is een pijnlijke. Wij die geen blind Noodlot aannemen, verlaten de voorstelling met wrevel in het hart, toornende tegen God en de menschen, omdat niet recht en rede, maar list en geweld hebben gezegevierd.

Is dit oordeel juist — en ik geloof dat het dit is — dan is het dubbel noodig dat de kunstenaars die de rol van

(1) *Hollandsche dramatische poëzy*, herdrukt in E. J. Potgieter's *Verspreide en nagelaten werken*. Aanhangsel. Studien en Schetsen I, aflevering I.

Maria Stuart vervult, haar niet reeds van den aanvang af uitsluitend als de lijdende en Christelijk berustende Maria voorstelle, maar duidelijk het tweeledige van dit karakter doe uitkomen, dat Schiller, in door ten Kate minder juist vertaalde woorden, aldus kenschetst:

Den Christus in der Hand,
Die Hoffahrt und die Weltlust in dem Herzen.

Voor al in de tooneelen met Mortimer kan de verleidelijke, kokette vrouw meer op den voorgrond treden, en daardoor de eentoonige kleur, welke deze figuur anders allicht krijgt, eenigzins worden gebroken (1).

Mej. Beersmans, die de *Maria Stuart* onlangs te Rotterdam voor het eerst speelde, en daarvoor door de critiek, ook door den Rotterdamschen correspondent van dit tijdschrift, buitengemeen werd geprezen, heeft dit, naar mijn oordeel, niet genoeg in het oog gehouden. Trouwens ik mag, als enthousiast bewonderaar van het talent van Mej. Beersmans, niet verzwijgen, dat de geheele vertolking van deze rol door de Rotterdamsche kunstenaars, na al den ophief die daarvan gemaakt is, mij is tegengevallen. Ik woonde den 28sten November de voorstelling te Amsterdam bij, en noem met opzet den datum, omdat het mogelijk is dat ik een slechten avond trof. Dien avond echter vond ik, bij vele schoonheden van details, in het geheele spel iets onrustigs, iets zenuwachtigs, als van iemand die hare rol niet volkomen beheerscht. Waren enkele tooneelen, zooals in het 3^e bedrijf de aanhef (fijn is de opvatting van het „*Gij zijt geen slaaf eener koningin!*”) en verschillende gedeelten van de ontmoeting met Elizabeth, — het slot o.a., — zeer schoon en van veel studie getuigend, ik miste over het geheel die groote lijnen, dat gedragene, die breede frazeering, die onmisbaar zijn om een dergelijke rol volkomen tot haar recht te doen komen.

Ik treed hier in geen verdere bijzonderheden, noch in een beoordeeling van het spel der overige kunstenaars; maar waar mijn indruk van de wijze waarop de hoofdrol vervuld werd, zoo geheel afwijkt van die van andere verslaggevers, daar

(1) Behartigenswaardige wenken voor de opvatting van de verschillende rollen in *Maria Stuart* en voor de regie van het stuk geeft Feodor Wehl in zijn *Didaskalia* (Leipzig 1867) — wenken die bij de opvoering door het Rotterdamsche gezelschap gedeeltelijk gevolgd zijn.

meende ik dien, zij 't dan ook slechts „tuschen de bedrijven”, te moeten mededeelen en met enkele woorden motiveeren.

Het is de vraag of, hoe loffelijk „het pogen” van de Rotterdamsche Schouwburgvereeniging ook zij, de geheel idealistische richting waarvan Schiller's treurspel een uiting is, niet te zeer afwijkt van die waarin zij gewoon is zich te bewegen, om een volkomen bevredigende vertolking te kunnen verwachten.

Ware het niet dat de opvoeringen van *Vorstenschool* mij nog levendig voor den geest stonden, ten bewijze, dat deze artisten bij gewetensvolle studie ook de moeilijkste vraagstukken op het gebied der tooneelspeelkunst weten op te lossen, ik zou wellicht geneigd zijn om, met het oog op plannen van Shakspeare-opvoeringen waarvan het gerucht mij ter oore kwam (waarom reeds Shakspeare, terwijl Molière nog geen beurt kreeg?), hun waarschuwend het „*tel brille au second rang...*” toe te roepen. Nu herinner ik hun alleen die andere les, die niet enkel voor een eerste opvoering te behartigen is, maar die niet minder geldt voor 7e en 8e voorstellingen :

Cent fois sur le métier remettez votre ouvrage.
Polissez- le sans cesse et le repolissez.

V. H.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

— George Henry Lewes, onlangs overleden, was den 18 April 1817 te Londen geboren. In de wetenschappelijke wereld maakte hij zich een grooten naam door werken over filosofie en historie, in welke eerste wetenschap hij, door zijn veel omvattende physiologische kennis, op menig duister punt een nieuw licht deed opgaan. Een tweejarig verblijf in Duitschland in 1838 en 39 oefende grooten invloed op latere beschouwingen. Het best van allen is hij bekend door zijn *Life of Goethe*, (1855) dat, hoewel niet aan de eischen eener »wetenschappelijke biographie» beantwoordende, toch mag gerekend worden tot het beste te behooren, wat tot dusverre over Goethe werd geschreven.

Als journalist maakte hij zich bekend door 1849—1854 *The Leader* te redigeeren en bijdragen te leveren aan de voornaamste dagbladen en tijdschriften van Engeland. In 1865 riep hij *The Fortnightly Review* in het leven en redigeerde die korten tijd.

Gelijk de meeste schrijvers van naam in Engeland zoo heeft ook hij zijne belangstelling in het tooneel getoond, hoewel meer door voor de geschiedenis van het tooneel dan voor het tooneel zelf te arbeiden. Zijn tooneelstuk *The Game of Speculation*, onder den pseudoniem Slingsby Lawrence uitgegeven, had zeer weinig succes. Met grooten lof kunnen we gewagen van zijn Geschiedenis van het Spaansche drama, vooral ook van het, ook in het Duitsch vertaalde, werk *On actors and the art of acting*, een verzameling critische opstellen over tooneel en tooneelspelers zoowel in Engeland als in Frankrijk en Duitschland, en van zijne Inleiding en levensschetsen van dichters, voor de *Selections from the British Dramatists*.

Lewes was gehuwd met de onder den naam van George Eliot bekende schrijfster.

— Te Amsterdam is door de Vereeniging «Het Nederlandsch Tooneel» den 11^{den} December eene eerste voorstelling gegeven van *Dames en Heeren uit Pontarcey* («les Bourgeois de Pontarcey») van Sardou vertaald door Dr. Jan ten Brink. Het verslag over stuk en uitvoering moeten wij tot de volgende aflevering uitstellen.

Onder de stukken, welke de Vereeniging het voornemen heeft in den loop van den winter op te voeren, behoort *Een Amsterdamsche Jongen* van van Lennep, waarin de titelrol waarschijnlijk door C. Schulze (leerling der Tooneelschool) zal worden vervuld; eene vertaling van *la Question d'argent* van Dumas Fils, waarin een ander leerling der Tooneelschool Mej. Tonia Poolman een rol, als proeve, zal vervullen; een gelegenheidsstuk van Joh. Gram, bij het bezoek van den Koning en de Koningin aan de Hoofdstad; *Adrienne Lecouvreur* met Mej. de Groot in de titelrol, en den 5en Februari *de Leeuwendalers* van Vondel ter herdenking van 's dichters sterfdag.

CORRESPONDENTIE.

P. B. te A.— Gij schijnt te vergeten dat *Macbeth* van Shakespeare is, en niet van den heer Pekelharing. Wat u aanstoot gaf, kome op rekening van den grooten dichter, die schreef:

Liver of blaspheming Jew.

Tot aardigheden, als die op den naam van den zeer verdienstelijken vertaler, leent zich dit tijdschrift niet.

ONZE REPETITIEN.

„Tijd om te repeteeren, te repeteeren, en nog eens te repeteeren,” dit zou een hoofdeisch zijn voor den Secretaris van het Tooneelverbond, indien hij tooneel-directeur was (*).

Over deze uitspraak een woord van waarschuwing tot onze tooneel-kunstenaars. Neemt haar niet met bekrompenheid over. Betoogt niet — want gij zijt wel eens letterzifters — dat de schrijver hier met zijn driemaal herhaald repeteeren, slechts *drie* repetities bedoeld heeft. Immers, acteurs en actrices houden niet van repetities. Die oefeningen in de donkere, stille zaal, zijn de schaduwzijden van hun vak. Lusteloosheid en haast zijn over het algemeen de vaste kenmerken van die oefeningen; haast vooral. Dat is ook zeer begrijpelijk.

Een tooneel-kunstenaar ten onzent komt veel tijd te kort. Hij leeft in voortdurende gejaagdheid. De eene nieuwe opvoering — en dus ook repetitie — verdringt de andere. Er moet altijd geleerd, altijd gezorgd worden. Wie van de repetitie weg kan, rept zich naar huis; hij heeft al zijn tijd noodig om zijn rol in zooverre te leeren, dat hij haar eenigszins vlot opzeggen kan; laat staan dus, om haar in de puntjes na te gaan. Bovendien moet er voor 't costuum gezorgd worden; en vaak verdient het bewondering, dat hieraan, bij al den haast, nog zooveel oplettendheid kan geschonken worden.

Eindelijk moet de tooneel-kunstenaar ook zijn vrijen tijd hebben; hij moet zich ontspannen kunnen; de lucht, het biljart, en de straat kunnen genieten. Een kunstenaar juist

(*) Zie het opstel: *Strijd voor 't bestaan* door J. N. van Hall, in dit tijdschrift afl. van 1 Mei 1878.

heeft zeer veel ontspanning noodig, omdat hij dikwijls nieuwe krachten behoeft, nieuwe opvattingen moet geven, nieuwe scheppingen moet in 't leven roepen.

Doch helaas, daar blijft geen tijd voor over. Menige hertogin en prinses moet van de repetitie in allerijl naar huis, om... voor den pot te gaan zorgen.

Onze tooneel-kunstenaars zijn in dat opzicht te beklagen.

Zeer zou het voor hen te wenschen zijn, indien er veel minder stukken gegeven werden. Als dit het geval was, zouden zij meer rust genieten. Thans wordt het eene stuk nog niet goed gekend, of het andere is reeds onder handen genomen. Men geeft op die wijze maar al te dikwijls iets onvoldoends. En dit is juist de rotte plek in het fundament.

Indien men een goed stuk *goed* speelt, dan heeft men iets wat standhouden kan.

Geeft een directeur een *goed* stuk aan zijn personeel, en het wordt *slecht* gespeeld, dan wordt er ook weinig bereikt. De uitvoering blijft dan even middelmatig als van alle andere stukken, en de spelers kunnen spoedig weer iets nieuws onder handen neme.

Daarom zou het zoo zeer gewenscht zijn dat een goed werk *goed* ingestudeerd werd. Dit is helaas hoogst zelden het geval. Aan alle stukken worden ongeveer evenveel repetities gewijd. Beleeft een stuk er eens meer dan zes, dan achten sommige kunstenaars dit een loutere weelde, een onverantwoordelijke tijdverkwisting.

De onverschilligheid bij de repetities is zeer te betreuren. Zij is grondoorzaak dat er zooveel haast gemaakt moet worden, dat er zooveel gejaagdheid gaat heerschen.

Tooneelkunstenaars die repeteeren zijn het best te vergelijken met schoolkinderen, van wie de meesters altijd zeggen dat ze hun eigen belang niet begrijpen. Zij hunkeren naar het klokje van scheiden, en zouden oproer maken indien men hen al te lang over tijd vasthield. Het heilige kunstvuur is doorgaans totaal afwezig. De bedoeling van het repeteeren wordt niet begrepen.

Wanneer de leider van de repetitie tot den acteur zegt: *Maar Mijnheer, u doet dat niet goed!* dan is het antwoord vaak: *O, dat weet ik, mijnheer! Maar bij de voorstelling doe ik het ook heel anders!*

Men stelle zich voor dat een onzer muziekdirecteuren, dat Verhulst, Boers, Hol, Coenen, bij een repetitie dezelfde opmerking maken aan een muzikant, en dat deze artist, op eigenwijze toon antwoordt: *Bij de uitvoering doe ik het heel anders!*

Het behoeft natuurlijk niet van den tooneelspeler gevergd te worden dat hij met volle stem, met volledig geteekenden hartstocht repeteert; maar de regisseur dient toch te kunnen zien hoe de man van plan is zijn rol te spelen, en niet, hoe hij van plan is haar *niet* te spelen. Als meerdere acteurs en scène zijn, dan moet juist de een door den anderen bezielde worden; als de een niet goed, of slordig en onverschillig spreekt, dan kan de ander niet goed antwoorden en niet in zijn rol komen. Laat b. v. het tooneel tusschen de beide Koninginnen in Schillers *Maria Stuart* gerepeteerd worden. Indien *Elisabeth* daar niet spreekt als iemand die een Koningin wil voorstellen, maar wel als mejuffrouw die en die, breiende, geeuwende, of haar boterham opetende, dan zal *Maria* zich slechts met de grootste zelfbeheersching in haar rol kunnen verplaatsen. De repetities zullen op die wijze grootendeels noodeloos zijn en enkel dienen tot geheugenoefening.

Dat de repetities met onverschilligheid bejegend worden, blijkt ook duidelijk hieruit dat de meeste spelers den gang van het stuk niet kennen waarin ze optreden. Zij weten alleen wat van hun eigen rol. Moeten zij dit erkennen, zelfs na verloop van vele opvoeringen, dan luidt het antwoord: „Ja maar, zoodra ik *af* ben, heb ik al mijn tijd noodig voor mijn verkleedingen.”

Op de repetities kunnen zij het stuk dus *niet* leeren kennen; op de algemeene lezing, die alles voorafgaat, evenmin! De lezing, die zoo hoogst noodzakelijk is, wordt in haast afgeroffeld, en als overtollig beschouwd. Ieder acht het voldoende indien hij slechts op zijn tijd invalt. zoodat de anderen niet behoeven te wachten. En gedurende de repetitie houden zij, die niet en-scène zijn, zich bezig met eenig middel om den tijd te dooden, zooals kaartspel en toekijken bij kaartspel. Zij hebben er hoegenaamd geen besef van hoe iemand die zich tot kunstenaar wil vormen, voortdurend tijd te kort komt; zij beseffen volstrekt niet hoe men geestesbeschaving kan opdoen, wanneer men zijn verloren uren nuttig besteedt.

Een eerste voorstelling bij ons is niet meer dan een algemeene repetitie. Dit is reeds zeer dikwijls gezegd. Doch dit oordeel is echter nog veel te gunstig. Wanneer een stuk eenige malen „gegaan” is, dan begint eerst de *laatste* voorstelling op een algemeene repetitie te gelijken. Dan eerst komt er eenige vastheid en aansluiting in het spel, eerst, als het stuk op het punt is van in de doos te gaan, mag men er mee voor den dag komen: in de veronderstelling altijd dat er gedurende de reeks van voorstellingen voortdurend aan gepolijst en verbeterd is. Doch dit is ook maar hoogst zelden het geval. Is een stuk eenmaal *en train*, dan worden de spelers er vaster op — ook wat de *gebreken* van hun spel betreft.

Van opvijlen, van trapsgewijze volmaking, is geen sprake. De regisseur is niet in de zaal en kan dus geen opmerkingen maken; hij heeft het veel te druk met het tweede of derde volgende stuk in elkaar te zetten; en de spelers zitten reeds na de eerste opvoering te blokken op de rollen van het eerstvolgende. Zij hebben dus geen ooren voor opmerkingen: en waartoe zouden ze 't een of ander ook wijzigen; waarom zou eenig tooneel omgezet worden; het vonnis van dit stuk is immers reeds geteekend. Overmorgen gaat het nieuwe. Haast heerscht er altijd. Onverschilligheid is hier het gevolg van, en omgekeerd spruit uit onverschilligheid de haast voort.

Talrijk zijn de tekortkomingen die hieruit ontstaan. Wij achten het niet noodig ze op te noemen. We geven echter een middel aan ter verbetering van den toestand. Laten onze tooneelspelers en speelsters zich trachten in te prenten wat het zoogenaamde *feu-sacré*, het heilige vuur der kunst is. Laten zij zich niet aanstellen als ambachtslieden, die bij den dag werken; maar als priesters en priesteressen die vol ijver dienen in den tempel van een hooge godheid. Tot nog toe wordt bij velen dit heilige kunstvuur ter eenemale gemist; de lusteloosheid op de repetities is er een sprekend bewijs van. Het kaartenboek gaat bij sommigen boven alle andere boeken. Zij zijn zich niet bewust dat iemand met middelmatige talenten, indien hij veel ijver bezit en zijn vaandel met liefde dient, een mensch

van groote beteekenis kan worden. Zij minachten zich zelve.

Sommige tooneelkunstenaars die dit korte betoog lazen, zullen verontwaardigd zijn. Zij zullen zich schromelijk miskend achten. Daarin hebben zij gelijk. Ik heb slechts den algemeenen regel genoemd. Juist op de repetities is het 't best te zien, dat er nog acteurs en actrices gevonden worden die ijver bezitten en liefde voor hun kunst; die toonen dat ze geen ambachtslieden zijn, maar dat een hoogere, heilige aandrift hen bezielt.

En wat is nu 't opmerkelijke geval? Zij die het hoogst staan op den rangladder, repeteeren ook met den meesten ijver; zij zijn nauwgezet, zij spannen zich in; zij hebben hart voor hun werk. Die brave voorvechters zijn er echter niet veel; zij schijnen niet talrijk genoeg te zijn om de overschilligen mee te slepen. De middelmatigen daarentegen beschouwen hun vak uit de hoogte; zij meenen, dat het leven bestaat uit werktijd en schafttijd; zij zijn het, die met belachelijke onverschilligheid zeggen: „Bij de voorstelling doen wij het heel anders dan op de repetitie.”

Duidelijk springt het in het oog, dat onze eerste kunstenaars het juist door hun ijver zoo ver gebracht hebben; zij hebben het niet laten aankomen op hun talenten alleen; zij hebben zich ingespannen. En zij spannen zich nog in; zij stellen er prijs op, dat een stuk waarin zij optreden goed gelukt. Zij spreken er hun oordeel over uit; en wikken en wegen het; zij zijn in alles nauwgezet.

Trouwens, het is bekend, dat hij, wien de uitoefening van eenige kunst gemakkelijk valt, gewoonlijk eerst na groote inspanning tot die hoogte van zich te bewegen gekomen is.

Deze waarheid schijnen sommigen onzer tooneelkunstenaars niet te kennen. Tooneelspelers en schooljongens hebben, wat liefde voor hun vak betreft, groote overeenkomst. Beiden grijpen vaak hun eigen belang niet. Beiden gaan mank aan verkeerde eerezucht. „Jongen, je bent de onverschilligste van allen, en je hebt het juist het meest noodig!” — dat is een dagelijksche vermaning van onze schoolmeesters. Ook op een aantal priesters en priesteressen, die dienst doen in de tempel van Thalia en Melpomene, is deze vermaning van toepassing.

J. HUF VAN BUREN.

TOONEELKRONIEK.

HET TOONEEL IN DE HOOFDSTAD.

V.

Dr. Jan ten Brink, wiens groote toegevendheid tegenover de gedragingen van „het Nederlandsch Tooneel” inder tijd eene bijzondere en dankbare vermelding vond in het jaarverslag der Vereeniging, heeft haar thans op nieuw aan zich verplicht door van Sardou's *Bourgeois de Pont-Arcey* een vloeiende vertaling te leveren. Alleen de titel is mislukt. *Heeren en Dames van Pont-Arcey* is geen titel voor een tooneelstuk. Waarom niet eenvoudig *Pont-Arcey*, dan mag ieder raden, wat hij te zien krijgt, of *Kleinsteedsch* ⁽¹⁾, of wel voor het stedeke een Hollandschen naam gezocht, bijvoorbeeld: „Klappendijk” (*nomen et omen*), en het stuk *de Klappendijkers* geheeten? Een titel is geen onverschillige zaak. Robertson heeft zeker een deel van zijn succes in *the Prince of Wales Theatre* te danken aan de eenvoudige titels *School, Ours, Cast, Play* en derg die ieder dadelijk onthouden kan.

Maar genoeg over den titel.

Moest men naar dit stuk de hoogte bepalen, waarop Sardou als dramatisch schrijver staat, of naar het succes dat het in Parijs gehad heeft, den geest der Fransche natie beoordeelen, haar smaak en haar begrip van zedelijkheid afmeten, dan zag het er bedenkelijk uit.

Zoo hoog intusschen behoeft men de zaak niet op te nemen. Sardou is in *Les Bourgeois de Pont-Arcey* onge-

(1) „Französische Kleinstädter” heet het in de Duitsche vertaling

twijfeld beneden zijn talent gebleven. Het zou ons niet verwonderen, wanneer hij in dit stuk, met het oog op de Tentoonstelling geschreven, zich niet anders ten doel had gesteld dan de van heinde en ver saamgestroomde *provinciaux* — en voor een Parijzenaar is ieder niet-Parijzenaar, al komt hij ook uit Londen of Berlijn, een *provincial* — te ridiculiseeren en voor hun eigen geld over hunne eigene dwaasheden, of liever, over die van hunne bureu, te doen lachen. En daarin is hij zeker goed geslaagd.

Is men het stuk gaan zien uit nieuwsgierigheid en heeft men het met genoegen gezien, omdat het even als een kaleidoscoop telkens bij het omwenden weer nieuwe fraaie figuren vertoonde, dan dringt zich toch bij menigeen de vraag op de lippen of de tooneelspeelkunst weinig meer te doen heeft, dan zich op gesticulatie, mimiek en een levendige voordracht toe te leggen, en of de studie van een karakter geheel en al bijzaak is.

Het motief van het geheele stuk — als er een motief is — is zedelijk veroordeeld. Men oordeele:

De Baron de St. André heeft, tijdens zijn huwelijk en terwijl hij reeds een volwassen zoon had, te Parijs liefdesbetrekkingen aangeknoopt met Marcelle Aubry, hij heeft haar een modewinkel gekocht voor 100,000 fr., betaalbaar de helft contant en de andere helft over een jaar. Ter elfder ure namelijk heeft de Baron aan Marcelle meegedeeld, dat hij haar niet kon trouwen, dewijl hij reeds getrouwd was. Drie jaar na de geboorte van een zoon is hij tot die bekentenis gekomen en heeft hij den winkel gekocht. Eer het jaar ten einde was, is hij gestorven en Marcelle wordt om de betaling der 50,000 fr. aangesproken, zoo zij niet kan voldoen wil de schuldeischer naar Pont Arcey schrijven. Marcelle wil de *vrouw* van den Baron sparen; zij gaat naar Pont-Arcey, smeekt den jongen baron om een onderhoud en ontvangt van hem de som. Door de babbelsucht en het spionneer-talent der „heeren en dames van Pont Arcey” wordt het bezoek van Marcelle algemeen bekend; Fabrice wil de eer zijns vaders redden en verklaart, dat Marcelle zijne *maitresse* is en dat hij de vader is van haar kind; zijne moeder dringt er op aan, dat hij zijne teerbeminde bruid vaarwel zeggen en Marcelle

huwen zal, die hij bezweert niet te *kunnen* huwen; en de verwarring eindigt alleen, door dat dezelfde „Bourgeois de Pont Arcey” een *officieel* stuk uit Parijs wisten te krijgen (in één halven dag) waaruit de herkomst van het kind blijkt, daar het stuk, hoewel de vader als *onbekend* staat aangegeven, den naam van den Baron de St. André draagt.

Slechts zeer van ter zijde staan de kiesmanoeuvres met de intrige van het stuk in verband. Dat Fabrice de candidaat der oppositie is, kan alleen oorzaak zijn, dat wat ijveriger nasporingen worden ingesteld, die er op kunnen uitloopen om hem een slechten naam te bezorgen.

We *moeten* Fabrice bewonderen als een beeld van zelfverloochening, kinderlijke liefde, zedelijke grootheid! Maar is dat de moraal onzer dagen, dat hij de onschuldige Berangere opoffere aan de in allen gevalle toch eenigszins schuldige Marcelle? Mag hij het geluk van den levenden Fabrice verwoesten voor de eer van den overleden vader? Zal hij zijne moeder niet *meer* verdriet aandoen, door haar in die vreeselijke spanning te brengen en haar te laten lijden voor haar zoon, voor Bérangère, voor Marcelle, die ze beklagt, voor het kind, dat ze lief heeft — dan wanneer hij de waarheid zegt of laat zeggen?

Wat beweegt Marcelle om zooveel *égards* te hebben voor de vrouw, die haar geluk in den weg stond; zonder wie zij Barones de St. André geweest was; de vrouw die ze nooit gezien heeft, van wie ze niets weet en nooit hoorde? Wat motiveert dus Marcelle's tocht naar Pont-Arcey, wat verklaart haar ontroering, haar sprakeloosheid, haar smart als ze Fabrice ziet? Zij heeft te zorgen voor haar eigen veiligheid en voor die van haar kind: daartoe waren geen geheimzinnige brieven noodig, en ook in het kleinste plaatsje van de wereld zou Marcelle op elk uur van den dag, behalve 's avonds, een advocaat een bezoek kunnen brengen en vragen, hem alleen te spreken, zonder dat er ooit een haan naar kraaide. Was zij op reis gegaan om opschudding of schandaal te maken, ze had het nooit beter kunnen overleggen, dan ze nu deed? Waartoe Fabrice's toorn, die noodig wordt, zal Marcelle haar brieven toonen? Had zij niet moeten beginnen met zich op de eene of andere wijze te legitimeeren?

En wat beweegt Fabrice haar een zoo geheimzinnig onderhoud toe te staan? Tegenover den *zoon* heeft ze *zaken te doen* meer niet. Wil zij de nagedachtenis des *vaders* sparen — goed; maar dan kan ze ook anders dan als smeekelinge verschijnen. Ze heeft niet te bedelen of te smeeken: de handteekening van den Baron de St. André geldt ook na zijn dood, en zij komt een dienst bewijzen, en niet er een ontvangen. Gesteld, dat ze te Parijs gebleven was, dan zouden de 50,000 fr. zonder slag of stoot, ook zonder haar bemoeiing, betaald worden.

We *moeten* ook de Baronnes de St. André bewonderen! En waarom wil zij dan Bérangère opofferen voor Marcelle? Is dat dan het juiste begrip van plicht — dat ze twee personen dwingen zou elkaar te trouwen, terwijl ze dat geen van beiden verlangen, terwijl de engelreine Bérangère haar jeugdig leven en geluk er door verbittert, en Marcelle gelukkig is, zóo als ze is. Past bij die hooghartige opvatting van plicht de vordering, dat haar zoon, het hoofd van haar geslacht zich in het openbaar, tegenover aanzienlijken en geringen verdedige, zich verklare — aangaande hetgeen hij zelf een geheim noemt; — alleen ter wille der koffiepraatjes van een babbelziek publiek. Zij moet daarboven verheven zijn, zal ze *groot* wezen, en heeft ze die grootheid van ziel niet, wat beteekent dan in haar mond de lof van haar overleden echtgenoot? En die lof *moet* verdiend zijn, anders is de oude Baron de zelfverloochening, de zelfopoffering volkomen onwaardig, die zijne maitresse zoowel als zijne wettige vrouw en zijn zoon voor hem aan den dag leggen.

Eigenlijk heeft de schrijver ons twee stukken gegeven, die maar zeer van ter zijde met elkaar verwant zijn, het eerste: *de Kiezers te Pont-Arcey*, het tweede: *de Schuld eens Vaders*.

Het samenbrengen dier twee wijd uiteenlopende plannen is oorzaak, dat tal van bijzaken ons op den hals worden geschoven, die niets met de zaak te maken hebben. Waartoe de erfenis Cotteret en de hansworstachtige expositie van de dames Cotteret? Waartoe de intrige d'Eblancourt en Zoé Denisart?

Maar is het niet hoofdzaak, het verloop der handeling zich voor onze oogen te zien ontwikkelen, een karakter zich

naar alle zijden in het helderste licht te doen vertoonen — of komt het er alleen opaan eene *pièce à femmes* te vertoonen, met uitstekend geteekende figuren en met puntige gezegden, gewaagde en komische situatiën?

Wil men een stuk dat amuseert, al ziet men er ook maareen derde of een vierde van (gelukkig; want $7\frac{1}{2}$ —12 is wel wat *al* te lang), dan is in *Pont-Arcey* een waar meesterstuk geleverd. Wil men enkele weinige tooneeltjes, die ons het hart strelen, al zijn ze maar heel losjes aan elkaar verbonden of zelfs geheel ongemotiveerd, dan is ons in *Pont-Arcey* een zelden geëvenaard genot bereid — vooral wanneer de opvoering zoo goed verzorgd wordt en van de verschillende krachten zoo goed partij wordt getrokken als hier het geval was.

Daar is de engelachtige *Bérangère*, die haar stuggen oom bezweert, en haar bruidegom het meest doorslaand bewijs van ware liefde geeft door op zijn woord te gelooven, dat er niets waar is van de hem toegedichte *liaison* — een figuurtje door juff. van Biene voorgesteld met zeer veel gratie en met een smaak, die zich ook in haar toilet niet verloochende. Verder het in den hoogsten graad kleinsteedsche, zóo nauwkeurig door Sardou geteekend, dat in de samenzwerende mevrouw *Trabut* (Verwoert), den onbeduidenden maire *Trabut* (Albregt), de oude klappei *Cotteret* (Mev. Albregt) en den boekverkooper-redacteur *Léchard* (Van Beem) voortreffelijk werd weergegeven. Men moet kleine plaatsjes kennen om èn de teekening èn het uitmuntend spel te kunnen waardeeren.

Slechts in 't voorbijgaan wijs ik op den *Baron de St. André*, met merkwaardig talent en groote dramatische kracht door *Moor*, en op de *Baronnes*, de liefhebbende moeder, die kindervriendin, die haar zoogenaamd kleinkind en zijn moeder zoo lief heeft, en zoo innig deelt in leed en lijden, door Mevr. Kleine voortreffelijk vertolkt. Hoe prettig koketteert *Zoe* (Eveline Kapper) met *d'Eblancourt*, den kleinsteedschen Don Juan, dien Tourniaire, wiens overslaan in de *fausset* een onverdragelijke *tic* begint te worden, wel wat minder kinderachtig had kunnen weergeven. En wie bewondert niet in Morin de uitmuntend getypeerde kleinsteedsche gewichtigheid, *Brochat*? Wie wij niet herkennen, is *Marcelle Aubry* de gevallene, maar toch niet vernederde, de gevoelige minnares, de edele moeder, die Mevr. Ellenberger meende

te moeten voorstellen met aanhoudend gebogene gestalte en . . . — het plaatsen van de hand op de maagstreek bij elke geweldige aandoening, laat geen andere uitlegging toe — door maagpijn gekweld.

Het is de vraag of, in een nest als Pont Arcey, een krantenjongen als *Gaspard* niet een onmogelijkheid is, ook al vertelt *Clavajol* (dien J. C. de Vos voldoende, doch zonder veel *relief*, voorstelt), dat de plaats vooruitging, daar er een soort „*Gavroche*,” in elk geval een echte *gamin* tieren kon. Maar kon en mocht Corn. Schultze, de leerling der Tooneelschool, aan zijn rolletje, dat in 't oorspronkelijk als *travesti* door eene actrice vervuld werd, een tintje *komiek* geven — hij wachte zich voor de overdrijving die, bij de eerste voorstellingen (later was er meer matiging), zijn spel ontsierde.

Al zijn wij niet van oordeel, gelijk de Rotterdamsche tooneelbestuurders, dat aan een dergelijk optreden de toekomst van de leerlingen der Tooneelschool wordt ten offer gebracht, toch zal het bestuur der school met het geven van vergunning aan de leerlingen om nu reeds op het groote tooneel op te treden, niet te gul mogen zijn. Wat voor den een nuttig is, kan den ander schaden. In geen geval geve men den leerlingen hoofdrollen, waardoor zij op den voorgrond treden; en evenmin vermeldte men hen op een bijzondere wijze op 't affiche. Wat als voorloopige oefening, en met voorzichtigheid en tact toegepast, van nut kan zijn, worde niet gebruikt als reklame, hetzij voor een tooneelgezelschap, hetzij voor de Tooneelschool.

A. E. BRACHVOGEL.

Albert Emil Brachvogel, in November j.l. overleden, werd den 29sten April 1824 te Breslau geboren. Zijn vader, dien hij in 1830 verloor, was koopman; zijn moeder eene zeer fijn gevoelende, maar door zwaarmoedigheid op onrustbarende wijze gekwelde vrouw. Eene zwakke gezondheid was oorzaak, dat zijn opvoeding tot zijn achttiende jaar

vrij onvolledig was. Van kind af dweept hij met den schouwburg. Zijne moeder wilde hem in de theologie laten studeeren, doch hiertoe kon hij niet besluiten. Om hem van het tooneel af te houden, werd hij bij een plaatsnijder of kunstgraveur in de leer gedaan. In het geheim hoorde hij colleges van prof. Jacobi, Roepell e. a. en toen zijne moeder in 1845 gestorven was, volgde hij de begeerte van zijn hart om tooneelspeler te worden. Bij zijne eerste optreden had hij zoo weinig succes, dat hij zich dadelijk terugtrok en besloot, zich geheel aan de letteren te wijden.

Drie jaar lang studeerde hij vlijtig te Breslau en legde zich toe op Geschiedenis, Aesthetica, Literatuur en Philosophie.

In 1848 ging hij naar Berlijn, waar hij in het huwelijk trad, keerde weldra naar Breslau terug, maar moest ook deze plaats verlaten, om op een dorpje in het Silezische Reuzengebergte zijne gezondheid terug te vinden.

Reeds had hij intusschen te Berlijn laten opvoeren, *Jean Favard oder die Liebe der Reichen*, een drama, dat geheel de Fransche romans weergeeft, aan welker lezing het zijn ontstaan te danken heeft en dat bestemd scheen om al de ondeugden en zonden van onzen tijd dramatisch voor te stellen. Beter slaagde hij in *Aham, der Artzt von Granada, Tragödie in 5 Akten*, waarbij de held, door gebrek aan vertrouwen in zijn broeder, zich en zijne familie ongelukkig maakt.

Dit stuk verried reeds een deel van de dramatische kracht, die hem in *Narciss, ein Trauerspiel* eene duurzame plaats onder de tooneeldichters zou verzekeren. Dit stuk maakte zijn reputatie en is oorzaak, dat hij in ons land bekend is, als een der onzen. *Narciss* is ruim 20 jaar oud en steeds overal op het repertoire gebleven. Zonder gebreken is het echter niet, en even als Brachvogel's meeste stukken past het slot maar gedeeltelijk bij het geheele stuk.

In 1854 moest hij zijn vreedzaam dorpje verlaten. Het verlies van zijn geheele vermogen noodzaakte hem naar Berlijn terugtekeeren en eene betrekking te zoeken, die hij vond als Secretaris van het Theater van Kroll. Kort daarop werd de directie ontbonden en kwam Brachvogel korten tijd op het telegraafbureau van de „National-Zeitung.” Reeds in den

herfst van 1855 verliet hij deze betrekking. Van nu af aan volgen tooneelstukken, romans en studiën elkaar sneller op. Het eerste stuk nà *Narciss* was *Adelbert vom Babenberge* in 1858 gedrukt, dat zeker eene betere *charpente* toont dan *Narciss*. Ook hier zijn de personen vaak wonderen of monsters, de gesprekken dikwijls vuurregens van geestigheden en de toestanden vaak al te merkwaardig om mogelijk te zijn. Ditzelfde geldt van *der Usurpator, Dramatisches Gedicht in 5 Akten*, waarin hij Cromwell ten tooneele voert en hoogst verdienstelijk teekent. In 64 verscheen *der Sohn des Wucherers*, en daarop volgden *Salomon de Caus* of *Mondecaus*, dat in de dagen van den bloei onzer rederijkerskamers in deze vereenigingen eene zeer groote vermaardheid had verkregen.

Minder bekend zijn *Fräulein von Montpensier* en *der Trödler*. Al deze stukken getuigen van veel talent, van oorspronkelijkheid, dikwijls van genialiteit, levendige fantasie, geest en rijkdom van gedachten, maar de eigenaardige stempel der kunst ontbreekt. Brachvogel weet zich geen perken te stellen en werkt daardoor vaak te veel op effect, nietigheden bederven soms de uitmuntendste plaatsen. Dat gebrek aan eenheid en aan compositie is oorzaak, dat zijne romans en dramas het eene oogenblik een meesterstuk vertoonen en in het volgende beneden het middelmatige dalen.

Zijne helden zijn gewoonlijk geniale menschen, die door gebrek aan zedelijke kracht ondergaan en is hun val niet altijd zoo nauwkeurig gemotiveerd als men dat zou wenschen; de teekening is gewoonlijk zeer goed.

Zijn eerste roman *Friedemann Bach* dagteekent van 1858 en teekent den oudsten en meest genialen zoon van Joh. Seb. Bach met merkwaardige familietrekken van *Narciss*. In 1860 verscheen *Benoni*, in 1861 *Der Trödler*, weder geheel naar Fransche modellen, later door den dichter tot een drama omgewerkt. In 1863 volgt *Ein moderner Falstaff* een werk, dat alle goede en slechte eigenschappen van Brachvogel's werken in zich vereenigt en daarbij zeker meer van de eerste dan van de laatste vertoont. Daarop schreef hij in 1864 *Schubart und seine Zeit*, in 1865 *Beaumarchais*, in 1866 *William Hogarth*.

Tusschen 1862 en 1864 had hij zich bijzonder op de historie toegelegd en aan die studiën hebben we zijn *Bilder aus dem Mittelalter* (1862) en zijne *Historische Novellen* (1864) te danken, die ook weer alle meer of minder breedvoerig het beeld van een groot man (bij de laatste noemen we vooral Colbert) te aanschouwen geven.

Verder gaf hij eenige bundels gedichten in 't licht, en van '68 tot '70 een vijftal romans.

Opmerking verdienen zijn *Theatralische Studien* in 1863 uitgegeven. Zijn laatste groote arbeid, die echter onvoltooid is gebleven, is de *Geschichte des Königlichen Theaters zu Berlin*, waarvan twee deelen verschenen (1). Het eerste deel behandelt het Berlijnsche tooneel tot op den bloeitijd van het duitsche drama (1606—1786); het tweede Het „National Theater” tot op Iffland (1796). Met nog twee deelen zou dit belangrijke werk voltooid zijn geweest.

d. B.

(1) Paul Lindau schijnt, blijkens zijn artikel over Brachvogel in *Die Gegenwart* van 7 Dec. nog niet te weten, dat in den loop van 1878 het tweede deel is uitgekomen.

KINDEREN OP HET TOONEEL IN ENGELAND.

(Uit het maandblad van de *Dramatic Reform Association*).

Op een onlangs gehouden vergadering van de Londensche schoolcommissie, gaf de schoolopziener van Westminster een verslag over 't gebruik van kinderen op het tooneel.

De oplettendheid op school — zeide hij — laat, in deze afdeeling, voornamelijk gedurende de wintermaanden, veel te wenschen over, doordat men de kinderen bij het tooneel gebruikt. Tooneelstukken, gedeeltelijk of geheel door kinderen gespeeld, zijn onlangs in schouwburgen en op andere druk

bezochte plaatsen, waar zulke vertooningen vroeger onbekend waren, ingevoerd, en hebben zich niet altijd bepaald tot den tijd om en nabij Kerstmis. In sommige van de schouwburgen verschijnen de kleine spelers, veelal slecht gevoed en slecht gekleed iederen dag tweemaal in 't zelfde stuk. In andere laat men de „toovernimfen” van de pantomime eerst even voor middernacht vertrekken naar hunne armoedige woningen, waar ze dan misschien wel zonder eten naar bed gaan. Schoolbesturen en onderwijzers zijn 't eens over de gevolgen van deze onnatuurlijke opgewondenheid en van al deze vermoeienissen. De weinige oplettendheid op school is nog 't minst merkbare kwaad. Van jonge kinderen, die te middernacht naar bed gaan, kan 's morgens geen oplettendheid verwacht worden; of, wanneer ze oplettend zijn, hebben ze er weinig nut van. Ze zijn te vermoeid en te rusteloos om iets te leeren; hun geest en hun hart zijn elders. Maar er is nog iets ergers. De commissie heeft uit een bron, op welke zij zich kan verlaten, vernomen, dat er somtijds door het gebrek aan een goede inrichting achter 't tooneel, kinderen van beide seksen aan zeer demoraliserende invloeden worden blootgesteld. Op raad van den heer Gedge, haar gedelegeerde, bepaalde de commissie er zich tot Kerstmis toe, de bestuurderen der schouwburgen te waarschuwen. Aan 't einde van de tweede week na de Kerstvacantie, werd er een verslag opgesteld van de verschillende gevallen, waarin de oplettendheid op school sterk verminderd was, doordat men de kinderen bij het tooneel gebruikte.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

— Niet den 17^{den} September, zooals J. H. Rössing in zijn geschriftje *De Vernieuwde Amsterdamsche Schouwburg* vermeldt, maar den 3^{den} Januari 1829 stierf te Amsterdam de beroemde tooneelspeler, een tijd lang Directeur van den Stadsschouwburg, Andrië Snoek. Den 3^{den} Januari a. s., is het dus 50 jaren geleden sedert het Nederlandsch tooneel den voortreffelijken kunstenaar, die vooral in het treurspel uitblonk, verloor. Hij was den 14^{den} November 1765 te Rotterdam geboren. Den 13^{den} December 1828 trad de 63-jarige voor het laatst op als *Ninus* in het treurspel van Brifault, vertaald door van 's Gravenweert. Tal van treurdichten en lijkzangen, in die dagen verschenen, getuigen van de groote vereering, die men «Neêrlands eersten tooneelkunstenaar», «Neêrlands Roscius», «Achille's schepper naast Homeer», toedroeg. Op den Stadsschouwburg werd den 22sten Januari 1829 een dichtstuk met koren, door M. Westerman, opgevoerd als hulde aan zijne nagedachtenis.

— De Haagsche afdeeling van het Tooneelverbond heeft zich tot den Raad van de Residentie gewend met het verzoek, dat voortaan de benoeming van den persoon, aan wien het bespelen van den Koninklijken Hollandschen Schouwburg gegund wordt, door den Raad geschieden moge, en ook datzelfde lichaam de Tooneelcommissie benoeme en hare instructie vaststelle, een en ander gelijk dit te Amsterdam geschiedt.

In verband met dit verzoek heeft de Heer Mr. A. M. Maas Geesteranus van de geldelijke uitkomsten der exploitatie van het Hollandsch Tooneel te 's Gravenhage, te Amsterdam en te Rotterdam een vergelijkende staat opgemaakt, waarin hij tracht aan te toonen dat de exploitatie in den Haag het voordeeligst is, zoodat de Residentie het recht heeft veel te eischen, en zich niet afhankelijk behoeft te stellen van andere steden.

— Naar de concessie tot het bespelen van den Amsterdamschen Stadsschouwburg wordt gedongen door de Vereeniging «Het Nederlandsch Tooneel» en door een gezelschap dat zich vormen zal onder aanvoering van de hh. Albregt, Veltman, Moor en van Ollefen. Volgens de *tableaux de troupe* zal de eerstgenoemde vereeniging voornamelijk haar kracht vinden in het vrouwelijk personeel met de dames Kleinc en de Vries; Mej. de Groot schijnt nog niet geëngageerd; onder het heerenpersoneel zoeken wij te vergeefs een eersten komiek, in plaats van Albregt, en een zoogenaamden marqué, in plaats van Veltman. Bij het gezelschap der heeren Albregt c. s. is daarentegen het mannelijk element flink vertegenwoordigd, doch het damespersoneel zwak. Beide gezelschappen, die, vereenigd en onder een kundige leiding, een voortreffelijk geheel zouden kunnen vormen, zijn onvolledig.

— Karl Gutzkow, in December overleden, werd den 11^{den} Maart 1811 te Berlijn geboren. Hij studeerde in zijn geboortestad en te Heidelberg Philologie en Philosophie. Zijn historische blijspelen «Das Urbild des Tartüffe» (1843), «Zopf und Schwert» (1844), het blijspel «Der Königsleutenant» en het treurspel «Uriel Acosta» (1846) zijn de best geslaagde van zijn vele dramatische werken.

EEN BELANGRIJK HULPMIDDEL

VOOR

DE BEOEFENAARS DER GESCHIEDENIS VAN HET NEDERLANDSCH TOONEEL ¹⁾.

Wie mede wil spreken over de geschiedenis van ons Tooneel (en zoo zijn er zeer velen tegenwoordig), dient wél allereerst zich eenige kennis te verwerven van den gang der geschiedenis en der ontwikkeling van dat Tooneel. Immers wie niet weet hoe en langs welken weg ons Tooneel van lieverlede datgene is geworden wat het nu is, wie onbekend is met het *verleden*, die zal niet in staat zijn met juistheid te oordeelen over het *heden*, of plannen te maken voor de *toekomst*. Niemand toch is in staat te bouwen als de grondslagen niet eerst zijn gelegd: tenzij . . . luchtkasteelen (en zoo zijn er ook velen).

Een der voornaamste bronnen, waaruit wij de kennis der geschiedenis van ons Tooneel zullen moeten putten, is ontegenzeggelijk het tooneelstuk zelf. Toch is daarvan tot heden nog maar weinig, al te weinig zou ik bijna zeggen, gebruik gemaakt. De reden daarvan is duidelijk. De wetenschap der geschiedenis van het Tooneel is er eene van zeer jonge dagteekening, niet alleen in ons Vaderland, maar ook elders. Het lag dus voor de hand, dat zij, die zich daaraan wijdden begonnen zijn met — als ik het zoo eens noemen mag — de *uitwendige* geschiedenis van het Tooneel, terwijl zij de letterkundige, de aesthetische zijde van het onderwerp slechts met groote, ruwe omtrekken schetsten. Wie een onbekend eiland ontdekt zal niet beginnen met eene nauwkeurige beschrijving te geven van dat eiland en van de daarop levende

¹⁾ Catalogus der Bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden. Derde gedeelte, Nederlandsch Tooneel. Door Th J. I. Arnold.

dieren en planten, al zal hij in zijn reisverhaal wel tal van de meest in 't ooglopende bijzonderheden aanteekenen; maar hij zal aanvagen met een onderzoek naar de ligging, den omvang en de natuurlijke gesteldheid, de meerdere of mindere vruchtbaarheid van den bodem. Als hij dan, in het vaderland teruggekeerd, verslag heeft gedaan van zijne bevindingen, dan is het niet onwaarschijnlijk (dit wordt door de ervaring telkens weer bevestigd), dat in den aanvang enkele gelukzoekers zullen trachten hun voordeel te doen met zijne ontdekking; maar weldra zal een goed uitgeruste expeditie van degelijke en wetenschappelijke lieden hem vergezellen, en dan eerst zal er kans zijn, na krachtige inspanning en jarenlangen arbeid, om eene in alle deelen juiste kennis van het nieuwe land te verkrijgen.

De geschiedenis van het Nederlandsche Tooneel was tot voor weinig tijds zulk een onbekend land. Wèl had men nu en dan van bevaren zeelieden hooren mompelen, dat daar ergens in het Zuiden nog een land moest liggen, en ook wel het vermoeden hooren uiten, dat het een rijk land zou zijn, misschien wel een met goudmijnen; maar nog niemand, die het anders dan uit de verte had aanschouwd, tenzij dan een enkele van den grooten weg afgedwaalde zeeman, die er even den voet aan land had gezet om wat drinkwater in te nemen, doch daarop onmiddelijk weêr was vertrokken naar meer bekende oorden.

In de laatste jaren is dat anders geworden, en veler oog is met belangstelling gevestigd op onze tooneelgeschiedenis. De tijd schijnt aangebroken, waarop men werkelijk met vrucht onze oude tooneelletterkunde zal kunnen bestudeeren. Voortaan zal het onderzoek van vele oude aanteekeningen en archiefstukken en pamfletten gepaard moeten gaan met een nauwkeurig onderzoek van hetgeen er vroeger vertoond is (of ook niet vertoond), en van de innerlijke waarde daarvan uit letter- en uit tooneelkundig oogpunt. Zij het ook wenschelijk, dat men zich voorshands nog toelegge op het schrijven van monografieën, eindelijk zal dan toch de tijd aanbreken, waarin eene in alle opzichten volledige Algemeene Geschiedenis van ons Tooneel zal kunnen geschreven worden.

Een hoogstbelangrijk hulpmiddel daartoe is ons voor wei-

nige dagen aan de hand gedaan door de verschijning van den Catalogus der bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, derde gedeelte, Nederlandsch Tooneel, bewerkt door den heer Th. J. I. Arnold te 's Gravenhage. Onder de bij uitstek goede werken, door de Maatschappij van Letterkunde verricht, behoort voorzeker ook dit, dat zij haren rijken boekenschat meer toegankelijk en meer bruikbaar tracht te maken door het uitgeven van een nieuwen, goed bewerkten Catalogus. En evenals onze tooneelpoëzie een belangrijk deel uitmaakt van de Nederlandsche letterkunde, zoo beslaat ook de afdeeling „Tooneel”, gelijk men weet, eene groote plaats in de bibliotheek der Maatschappij. Dubbel verdienstelijk heeft het Bestuur der Maatschappij zich gemaakt door tijdens de bewerking van den nieuwen Catalogus de handen niet op den zak te houden, maar ze er eens diep in te steken, ten einde deze verzameling zooveel doenlijk aan te vullen. De uitslag was, dat tweeduizend vijfhonderd stukken daaraan nog voor het afdrukken van den Catalogus konden worden toegevoegd ¹⁾. Doch de grootste lof komt voorzeker den heer Arnold toe voor de uitnemende wijze, waarop hij zich bij het samenstellen van den Catalogus van zijne taak heeft gekweten!

Onwillekeurig komt ons bij het bespreken dezer zaak nog een naam op de lippen, een naam, die aan de allerjongste geschiedenis van het Nederlandsch Tooneel nauw is verbonden: Hilman. De heer Hilman toch heeft bij zijne overige verdiensten in zake het Tooneel ook nog deze gevoegd (en dat is waarlijk niet de geringste!), dat hij geheel op eigen kosten eene verzameling heeft aangelegd van tooneelstukken en geschriften over het Tooneel, welke alleszins kan wedijveren met de verzameling der Maatschappij van Letterkunde, en . . . dat hij die verzameling heeft bestemd tot publiek nut, tot geschenk voor de jeugdige Amsterdamsche Universiteit ²⁾.

1) Zie *Handelingen en Mededeelingen* van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, over het jaar 1878, bladz. 29 en 30.

2) Ziedaar een goed voorbeeld voor andere vermogende burgers van Amsterdam en elders. Moge het weldra door velen evengoed worden nagevolgd als Potgieter Hilman reeds was voorgegaan! — Zoo heeft het ook de heer Louis Splitgerber begrepen, die zijn rijken historischen Atlas van Amsterdam aan de hoofdstad heeft toegezegd.

Eene betere bestemming zou hij bezwaarlijk aan zijne hoogstmerkwaaardige verzameling hebben kunnen geven. Immers de geschiedenis der oprichting van het aloude Athenaeum Illustre, thans Universiteit, hangt ten nauwste samen met de geschiedenis der stichting van Neêrlands oudsten schouwburg: „Costers Akademie”. Bovendien, zóó kan Amsterdam, dat tot heden ook op tooneelgebied de *hoofdstad* van ons vaderland is geweest, voortaan blijven wedijveren zelfs in het bezit van eene rijke tooneelverzameling met akademieplaatsen als Leiden.

De heer Hilman is bezig van die verzameling een Catalogus samen te stellen, en in den afgelopen zomer werd voorzeker menigeen met mij verrast door de vriendelijke aanbieding van het eerste deel daarvan, onder den titel „*Alphabetisch Overzicht der Tooneelstukken in de bibliotheek van Johs. Hilman.*” Wij zijn dus plotseling twee catalogi rijk geworden op dit gebied. — Zullen wij het „Alphabetisch Overzicht” in zijn keurig uiterlijk leggen naast het meer eenvoudige 3e. deel van den Catalogus der Maatschappij van Letterkunde om ze te vergelijken? Neen, wij zullen ze naast elkander in onze kast plaatsen, om van *beide* ter gelegener tijd een dankbaar en nuttig gebruik te maken. Want al zijn wij het in verreweg de meeste opzichten volmaakt eens met de beoordeeling, welke de heer Arnold voor eenigen tijd gegeven heeft ¹⁾ van Hilman’s „Alphabetisch Overzicht” (de heer Hilman zelf zal zeker wel de laatste zijn om de juistheid daarvan te ontkennen), wij mogen niet uit het oog verliezen, dat Hilman op bibliografisch gebied geen „man van ’t vak” is, noch ook, dat het *betere* ook hier de vijand van het *goede* is. Lijdt het al geen twijfel, dat de „Catalogus” hier de *betere* is boven het „Alphabetisch Overzicht,” men vergete niet, dat de heer Hilman niet alleen een Catalogus maakte, maar dat hij ook de *verzameling-zelve* tot stand bracht. Bovendien was hij de eerste, die een in elk geval bruikbaren Catalogus van Nederlandsche tooneelstukken schreef.

Men denke toch vooral niet gering van zulk een Catalogus,

1) In het *Nieuwsblad voor den Boekhandel* No. 70, van Dingsdag 3 September 1878.

en van de moeite en de bezwaren, die aan de samenstelling er van zijn verbonden. Wie zoodanigen arbeid niet uit ondervinding kent of van nabij heeft aanschouwd, heeft er meestal zelfs geen flauw begrip van. Want het geldt niet alleen de vraag om de boeken één voor één op te schrijven, maar vooreerst *wat* er moet opgeschreven worden van iederen titel; vervolgens in welke volgorde de boeken moeten gerangschikt, zoodat ieder — zelfs een leek — met weinig moeite en als met den eersten oogopslag terstond zien waar hij het boek moet zoeken, dat hij begeert; en eindelijk, hoe de Catalogus op de duidelijkste wijze zelfs den oppervlakkigen beschouwer een juisten indruk kan geven van den inhoud der verzameling. Dan eerst toch zal de Catalogus bruikbaar zijn, en niet alleen groot gemak opleveren, maar werkelijk ook meermalen blijken een onschatbaar hulpmiddel te zijn voor den beoefenaar der wetenschap. Geldt dat alles van een goeden Catalogus in 't algemeen, de bewerker van een Catalogus over het Tooneel zal nog met bijzondere bezwaren te worstelen hebben. Een en ander daarvan zal den opmerkzamen lezer straks van zelf wel in 't oog loopen.

Of er dan vroeger niets van dien aard was in onze taal? De eerste bladzijde van Arnold's Catalogus moge er het antwoord op geven. Daar vindt ge een menigte „Naemrollen” en „Lijsten” van verzamelingen; maar het zijn allen Catalogi, bestemd voor verkooping en niet voor wetenschappelijk gebruik. 't Is waar, ook deze kunnen nog van nut zijn, maar toch meer om ons te doen zien wat er vroeger alzo is *geweest*, dan wel wat thans nog ter onzer beschikking ligt.

Een enkele Catalogus maakt daarop eene uitzondering. Het is de oude van de Maatschappij van Letterkunde zelve, in het jaar 1845 door den heer J. Tideman samengesteld, toen de verzameling nog eenige duizende nommers minder telde. Ik wil niets afdingen op den lof indertijd den heer Tideman in de voorrede van zijn arbeid toegezwaaid, voor zijn „zorg, kunde en schrandereheid, waarmede hij een aantal namen opgespoord heeft van vervaardigers der tooneelstukken, die zich of geheel niet, of slechts door eene of meerdere letters genoemd, of bij hunne stukken slechts een spreuk

als kenmerk gebruikt hadden"; maar eene grove dwaling was het te meenen, dat de wijze waarop die Catalogus was ingericht, strekken zou tot „meerder gemak bij het opzoeken van hetgene men verlangt na te slaan", gelijk wij in dezelfde voorrede lezen. Wie werkelijk eenige studie heeft gemaakt van onze oude tooneelliteratuur en daarbij dezen Catalogus heeft moeten gebruiken, omdat hij tot nog toe de eenige was, zal zeker met mij menige bange zucht geslaakt en het boek herhaaldelijk ter zijde geschoven hebben, met de eenigszins wrevelige opmerking, dat van dit hooggeroemde „meerder gemak bij het opzoeken" zelfs geen spoor was te ontdekken. Ronduit gezegd, die Catalogus was heel mooi, maar zoowat onbruikbaar! Tenzij men het boek door langdurig bladeren er in half uit 't hoofd kende, moest men haast alle kennis putten uit eigen onderzoek, en vaak nutteloos tijdverspillen of monnikenwerk doen. Die Catalogus was aldus ingericht:

1. Werken over het Tooneel.
2. Werken van Tooneelgezelschappen en andere verzamelingen, naar tijdsorde gerangschikt.
3. Afzonderlijke Tooneeldichters en schrijvers in alphabetische orde.
4. Tooneelstukken, zonder naam van den schrijver uitgegeven in alphabetische orde op het eerste woord van den titel.

Nu weet ieder, dat zich bij onze tooneelliteratuur deze bijzonderheid voordoet, dat men eerder de namen der stukken dan die der schrijvers in 't hoofd heeft (uitgezonderd natuurlijk de werken van Vondel, Bredero, enz.); gesteld al, dat de schrijver bekend is en zich niet verschuilt achter een paar letters. Gij herinnert u een kluchtspel „De Bekeerde Dronkaard": waar moet ge dat zoeken? Gij zult het niet vinden dan door een toeval, want de heer Tideman had ontdekt, dat dit anonyme stuk afkomstig was van zekeren M. Elias, en nu staat het (naar alphab. orde op naam van den schrijver) bij de E. — Wederom zoekt gij „De Vermommingsen," blijspel; of „Spaensche comédie der mislukte liefde en trouw van Rugero", naar 't Spaansch van Lope de Vega. Beide staan (alweër naar alphab. orde van den

schrijver of vertaler) op letter M. Want het eerste is vertaald uit het Fransch van zekeren M***, en het tweede is bewerkt door E. D. S. M. — Om dat te weten te komen en te onthouden, waarlijk daartoe zou men een geheugen noodig hebben, grooter dan dat van den befaamden Perziaan Stot-Tai!

Gelukkig, die Catalogus is thans ten vure gedoemd, en uit zijn asch is het werk verreezen van den heer Arnold. Deze heeft toch, evenals de heer Hilman, terecht ingezien, dat in dien chaos alleen orde te brengen was door de tooneelstukken te plaatsen eenvoudig in alphabetische orde *op den naam van het stuk*, terwijl achteraan een alphabetisch register voorkomt van de namen der schrijvers (voor zooverre die bekend zijn). Op die wijze kan men een stuk altijd vinden, hetzij men alleen den naam van den schrijver zich herinnert, of alleen den titel van het stuk. Bovendien leert men nu ook alle stukken met gelijkkluidenden titel, maar van verschillende schrijvers, in één oogopslag kennen. Ook dat is vaak leerrijk.

Ik zeg stellig niet te veel als ik den Catalogus van den heer Arnold in de hoofdzaak voldoende, in de meeste opzichten zelfs uitmuntend noem. Toch zou ik nog enkele zaken daarin anders gewenscht hebben. Te dien einde wil ik den Catalogus doorloopen, en hier en daar een enkelen blik slaan. *Hier en daar*, vooral waar 't beginselen betreft, want mijne bedoeling is allerminst om bij dit uitnemende werk te „vitten” of „spijkers op laag water te zoeken”.

De heer Arnold heeft zijnen Catalogus aldus verdeeld:

- I. Inleiding (werken over het Nederl. Tooneel).
- II. Tooneelstukken.

De eerste hoofd-afdeeling vinden wij weer in onder-afdeelingen gesplitst en wel op de volgende wijze:

- a. Bibliographie.
- b. Tooneelcritiek.
- c. Geschiedenis.
 1. Algemeene.
 2. Bijzondere Tooneelen.
 - a. Amsterdam.
 - b. 's Gravenhage.
 - c. Leiden.

- d. Rotterdam.
 - e. Verschillende plaatsen. — België.
 - 3. Tooneelgezelschappen.
 - 4. Levens [beschrijvingen] van Tooneelspelers.
- Beter ware het m. i. geweest in deze volgorde:
- a. Bibliographie.
 - b. Geschiedenis.
 - 1. Algemeene.
 - 2. Levens [beschrijvingen] van Tooneelspelers.
 - 3. Tooneelgezelschappen.
 - 4. Bijzondere Tooneelen.
 - c. Tooneelcritiek.

Volgens het Voorwoord zijn de „Beoordeelingen van tooneelstukken, lof en schimpdichten op voorstellingen daarvan, enz. geplaatst bij het stuk, waarop die betrekking hebben.” Dit is in sommige opzichten gemakkelijk, en ik zal dus niet beweren, dat zij daar *niet* hadden behoeven te staan. Maar zeer zeker hadden zij óók en allereerst eene plaats moeten ontvangen, deels onder de Tooneelcritiek, deels onder de Levensbeschrijvingen van tooneelspelers. Meermalen toch zal het voorkomen, dat de bedoelde lof- en schimpdichten, beoordeelingen, enz. niet alleen van belang zijn voor de kennis of de geschiedenis van het stuk, waarop zij betrekking hebben, maar ook voor de geschiedenis van het Tooneel of van de tooneelspelers. Daarbij weten wij hoe menigmaal naar aanleiding van een bepaald stuk of eene bepaalde vertooning daarvan opmerkingen worden gemaakt van meer algemeene, uitgebreider strekking. Van zulke bijdragen is het naslaan nu zeer moeilijk, zoo niet ondoenlijk geworden.

Dat wij „Het Nederlandsch Tooneel, orgaan van het Nederl. Tooneelverbond” opgenomen vinden, in plaats van onder een rubriek Algemeene Werken, *alleen* onder de afdeeling Tooneelcritiek, verwondert ons; het behoort evenzeer bij de *Geschiedenis*. Men denke daarbij o. a. aan de eerste drie jaargangen. De titel duidt het trouwens reeds aan: „Kroniek en Critiek”.

In dezelfde afdeeling *Tooneelcritiek* lezen wij: De Tooneelkijker. Amst. 1815—17. 3 dln. Dat is onjuist, want het complete werk bestaat uit *vier* deelen. Wie dat niet

weet zou door die schrijfwijze in de war gebracht worden. Er had dus behooren te staan: deel I—III (incomplete).

De heer Arnold maakte voor de Levens [beschrijvingen] van tooneelspelers een afzonderlijke rubriek. Of het noodig was, betwijfel ik. Doch nu hij 't gedaan heeft vraag ik, of niet daaronder had behooren opgenomen te worden het bekende werk van Van Halmael, dat nu alleen onder de *Algem. Geschiedenis* staat. De heer Arnold ziet anders (en terecht) niet op tegen verwijzingen. Nog sterker is het met *Stijl's Leven van Punt*, *Corver's Tooneelaanteekeningen*, en dergelijke, die noodzakelijk bij de nu gevolgde indeeling óók eene plaats hadden moeten hebben onder de *Algemeene Geschiedenis*.

Voorts had m. i. onder de GESCHIEDENIS; *bijzondere tooneelen*, *Amsterdam* ook eene plaats moeten worden ingeruimd aan stukken als S. Coster's *Duytsche Academie*, dat ja, wel in den vorm van een tooneelstuk is geschreven, en dus terecht eene plaats daaronder kreeg, maar toch eigenlijk een pamflet is, van groot belang voor de geschiedenis van COSTERS AKADEMIE.

GESCHIEDENIS. 3. *Tooneelgezelschappen*, dus lezen wij. Die benaming, hoewel ook reeds voorkomende in den ouden Catalogus van Tideman, is onjuist. Er wordt bedoeld *Kunstgenootschappen* of *Tooneelminnende gezelschappen*. Onder „tooneelgezelschappen” toch verstaan wij gewoonlijk iets anders. Ook ware het wenschelijk geweest deze kleine rubriek niet in *alphabetische* volgorde in te richten op den naam van het gezelschap, zooals geschied is, maar in *chronologische* orde. Hier heeft de alphabetische volgorde geen reden, gelijk in de afdeeling Tooneelstukken, en bovendien is zij hier eer hinderlijk dan nuttig bij het gebruik van den Catalogus.

Afdeling II. Tooneelstukken. Is weer verdeeld als volgt:

- a. Verzamelingen.
 1. Rederijkersspelen.
 2. Nieuwere Tooneelstukken.
 3. Stukken van Tooneel [minnende] gezelschappen.
 4. Verzamelingen van afzonderlijke schrijvers.
- b. Afzonderlijke Tooneelstukken.

Gaarne zou ik daaraan zien toegevoegd eene rubriek *Tooneelstukken voor kinderen*. Nu die soort stukken toch in de verzameling is opgenomen (waren ze niet minstens even goed geplaatst geweest in het 2^e deel van den Catalogus bij de rubriek Kinderliteratuur?) verdrinken ze in de groote massa en doen er geen nut. —

Verkeerd gezien komt het mij voor onder de afdeeling Rederijkersspelen ook op te nemen: Middel-Nederlandsche Dramatische Poëzie van Moltzer, Alt-Niederländische Schaubühne van Hoffmann von Fallersleben, en dergelijke. Dat is een onrecht, gepleegd tegen de geschiedenis van ons Tooneel.

Zeer goed gezien was het daarentegen om alle stukken, die in de Verzamelingen voorkomen, nogmaals op te nemen in de algemeene alphabetische lijst van stukken. Ook de verwijzingen bij sommige stukken gevoegd naar andere met ongeveer gelijkkluidenden titel zijn nuttig en doelmatig. Zoo vinden wij onder „Vrouw Angot” (te vinden op letter *V*) de aanduiding „zie ook *Mevrouw Angot*” (op letter *M* geplaatst), en andersom. Om welke reden echter „*Minerva's Lauwerkrans*” (No. 4525) op de *L* staat bij het woord *Lauwerkrans*, en niet op *Minerva* begrijp ik niet, te minder daar er ditmaal ook geene verwijzing bij de *M* naar de *L* staat. Even willekeurig had men *Adam in Ballingschap* bijv. op het woord *Ballingschap* kunnen plaatsen in stede van op *Adam*, zooals terecht is gedaan.

Hier en daar is de schrijver wat al te vluchtig te werk gegaan. Dat is althans de eenige verklaring, die ik er voor kan vinden, wil ik hem in deze niet van beginselloosheid beschuldigen, dat hij bijv. op het woord *Medea* (No. 5038 en v. v.) eerst geeft *Medea*, naar Euripides; dan twee *Medea's* naar Legouvé, dan weër een naar Euripides (andere vertaling), enz. Natuurlijk hadden de verschillende vertalingen van een stuk door *denzelfden* oorspronkelijken schrijver achter elkander moeten volgen, en daarop de stukken met gelijkkluidenden titel, maar van een *anderen* schrijver.

„Bij het rangschikken der stukken naar het alfabet”, zegt de heer Arnold in zijn Voorwoord, „is de nieuwe spelling gevolgd; bijv. Aegje op Aagje, Sipier op Cipier, Pelle-

grimacie op Pelgrimage, enz." Maar hij is ontrouw aan dat beginsel, en doet op enkele plaatsen juist het tegenovergestelde. Zoo stelt hij bijv. „*Huzaar en Pandoer*” en „*De huzaar van Felsheim*” op een bij De Vries en te Winkel, *Woordenlijst*, onbekend woord *hussaar!* Niettemin staat op den titel van die stukken-zelfen zeer duidelijk *huzaar* met een *Z*.

„Vreemde eigennamen”, dus zegt het Voorwoord, „zijn in het Alphabet geplaatst daàr waar ze zouden behooren te staan, wanneer ze volgens de regels der taal, waaruit die werden genomen, zuiver waren geschreven. Zoo staat bijv. Cesar op Caesar, Edipus op Oedipus. Hetzelfde is in 't algemeen in acht genomen bij het gebruik der C en K. Men zoek bijv. Calif op Kalief, Cameleon op Kameleon; daarentegen *Kassandra op Cassandra*”.

Goed! Kameleon op Kameleon; Clearchus op Klearchus. En toch... neen, daarentegen!... *Kassandra op Cassandra*. Ik zou gemeend hebben: *dus ook Cassandra op Cassandra*. Of sinds wanneer is *Kassandra* eene Romeinsche of Fransche vrouw geworden?

Met het Alphabetisch Register op de namen der Schrijvers is ook niet alles in den haak. Voor de curiositeit laat ik hier de eigen woorden van den heer Arnold volgen, zooals zij voorkomen in zijne beoordeeling ¹⁾ van Hilman's Alphabetisch Overzicht.

„De plaatsing der namen in het alphabet laat zeer veel te wenschen over. Adam Carelsz. van Germez of Zjermez moet men hier zoeken op Adam.” Hier had Hilman't aan het rechte eind, en niet zijn beoordeelaar Arnold. Deze plaatst Adam Karelsz. (van Germez, of — foutief — Zjermez) op de *G* en op de *Z*, en nog wel aldus: A. Karelsz. van Germez; maar in 't geheel niet op *Adam*. Nu weet ieder, dat 's mans naam luidde Adam Karelsz. en dat van Germez er een toevoegsel aan was, dat ook door hem-zelfen wel wordt weggelaten. Wil men hem nu voor het gemak bovendien op de *G* en de *Z* plaatsen: best! maar in de eerste plaats behoorde hij op de *A* te staan. *Adam* is de naam,

¹⁾ *Nieuwsblad v. d. Boekhandel*, t. a. p.

waarop 't aankomt. Maar de heer Arnold schrijft stoutweg A. Karelsz. van Germez. 't Is daarmede als met de *Andrieszkade* te Amsterdam. Verbeeld u eens, dat iemand schreef R. Harmensz. van Ryn, en u in 't Register dien naam op *Rhijn* liet vinden, en nogmaals op *Ryn*, maar niet op *Rembrandt*.

Deze en enkele andere onnauwkeurigheden (die ik voorbij ga omdat zij van minder belang zijn) nemen echter niet weg dat het werk van den heer Arnold niet alleen hoogstbelangrijk is, maar van bijna onschatbare waarde voor den beoefenaar der geschiedenis van het Tooneel; zelfs al zou men een enkele maal geneigd zijn de woorden van den bibliograaf Arnold om te keeren, en dan op hem zelve toe te passen, waar hij zegt, dat het te bejammeren is, dat de heer Hilman niet eerst een bibliograaf, „een man van 't vak” heeft geraadpleegd ¹⁾. Desnietteenstaande beaam ik gaarne ten volle de woorden, op de laatste Algemeene Vergadering der Maatschappij van Letterkunde ²⁾ door den Bibliothecaris, den heer H. C. Rogge, gesproken: „de naam van den heer Arnold is voor goed aan onze tooneel-litteratuur verbonden.”

Eene groote verdienste van dezen *Catalogus* is, dat hij meestal zeer nauwkeurig is, en dat heeft hij vóór boven het *Alphabetisch Overzicht* van Hilman.

Welke verzameling de rijkste is, de Leidsche of de Amsterdamsche, valt moeilijk te zeggen. Men zal dat eerst na langdurig gebruik van beiden kunnen beoordeelen. Wel telt de *Catalogus* 8888 nummers, en het *Alphabetisch Overzicht* slechts 4739, behalve nog een paar honderd balletten, maar dit verschil is slechts schijnbaar zoo groot. Want terwijl Arnold de verschillende uitgaven van één en 't zelfde stuk ook verschillende nummers gaf — hetgeen in vele opzichten doelmatig is, — stelde Hilman deze op één nummer bij elkâar.

Leerrijk zijn beide Catalogi in velerlei opzichten. Al dadelijk zien wij, dat het aantal *verschillende* stukken, in de twee grootste verzamelingen voorkomende, ongeveer *vijf duizend*

¹⁾ *Nieuwsblad voor den Boekhandel*, t. a. p. '.

²⁾ *Handelingen en Mededeelingen*, t. a. p. bl. 30

bedraagt, en dat verreweg de groote meerderheid daarvan bestaat uit vertalingen en bewerkingen van buitenlandsche tooneeldichten. Wel wat vreemd, en zeker niet getuigend van een diepgaand, al was het ook een vierjarig, onderzoek, staat daarbij de verklaring van de „Centrale Commissie tot onderzoek van oude tooneelstukken” in haar Rapport ¹⁾, dat „onze literatuur der 17e en 18e eeuw *duizenden en nogmaals duizenden* meer of minder *oorspronkelijke stukken* telt!” en dat nog wel alleen reeds in de 17^e en 18^e eeuw! Van welke tot dusver onbekende reusachtige verzameling die heeren wel hebben *gebruik gemaakt?* Of zou hun „onderzoek” even twijfelachtig zijn als het bestaan van zulk eene verzameling?

Liefhebbers van letterkundige curiositeiten en aardigheden kunnen voorts uit dezen Catalogus leeren welke soorten van *huwelijken, sterfgevallen, meisjes, studente*, enz. enz. voor en na wel op de planken zijn gebracht. Wij verwijzen hen daartoe ook naar het gemakelijke feuilleton in „Het Vaderland” van 28 Nov. 1878.

Maar van het grootste belang zijn beide verzamelingen, die te Amsterdam en die te Leiden, voor hen, die eene studie maken van ons Tooneel in 't bijzonder, en van de Nederlandsche Letterkunde in 't algemeen; en niet minder voor de navorschers van de zeden, gewoonten en gebruiken, de beschaving onzer voorvaderen. Ook in dit laatste opzicht is van onze waarlijk rijke tooneelliteratuur nog veel te weinig gebruik gemaakt.

1) Zie bladz. 77 van dezen jaargang.

TOONEELKRONIEK.

HET TOONEEL IN DE HOOFDSTAD.

VI.

Volkomen Nederlandsche toestanden en Nederlandsche karakters, ziedaar wat ons door de Rotterdamsche Schouwburgvereeniging den 9^{den} Januari bij „van Lier” te zien werd gegeven in het oorspronkelijk tooneelspel „*Onze Stand*”; een stuk, dat hier en daar aan eene schets van Gerard Keller doet denken. Onze Nederlandsche tooneelstukken zullen — als ze goed zijn — altijd iets gemoedelijks moeten hebben en daarbij een voldoende voorraad lachwekkende toestanden.

Wilkema brengt ons in fatsoenlijk gezelschap en als wilde hij alles geven wat het publiek bevredigen kon, legt hij aan dit stuk, waarvan de vrij zwakke intrige reeds vroeger in dit tijdschrift werd verhaald (¹), een moraal te gronde, die inderdaad de waarde er van verhoogt — eene moraal, die niet alleen uit woorden, maar uit daden spreekt. Juist om deze reden achten we Ponsen’s slotfrase wel wat misplaatst. In een gesprek had die beschouwing beter kunnen ingelascht zijn en zou zij dan ook beter doel treffen, gelijk ongetwijfeld de korte woorden doen, waarmede Van Velzen den toestand aan mw. v. Ryckelaer mededeelt: „Ziedaar uw werk: uw man een dief en ik een dronkaard!” Trouwens het slot is niet het gelukkigste van het vrij goed in een gezette stuk. Immers bevredigend is de zoogenaamde ontkenning niet, dewijl we in het onzekere blijven aangaande het lot van de hoofdpersonen, en het vrij geforceerd mag heeten, dat de heeren Ponsen en Van Velzen de bankiersfamilie de wijde wereld inzenden, terwijl zij — *ni plus ni moins* — bezit nemen van haar huis met alles wat er bij hoort om alle zaken te regelen, die, dank zij Ponsens edelmoedig aanbod, *dadelijk* geregeld hadden kunnen worden.

Het zou wellicht de belangstelling in de geheele hande-

¹). Zie den vorigen Jaargang, blz. 215.

ling verhoogd hebben, wanneer men ons in een eerste bedrijf een blik had gegund in het leven voor de wereld van den heer en mevr. van Ryckelaer, bijvoorbeeld door ons het feest te laten bijwonen, dat nu den avond vóór het 1^e bedrijf heeft plaats gehad. Met dit voorbehoud noemen wij de expositie goed uitgevoerd. Reeds dadelijk teekenen zich de echtelingen Ryckelaer, behoorlijk aangekondigd door het gesprek tusschen de bedienden. Ook den man uit *the Far West* kennen we geheel, zoodra hij met het echtpaar gesproken heeft: deze figuur is zeker met bijzonder veel liefde en zorg geteekend, even als de Gemeente-Ontvanger Van Velsen, die ons in de „*Scène des trois hommes*”, een der schoonste deelen van het stuk, een verrassenden blik laat slaan in zijn inderdaad goed en edel hart.

Al geeft het 2e bedrijf ons het geestig geteekende beeld van Herrn Director Tauschmann te aanschouwen, het legt veel te weinig gewicht in de schaal, om zóó lang te wezen: te veel wordt de aandacht door bijzaken, als de freule, de *chaise pisciculture* en dergelijken, afgeleid.

Dit bedrijf kan alleen gered worden door een goed verzorgde *mise en scene*, die hier ontbrak (wat beduidde dat dorp, dat men bij vogelvlucht ziet, terwijl een vervelend weidegezicht met lange sloten den hengelenden Van Straten behoorde te omlijsten?) en vooral door een levendig spel, waardoor de tirades het publiek in het gezicht worden geslingerd en het geheel als een bevallig hors d'oeuvre wordt *geenleveerd*. Dit laatste was onmogelijk door dat de heer Faassen *dit* gedeelte van zijn rol totaal scheen vergeten te zijn, en al zijn kracht uit het souffleurshok moest putten.

De opvoering was overigens in vele opzichten verdienstelijk.

Als *John Ponsen* met zijn losheid, zijn onverschilligheid, zijn warme liefde voor Nederland en zijn toorn over het feit, dat zijn geboorteland door bekrompen vormelijkheid belet wordt gelukkiger te zijn, was de heer Van Zuylen geheel in zijn rol.

J. Haspels gaf den bankier *van Ryckelaer* met een kracht en een vastheid van lijnen, die de hoogste bewondering verdienen.

Goede types leverden de heeren Van Korlaar als den verlegen en geagiteerden candidaat-notaris en Van Nieuwland als directeur van de koudwaterinrichting.

Van de dames valt weinig te zeggen. Mw. Van Offel deed, als Mev. v. Rijckelaer, blijkbaar haar best in een rol, die niet voor haar past; Mw. Schoeman was beneden het middelmatige.

Een bijzonder schoon uitgevoerde teekening gaf de heer Rosier Faassen als *Jhr. van Velsen* in het 3^e bedrijf. De halve bedwelming, die een oogenblik dronkenschap wordt en dan plotseling in de grootste helderheid overgaat, dat alles is meesterlijk; het oogenblik, wanneer hij als meerdere tegenover den bankier staat en hem de les leest, was hoogst treffend, niet alleen door de kunst des schrijvers, maar ook zeer zeker door het spel.

„*Manus de Snorder*” van Rosier Faassen, het tweede stuk van den avond, moet in den smaak vallen. Uit de stad van Tollens komt men ons een stuk „à la Tollens” geven, vol moraal en zedelessen, maar tevens vol echt ware, echt Nederlandsche toestanden.

Het zijn kostelijke typen, die half verdronken, maar niet verdierlijkte Manus, wiens plechtanker blijft eerlijkheid en bruintje — zoo voortreffelijk door *Van Zuylen* weergegeven, en die oude goede schoimmel, moeder van Hendrik van Rijn, die Mw. Faassen—*Van Velsen* even goed speelde als *Van Korlaar* den zoon. De schrijver zou zijn stuk aanmerkelijk hebben doen winnen, wanneer hij de zoogenaamde bastaardwoorden niet *telkens* liet volgen door „zoals de Franschman zegt” — dat enkel een reden tot applaudisseeren geeft aan het schellinkje. Zijn de drie personen, die wij reeds noemden, uitmuntend geteekend, alleen het kleine rolletje van Lodewijk Greeve is al te onbeduidend, en al te ongemotiveerd. Wanneer men iemand *f* 5000 komt brengen (en als die iemand een arme slepersknecht is) dan is er meer uitteleggen en te verhalen.

Beide stukken — het eene de eersteling van een schrijver, die nog veel te leeren heeft, maar in wien, blijkens menig treffend tooneel, ongetwijfeld dramatisch talent steekt; het andere van een schrijver in wien men den geroutineerden acteur herkent — verdienen ten volle de belangstelling, die hun door een uitgezocht publiek werd geschonken.

DE GUNNING VAN DEN AMSTERDAMSCHEN STADSSCHOUWBURG.

Sag nur nichts halb;
Ergänzen, welche Pein!
Sag nur nichts grob;
Die Wahrheit spricht sich rein.

GOETHE.

De Amsterdamsche Gemcenteraad heeft in zijne vergadering van 15 Januari j.l., met 14 tegen 10 stemmen — niet minder dan 15 leden waren bij de stemming afwezig — de exploitatie van den Stadsschouwburg, voor het tijdvak van 1 September 1879 tot 31 Augustus 1882, aan de heeren Albregt, Van Ollefen, Moor en Veltman gegund, tegen betaling van *f* 8000 's jaars.

Betreurden doen wij dit besluit alleen in zooverre, als het een gevolg is van de teleurstellingen, die het 2¹/₂ jarig beheer van de Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel” heeft veroorzaakt. Men behoeft niet te twijfelen aan den goeden wil van den Raad van Beheer, noch aan de rechtschapenheid of de schrandereheid van elk zijner leden, om met Burgemeester en Wethouders van oordeel te zijn, dat deze heeren getoond hebben „de noodige geschiktheid (te) missen, om bij de exploitatie van den Stadsschouwburg te voldoen aan de eischen, welke in redelijkheid gesteld mogen worden.”

Onze tijd is geen tijd voor mirakelen. Het enkel optreden van een vijftal, met een man als Schimmel aan het hoofd, kon de verlangde redding niet brengen. Daarvoor was noodig gestadige, dagelijksche arbeid, en een krachtige persoonlijke leiding. En nu is het een feit dat, op één na, al de verantwoordelijke bestuurders der vereeniging aan het hoofd staan van groote financiële en industriële ondernemingen,

die nagenoeg al hun tijd in beslag nemen, en het hun niet alleen onmogelijk maken, om voortdurend zelf de teugels te voeren, welke de Thespiskar in het rechte spoor moeten houden, maar zelfs een gestadig toezicht op de handelingen van den Directeur-gérant niet schijnen toe te laten.

Het is dan ook niet te verwonderen, dat het eenige waarin de Vereeniging iets bijzonders, „noch nie Dagewesenes” presteerde, dat is wat voor geld te verkrijgen is en aan anderen kan worden overgelaten: nl. een groot gezelschap, en een meestal goed verzorgde *mise en scène* (kleeding, decoratief, enz.) Daar waar eigen werkzaamheid noodig was, o. a. bij de keus van nieuwe, oorspronkelijke stukken, tastte zij niet zelden mis. Het deugdelijkste brevet van onbekwaamheid, op dit punt, reikt de Vereeniging zich zelve uit, wanneer zij in een harer adressen, deze merkwaardige verklaring aflegt, „dat onder ruim 200 oorspronkelijke stukken *Gabriëlle* het schier eenige (was), waarin eenige kennis van tooneel en dramatische gang was te ontdekken.” Zulke uitspraken zijn te naief om er lang bij stil te staan — maar zij teekenen.

Ware de Vereeniging, bij al hare tekortkomingen, nu maar handig genoeg geweest om de leden van haar gezelschap tot tevredenheid te stemmen en zodoende een scheuring te voorkomen, bijvoorbeeld door, toen het nog tijd was, het middel aan te grijpen dat haar reeds vóór haar optreden door mr. Jacobson werd aangeraden: de invoering van het stelsel van deelhebbers (*sociétaires*) en gewone leden (*pensionnaires*) 1); of wel, had men maar iets van die „heilige ontevredenheid” over eigen werk bij haar bespeurd, die ik onlangs als de onmisbare voorwaarde stelde voor het tot stand komen van iets groots 2).

Maar neen. Naar de feilen toonende en goeden raad gevende vrienden werd niet geluisterd, en tot op het laatste oogenblik bleef de Vereeniging, zich nauwelijks van een enkele tekortkoming bewust, met benijdenswaardige zelfvol-daanheid op haar arbeid terug zien.

Bij zulk eene stemming kan het niet anders of zij moet

1). In dit tijdschrift 5e. jaarg. blz. 170 en volg.

2). In dit tijdschrift 8e. Jaargang, blz. 15.

herhaaldelijk aanstoot geven. Zoo heeft, om nu alleen van de laatste maanden te spreken, de wijze waarop de Directeur-gérant, 't zij dan tegen haar verlangen, of met haar medeweten en op haar last — 't geen beiden al schier even erg is! — bij het engageeren der Rotterdamsche artisten, en nu laatstelijk weer bij het engageeren der leerlingen van de Tooneelschool is te werk gegaan, op nieuw velen tegen „Het Ned. Tooneel” in het harnas gejaagd. (1)

(f ik bedrieg mij zeer, of de Vereeniging heeft, behalve openbare verdedigers en loftrompetters, een gevolg van huisvrienden, die haar den slechten dienst bewijzen haar en haar arbeid, *envers et contre tout*, in de hoogte te steken. Blijft dat troepje „*detestables flatteurs*” — een geschenk voor tooneelbestuurders al even noodlottig als voor koningen — haar omringen, dan vrees ik ook voor het vervolg.

Er is bij de beraadslagingen in den Amsterdamschen gemeenteraad bij herhaling gewezen op zeker rapport van de stedelijke Commissie voor den schouwburg, dat echter niet publiek is gemaakt.

Volgens hetgeen er van werd medegedeeld, komen in dat stuk allerlei leelijke beschuldigingen voor aan het adres der Vereeniging. Men zou haar niets minder verwijten dan dat zij, onder den schijn van de kunst te beoogen, enkel winstbejag tot drijfveer heeft, dat zij, nu 3 jaar geleden, de concessie op slinksche wijze verkreeg en dergelijke liefelijkheden meer. Men had moge verwachten, dat zulke beschuldigingen, waarbij

(1) Ik doel hier, wat het laatste punt betreft, op het volgende feit. »Het Nederlandsch Tooneel” drie der leerlingen van de Tooneelschool nu reeds voor het volgend seizoen wenshende te engageeren, deelt dit aan de Commissie van toezicht over de school mede, vraagt hare goedkeuring, maar . . . sluit, weinige dagen daarna, *zonder het antwoord van de Commissie af te wachten*, zelfs zonder haar te waarschuwen dat de beslissing geen uitstel lijden kan, met twee dier leerlingen een definitief engagement.

Of het in belang is van de leerlingen, dat zij zich bij de Vereeniging verbinden, zal eerst later kunnen blijken. Dat echter het sluiten van een engagement *op dit oogenblik*, nu de leerlingen nog een groot gedeelte van den cursus hebben af te leggen, eer haar, na een eventueel voldoende examen, het eind-diploma kan worden uitgereikt, 1° een vooruitloopen is op de beslissing die de commissie van toezicht eerst in Juni of Juli a. s. ten haren opzichte zal nemen, en 2° in geen enkel opzicht in het belang is van de leerlingen, staat bij mij vast.

zeker het laatste gedeelte van Goethes waarschuwendes zinspreuk, boven dit opstel geplaatst, ten eenemale uit het oog is verloren, de schaal zou hebben doen overhellen ten gunste van haar, die aldus werd aangevallen. Doch dit is niet alzoo geschied. Onder eene commissie, die zoo over haar denkt — zoo redeneerde men — kan „Het Nederlandsch Tooneel” onmogelijk met vrucht arbeiden en daarom is het maar beter dat de concessie aan Albregt c. s. worde gegeven.

Intusschen heeft dit voorval weder eens de aandacht gevestigd op de Amsterdamsche Schouwburg-commissie en op hare samenstelling. En dat kan vooral zijn nut hebben, nu men in den Haag de benoeming van een dergelijke commissie verlangt. Zeker is het wenschelijk dat er, waar de schouwburg als stedelijk eigendom een belangrijk kapitaal vertegenwoordigt en bij eene goede exploitatie groote belangen betrokken zijn, behalve het algemeen toezicht van het stedelijk bestuur, ook een geregeld en meer speciaal toezicht zij van een door dat bestuur benoemde adviseerende commissie. Dit laatste toezicht kan òf zich enkel tot het stoffelijke bepalen, tot het gebouw, het decoratief enz., òf het kan zich uitstrekken tot de geheele wijze van exploitatie, de samenstelling van het gezelschap, de keus der op te voeren stukken, de opvoering.

Is dit laatste de taak der Commissie — gelijk te Amsterdam — dan is het noodig, dat zij samengesteld zij uit mannen die literair zeer hoog staan, en reeds daardoor alleen een zedelijk overwicht hebben over den pachter of exploitant.

En welk is nu het driemanschap dat in de Hoofdstad de Tooneelcommissie vormt?

De heer Hilman staat als kunst-enthousiast terecht hoog aangeschreven. Wat het tooneel in het algemeen en de Amsterdamsche Schouwburg in 't bijzonder aan hem te danken hebben, verdient warme erkenning; — maar of zijn letterkundige smaak van de zuiverste soort is, heeft men wel eens betwijfeld.

De heer Tack pleegt er, eerlijk en joviaal, voor uit te komen dat hij geen letterkundige is en van die dingen geen verstand heeft, maar alleen op aandrang van den Burge-meester op zich nam voor de administratie te zorgen.

De heer W. van Lennep, die de plaats heeft ingenomen van een man, die òf door zijn letterkundige smaak, òf door zijn grooten ijver als secretaris, een sieraad van de commissie was, draagt een gevierden familienaam, maar heeft op letterkundig gebied tot heden, voor zoover wij weten, niets gepresteerd.

Het schijnt dus, dat, òf de Hoofdstad weinig verschoot heeft van mannen van smaak en kennis, die zich de taak van Schouwburg-commissaris willen laten welgevallen, òf de Raad zich een zonderling denkbeeld vormt van de eischen welke aan een dergelijke commissie gesteld moeten worden.

Wil die commissie inderdaad eenigen blijvenden invloed uitoefenen in de goede richting dan dient zij anders te worden saamgesteld. Aanvulling met een bekwaam deskundige — zooals Loffelt in *Het Vaderland* van 16 Januari wenscht — zou alleen dan goed zijn, wanneer die deskundige een overwegenden invloed op zijne kollegas wist uit te oefenen en de ziel van de Commissie werd.

Dat het driemanschap inderdaad iets beteekene, en de vaan van Kunst en goeden smaak hoog houde, is zeker niet minder zaak dan vroeger, van het oogenblik af dat de directie aan de heeren Albregt c. s. wordt toevertrouwd.

De ervaring, welke drie van de nieuwe exploitanten als tooneelbestuurders hebben opgedaan, de kennis van het tooneel tot in zijn kleinste bijzonderheden, welke allen bezitten, en hun voornemen om vijf dagen van de week achtereen te Amsterdam te vertoeven, waardoor geregelde studie mogelijk wordt, pleiten zeker in hun voordeel. Doch, al meende de Schouwburg-Commissie ter eere van deze heeren de loftrumpet te mogen steken (zelfs het onvoldoende van het personeel, wat de vrouwenrollen betreft, werd vergoelikt met de opmerking dat er in een stuk gewoonlijk meer mannen dan vrouwen voorkomen!) wij, die minder bevooroordeeld zijn, vergeten niet dat de laatste tooneelcampagne van de heeren Albregt en van Ollefen waarlijk geen model-campagne mocht heeten. *Iduna de Sterrenbruid*, *De reis rondom de wereld* en dergelijken zijn nog te versch in het geheugen dan dat wij het niet tot onze plicht zouden rekenen dubbel streng toe te zien, van het oog-

blik af dat deze heeren weder het roer in handen zullen nemen.

Eene Commissie, zooals wij die wenschen, zou een waarborg kunnen zijn voor het volgen van een zuivere kunst-richting. Maar nu? Zullen de nieuwe bestuurders bereid bevonden worden om bij mannen van kennis en smaak te rade te gaan? Zullen zij voor de verrijking van hun repertoire bij fabrikanten als Peijpers, of bij letterkundigen en dichters aankloppen? Is het hun voornemen om, al mogen en moeten zij rekening houden met het volkselement dat een deel van het Schouwburgpubliek uitmaakt, ook voor de hooger ontwikkelden de beste stukken, degelijk voorbereid en met smaak vertolkt, ten tooneele te voeren?

Nu „Het Nederlandsch Tooneel” zijn tenten in het „Theatre” van den heer van Lier denkt op te slaan, zal er in het volgend seizoen concurrentie zijn op tooneelgebied — een concurrentie, die ten bate moge komen van de Kunst.

De Vereeniging, die tot haar schade geleerd heeft, dat het Amsterdamsche Gemeentebestuur goeden wil en loffelijke voornemens niet genoeg rekent, zal — zoo blijven wij nog altoos hopen — zeker alle krachten inspannen om de verlorene sympathie terug te winnen. Met kleiner personeel, op kleiner terrein kan zij wellicht nog een gedeelte verwezenlijken van het programma, waarmede zij voor drie jaren optrad. Of zij daartoe de kracht bezit zal vooral kunnen blijken uit de wijze, waarop zij van de talenten der leerlingen van de Tooneelschool partij zal weten te trekken, en de kunstontwikkeling van deze jongelieden zal weten te leiden en te bevorderen.

De heeren Albrecht c. s. genieten het onwaardeerbaar voorrecht van zich te kunnen spiegelen aan de tekortkomingen van hunne voorgangers. Maken zij hiervan geen gebruik, vervallen zij in dezelfde fouten, die de Vereeniging begaan heeft, dan zullen ook zij het na drie jaren ondervinden, dat „de eischen der kunst” voor het Gemeentebestuur der Hoofdstad geen ijdele woorden zijn, en zal ook hun, aan het eind van dat tijdvak, het „*Tot hiertoe en niet verder!*” tegenklinken.

Qui vivra, verra!

J. N. VAN HALL.

VERSLAG DER JURY

VOOR DE BEOORDEELING DER TOONEELSTUKKEN
INGEZONDEN VOOR DEN PRIJSKAMP, IN 1878
UITGESCHREVEN DOOR DE ROTTERDAMSCH E AFDEELING
VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

De jury voor de beoordeeling der tooneelstukken ingezonden voor den prijskamp, die in den loop van 1878 werd uitgeschreven door de Rotterdamsche afdeeling van het Nederlandsch Tooneelverbond, kan eerst nu den uitslag van haar arbeid bekend maken.

De taak van zich op de hoogte te stellen van den inhoud van niet minder dan 40 stukken, en vooral het bepalen der betrekkelijke waarde van ongelijksoortige kunstwerken is een bezigheid, die veel tijd vereischt.

Immers, een meesterstuk dat boven allen verre uitblinkt en dus de keus kort en gemakkelijk maakt, zal men niet licht als onmiddellijk gevolg van een prijsvraag zien ontstaan.

De jury was dan ook eenparig van oordeel, dat zich onder de verzameling geen enkel meesterstuk bevond in alle opzichten de bekroning waardig.

Hiermede echter kon haar werk niet als geëindigd worden beschouwd, — indien men althans in een prijsvraag een poging ziet om op praktische wijze den ijver en de belangstelling voor de nationale dramatische letterkunde op te wekken en aldus de grondslagen voor een betere toekomst te leggen.

De jury heeft gedacht de zaak uit dat oogpunt te moeten beschouwen, en zij is zoo gelukkig als haar overtuiging te kunnen uitspreken, dat de meening, als zou een nationaal tooneelrepertoire nimmer ons deel worden, minstens genomen voorbarig is.

Reeds nu, terwijl het arbeidsveld zoo goed als braak ligt, zijn de teekenen aanwezig, die een hoopvolle toekomst voorstellen. Onder de 40 ingekomen stukken mogen al geen meesterstukken schuilen, een vrij talrijk deel bezit eigen-

schappen, die als voorname vereischten voor een goed tooneelwerk gesteld worden. Hier werd de jury aangenaam getroffen door een uitnemenden dialoog, daar door een beschaafden toon en vloeienden stijl, elders weder door tooneelkennis, goede typeering of een andere lichtzijde; al moet ook erkend worden, dat de kennis der dramatische techniek het slechtst vertegenwoordigd was, zooals overigens begrijpelijk is in een land, waar de schrijvers in geen geregeld verkeer met de tooneelwereld staan.

Niets zou voor de jury gemakkelijker geweest zijn, dan uit de hoogte een oordeel uit te spreken en te zeggen: „daar er onder de ingekomen werken geen meesterstuk te vinden is, geeft zij de Rotterdamsche afdeeling in overweging geen prijs toe te kennen.” Zulk een uitspraak zou van geestelijke voornaamheid getuigd hebben, maar niet bemoedigend voor den ijver der schrijvers geweest zijn. Daarbij heeft de jury het geluk gehad onder de ingezonden stukken werken te vinden, die van aanleg en talent getuigen en aanspraken mogen doen gelden op billijke erkenning. Zij heeft echter ondervonden, dat het schier ondoenlijk is tot een juiste waardebeoordeling van stukken behoorende tot verschillende kunstgenres te geraken, waarom de jury bij het uitschrijven eener volgende prijsvraag in bedenking geeft den wedstrijd tot één kunstgenre te beperken.

Nu is de jury overeengekomen u voor te stellen drie stukken eervol te vermelden, namelijk:

a. Het treurspel in 5 bedrijven, ingezonden met het motto: „de eeuwenoude strijd.”

b. Het tooneelspel in 4 bedrijven, met het motto: „Simplex veri sigillum.”

c. Het blijspel in 5 bedrijven, met het motto: „Thorbecke heeft jelui rijk een gevoeligen stoot toegebracht.”

Bij een behoorlijke vervulling der hoofdrollen en in een rijk archaeologisch gewaad gestoken zou het treurspel wellicht blijken levensvatbaarheid voor het tooneel te bezitten, doch met het oog op de bezwaren en kosten aan zulk een opvoering verbonden, maar vooral omdat het stuk niet aan de strenge eischen van het programma beantwoordt, meende de jury in dien geest niet te mogen raden.

De beide andere stukken zijn beter ter opvoering geschikt, waarom de jury voorstelt den prijs van *f* 500 te splitsen en aan elk *f* 250 toe te kennen. Daarvoor is echter de toestemming van de schrijvers noodig.

Wat de opvoering dezer stukken betreft, zou, met het oog op de laatste alinea der prijsvraag, het bestuur der Rotterdamse Afdeeling in overleg moeten treden met de Rotterdamse tooneeldirectie.

Wij zullen trachten in korte trekken onze indrukken van de voornaamste der ingezonden werken kenbaar te maken.

Het *tooneelspel*, — dat wij, in verband met eene in het stuk gebezigde allegorie, die de hoofdgedachte nauwkeurig weergeeft, liever de *Vossenjacht* betiteld zagen — getuigt van grooten aanleg voor karakterteekening en het vinden van frissche, oorspronkelijke, hier en daar zelfs dichterlijke tooneeltjes. De onzekerheid waarin men een tijd lang ontrent het waar karakter en de wezenlijke bedoelingen der beide hoofdpersonen blijft verkeeren, doet een spanning ontstaan, die de belangstelling prikkelt en gaande houdt. De keurige stijl en uitmuntende dialoog stempelen het tot een werk van geen alledaagsch gehalte, moge de ontkenning ook te wenschen overlaten. Het komt ons voor, behoudens wijziging van enkele details, zeer geschikt te zijn voor de krachten van het Rotterdamsche Tooneelgezelschap.

Het *blijspel*, dat wij ter wille van de juistheid liever genoemd zagen *Uit den Achterhoek*, schetst op realistische wijze het leven ten plattelande, en moge het gezelschap waarin men wordt binnengeleid uit den aard der zaak niet altijd even aantrekkelijk zijn, de typeering en de plaatselijke kleur zijn veelal juist. Sommige der karakters zijn flink geteekend, en het geheel bespot in luimigen trant het leven en de familie-regeering in de provincie. Het stuk is goed in elkaar gezet en dikwijls kernachtig geschreven. Ook dit werk voldoet aan den eisch bij den prijskamp gesteld, namelijk de opvoerbaarheid voor het Rotterdamsche Tooneelgezelschap.

Had deze praktische eisch bij de prijsvraag niet bestaan, maar de aesthetische waarde het meeste gewicht in de schaal

gelegd, ongetwijfeld zou de volle prijs toegekend zijn aan het *treurspel* in 5 bedrijven, onder het motto „de eeuwenoude strijd” ingezonden. Ofschoon de handeling speelt in ver verwijderde tijden en streken, te weten in Egypte tijdens den uittocht der Israëlieten, behandelt het een strijd, die ook heden in de beschaafde wereld gestreden wordt. Met dichterlijken gloed en in meerendeels gespierde verzen geschreven, is het kennelijk de arbeid van een veelzijdig ontwikkeld man. Enkele toestanden en tooneelen zijn niet van dramatische kracht ontbloot, menig fraai fragment getuigt van groote zeggingskracht en wezenlijk dichterlijk talent — hoewel de versbouw hier en daar te wenschen overlaat — maar het geheel mist die levendigheid van handeling en die voortdurende spanning, welke een schouwburgpubliek moeten boeien. Dit hoogst verdienstelijke werk doet de hoop koesteren, dat ons tooneel zich nog eens op een krachtig treurspel van den begaafden schrijver, die den standaard der kunst zoo hoog weet op te heffen, zal kunnen beroemen.

Gaarne zou de jury den naam van den inzender vernemen, ten einde dien openlijk te kunnen vermelden.

Onder het motto „Greift nur hinein in 's volle Menschenleben,” werd een tooneelwerk in 5 bedrijven ingezonden, dat meer dan eenig ander van tooneelkennis getuigt en uitmunt in taal en dialoog. Enkele personen, zooals het jongste vrijende paar, zijn levendig en juist geteekend en zouden dankbare rollen voor de Rotterdamsche artisten hebben opgeleverd, andere daarentegen verraden te sterke familietrekken met overbekende tooneeltypen. De intrige echter, op een vergissing steunende, verliest daardoor te veel van haar belang en stelt den toch reeds weinig sympathieken hoofdpersoon in een onbehagelijk, onnatuurlijk licht. Het maatschappelijk vraagstuk dat er in behandeld wordt, behoorende tot die, welke aan een deel van het schouwburg publiek, aanstoot kunnen geven, en in dit geval juist aan hen die het stuk meent in bescherming te moeten nemen, oordeelde de jury een gewichtig struikelblok bij de opvoering. Het lijdt geen twijfel of de schrijver van dit werk bezit zeer veel aanleg, en ons tooneel mag van hem goede verwachtingen koesteren.

Een ander tooneelspel in 5 bedrijven, met het motto „de

wereld is een schouwtooneel," behoort ook tot de werken, die bij de bekroning stof tot overweging gaven. De dialoog is over het algemeen zeer goed; het oude echtpaar naar waarheid geteekend; enkele tooneelen zijn levendig genoeg, maar de ontkenning is zwak en ongemotiveerd, en sommige deelen der intrige zijn niet genoeg ontwikkeld, om het welslagen der opvoering te verzekeren.

Onder het motto „heb 't schoone lief", enz. werd een blijspel in 5 bedrijven ingezonden, dat kennelijk het werk van een beschaafd auteur is, maar wien het aan de noodige tooneelkennis ontbreekt. De dialoog is dikwerf zwaar en stijf; de personen spreken te veel en te lang; waaronder de handeling lijdt en het geheel iets mats verkrijgt, hoe goed en schoon somtijds de behandelde stof ook zij. — Wij hopen dat ook deze schrijver zijn aandacht aan ons tooneel zal blijven wijden.

Een tooneelspel in 4 bedrijven, met het motto „Une idée dramatique" enz., onderscheidde zich ook gunstig. Stijl en dialoog van dit werk zijn beschaafd en vloeiend, en de denkbeelden die de schrijver wenscht aan te prijzen somtijds fraai uitgedrukt. Fijn gevoel voor toestanden en bedrevenheid in bouw en ontwikkeling mag men den schrijver echter niet toekennen. Zijn menschen handelen niet naar hij hen doet denken en spreken. Zij worden bij elkaar gebracht om zekere denkbeelden te kunnen verkondigen waarover zij dikwijls zeer wijdloopig verhandelen. Ten slotte maakt de schrijver met een echt paardenmiddel aan zijn stuk een einde, dat niemand bevredigen zal. Vooral een der hoofdpersonen, de minnaar der gehuwde dame, is een zeer flauwhartige schepping, die voortdurend onze ergernis opwekt. De „raisonneur" vervult zijn emplot met te groote ijver.

De stukken die de jury voorkomen in een of ander opzicht verdiensten te bezitten, doch die wegens belangrijke tekortkomingen reeds spoedig buiten mededinging geraakten, werden ingezonden onder de volgende motto's:

„Geven nemen, nemen geven", enz.

„De daden van 't verleden", enz.

„Ars longa vita brevis."

- „In Deutschland Deutsch,” enz.
 „Le respect de l'âme humaine,” enz.
 „Uit diepe smart werd groote kunst geboren.”
 „Sic transit,” enz.
 „Je maintiendrai.”
 „Is niet het leven een groot komediespel?”
 „Flink gewaagd, half gewonnen.”
 „Ten strijde!”
 „Incipe et sapere aude.”

Onder de minder aangename ondervindingen die de jury bij haar onderzoek opdeed, mag ééne niet onvermeld blijven. Een der inzenders gaf ter mededinging een „treurspel” — hij noemde het ten minste zoo, — dat bleek een getrouw afschrift te zijn van een „godsdienstig zangspel”, in 1781 door den heer Gerrit Brender à Brandis te Amsterdam in het licht gegeven, en wel in het „Taal-, dicht- en letterkundig kabinet” van dat jaar. Dat stuk was een vrije navolging uit het Hoogduitsch van Niemeijer, zooals de schrijver erkende. Jammer dat de lezing van stichtelijke literatuur op den hedendaagschen naschrijver blijkbaar geen beteren invloed heeft mogen hebben.

En hiermede legt de jury haar taak neder.

J. E. BANCK.
 A. C. LOFFELT.
 A. J. LE GRAS.
 P. H. DE CLERCQ.
 H. Th. KARSTEN.

HERDENKING VAN VONDEL'S 200^{EN} STERFDAG.

't Was een lofwaardig denkbeeld van eenige Kamper congresleden, den in Febr. 1879 aanstaanden sterfdag van Nederlands grooten dichter — in afwachting der luisterrijke viering van den driehonderdsten zijner geboorte, over weinige jaren — plechtig te herdenken. Geen wonder dus ook, dat hun voorstel bij tal van anderen, daar niet tegenwoordig, bijval vond, en er in de hoofdstad een commissie bijeen kon komen, om een nader plan voor die voorloopige hulde aan zijne nagedachtenis te ontwerpen. Een krans op zijn graf te leggen liet ze zich door een bekrompen kerkbestuur — de striemen van Harpoen en Roskam nog niet vergeeten — ontzeggen. De vraag is, of zij daarin zoo lijdelijk had moeten berusten en zich niet veeleer op den breeden kerkeraad beroepen, in welken toch ook de *dichters* Hasebroek en Ten Kate zitting hebben, en van wien men, door beider invloed, dus verwachten mocht, dat hij zulk een ongerijmde weigering nog te goeder uur zou hebben doen herroepen. Men zou zelfs een tweede vraag kunnen doen, of namelijk een kerkbestuur zoo oppermachtig en willekeurig over den toegang tot een plaats mag beschikken, waar de man en dichter, dien 't gold, zeker niet als lid van die kerk, tot welke hij nooit behoord had, ter aarde werd besteld, maar alleen omdat zij toen tot algemeene begraafplaats diende. Buitendien staat ook een onroomsche kerk voor ieder bezoeker open, en zouden daarom zooveel van Vondels vereerders, als zich daartoe met elkander wilden vereenigen, den eersten den besten dag, waarop Amsterdams Nieuwe Kerk niet afgesloten mocht blijken, er kunnen binnentreden, om Vondels graf te bezoeken, en er een krans

op neêr te leggen. Ik neem de vrijheid er bij deze elk hunner opmerkzaam op te maken, en tot de volvoering, hoe eer hoe beter, uit te noodigen. Welk Nederlander zou men verbieden willen, het graf zijner vaderen te betreden? Is het al niet erg genoeg, dat men slechts voor een footjen aan een of ander kerkelijk suppoost, dat van een De Ruitcr bijv. bezoeken kan? Wie geeft een of ander ingebeeld en aanmatigend kerkbestuur het recht, den toegang tot dat en die van anderen te weren of te beperken? Laat men integendeel, hoe meer hoe beter, dien toegang voor den landzaat ontsluiten, hem door voortdurend verkeer met hun grafsteden, hun levenwekkende nagedachtenis des te meer ook steeds voor den geest doen zijn. 't Zal hem weldadiger wezen, dan alle preeken, van den kansel in haar nabijheid uitgesproken, en dien geest door hun voorbeeld tot daden en deugden prikkelen, als waardoor zij eenmaal uitblonken!

De Commissie heeft thans — naar 't schijnt — begrepen, voor de willekeur van dat kerkbestuur, met een lijdzaamheid, den wakkeren doorstrijker der gereformeerde ijveraars zijner dagen onwaardig, te moeten zwichten, en den krans voor 's dichters graf bestemd, aan zijn standbeeld te kunnen hec^hten. De gedachte is echter, waar 't de herinnering aan zijn sterfdag geldt, minder eigenaardig, en zou bij 't vieren van zijn geboortedag wel zoo gepast wezen.

Allen vrede daarentegen kan men hebben met, toejuichen mag men het voornemen der commissie, 's avonds in den Schouwburg 's dichters schoone landspel *de Leeuwendalers* te doen uitvoeren, mits men het, ter wille van de later eeuw, waarin 't wordt opgevoerd, maar niet te veel, zoo niet averechts wijzige. De dichter vierde er, als men weet, den vrede meê, die, na een tachtigjarigen vrijheidskrijg, het zegel drukte op de omwenteling, tegen Spanje 's dwangbewind met zooveel bezieling bewerkt, en met 's Lands erkenning als zelfstandig en onafhankelijk Gemeenebest geëindigd. De keuze is te gelukkiger, als die opvoering juist samentreft met het tijdstip der gedachtenisviering van 't stichten der driehonderdjarige Unie, die belangrijke eerste stap tot de grondlegging van den 70 jaar later erkenden vrijstaat; en als dat spel tevens op een vreedzame verhouding tusschen Ne-

derlands Zuider- en Noorderhelft zinspeelt, gelijk wij ze, in onze dagen van een zelfstandig en vrij België naast een vrij en zelfstandig Nederland — in broederlijke genegenheid verbonden — eerst ten volle verwezenlijkt vinden. Een toespeling daarop zou — vooral nu de omstandigheden voorloopig nog de algemeene viering der Uniestichting verhinderd hebben — gewis allesins gewenscht zijn, en we hopen dus dat het Commissielid, met de pasklaarmaking van Vondels spel voor Vondels landgenooten dezer eeuw belast, dat niet verzuimd zal hebben.

H. 25 Jan. '79.

v. VL.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

— De Commissie van advies over de Tooneelschool (Vgl. Handelingen der Algem. Verg. bl. 42—45 van dezen Jaargang) is thans samengesteld als volgt:

Voor *Rotterdam*: Mr. S. Hannema.

Voor *Amsterdam*: J. Tjasink.

Voor *den Haag*: Mr. J. E. Banck.

Voor *Leeuwarden*: Mr. A. Bloembergen Ez.

Voor *Utrecht*: Dr. L. J. Morell.

Voor de Vereeniging *Het Nederlandsch Tooneel*: J. Elias Hacke.

Voor de *Rotterdamsche Schouwburg-Vereeniging*: W. J. van Zuylen.

— Tot Secretaris der Tooneelschool, tevens Secretaris der Commissie van toezicht en beheer, is door het Hoofdbestuur benoemd de Heer A. D. de Vries Az., welke deze benoeming welwillend heeft aangenomen.

— De tweede gastrol, door Mej. Josephine de Groot in den Amsterdamschen Stads-schouwburg vervuld, was die van *Adrienne Lecouvreur*, in het drama van dien naam.

Wij wenschen, na alleen de 1e voorstelling (26 Jan.) te hebben bijgewoond, nog geen oordeel uit te spreken, maar wachten verdere voorstellingen af.

— Drie der leerlingen van de hoogste klasse der Tooneelschool, de jonge dames A. Sablairolles, A. Poolman en W. Bouret, zijn voor het volgend tooneelseizoen aan de Vereeniging «Het Nederlandsch Tooneel verbonden.

De veronderstelling van den heer Loffelt, in «Het Vaderland» van 30 Januari, als zou dit geschied zijn in overleg met het Bestuur der Tooneelschool, eene veronderstelling, waarop de Schr. verder de beschuldiging bouwt, dat er door dit Bestuur ter bereiking van een goed doel geheime middelen zijn gebruikt, die de treurigste gevolgen voor het Nederl. Tooneelverbond na zich' kunnen slepen, is ten eenemale onwaar en werpen wij met kracht van ons af: (Zie de noot op blz. 127).

v. H.

TOONEELKRONIEK.

HET TOONEEL IN DE HOOFDSTAD.

VII.

MEJ. DE GROOT ALS ADRIENNE LECOUVREUR. —
PONT-ARCY DOOR „DE ROTTERDAMMERS”. — DE VONDELFEESTVIERING
EN DE LEEUWENDALERS.

Het was een merkwaardige dag voor de wereld van kunst en letteren der Seinstad, die van April 1849, toen het drama *Adrienne Lecouvreur* het eerst op het „Théâtre de la République” werd opgevoerd. Rachel, die tot nu toe enkel in het klassieke repertoire was opgetreden, zou den alexandrijn verlaten voor het proza, en om haar den overgang niet al te moeilijk te maken, hadden Scribe en Legouvé een rol voor haar geknipt, waarvan de meest treffende gedeelten haar nog ruimschoots gelegenheid boden met hare onnavolgbare gave van verzen zeggen te woekeren. De proef slaagde van beide zijden volkomen. De dramatische handigheid van Scribe, Legouvé's kennis van het talent van Rachel en van de effecten, die haar heerlijke gaven in het voordeeligste licht moesten stellen, fabriekten een stuk, waarin de hoofdpersoon, *Adrienne Lecouvreur*, de geheele dramatische toonladder doorloopt, van de goedhartige toegenegenheid, door de teederste, harts-tochtelijkste liefde, tot de hevigste uitbarstingen der jaloezie, om met een roerende stervensscène, als slotnummer van het vuurwerk, te eindigen. Rachel behaalde een schitterenden triomf. Het was of zij zich in de korte frazen en meer gemeenzame zinwendingen van het proza nog gemakkelijker bewoog dan in de rollen der klassieken, die zij tot nu toe uitsluitend gespeeld had.

Sedert dien tijd is de *Adrienne Lecouvreur* steeds een geliefkoosde rol geweest van alle tooneelkunstenaressen, die de veelzijdigheid van haar talent den volke wilden vertoonen. De staalkaart van dramatische hartstochten, die de „Adrienne” te zien geeft, is niet zelden gebruikt bij wijze van merklap, die ook wel eens broddellap werd.

Zij die Mej. de Groot den raad gaven om voor de tweede rol, waarin zij als Nederlandsche tooneelspeelster zou optreden, *Adrienne Lecouvreur* te kiezen, kunnen daarmee een dubbel oogmerk hebben gehad: vooreerst haar de gelegenheid te geven om de verschillende zijden van haar talent te openbaren, maar ten andere haar zelve te doen gevoelen, wat haar nog ontbreekt, welke leemten in toon, houding, opvatting nog moeten worden aangevuld, welke gebreken nog moeten worden overwonnen, eer zij zich de evenknie mag rekenen van die groote dramatische talenten, met welke een voorbarige critiek niet schroomt haar thans reeds in éénen adem te noemen. ¹⁾

De „Deborah” is een lichte rol in vergelijking van de „Adrienne”; en dat wij na het optreden in eerstgenoemde rol terecht op hét gevaar wezen om daarnaar de krachten der debutante te beoordeelen, heeft haar tweede creatie ons overtuigend bewezen.

Het onrustige, dat het spel van Mej. de Groot in „Deborah” kenmerkte, kon deels op rekening gesteld worden van de aandoening aan een debuut verbonden, deels verklaard worden als opvatting van het Oostersch karakter. In de „Adrienne” van Mej. de Groot echter, is dit gemis aan rust niet alleen in houding en gebaren, (o. a. merkbaar door het opkrullen van de bovenlip en het zenuwachtig trekken van de mond) maar tot zelfs in de stem — ik zou haast zeggen: in de geheele teekening der figuur — inderdaad een

¹⁾ Zie o. a. het Handelsblad van 28 Januari j. l. Het mededeelen van bijzonderheden uit het leven van Mej. de Groot en van merkwaardige woorden, die zij zou hebben gesproken, (zooals in een later nummer van het Handelsblad — nog wel op verzoek der redactie — geschiedde), is volmaakt overbodig om de belangstelling te wekken voor eene zoo sympathieke persoonlijkheid als die van de jonge kunstenaar. Zij, die op deze wijze de trom voor haar roeren, bewijzen haar een slechten dienst.

fout. Waar de zelfbeheersching, die de tragische tooneelkunkenares minder dan eenige andere missen kan, ontbreekt, daar kan natuurlijk ook van een beheersching van de rol geen sprake zijn. Dit bleek o. a. bij de geheel mislukte voordracht van de fabel der *Twee duiven*, die rustiger voorgelezen behoort te worden, zoodat de interrupties van Maurits, en de gedeelten, waarbij, met het oog op haar eigen toestand, *spel* te pas komt, beter tot haar recht komen. Het meest echter kwam dit uit in het beroemde tooneel van het 4^e bedrijf; de climax, als van een langzaam opkomenden storm, die in de voordracht van het brokstuk uit Fedra moet heerschen, dit tooneel zulk een diepen indruk kan maken, (in den aanvang moet alleen de Prinses vermoeden waar zij heen wil) ontbrak nagenoeg geheel. Zoo gespeeld, moet dit tooneel en moet de geheele rol dubbel afmattend zijn.

Dat gemis aan zelfbeheersching leidde nog tot iets anders en wel tot declamatie en het daarmee samenhangend zingende in den toon — een schier algemeen gebrek van de Amsterdamsche artisten, waarvoor de Muzen Mej. de Groot mogen bewaren.

Tout se tient, en de eene fout brengt de andere voort: zulk eene declamatie is niet alleen hinderlijk voor het gehoor, maar leidt op hare beurt tot het verwaarloozen der fijnere schakeeringen van een rol, schakeeringen die, als ik het zoo noemen mag, worden *weggedeclameerd*.

Hiervan slechts een paar voorbeelden. Waar Adrienne aan Michonnet het verhaal doet van hare redding door den ridderlijken onbekende, en eindigt met het citaat:

Et le combat finit faute de combattants,

daar wordt die versregel, die Adrienne, als vroolijk slot van haar avontuur, parodieerend aanhaalt, door Mej. de Groot ernstig gedeclameerd. Later, waar Adrienne, aan Maurits' borst gevleid, hem zegt, hoe zij de uitnoodiging van den Prins van Bouillon aannam met het doel om de *conquête* van Maurits van Saksen te maken, daar mist men in de slotwoorden „*Zal ik slagen?*” ook weder dat schalke, ietwat coquette in toon en houding, die hier, dunkt mij, als aangewezen zijn.

Gaarne erkennen wij, dat de vierde voorstelling, bij de

eerste vergeleken, grooten vooruitgang, en in enkele gedeelten meer rust toonde; maar de algemeene aanmerking blijven wij handhaven.

Het zou van weinige waarachtige belangstelling in het talent van Mej. de Groot getuigen, wanneer wij deze opmerkingen hadden teruggehouden. Onze ingenomenheid met dat talent is groot. Het tooneel heeft het recht veel van de jonge kunstenaars te verwachten, mits geen louter loftuitende critiek of onhandige vrienden van haar maken wat Laube een „Bum-bumspielerin” genoemd heeft. Waar de natuur zoo gul was, waar stem, oogopslag, glimlach, reeds aanstonds voor haar innemen, en het *feu sacré* de geboren kunstenaars verraadt, daar is dubbele waakzaamheid, dubbel ernstige studie plicht. De gelegenheid tot die studie, tot tragsgewijze ontwikkeling, wordt der negentienjarige echter benomen, wanneer men haar — gelijk het voornemen schijnt — slag op slag laat optreden in een reeks virtuozenrollen, waarbij alles op en om haar draait, in plaats van haar, met behoorlijke tusschenpoozen, in de meest verschillende karakters hare krachten te doen beproeven, haar ook min belangrijke rollen toe te vertrouwen en vooral op oefening in de conversatietoon het oog gericht te houden.

Na deze opmerkingen — die wij hopen dat Mej. de Groot, en wie haar als raadslieden ter zijde staan, mogen „overleggen in hun hart” — keeren wij terug tot de „Adrienne Lecouvreur,” om nog met een enkel woord te gewagen van eenige verrassend schoone tooneelen, als haar eerste onderhoud met Michonnet, haar kinderlijk geluk bij het terugzien van Maurits, en eindelijk — wat de kroon zet op Mej. de Groot's creatie en waarvoor zij zelfs haar volle kracht scheen bespaard te hebben, — het geheele laatste bedrijf. De woeling van het gif, de overgang tot waanzin, en het sterven zelf waren, vooral bij de latere voorstellingen, toen geen al te realistische gelaatsvertrekkingen den indruk verstoorden, treffend schoon. Daar was matiging in, maar vooral veel, zeer veel studie.

„Het Nederlandsch Tooneel” had alles aangewend wat voor geld te krijgen was, om de opvoering luister bij te zetten. Daartoe rekenen wij een rijk en over 't geheel smaakvol decoratief — al waren de rood bekleede stoelen van het 4e

bedrijf weinig in harmonie met de overige kleuren van den salon des prinsen de Bouillon — en een keur van kostbare costumes.

Daar waar echter van de intellectueele rijkdom der „Vereeniging” had moeten blijken, was die niet te vinden. Het oog van een letterkundige was niet over de vertaling gegaan. Uitdrukkingen als „mijn gemaal”, „van mij is de vraag niet” (*Il n'est pas question, of il ne s'agit pas de moi*) waren anders zeker gewijzigd. Waarom werd voor de fabel *De Twee duiven* niet ten Kate's vertaling gebruikt?

Van slordige voorbereiding en gemis aan toezicht getuigde ook de uitspraak der vreemde namen, als: *Clēōpātra*, voor: *Clēōpātrā*. „*Soochefaire*”, zooals Albrecht zei, klinkt ook alles behalve fraai. Dit zijn altemaal fouten, die bij eene Vereeniging, welke zich beroemt aan dergelijke zaken haar bijzondere aandacht te wijden, dubbel gelaakt verdienen te worden.

De voorstelling van *De Ingezeten van Pont-Arcy* bij „Van Lier” door het Rotterdamsche Tooneelgezelschap (den 23^{en} Januari) was in menig opzicht merkwaardig en bewees wel, dat dit stuk, het moge als letterkundig voortbrengsel niet bestand zijn tegen degelijke kritiek, in allen deele geschikt is, om tooneelspelers, die, natuurlijk spelen willen, gelegenheid te geven, zich in al hun kracht te toonen. Ook nog in een ander opzicht was deze voorstelling belangrijk, daar ze ons de gelegenheid schonk de krachten van het eerste en eenige tooneelgezelschap van de Maasstad met die van het eerste gezelschap van de Hoofdstad te vergelijken. Wat opvatting aangaat, liepen de beide gezelschappen al bijzonder uiteen.

Mej. *Beersmans* als Mevr. de Saint André was minder statig en meer hartstochtelijk, dan Mevr. Kleine; soms wat wekelijk, vooral in het begin waren er tranen in de stem, ook daar, waar dit bezwaarlijk verdedigbaar was. Minder statelijk was zij, daar, waar de nieuwsgierigen binnen dringen om van het schandaal te hooren en Marcelle te zien, meer hartstochtelijk waar Brochat (*Faassen*) haar zoekt voor te bereiden op de waarheid van de afkomst van Marcelle's kind. *Faassen* toonde veel meer dan *Morin*, den onaangename, streeven man, die eerst al de warmte en de goedheid van zijn hart toont, als de nood daar is. Aandoenlijk was zijn spel, als hij met

kwalijk verborgen tranen zijne zuster van zijn onderzoek te Parijs spreekt, als hij met haar lijdt, terwijl hij haar onwillens grieft — hij gaf haar 't volste recht te zeggen: „En dat is een man, die beweert geen godsdienst te hebben!” Mevr. *De Vries* als Marcelle overtrof zeer verre Mevr. *Ellenberger*. Zoo was haar houding tegenover Fabrice als deze bezwaar maakt, haar verklaring te gelooven, uitmuntend geschikt om ons de deugdzame gevallen te doen kennen; haar angst, wanneer zij teruggevoerd de kamer vol menschen vindt, volkomen waar en vrij van het tooneelmatige, dat we bij haar opmerkten in het oogenblik wanneer Mevr. de Saint André haar volstrekt bij zich wil houden. Als Trabut was *Albregt* meer de belachelijke, *van Zuylen* de beklagenswaardige; uit het stuk blijkt *niet* welke opvatting de schrijver bedoelde. De heeren *D. Haspels* en *Moor* stellen vrij wel gelijk den Fabrice voor; in beide vonden we dat gereserveerde spel, dat indruk maakt, zonder dat men dit zoekt, hetwelk we bij hen zoo vaak bewonderden. Zeer uiteenlopend was 't spel van *Tourniaire* en *van Korlaar*. De eerste gaf ons m. i. (zij het dan ook met de hinderlijke overdrijving, die wij vroeger signaleerden) zeer terecht, een jeugdig, vrij geroutineerd maar steeds teleurgesteld minnaar, de laatste vertoonde een ridder van de droevige figuur, die zijn ongeluk wel een beetje aan zijn linksheid te wijten had. Trouwens, 't moet gezegd worden, in haar coquetteeren was *Zoé-Kapper* vaak *onweer* —, *Zoé-Christijn Stoetz* daarentegen vaak *onuitstaanbaar*: een minder geduldig minnaar, had lang opgegeven haar te behagen. Was 't omdat we ons Mej. *v. Biene* nog zoo levendig voorstelden, of was 't *sans comparaison*, dat Mevr. *Schoeman-Amelung* als Beraogère geheel buiten haar rol scheen te zijn? Dat beschaafd adelijk dametje, hoogst natuurlijk en eenvoudig en innemend, dat dadelijk den nijd zou doen verstommen — neen, dat hebben wij in de laatste *niet* gevonden en we vermoeden, dat het ter wille van *deze* Berangère was, dat men, zeer tot schade van het stuk, een belangrijke *coupure* had aangebracht, nl. daar waar de kwaadspeeksters plotseeling met verrukking de bevallige *heritière* ontvangen, wier eenvoud een zoo groot contrast vormt met de opgesierde ge maaktheid der „dames” van Pont-Arcy.

Mevr. *Albregt-Engelman* gaf ons eene Mad. Cotteret te

zien, die duidelijker dan die van Mevr. v. *Offel Kley* de huichelaarster vertoonde. In overeenstemming met de meer berekenende boosheid der laatste, was de wijze, waarop zij als „tourniquet” het tooneel verliet. Eene kostelijke scene misten wij, waar we bij *afwezigheid* van Cotteret vernemen, dat er een *tweede* testament is. De heer *De Vos* had zeker gelijk toen hij Clavajol voorstelde als een jeugdig diplomaat, de heer *Chrispin* maakte er een mislukt diplomaat van; stond de eerste aan den aanvang zijner carrière (gelijk uit den aanvang van het 1^c bedrijf blijkt); de laatste heeft al schipbreuk moeten lijden, — waarschijnlijk door misdragingen. Eene vraag ten slotte: waartoe de tentoonstelling van Mej. *De Boer* als Mathurine — is die „dikke dame” een karakter? Natuurlijk is zulk eene verschijning niet; noch dit, noch 't toilet van Clarisse, als ze naar 't bal gaat, heeft iets te maken met schoonheidszin of *decence*.

Een gewichtige gebeurtenis was aan den avond van den tweeden dag der Vondel-feestviering (5 Februari) de opvoering van des dichters *Leeuwendalers*. Slechts de leden van wijlen de Rederijkerskamer „Achilles” konden verhalen, welken indruk *de Leeuwendalers* maakt, als het gespeeld wordt. Maar onder de warme vereerders waren er, die vreesden, dat de opvoering van het stuk, aan de veroordeelen een zekeren schijn van grond geven zou. Door de zorg van *Alberdingk Thijm* was dit stuk — in 1648 bij 't sluiten van den Munsterschen vrede als gelegenheidsstuk *vijfmaal*, en sinds niet weder gespeeld — voor deze opvoering bewerkt. Zoo waren „sommige woorden door uitdrukkingen vervangen, die bij onzen tijdgenoot geen aanstoot zouden lijden,” terwijl de geleerde bewerker „ook in verband met de veranderde smaak, enkele verkortingen aanbracht.” Thijm voegde mede aan het werk toe de „omschrijving van de tooneelschermen, de handeling enz., ook de nummering der tooneelen en de toewijzing der Reystrofen.” Met zeldzamen en uitstekenden uitslag regelde hij de kostumeering, zoo moeielijk in een stuk, waarin tijden en nationaliteiten op zoo zonderlinge wijze dooreengemengd zijn. Maar in allengevalle slaagde hij volkomen en had het stuk succès. Allen zonder onderscheid genoten 't gesprek

tusschen Hageroos en Adelaert, den twist tusschen de beide huislieden, de treffende slotscène waar de beiden gelieven voor elkaar willen sterven. Zij, die den moed niet hadden gehad het stuk te lezen; zij die 't stuk maar gedeeltelijk hadden gelezen; zij die er nooit van hadden gehoord, ze waren het eens in 't beweren, dat ze veel, zeer veel schoons hadden gehoord; dat het inderdaad in dit Lantspel niet aan geestige gezegden en opmerkingen ontbrak en dat de „Vertooners” zich verdienstelijk kweten. De roem van den avond was Mej. *van Biene*, een bekoorlijke Hageroos, al zouden we ook liever een kloeke vrouwelijke jager dan een boschnimf in haar gezien hebben; Adelaert (*de Jong*) wist met zijn schoone stem te woekeren, en, hoewel het zeggender verzen zoowel bij hem als bij de meeste spelers te wenschen overliet, een goeden indruk te maken; terwijl de heeren *Bigot* en *de Boer* den twist der huislieden verdienstelijk weergaven. Een bijzonder woord van lof verdient de heer *J. C. de Vos* voor de wijze, waarop hij de Rey voordroeg.

We beweren geenszins, dat Vondel's stukken nog *alle* in onzen tijd voldoen zullen, maar we zijn innig overtuigd, dat menig stuk van Vondel — mits met zooveel zorg gearrangeerd — met genot zou worden gehoord. Zeker is het, dat ook het „schellinkje” voldaan was en dat, bij de *reprise* op Maandag den 10^{den} dezer het parterre vrij goed, en de overige rangen voldoende bezet waren.

Het feestprogramma in den stijl van Vondel's tijd gedrukt, gaf verder te lezen: AAN VONDEL *dichtregelen van H. Binger*, uit te spreken door Mevrouw *Kleine Gartman*. Het gedicht bezorgde ons eene dubbele verrassing. Na *de Leeuwendalers* werden de spelers teruggeroepen, ze lieten zich wachten en toen het scherm eindelijk opging, zag men de buste van Vondel op een voetstuk en Mvr. *Kleine* met een lauwerkrans in de eene en een gouden lier in de andere hand, gereed de voordracht te beginnen. Het gedicht vol vuur en gloed was den dichter van den feestzang van 1867 waardig, en op waarlijk onnavolgbare wijze droeg Mevr. *Kleine* het voor. Vol verrukking riep men haar terug en overreikte haar een bouquet, dien ze vromelijk voor Vondels standbeeld neerlei en heenwees op hem, aan wien thans alleen lof en lied behoorden.

De waarde van Thym's gelegenheidsstukje: *De zegepraal der schoonheid*, lag vooral in de namen en kostumen; mag men de eischen aan een dergelijk stuk niet hoog stellen (Van Lennep's „Dichter in de Bank van Leening" was oneindig beter) met het oog op de historische waarheid, mag niet lichtvaardig worden omgesprongen. Veel minder juist en breedvoerig dan van Lennep, zijn hier de toenmalige toestanden geteekend; keurig zijn de kostumen gemaakt, dichtertlijk schoon zijn enkele passages. Dat Vondel en Tesselshade elkaar hadden willen en moeten trouwen is evenmin bewezen, als dat de familie Bicker in Vondels tijd *per rijtuig* naar den Schouwburg ging. De verdienste van het boete-seeren van een volstrekt *niet* gelijkend beeld daargelaten, behaagde ons de melodramatische oplossing het allerminst van alles. De spelers waren zeer te prijzen. Mevr. *Kleine* speelde, als in 67, de *Anna*, de hr. Tourniaire den *Fustus*, die Mev. v. d. Finck-Ellenberger voor 12 jaar voorstelde; K. Vos (toen Pieter Blezer) gaf den Vondel in grime en spel meesterlijk weer. Waar noodig, zij gezegd, dat men in dien tijd den stok een eind beneden den knop aanvatte.

Voor vrienden van vergelijkingen zij hier gewezen op de twee gelegenheidsstukken, die we op een avond te zien kregen: *de Leeuwendalers* bij het Vredefeest en *de Zegepraal der Schoonheid* bij het Vondelsfeest. In het eerste moeten de woorden den zin der natie vertolken, terwijl de germaansch-romeensch-christelijke personen vrijwel buiten rekening kunnen blijven; in het laatste zijn het vooral de personen en de geheele omgeving, die ons aan Vondel doen denken, terwijl de toestanden meer aan het heden ontleend zijn. Hoe 't zij, Thijm gaf ons ook menig schoon fragment, o. a. daar, waar de dichter zijn gevoel in schoone verzen uitdrukt bij den indruk, dien het beeld op hem maakt.

Laat ons verder niet ondankbaar zijn, we hebben veel genoten en vooral, we hebben weer eenigen tijd met Vondel geleefd, we hebben weer een zuiveringsbad genomen in de wateren van de zeventiende-eeuwsche Hyppokreen. Moge het veler oogen openen voor de verheven eigenschappen van de dichters uit onzen bloeitijd.

†

VONDEL HERDACHT.

Na de Vondelsfeesten op 17, 18 en 19 October 1867 (aanvankelijk op 3, 4 en 5 Oct. vastgesteld) waarbij het standbeeld in het toenmalige Rij- en Wandelpark onthuld werd, was de waardeering voor den grootsten onzer Nederlandsche dichters aanmerkelijk toegenomen, al was het, dat geen enkel openlijk bewijs van hulde werd gebracht. De beoefening der Nederlandsche letterkunde was door de sedert aangestelde leeraren aan de Hoogere Burgerscholen aanmerkelijk vermeerderd en we mogen betwijfelen of er wel één onder die allen was, die niet met meer of minder tact, met meer of minder waardeering de leerlingen der hoogere klassen enkele stukken van Vondel liet lezen. Zeker is het, dat er in de laatste twaalf jaren eenige duizenden in Nederland een en ander uit Vondel hebben gelezen, die, hadden ze eene halve eeuw vroeger geleefd, onbekend waren gebleven met de schoonheden, die de gedichten van den Agrippijnschen Zwaan bevatten. Onhandige vereerders, die eischten, dat men in Vondel *alles* bewonderen zou, die wilden volhouden, dat zijne half naar klassieke modellen gedichte tooneelstukken ook volmaakt voor onzen tijd pasten, hebben zeker aan Vondel's waardeering geschaad en terecht wantrouwen opgewekt; maar oneindig warmer vereering dan voor twaalf jaar merkbaar was, bleek uit de volkomen instemming, waarmede te Kampen op net congres het voorstel werd ontvangen, den 200sten gedenkdag van Vondel's sterven te herdenken.

De commissie constitueerde zich, maar — was het op Vrijdag den 18 Oct. '67 mogelijk geweest om 9½ in de Nieuwe Kerk bij Vondels graf saamtekomen en van daar den optocht te beginnen, ditmaal vond het rechtgeloovig kerkbestuur het wenschelijk, elke vereering van den vijand der heilige Dordsche synode, den geeselaar der schijnheiligheid,

den ontmaskeraar der huichelarij, ten strengsten tegen te gaan. Op 't graf des grooten overledenen een krans te leggen, achtten de heilige mannen ontheiliging van den tempel en dat te meer, dewijl ook Roomsch-Katholieken aan de hulde deel hadden. Dat de commissie Roomsch-Katholieken, Israëlieten, orthodoxe en liberale Protestanten en zelfs ongelooovigen onder hare leden telde, was denkelijk *niet* in hun duister verblijf bekend geworden. Met wijziging van het oorspronkelijk plan werd nu besloten een bronzen krans te hechten aan Vondel's standbeeld.

De plechtige herdenking van het 2e eeuwfeest nà Vondel's sterfdag, die zich aan de hulde voegde, nam een aanvang op den 4ⁿ Februari met een concert in het Park door de Liedertafel Oefening baart kunst met het volgende programma :

1. Ouverture Gijsbrecht van Amstel.. van *Verhulst*.
3. Vondelhymne, woorden van *Dr. Schaepman*..... muz. van *Nicolai*.
4. Kwintet op het Slot te Muiden, woorden van *Alb. Thym*..... „ „ *Heinze*.
5. Oranje-Meilied van VONDEL, gewijzigd door *Alb. Thijm*... „ „ *Collin*.

2^e Deel.

1. Ouverture Lucifer muz. van *S. de Lange Fr.*
2. Vondel-Cantate van *Hofdijk*.. „ „ *R. Hol.*

Tusschen de nummers 1 en 3 sprak prof. *Schaepman* eene der schoonste redenen uit, tot dusverre door den bezielenden dichter uitgesproken (thans algemeen verkrijgbaar gesteld); daarin teekende hij Vondel met al den gloed des dichters, in al zijn dichterlijke grootheid en macht, in al zijn rijkdom aan gedachten en oorspronkelijkheid in taal en vinding. Neen, 't is *niet* waar, dat

Een blik van Lodewijk Corneilles riep in 't leven ;

maai hier gevoelden we, dat een groote dichterlijke geest ons ophief tot den dichter, een deel van zijn vuur in ons overgoot. Ja, hier moet in menig gemoed een snaar zijn aan-

geraakt, die voortaan trillen zal bij elk volgend dichterwoord; hier moet zeker wel een enkele fluisterend hebben getuigd: „Goddank, ook ik ben dichter!” In de taal van Vondel *zelf* leerde hij ons Vondel vereeren en liefhebben en ten slotte groepeerde hij om den Vorst onzer poëten, de groote geesten; die van ons zijn heengegaan en die allen gloeiden van bewondering voor den eenigen Vondel of die Vondel zelf naar eisch had gewaardeerd.

„Rondom hem schaart zich een hofstoet uit alles wat er groots en heerlijk was, in die dagen gevormd. Daar verdringen zich de prinsen van Oranje en Oldenbarneveld, de aartshertogen en Tesselschade, Christina van Zweden en Ridder Huyghens, Maria de Medicis en Maria Stuart; daar wemelen in bonte groepen dooreen de vlootvoogden en burgemeesteren, de rechtsgeleerden in wijden tabbaard, de schilders in 't met verw beklad fluweel, de schouten en de priesters, de schilders en de poëten: Antonides, Vollenhove, Oudaen, Van Hoogstraten, Brandt en zoovelen, en aan aller hoofd de Drost van Muyden, de ridder Hooft. Want alle veten zijn vergeten, het geldt hier de huldiging van het genie. Niet alleen tijdgenooten verdringen zich hier, maar ook telgen van later eeuw, zonen van jongere geslachten, die zich aansluiten bij de mannen van ouder dagen, want van Maerlant tot Coornhert komen allen hem huldigen, die de taalder Nederlanden volschapen heeft. Een grootsche verschijning staat in aller midden, de grootste zoon van den ongelijkbaren vader: WILLEM BILDERDIJK. Ook bekende gestalten ontmoet onze blik: wij groeten den man met dat fijne geestige gelaat, met de wuivende grijze lokken en den jeugdigen glimlach om den mond en om de oogen, — wij groeten U, JACOB VAN LENNEP, die aan Vondel een eerzuil hebt gesticht, onvergankelijker dan het stanbeeld van metaal; wij begroeten DA COSTA, die met één snaar van Vondels koningsharp zijn heldenlied heeft bespannen, wij begroeten POTGIETER, die op de luite van Hooft hem heeft toegezongen als den

» meester van de lier

Onovertroffen wie ook vóór of ná hem 't waren”.

Zij allen omgeven Vondel met kinderlijken eerbied en liefde-

volle geestdrift, zij allen brengen hem de hulde der onsterfelijckheid." (*)

Inderdaad beschamende woorden voor hen, die hun onbekendheid met Vondels werken en hun daaruit voorvloeiend gebrek aan waardeering zoeken te bemantelen met de beweeing „Vondel is niet populair en zal het nooit worden." Deze groote mannen achten 't een bewijs van verstand, dat ze Vondel *niet* vereeren, Vondel, die door Hooft en Huyghens, door Bilderdijk en Dacosta, door van Lennep en Potgieter als om strijd werd vereerd en die zijn warmsten bewonderaar vindt in den geniaalsten der thans levende Nederlandsthe dichters: Schaepman.

Populair in den zin, waarin straatdeuntjes dat zijn, wordt Vondel zeker nooit. Diamanten van het helderste water worden niet in de eerste plaats door 't gepeupel naar eisch ge waardeerd.

Slechts in de pauze was het den lettervrienden en ver eeders van Vondel mogelijk elkander even te zien en te spreken. Ze waren saamgekomen uit Antwerpen en Maastricht, uit Zeeland en Groningen, ja uit alle deelen van de Neder landen, Langer en rustiger spraken ze elkaar den 5^{en} Febr. den grooten dag der hulde aan Vondel. Des avonds te voren was de Minister van Binnenlandsche Zaken aangekomen en ten 11 uur werd hij afgehaald om naar het Societeitslocaal „de Hereeniging" te gaan, waar men samenkwam om in optocht te trekken naar het standbeeld in het Vondelspark, waar het omhulsel vallen zou, dat den krans bedekte, aan 's dichters nagedachtenis gewijd. De burgemeester der hoofd stad, de wethouder van onderwijs, afgevaardigden van ver schillende genootschappen bevonden zich daar, de ruime zaal was nauwelijks in staat de menigte te bevatten. De univer siteit te Leuven was er vertegenwoordigd door Dr. *J. W. Brouwers*; van de vereerders uit Keulen had Mevr. *Lina Schneider* de reis hier heen ondernomen.

Een bezielde woord door *Hofdijk*, een geestvol Duitsch gedicht door *Lina Schneider*, een rede door Abt *Brouwers*,

(*) VONDEL. Gedachtenisrede door Dr. *H. J. A. M. Schaepman*. (Utr. Beyers) bl. 24 en 25.

kortere of langere redenen van afgevaardigden van genootschappen of rederijderskamers werden uitgesproken en met tal van kransen werd het beeld versierd. In de zaal der „Hereeniging” teruggekeerd, hoorden we een gedicht van *De Geyter* door *Juff. de Groot* en een gedicht van Mevr. *Schneider* door haar zelve voordragen. Daarop volgde de teekening der oorkonde door de aanwezigen, en toen begaf men zich naar de kleine zaal van *Arti et Amicitiae* waar de tentoonstelling geopend was van voorwerpen betrekkelijk Vondel en zijn historie. Wat we hier te aanschouwen kregen was inderdaad eenig. Hoeveel kostbare bladen, heilig door de herinnering aan den man, die ze schreef, hoeveel zeldzame drukken en platen; welk een verzameling portretten en beelden van Vondel, kortom 't was kostbaar schoon en rijk.

Maar eenig was ook de *miskening* aan Mr. *Jacob van Lennep* ten deel gevallen. Wel was er de lijkkrans op 18 Oct. '67 op Vondels graf gelegd, wel prijkten er de portretten van hen, die Vondel had bezongen; maar geen buste of portret was er van Van Lennep, die eene eerste krachtige poging deed om Vondel uit de vergetelheid, waarin hij verzonken was, terug te trekken; ja, wat het middelpunt der tentoonstelling had moeten zijn, Van Lenneps uitgave van Vondel's werken, was gebannen naar een hoekje van de zaal, dat men licht over het hoofd zag.

De beschrijving en beoordeeling van een belangrijk deel der feestviering: de voorstelling van *de Leeuwendalers*, de voordracht van Binger's Hulde en van Thijm's gelegenheidsstuk in den Stadsschouwburg, moet ik aan den kroniekschrijver van „Het Tooneel in de Hoofdstad” overlaten. Hij zal zeker niet nalaten op het vele, inderdaad verrassend schoone van dezen allerinteressantsten avond te wijzen, die voor velen Vondel in een geheel nieuw licht stelde.

Ik spoed mij tot de vermelding van het slot der feestviering, dat gevormd werd door een maaltijd in het Amstel-Hôtel, alwaar gezelligheid een minder goed diner ruimschoots vergoedde en waar men nogmaals Vondel's verdienste herdacht. Daar waren ook de Burgemeester van de hoofdstad en de Wethouder *de Koning* als officieele personen. Hulde werd gebracht aan *v. Lennep*, die Vondel's werken uitgaf;

aan *Alb. Thijm*, die de geestige „Portretten” schreef; aan *Collinet*, die de beelden aan Vondel's standbeeld vormde, aan prof. *De Vries*, (tegenwoordig), die de taal door Vondel gevormd, wetenschappelijk schikt en zorgvuldig onderzoekt; aan *Schaepman*, die Vondel zoo welsprekend bezong; aan enkele leden der Commissie, ook aan Mevr. *Lina Schneider* die grootendeels voor eigen rekening een steen in Vondels geboortehuis liet plaatsen, die tot waardeering voor Vondel in Keulen opwekte, daarin gesteund door Dr. Ennen. De Burgemeester van Keulen zou gekomen zijn; hij liet zich bij het diner verontschuldigen en zond een krans voor Vondel. Later werd op 't initiatief van *Mw. Schneider* een Vondelsfeest te Keulen gehouden.

En hiermede zijn we aan 't einde onzer beschouwingen.

Mogen de Vondelsfeesten uitwerken, dat aan den grootsten onzer dichteren al weder iets meer geworden van de waardeering, die hem toekomt. Shakespeare was gedurende langen tijd zoo goed als gestorven — thans vergoedt men hem. Om andere redenen en met Nederlandsche kalmte, möge Vondel gelezen en geschat worden. Als men van nu aan ophoudt, hem te miskennen, hebben we reeds zeer veel gewonnen.

T. H. DE BEER.

NE JUPITER QUIDEM OMNIBUS.

(ANTWOORD OP HET ARTIKEL VAN DEN HR. WYBRANDS.)

Misschien zullen vele lezers van „*Het Nederlandsch Tooneel*” zich verwonderen dat ik de pen opneem, naar aanleiding van het uitvoerige artikel dat de heer C. N. Wybrands, in het voorlaatste nummer van dit tijdschrift, gewijd heeft aan den door mij bewerkten Catalogus der tooneelstukken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde. De heer Wybrands zwaait mij toch niet alleen grooten lof toe voor die bewerking, maar erkent ook dat het samenstellen van een dergelijken Catalogus niet het werk is van den eerste den beste en dat er vele moeielijkheden aan verbonden zijn. Hij zou sommige dingen wel anders gewenscht hebben, maar wie kan, vooral met zulk een werk, het iedeeën in alles naar den zin maken? Ik kan dus niet anders dan hem ten goede houden, ik heb zelfs reden om hem dankbaar te zijn, dat hij mij op fouten opmerkzaam maakt, vooral wanneer hij te kennen geeft dat zijne bedoeling „allerminst is te vitten of spijkers op laag water te zoeken”.

Dat echter de heer Wybrands niet altijd aan zijn voornemen getrouw is gebleven, wil ik hier door eenige voorbeelden staven. Welk bibliograaf toch zal, om den wil van vier boeken, tooneelspelen voor kinderen inhoudende, het getal afdeelingen in een Catalogus met drie vermeerderen? En toch had ik dit, volgens de meening van den heer Wybrands, moeten doen! toch had ik, om eene aanmerking te ontgaan, die werken afzonderlijk moeten plaatsen, en dus maken: eene afd. *Versamelingen (van stukken van verschillende schrijvers)*, eene afd. *Versamelingen van stukken van afzonderlijke schrijvers* en eene derde: *Afzonderlijke stukken, (alles voor kinderen)*. — Welk bibliograaf zal, op dezelfde wijze, om den wil van vier verzamelingen, middel-nederlandsche tooneelstukken bevattende, het getal zijner afdeelingen met twee vermeerderen: *Versamelingen* en *Afzonderlijke stukken*? Ik plaatste de vier hier bedoelde werken aan het begin der Rederijkersspelen, maar om te laten uitkomen dat ik zeer goed gevoelde dat er onderscheid bestaat tusschen Middelnederlandsche- en Rederijkersspelen, nam ik de voorzorg de beide soorten van spelen, die toch eene zeer nauwe verwantschap hebben, door een streepje te scheiden. — Van „verkeerd zien” en van „onrecht, gepleegd tegen de geschiedenis van ons tooneel” kan dus geen sprake zijn. — Om dezelfde reden zal dan ook wel niemand met den heer Wybrands verlangen dat ik, om den wil van één boek: *Het Nederlandsch Tooneel*, euz., eene afzonderlijke afd. *Versamelingen* had gemaakt en dit te minder, omdat

toch in het genoemde werk de critiek hoofdzaak is. Hoe de heer Wybrands tegenover deze aanmerkingen de woorden kon stellen: »de heer Arnold maakte voor de levens[beschrijvingen] van tooneelspelers eene afzonderlijke rubriek. Of het noodig was, betwijfel ik", begrijp ik niet goed, want waar zou ik dan de achtentwintig stukken, waaruit die rubriek bestaat, hebben moeten plaatsen?

Verder weet elk bibliograaf dat nij een boek slechts op ééne enkele plaats mag zetten, en dat hij derhalve die plaats heeft te kiezen waarop men het boek het eerst zal zoeken. En waar zal men nu critieken van tooneelstukken, of van uitvoeringen daarvan eerder zoeken en ook gemakkelijker vinden, dan bij die stukken zelve? Zal niet een ieder het werk van HALMAEL: *Geschiedenis*, enz., het eerst bij de afdeeling *Geschiedenis*, en omgekeerd STIJL'S *Leven van Punt* niet het eerst bij *Levens* — of wil de heer Wybrands liever: *Levensbeschrijvingen* (?) — van tooneelspelers zoeken? Het eerstgenoemde werk toch behoort, ook volgens den titel, ontegenzeggelijk tot *Geschiedenis* en bevat, o. a. slechts eenige berichten betreffende tooneelspelers, en wel inzonderheid met betrekking tot de geschiedenis der kunst, welke berichten, hoewel ook op het leven van tooneelspelers betrekking hebbende, dus volstrekt geene eigenlijke biographiën daarstellen, terwijl daarentegen het tweede der genoemde werken, volgens den titel, volgens den inhoud en volgens den bundel waaruit het werd getrokken, eene volledige levensbeschrijving is.

Een vakgeleerde moge de eischen die hij aan een Catalogus stelt, vooral ten aanzien van zijn vak van studie, wat hooger stellen, de samensteller van een Catalogus moet ook rekening houden met het gemak van op dit punt minder ontwikkelde gebruikers van zijn werk, en aangezien nu niet ieder gebruiker van dezen Catalogus, even als de heer Wybrands juist zal weten, in welk jaar de genootschappen: *Amicitia*, *Ars superat fortunam* en een aantal anderen werden opgericht, handelt de bibliograaf practisch, wanneer hij de werken van tooneel- of andere kunstgenootschappen, waarvan het meerendeel tamelijk onbekend is, in alphabetische orde plaatst.

Verder is, om wetenschappelijk en tevens practisch te zijn, in de eerste plaats consequentie noodzakelijk, en dus behoort b. v. COSTER'S *Duitsche Academie*, een pamphlet in den vorm van een tooneelstuk, onder de *Tooneelstukken* te huis, even als alle historische- en politieke pamphletten in dramatischen vorm geschreven hetwelk eigenlijk ook geen tooneelstukken zijn.

Nog moet ik den heer Wybrands in bedenking geven: 10. Of het afkeuring verdient het woord *hussaar*, (afgeleid van het fransche: *husard* of *houssard*) te gebruiken, wanneer de officieele naam van die afdeeling van ons leger aldus klinkt? 20. Of de woorden: *Kunstgenootschappen* en *Tooneelminnende gezelschappen* beter zijn dan het woord *Tooneelgezelschappen*, wanneer men bedoelt een gezelschap, waarin door eenige liefhebbers tooneelstukken worden gemaakt of uitgevoerd? Een muziekgezelschap is toch immers ook een *Kunstgenootschap*? En kan niet elk dameskransje een *Tooneelminnend gezelschap* zijn? honderd tegen een toch dat de leden daarvan gaarne eene tooneelvoorstelling bijwonen! 30. of het geene onvergeeflijke fout van mij zou zijn geweest, indien ik naar zijnen wensch had gehandeld, ten opzichte van de plaatsing van den naam van Adam Carelsz. van Germez of van

(1) Volgens het Woordenboek van J. H. VAN DALB zijn de beide woorden goed. Zie t. a. p. blz. 529, reg. 18 en 19 v. o.

Zjermes op het woord *Adam*, 's mans vóórnaam, even als dit door den heer Hilman werd gedaan, en dit wel nadat ik zelf dien heer op die fout had gewezen? Ik wil er niet met den heer Wybrands over twisten, of men dien naam op *Carels*. of op *Germes* of *Zjermes* moet plaatsen, maar er slechts op wijzen, dat Theodorus Janssonius ab Almeloveen steeds op *Almeloveen*, Dirck Rembrandtz van Nierop op *Nierop* en dat ook Adam Carelsz. van Germez of van Zjermes in al onze biographische handboeken: (VAN DER AA, WITSEN GEISBEEK, HUBERTS, ELBERTS, enz.) op *Germes* of *Zjermes* te vinden is, en ik dus niet vermetel handelde toen ik „stoutweg” . . . hun voorbeeld volgde.

Lof voor mijn werk zoek ik niet, maar indien men met inspanning van alle krachten iets degelijks meent tot stand te hebben gebracht, gevoelt men de onbillijkheid, tegenover een publiek dat de zaak niet in alle kleinigheden onderzoekt, te worden voorgesteld als iemand die dezelfde fouten maakt die hij in een ander gispt. Dit werk is geheel van bibliographischen aard, even als dat van den heer Hilman; ik had dus recht aan het laatste, uit het oogpunt van bibliographie sommige eischen te stellen, en te zeggen dat ik het jammer vond dat de heer Hilman niet de hulp van een bibliograaf had ingeroepen. Wat zegt nu de heer Wybrands? Dat men geneigd zou zijn mijne woorden om te keeren en het te bejammern dat *ik* geen man van het vak heb geraadpleegd. Van welk vak? Had ik een tooneelist moeten raadplegen? Of een beoefenaar van de geschiedenis van het toneel, als de heer Wybrands? Mijns inziens heeft hij niet bewezen door zijne aanmerkingen dat deze de geschiktste personen zijn om een bibliographischen arbeid uittevoeren of ook zelfs maar te beoordeelen.

Den Haag, 26 Jan. 1879.

TH. J. I. ARNOLD.

REPLIEK VAN DEN HR. WYBRANDS.

Waarde Redacteur!

Hartelijk dank voor de vriendelijkheid, waarmede ge mij in de gelegenheid stelt van des heeren Arnold's stukje kennis te nemen nog vóór dat het afgedrukt wordt. Meet de maat uwer goedheid vol en plaats ook nog dezen brief. — Allereerst een paar opmerkingen over A. s verdediging, vooral waar hij *minder juist* mijne bedoeling weergeeft. — Ik heb nooit gewild, dat de tooneelstukken voor kinderen weer in verschillende afdeelingen werden gesplitst (zooals A 't voorstelt), maar dat ze bij elkaar onder één afzonderlijk hoofd waren gebracht, of, nog liever, dat ze in 't geheel niet in dit deel van den Catalogus waren opgenomen, maar in het nog in bewerking zijnde tweede deel, bij de overige kinderboeken. — *Hussaar* of *hussaar*. 't Geldt hier niet de vraag hoe een ander, bijv. onze regeering, het Nederlandsch spelt

(slechter autoriteit toch is moeielijk aan te halen!) maar of de hr. Arnold trouw bleef van 't door hem zelve uitgesproken beginsel om „de nieuwe spelling" te volgen. — *Adam Karelsz. van Germes*. Ik heb niet gezegd, dat men dezen alleen op *Adam* behoort te plaatsen en niet op *Germes* en op *Zjermes*, maar: in de eerste plaats op *Adam*; te meer was dit noodig daar hij zich zelve meermalen alleen *Adam Carelsz.* noemde, en ook door anderen zoo ge oemd werd. — *Gemakshalve* mocht A. misschien doen gelijk hij deed met het Middel-ned. tooneel, maar *in beginsel*, had de bibliograaf onrecht, zelfs al had hij maar één nommer te catalogiseeren gehad van die soort. Dan had echter zijn titel noodzakelijk moeten luiden: *Middelnederlandsch Tooneel en Rederijkers*. Overigens blijf ik ontkennen, dat „die soorten een zeer nauwe verwantschap hebben". Door het niet raadplegen van een „man van 't vak" heeft de bibliograaf hier dus (natuurlijk niet opzettelijk, maar omdat hij niet beter wist) verkeerd gedaan en een onrecht gepleegd tegen de geschiedenis van ons Tooneel.

Ook de overige door mij gemaakte bedenkingen blijf ik handhaven tegenover A. 's schijnschoone weerleggingen. Ik mag echter van 't geduld Uwer lezers niet meer vorderen. Ik blijf ze handhaven, al tracht de heer A. ook een raadselachtig onderscheid te maken tusschen de eischen voor een catalogus over een bepaald vak, gesteld door een vakgeleerde en door een leek. Ook zou ik willen vragen: Voor wie is de catalogus van de MAATSCHAPPIJ VAN LETTERKUNDE eigenlijk bestemd? Zou dat niet hoofdzakelijk zijn voor hen, die in mindere of meerdere mate hun werk maken van de Nederl. taal- en letterkunde en geschiedenis?

Ten slotte reikt de heer Arnold mij en alle andere „vakgeleerden", gelijk hij ons noemt, een certificaat van onbevoegdheid uit om te oordeelen over een catalogus betreffende het vak hunner studie. Dit is inderdaad vermakelijk! Verbeeld u een zeeman, die niet mag oordeelen of het schip waarmede hij moet varen, goed is gebouwd, een bewoner, die tegen den bouwmeester niet mag klagen, dat de deuren van zijn huis naar de verkeerde zijde openen, of dat de ramen tochten, of dat in de keuken de schoorsteen is vergeten! Alles op straffe van beschuldigd te worden... meê te willen spreken over zaken, waarover hij niet bevoegd is te oordeelen!

Alleen een bibliograaf (versta wel, een bibliograaf van beroep) mag oordeelen over een catalogus, al is die bibliograaf ook niet bijzonder op de hoogte van 't vak, waarover hij een catalogus maakt. Waarlijk, tot nog toe had ik gemeend, dat een *goed* bibliograaf zij het ook niet doorkundig, toch wel *eenigszins* op de hoogte dient te zijn van 't vak, waarover hij schrijft. En ik zal dat blijven gelooven ondanks de opvatting van den bibliograaf Arnold.

Met vriendschappelijken groet,

Uw
C. N. W.

EDAM, Februari 1879.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

— Als schrijver; van de door de Jury in den Rotterdamschen prijskamp eervol vermelde tooneelstukken hebben zich bekend gemaakt, de heeren: G. J. Kolff, te 's Gravenhage, schrijver van het *tooneelspel* en H. G. Roodhuyzen, te Amsterdam, schrijver en van het *blijspel* en van het *drama: Rebecca*.

— Behalve de in de vorige aflevering genoemde leerlingen der tooneelschool, is ook Corn. Schulze voor het volgend speeljaar aan het »Het Ned. Tooneel» verbonden.

— Onze tooneelbesturen beramen grootsche plannen. De Rotterdamsche Schouwburgvereniging zal in den loop van het seizoen *Othello* opvoeren. »Het Nederlandsch Tooneel» heeft — naar wij vernemen het voornemen Schiller's *Jungfrau von Orleans* in de vertaling van Kinker ten tooneele te brengen.

Den 19den Februari in den Amsterdamschen Stadsschouwburg opvoering van »Een Amsterdamsche Jongen» van V. Lennep met Corn. Schulze in de titelrol. Tot bijwoning van deze voorstelling zijn alle leeraren en leerlingen van het Amsterdamsch Gymnasium uitgenoodigd — eene uitnoodiging die voor het 2^e eeuwfeest van deze instelling bestemd was, maar toen, om bijzondere omstandigheden, moest worden uitgesteld.

TOONEELKRONIEK.

ROTTERDAM.

Februari 1879.

De maand Januari was niet gelukkig voor ons tooneel. Ter eere van de Nieuwjaarsweek werden, behalve het eerwaardig oude blijspel: *De Bruiloft van Kloris en Roosje*, twee grappige spektakelstukken opgevoerd, die voor het meer ontwikkelde deel van het publiek weinig aantrekkelijks hadden en uit een dramatisch oogpunt geen stof voor bespreking aanbieden. Tegen het einde van de maand verscheen *De Straf eener Vrouw* op het affiche. Deze vertaling van „Le Supplice d'une femme” van Emile de Girardin en Dumas fils vond bij kritiek en publiek een slecht onthaal.

De keuze was ook niet gelukkig te noemen. Men wil hier niet telkens Fransche overspeldrama's zien en „de Strafeener vrouw” is een der pijnlijkste van dat soort. De toestand van Mathilde, die, hetzij ze eens voor den hartstocht van Alvarez bezweken is of haar plicht is blijven schenden, in ieder geval zeven jaar lang haar man bedrogen heeft, door haar misstap te verbergen, en het kind van Alvarez als het zijne te doen voorkomen, kan geen waar medegevoel opwekken, te minder daar haar echtgenoot een edel, liefhebbend man is en haar minnaar een schavuit. Hiervan afgezien komen er echter in het stuk zulke schoone tooneelen voor en werden zij zoo goed gespeeld, dat het slechte bezoek te betreuren is. Er wordt hier over het algemeen te uitsluitend op den inhoud der stukken gelet; verneemt men dat deze niet mooi is dan kan de lof toegebracht aan schoone dramatisering en treffend spel de bezoekers niet lokken. Daarbij komt dat het Rotterdamsch publiek zeer moeielijk is in het goedkeuren van stukken: zijn ze van sterke handeling ontbloot dan worden ze als vervelend, zijn ze uit de Fransche school licht als onzedelijk afgekeurd. Bij

de laatste roept men om schildering van Hollandsche zeden, bij de eerste roept men om Fransche techniek. Zeer we nige stukken voldoen aan die eischen, en hoezeer men nu ook moge wenschen dat wij langzamerhand een tooneelrepertoire, dat daaraan beantwoordt, zullen verkrijgen, zoo is het zeker de weg niet voorloopig uit den schouwburg te blijven bij stukken die in sommige opzichten te kort schieten en daardoor de onderneming in gevaar te brengen. Wie „De Straf eener Vrouw” niet gingen zien, hebben zich o. a. beroofd van het genot eener ontwikkeling, waarbij met verrassende snelheid eene groote scène tusschen Mathilde en Alvarez wordt voorbereid. Dit tooneel, door Mej. Beersmans en den Heer J. Haspels gespeeld, was aangrijpend, maar stond toch achter bij het andere tusschen haar en den Heer D. Haspels in het derde bedrijf. Welk een angst en radeloosheid op haar verbleekt gelaat en in haar starende oogen als zij, strijdensmoede, haar echtgenoot den brief overhandigt, die haar schuld aan het licht brengen zal! Ook het laatste tooneel, waarin Dumont het kind beslissen laat of zij bij haar rijke moeder of bij haar armen vader blijven wil, maakte indruk; de jongejufvrouw van Offel speelde onbeschroomd en levendig voor het kleine meisje. Als nastukje diende eerst „De Gevolgen van een leugen,” dat steeds blijft vermaken, later een blijspel: *Simson & Co.*, vrij naar het Engelsch door Dirk van der Linden. De inhoud komt neer op het ongeluk van een braven man, die altijd beschuldigd wordt van het kwaad, dat zijn vriend en compagnon uitvoert. Geholpen door het goede spel van de Heeren Faassen en van Zuijlen, die de hoofdrollen vervulden, en door de lokale kleur, die er aan gegeven was, wekte het zeer de lachlust op. Er moge niets in zitten, „le bon rire gaulois” heeft ook zijn rechten.

Dinsdag 11 dezer gaf de heer D. Haspels zijn benefiet met „*De keerzijde van de Groote Wereld*”, eene vertaling van „Le Demi Monde” van Dumas. Men zou soms wenschen, dat het mogelijk ware tooneelstukken te schrijven zonder titel; in dit geval weêrhoudt waarschijnlijk het woord „Demi Monde” ten onrechte verschillende families het stuk te gaan zien, en heeft de Hollandsche titel een slechten dunk van de vertaling opgewekt. De keerzijde toch maakt deel uit van een voorwerp, en de kringen waarin

Dumas ons binnenleidt behooren in waarheid niet tot de groote wereld; men zou ze beter door „Groote Wereld in schijn” of „Verdachte kringen” kenschetsen. De vertaling is overigens vloeiend en los. De geest van het origineel bleef niet overal bewaard, maar eene vertaling van „vous êtes d'une jolie force”, door „hoor eens, je bent er eentje,” getuigt van talent. Hoewel het stuk, dat de benifciant koos, of dat door de directie voor dien avond gekozen werd, lang niet nieuw is, ook hier niet, en bepaald Fransche toestanden behandelt, bevat het zulke schoone tooneelen en dialogen, zulk een overvloed van geest, dat de keus niet te betreuren is, vooral daar het in Olivier de Jalin eene rol opleverde als het ware voor den heer Haspels geschreven. Zoo het stuk niet algemeen boeide, op zijn spel werd geen aanmerking gehoord; zijn zeggingskracht kwam o. a. zeer uit in het tooneel waarin hij door beurtelings met de verschillende dames, in wier gezelschap hij is, te spreken, aan de Nanjac toont dat er iets onzuivers is in die atmosfeer. Meer nog dan Olivier is de baronnes Suzanna d'Ange hoofdpersoon: de volleerde coquette, die met al de hulpmiddelen, die schoonheid, geest en een ruim geweten aanbieden, een plaats tracht te veroveren in de groote wereld, waar haar verleden haar buiten te sluiten schijnt. Zoo ooit een rol voor mevr. de Vries geschikt was, zoo schijnt het deze, maar sedert haar engagement te Amsterdam verschijnt ze bijna niet meer op de planken. Er zijn menschen die zich voor de koude op straat voorbereiden door in een half koude kamer te gaan zitten; zoo schijnt de directie ons ook te willen harden tegen het vertrek van mevr. de Vries. Het publiek vergeet haar echter niet, en van alle zijden hoorde men de opmerking, dat hoe verdienstelijk mej. Beersmans de rol ook vervulde, zij niet met háár aanleg maar met die van mevr. de Vries, die haar vroeger speelde, strookt. Het spel van mej. Beersmans is te ernstig, te bewogen, te zwaar voor eene gevoellooze, verleidelijke vrouw; het sterke teekenen van haar gelaat, dat aan hartstochtelijke rollen zooveel kracht bijzet, verstoort de schoonheid van de trekken der vrouw, die door haar uiterlijk betooveren moet. Met de middelen, die zij bezit, heeft zij echter gewoekerd; groote studie sprak uit de tallooze schakeeringen van gelaatsuitdrukking en stem, die telkens, naar de tekst vorderde, week en slepend of hard en kortafgebroken klonk. Zoo ze in de eerste bedrijven

niet voldeed aan het beeld dat men zich van de barones vormt, naarmate de handeling steeg kon haar talent meer tot zijn recht komen en bij den strijd om den brief zich met kracht openbaren. Haar medespeler in dat tooneel: de Nanjac, werd door den heer J. Haspels weêrgegeven, en ook deze bezetting was niet gelukkig. De Nanjac is een officier met weinig wereldkennis, enthousiast, licht meêgesleept, goedgebloovig en openhartig. Hoe kon men eene bevredigende vertolking verwachten van hem, die in marqué rollen uitmuntend, maar wiens kring beperkt is. Zijn sombere blik, sarkastisch snerpemde stem, gepaard aan zekere gewoonten, die het spelen van valsche rollen geeft, waren oorzaak dat de figuur van de Nanjac niet aan de voorstelling van den toeschouwer beantwoordde. Buitendien scheen hem studie van het stuk, althans van den Franschen tekst, te ontbreken. Ten bewijze zijn spel in het 3^e bedrijf, 5^e tooneel. Raymund deelt Olivier mede, dat hij voornemens is mad. d'Ange te huwen. Olivier ziet verwonderd op, raadt hem aan dit huwelijk uit te stellen en tracht hem met halve woorden duidelijk te maken, dat zijn geliefde niet tot de vrouwen behoort die men trouwt. Raymund heeft aan die halve woorden niet genoeg en doet zich voor alsof hij de zaak van de grappige zijde opvat en om zijn eigen vergissing lacht, ten einde Olivier meer te laten uitkomen, en hem te doen bekennen, dat hij zelf de minnaar der barones geweest is. Alleen door den schijn van onverschilligheid en luchthartigheid aan te nemen, kon hij verwachten daarin te slagen. De Heer Haspels echter viel na een oogeblik van gedwongen lachen op een stoel neêr, met het gelaat op den arm steunend; in zijn: „Ik bemin die vrouw niet meer,” klonk als de doodsklok van een liefde, na bitteren strijd overwonnen. Later in het gesprek, wanneer Raymond zegt: „Il est peut-être un peu tard pour invoquer ces maximes-là,” heeft het origineel de aanwijzing „devenant grave.” Haspels werd daarbij niet ernstig maar boos, en kon ook moeielijk ernstig worden, daar hij het voortdurend geweest was. Wanneer Olivier zegt: „Zweer dat gij dit zoudt doen” antwoordde Haspels: „Ik?” alsof in het Fransch „Moi?” stond. Er staat echter „Je... (il se tait)”. Raymond begint namelijk den eed, maar kan hem niet ten einde brengen.

De heer Chrispijn, die voor Hippolyte Richard speelde, heeft nog een groot gebrek te overwinnen, namelijk zijn zenuwachtigheid,

onophoudelijk knoopt hij zijn jas los en vast en verbergt de handen op de rug of in de broekzakken. Misschien zou een zorgvuldig oefenen en van buiten leeren van alle bewegingen vóór den dag der opvoering, daartoe veel kunnen doen, en de rest verkregen worden wanneer hij zich onder het spelen zoo in zijn rol verplaatste, dat hij zich zelf vergat. Mevr. Egener-van Dam was lief als Marcelle, maar is meest altijd te klagelijk; daardoor klonk ook de opmerking van Olivier in het derde bedrijf, derde tooneel: „Je schijnt bizonder vrolijk van morgen,” vreemd; van die vrolijkheid had de toeschouwer weinig gemerkt. Mevr. Schoeman-Amelung gaf het lichtzinnige, babbelachtige van Valentine de Santis aardig weêr; wanneer het echter op uitdrukking van aandoeningen aankomt als in het gesprek met Hippolyte, dat over haar lot beslist, schiet zij nog te kort.

Ten slotte eene algemeene opmerking: wij zijn gelukkig den tijd te boven, dat op het tooneel ieder met „gij” aangesproken werd; nu echter heerscht te Rotterdam, in plaats van stijfheid, losbandigheid. Zonder eenige verklaarbare reden worden „je” en „u” gebruikt tegenover dezelfde persoon, in hetzelfde gesprek; heeren spreken oudere dames, die zij bezoeken. met „je” aan, wanneer dat woord hun op de lippen komt. Dit geschiedt in het dagelijksche leven niet en behoorde nog minder op het tooneel te geschieden, dat wel geen stijver maar toch een zuiverder taal eischt, en waar ook het leelijke onbepaalde „je” in plaats van „men” niet moest gehoord worden.

Met jonge actrices is de Directie niet gelukkig. Mej. van Biene, die thans te Amsterdam lauweren behaalt, heeft zij in der tijd laten trekken, de meestgevorderde leerlingen der tooneelschool zijn elders geëngageerd, en Mej. Dupont, in December met handgeklap en bouquetten ingehaald, is gebleken ongeschikt te zijn en is weder vertrokken. Het herengagement van Mej. E. van Rijk, wier kracht ligt in groote naïviteit, geeft ten minste eenige aanvulling in de leemte.

Den 25sten Februari had de benefice-voorstelling van den Heer W. van Zuijlen plaats, waarvoor deze het te Antwerpen bekroonde stuk van den Heer Faassen: „*Anne Mie*” gekozen had. Na de uiteenloopende beoordeelingen, die daaraan bij de opvoering te

Antwerpen, tijdens het Tooneelcongres waren ten deel gevallen, was men benieuwd met dit stuk kennis te maken, en de kennis-making overtrof de verwachting, Bij het zeer talrijk opgekomen publiek van alle standen vond *Anne Mie* een warme ontvangst, die een aantaf opvoeringen waarborgt.

Het voorspel verplaatst ons te Westkapelle, in 1850, en wel in de woning van een rijken boer, Dirksen geheeten, een man om zijn schraapzucht gehaat, die al zijn krachten wijdt aan het streven zijne dochter Anne Mie een voornaam. dat is in zijn oog een gelukkig huwelijk, te laten doen. Zij wil echter niet trouwen, dat wil zeggen, zij bemint in stilte een jong ingenieur, die tijdelijk bij haar inwoont, en heeft reeds te veel aan die liefde toegegeven. De hartelijke liefkozingsen van haar vader doen haar hart kloppen van zelfverwijt en angst; zelfverwijt, omdat zij zwak is geweest en haar vader bedriegt; angst omdat zij weet, dat haar schande openbaar worden moet. Een tooneel van haar met den ingenieur Reinhof volgt: hij heeft haar werkelijk lief, wil haar troewen, maar hij zal daarvoor den tegenstand zijner ouders moeten overwinnen, zijn carrière misschien moeten opofferen; bovendien roept een treurig bericht hem onmiddelijk naar huis. Bij hun teeder afscheid komt de veder binnen, een vreeselijk tooneel volgt. Hij verwijt Reinhof in harde bewoordingen zijn schandelijke pogingen het meisje te verleiden; deze antwoordt dat hij haar trouwen wil. „Ja” roept de vader, „je wilt wel zoo goed zijn mijn dochter te nemen en mijn geld er bij, maar je krijgt haar nooit.”

„Ik zal haar trouwen”, en dit is voor ieder het beste,” roept Reinhof, maar Anne Mie sluit hem den mond en Dirksen begrijpt de waarheid nog niet, jaagt den ingenieur weg en blijft met zijn dochter alleen, „Als je ooit je verleiden liet, zou ik je vervloeken” schreeuwt hij, en Anne Mie valt op een stoel neer met de woorden: „Dan ben ik verloren!” Nu vallen Dirksen de schellen van de oogen, zijn blik verwildert, hij grijpt een mes, snelt den verleider na — en komt een oogenblik later met starende oogen als moordenaar terug.

De volgende bedrijven spelen achttien jaren later. Anne Mie heeft aan een dochtertje het leven geschonken, maar aan haar vader in de gevangenis moeten beloven, zich voor dit kind altijd

slechts als zuster van de overleden moeder te doen voorkomen. Dirksen is half krankzinnig uit de gevangenis ontslagen en woont nu met dochter en kleindochter onder een anderen naam op een dorpje in Zuid-Bevenland. Lise, de dochter van Anne Mie, is tot een lief en schoon meisje opgegroeid en wordt bemind door een krachtigen braven jongen boer, die niets verlangt dan een lief meisje van fatsoenlijke familie en onbevleeten naam. Vreeselijk klinken die woorden Anne Mie in de ooren; door haar schuld heeft Lise geen van beide! dat huwelijk kan geen plaats hebben; haar geheim loopt tevens gevaar openbaar re worden; een slechte kerel, de Nikker bijgenaamd, als vrijer van Lise afgewezen, heeft dat geheim ontdekt, 'Juist is op het dorp een vreemdeling gekomen, de schijnbaar vermoorde maar later herstelde Reinhof. Eerst weigert Anne Mie hém als vader van Lise te erkennen, die zijne vaderplichten verzuimd heeft, maar zijn smart en vooral de begeerte haar huwelijk mogelijk te maken door haar een naam te schenken, bewegen Anne Mie door een huwelijk met Reinhof het geliefde kind te wettigen. Zoo wordt eindelijk de vloek weggenomen, die op haar en haar kind rustte.

De persoon van de Nikker is eene verdere uitwerking van de hoofdedachte. Ook hij is het kind van een verleide en verlatene vrouw, maar terwijl Lise door liefdevolle opvoeding edel ontwikkeld is, is hij, door de wereld verschopt, de wereld gaan haten en niet alleen ongelukkig, maar ook slecht geworden.

De toestanden en ideeën zijn niet nieuw en de kleuren zijn wat grof; effectbejag is niet te ontkennen; maar er is veel handeling en frisch leven in bij een eigenaardig lokale zedenschildering. Verschillende tooneelen zijn ook dramatisch schoon. Het aanzoek van den jongen boer bij Anne Mie om de hand van Lise is alleraardigst; een gesprek tusschen de twee gelieven over een vensterbank met bloemen heen is een kleine idylle, en het tooneel waarin Anne Mie aan Lise ontdekt, dat zij haar moeder is, verwekte eene aandoening, die rondom in balkons en loges de tranen wegpinken deed. Met talent zijn allerlei bijzonderheden van het Zeeuwsche volksleven in de handeling ingevlochten; de inschrijving voor een ringrijderij geeft aanleiding tot een zeer aardig dorpstoneel. Aan decoraties en costumes was groote zorg besteed; de laatste waren gedeeltelijk uit Zeeland ontboden. Een andere vraag is, of het

innerlijk der personen even waar Zeeuwsch was als hun uiterlijk; ik ten minste kan mij geen achttienjarig boerinnetje denken, die een uitvoerig oordeel over de plichten van een vader uitspreekt op de wijze als Lize tegenover Reinhof doet. Het stuk werd zeer goed gespeeld en daaraan is het zeker te danken, dat het hier meer dan te Antwerpen voldeed. De hoofdrollen waren in handen van mej. Beersmans (Anne Mie), mevr. Egner (Lise) en van de heeren Faassen (Dirksen), J. Haspels (de Nikker) en den beneficiant die den jongen, krachtigen, jovialen boer speelde op de prettige, ferme wijze, die wij van hem gewoon zijn en een warm onthaal bij het publiek vond. Onpassend was het echter, dat het orkest bij zijn optreden midden in een scene fanfares blies, op wiens order dit geschiedde weet ik niet; het aantal kransen, die bij zulke gelegenheden door tooneelknechts op het tooneel gegooid of gelegd wordt, neemt steeds toe, zonder den indruk der ovatie veel te verhoogen. Hoewel het stuk ons tot 11 uur bezig hield, volgde nog een nieuw stukje van Faassen: *Broër Jan*, een beeld uit het volksen even gelijk de anderen die wij van hem kennen.

Maandag 24 dezer had eene vergadering der Afdeeling van het Tooneelverbond plaats, die door ruim veertig leden werd bijgewoond. De voorzitter deelde de geschiedenis mede van het engagement door de vereeniging Het Nederlandsch Tooneel van verschillende leerlingen der Tooneelschool, van welke hier zeer gaarne, vooral na de goed geslaagde voorstelling in Januari gegeven een of meerdere aan het Rotterdamsch Tooneel had verbonden gezien. Uit deze mededeelingen en die van den heer Hannema, lid der commissie van advies, bleek dat de schuld van dit betreurenswaardige feit niet aan het Hoofdbestuur, noch aan 't Afdeelingsbestuur of aan de Commissiën voor de Tooneelschool kan geweten worden en dat op de eerstvolgende algemeene vergadering voorstellen tot wijziging van het reglement voor de Tooneelschool zullen worden ingediend, waardoor ontijdige engagementen voor het vervolg zullen kunnen worden verhinderd. De vergadering berustte in deze mededeelingen en besprak vervolgens de plannen tot oprichting van een nieuwen sehouwburg alhier, waarvoor door de tegenwoordige directie, in vereeniging met eene ingenieursfirma vrijen afstand verzocht wordt van terrein te ver-

krijgen door demping van de Blaak. Op voorstel van den voorzitter werd besloten aan den Gemeenteraad, overeenkomstig het verzoek der adressanten, een schrijven te richten, waarin de Afdeeling deze plannen ondersteunende, het Gemeentebestuur verzoekt een offer te brengen in het belang der kunst, maar tevens waarborgen te verlangen voor eene goede exploitatie. Welk lot deze aanvraag in den Gemeenteraad te wachten staat, is nog geheel onzeker; een fraai schouwburggebouw in het middenpunt der stad gelegen, gelijk de adressanten willen oprichten, zou een groote aanwinst voor onze stad zijn. De slechte inrichting en ongeschikte ligging van het tegenwoordige gebouw houdt vele bezoekers terug; gedeeltelijk zou aan de bezwaren der verwijderde ligging echter nu reeds te gemoet te komen zijn, wanneer het bespreekbureau in het midden der stad gevestigd werd.

Een der stukken, waaraan in den prijskamp door de afdeeling uitgeschreven, de halve prijs is toegekend: „*In den Achterhoek*” van H. G. Roodhuijzen, zal binnen kort in studie worden genomen; buitendien wacht ons de *Othello*. Daar nog verschillende benefieten moeten volgen, en meestal ieder een nieuw stuk medebrengt, hebben wij nog meer interessante avonden te wachten, waarover ik in een volgende kroniek hoop te berichten.

Q.

JAARBOEKEN VOOR HET TOONEEL.

Jahrbuch für das Deutsche Theater von Joseph Kürschner.
 Erster Jahrgang (Leipzig, Herman Foltz, 1879.)
 Noord- en Zuid-Nederlandsche Tooneel-Almanak voor 1879, onder
 redactie van T. H. de Beer. (Amsterdam, G. Theod. Bom.)

Het is jammer dat de *Annales du Théâtre* van Noël en Stoullig over 1878 nog niet zijn verschenen. Zij zouden met de bovengenoemde werken een welkome aanleiding bieden voor een vergelijking tusschen de wijzen waarop in Frankrijk, Duitschland en ons land de samenstellers van jaarboeken voor het tooneel hun taak opvatten.

Hoeden af intusschen voor Kürschner's *Jahrbuch für das Deutsche Theater!* De bewonderenswaardige vlijt, waarvan dit werk getuigt, en de groote nauwkeurigheid waarmede het bewerkt is, verdienen dit blijk van eerbied.

Om een denkbeeld te geven van den rijken inhoud zij vermeld, dat dit jaarboek in 21 vel bevat: de kroniek van den dag, d. w. z. eene vermelding der gewichtigste gebeurtenissen, met uitsluiting der tooneelvoorstellingen, uit het Duitsche tooneelleven van 1 October '77 tot 30 September '78; verder een reeks necrologien, onder den titel „Unsere Todten”; een beschrijving van de gevierde jubilé en eeuwfeesten; een overzicht van de verschillende genootschappen en vereenigingen, van de tooneelrechtspleging, van de voornaamste tooneel- en muziekscholen met de geschiedenis van hare oprichting, haar programmas en haar personeel; eene mededeeling omtrent de in 1877/78 plaats gehad hebbende schouwburgbranden; een volledige opgaaf — eenig in haar soort — van de in geheel Duitschland en Oostenrijk nieuw opgevoerde stukken, ten getale van 656, gedeeltelijk vergezeld van een korte critiek; een opstel „Die Literatur der Theaters”, waarin zoowel de in druk verschenen stukken als de nieuwe geschriften over het tooneel breedvoerig worden besproken, terwijl in 16 kolommen de voornaamste opstellen, in tijdschriften en dagbladen, worden vermeld.

Dit alles, en nog meer, biedt dit belangrijke werk in meestal onderhoudenden, slechts hier en daar wat wijdloopigen vorm. Het springt in het oog dat er op die wijs niet alleen veel wordt gegeven wat voor den tooneelvriend van dadelijk belang is, maar dat hier vooral ook voor de geschiedenis van het tooneel een schat van wetenswaardige bijzonderheden zijn bijeenverzameld, die, wanneer het den kundigen verzamelaar gegeven wordt zijn werk op deze wijze voort te zetten, mettertijd een archief zullen vormen van groote waarde.

De statistiek van de ridderlintjes-oogst zullen wij echter in volgende jaargangen gaarne missen. Dat door 21 vorsten en vorstjes aan 104 personen, die tot het tooneel in betrekking staan (o. a. aan een *Beleuchtungs-inspicient!*) „Hausorden”, „Verdienstorden” en hoe die versierselen meer heeten mogen, zijn uitgedeeld, is ons volmaakt onverschillig. Doch misschien moet men Duitscher zijn om zulke dingen naar waarde te schatten.

Zoo kan wellicht ook alleen een Duitscher een boek samenstellen als dat van Kürschner. En toch zouden wij dit boek den redacteur van den *Noord- en Zuid-Nederlandschen Tooneelalmanak* ten voorbeeld willen stellen. Niet opdat hij het voor ons land slaafs volge — van de merkwaardige gebeurtenissen, de nieuw opgevoerde stukken, de geschriften en belangrijke opstellen over het tooneel, kan ten onzent mededeeling worden gedaan in minder regels dan er voor Duitschland bladzijden aan worden gewijd — maar opdat hij er zijn voordeel mee doe, en er uit leere, dat een Tooneelalmanak, wil hij, zooals Redacteur en Uitgevers blijkens het voorbericht dit wenschen, een *Archief* verdienen te heeten, nog iets meer behoort te bevatten dan hij thans geeft.

De Tooneelalmanak in zijn tegenwoordigen vorm is half Muzen-almanak of' Rederijkersjaarboekje, half tooneeltijdschrift. Intuschen meen ik dat het boek niets van zijne aantrekkelijkheid, en derhalve van zijn debiet, zou behoeven te verliezen, wanneer al wat aan de beide eerste soorten herinnert, gedichten van poëeten als Kreukniet en Blankenaar, voortaan elders een onderkomen zocht, in gezelschap van oudbakken verzen op feestvieringen en andere heuchelijke gebeurtenissen, als de 25jarige tooneeldienst-viering van Albrecht in 1866 en de sluiting van het tooneelseizoen te Utrecht in . . . 1858. Zelfs verhandelingen als die over Goethe's Faust, bijdragen als de trouwens zeer onbeduidende aantekeningen betreffende Voltaire, komen mij voor in een dergelijk werk niet geheel op hare plaats te zijn.

Hoeveel goeds deze Almanak ook bieden moge — en daaronder reken ik de stukken van Hofdijk, Martin Kalff, Oosting, van der Goes, Perk, en niet het minst de diepgevoelde hulde door de Veer aan onzen onvergetelijken Rennefeld gebracht — om hem tot een Archief te makeu, zullen Redacteur en Uitgever een anderen weg moeten inslaan.

Bijvoorbeeld: Men geve, in een te gedeelte, een beredeneerde kroniek van de merkwaardigste gebeurtenissen over het verlopen jaar (waarbij desnoods de gedenkverzen, die op *dat* jaar betrekking hebben, niet die van zo jaar her, een plaats kunnen vinden); voorts een opgaaf en kort critisch verslag van de oorspronkelijke stukken in dit jaar opgevoerd, aangevuld met het volledig repertoire der voornaamste schouwburgen; eindelijk een overzicht van

de in druk gegeven tooneelstukken en van de voornaamste opstellen over het tooneel, in tijdschriften en dagbladen verschenen. Een 2e gedeelte zij bespaard voor studiën en schetsen in de eerste plaats betrekking hebbende op ons Nederlandsch tooneel, zooals er nu reeds in deze en vorige jaargangen enkele voorkomen, doch bij wier verzameling en keuring de Redacteur met de meeste zorg moge te werk gaan, de medewerking inroepende van de beste essayisten op dit terrein en meedoogenloos weerend al wat zich niet door vorm of inhoud boven het middelmatige verheft.

Ik weet dat de samenstelling van een Jaarboek, zooals ik het mij voorstel, niet gemakkelijk is, maar wanneer de kundige en ijverige Redacteur zich aan het werk wil zetten, is de proef althans te wagen. Nu er allerwege op tooneelgebied ten onzent zulk een opgewekt leven heerscht, kan een Tooneel-Almanak in zijn tegenwoordigen vorm op den duur niet meer bevredigen.

V. H.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

— In het melodrama *Een Amsterdamsche Jongen* werd den 19den en den 23sten Februari op den Stadsschouwburg te Amsterdam de dankbare titelrol vervuld door Corn. Schulze. Wij meenen met deze enkele vermelding te moeten volstaan, en zullen ook in het vervolg bij het optreden van leerlingen, die de Tooneelschool nog niet hebben verlaten, in geen critiek treden.

— *De Maagd van Orleans* — zoo vernemen wij nader — zal waarschijnlijk in dit seizoen nog niet worden opgevoerd. Thans is bij „Het Nederl. Tooneel” in studie *De Jagers* van Iffland, nieuwe vertaling van J. Hoek. Daarna volgt *Is geld alles?* („La Question d’argent” van Dumas) vertaald door Teunis; terwijl verder nog in ’t vooruitzicht wordt gesteld de opvoering van de volgende kleinere stukken: *Men sterft niet van blijdschap* („La joie fait peur” van Mad. de Girardin) vertaald door Teunis; *Jolanthe*, vertaald door J. L. Wertheim (met mej. de Groot in de hoofdrol); *Hoe Oom op zijn neus keek*, blijspel van H. de Veer en Wilkema.

TOONEELKRONIEK.

HET TOONEEL IN DE HOOFDSTAD.

VIII.

Iffland's *Fagers* van 't jaar 1758 opnieuw vertaald en te Amsterdam opgevoerd.... met succes; — dat is eene gebeurtenis om even bij stil te staan. De eerste voorstelling was verre van druk bezocht, het werd echter steeds beter en weldra was er een flink bezette zaal. Dat verschijnsel verwondert ons niet; integendeel, we hadden het voorzien. De geest van onzen tijd wil realisme, wil photographie: welnu, hier is photographie — maar van een leven, dat wij Nederlanders kunnen begrijpen en meêleven, van kringen, waarin we onze vrouwen en dochters gerust durven binnenleiden; daar zijn karakters, die ons boeien, omdat ze zijn van personen aan onzen landaard nader verwant, dan die, welke de Fransche dichters ons teekenen.

Iffland, die de grootste tooneelspelers van zijn tijd, Ackermann, Eckhof en Schröder, gezien en gevolgd had, was zelf acteur, onnoodig dus te verklaren, dat een groot deel van zijn succes alleen was toe te schrijven aan zijn handigheid om effect te maken: hij zoowel als Kotzebue kon het publiek laten huilen en lachen naar welgevallen, volkomen in overeenstemming met het dagelijksch leven zelf.

Goethe en Schiller hadden reeds eenige stukken geschreven, alleen te genieten voor hen, die tot de meest ontwikkelden behoorden, en op den duur was die kost voor de groote menigte te zwaar. Niet zoo gemakkelijk verplaatst het algemeen zich in toestanden als die in *die Rauber*, *Fiesco* of *Kabale und Liebe* voorkomen; veel minder nog geniet het algemeen Goethe's *Gotz*, *Clavigo*, *Stella*, *Triumph der Em-*

pfindsamkeit, en minder dan één van deze *Iphigenie*. Zelfs *Egmont* is niet voor allen, en *Tasso* zeker voor weinigen. Daar vertoonen Iffland en Kotzebue hunne stereoscoopplaatjes en . . . het publiek is geboeid, de tooneelspelers spelen goed, want de modellen leven rondom hen: de ondeugende, schalksche zus, de hatelijke, nuffige freule, de brombeer van een vader, „der gutherzige Polterer”, de bedrijvige schommel van een moeder, met armen altijd gereed om te omhelzen, oogen altijd gereed om tranen te storten; daar is de bedrijvige herbergierster, de allergetrouwste knecht, de eerbiedwaardige geestelijke, de laaghartige landheer en de schelmsche vertegenwoordiger van het gerecht.

Dat groepje nu eens zus, dan weer zoo geplaatst; een enkele maal vermeerderd met een geheimzinnige onbekende of een sentimenteele juffer, levert stof voor het meerendeel der toen geschreven stukken, en deze stukken bewegen zich in den kring, waarin het grootste deel der toeschouwers het best thuis was. De toestand van de maatschappij van 1562 — Duitschland tijdens den boerenkrijg — dien Goethe in den *Götz* aan zijn volk in 1773 als een spiegel voorhield, is ook die, waarin we ons bij Iffland's *Jagers* bevinden; een gewetenlooze ambtman, die zijn macht misbruikt en tegenover hem een door en door eerlijk houtvester zinneloze processen, die als eene epidemie geheele familiën tot den bedelstaf brengen en naar Amerika voeren, handlangers van den ambtman, een onbedorven landmeisje en een diepbedorven stadskind — dat zijn de hoofdpersonen.

Niet altijd is elke handeling voldoende gemotiveerd, maar ook lang niet altijd kunnen wij ons in de zonderlinge toestanden verplaatsen, die men onveranderd heeft overgenomen. De opperhoutvester Warberger (op het affiche heet hij Wurbergen) heeft een aangenomen dochter en een eigen, zeer opvliedenden zoon; de jonge lieden hebben elkaar lief; de moeder maakt bezwaar omdat ze niet van één geloof zijn; de vader schaamt zich om aan zijn zoon de kleingeestigheid zijner vrouw te bekennen; de spraakzame moeder zegt ook geen woord; de zoon, Anton, ijlt als een razende weg, wordt valschelijk van moord beschuldigd en blijkt eindelijk onschuldig te zijn, nadat zijne moeder reeds vooraf zonder opgaaft van

redenen hare toestemming tot het huwelijk heeft gegeven. De rest is vulsel, alleen bestemd om de toenmalige maatschappij nauwkeurig te teekenen. De vertaling is goed, de *coupures* konden beter. De boosheid van den amtman hadden we best begrepen, al was die houthak *niet* ter sprake gekomen — het groote publiek vat zoo iets 28 jaar na de invoering van de gemeentewet. Vooral de processcène had er uit moeten blijven; dat stemt ons tót lachen, maar *niet*, zoo als behoorde, tot ergernis. Het treffend tooneel, wanneer de opperhoutvester Anton in aller tegenwoordigheid zijn onschuld laat betuigen, had behouden moeten blijven. Is het verder uitmuntend gezien aan het slot de rechtsgeleerde vormen weg te laten — minder juist is 't bij de ontkenning Anton vrij te verklaren op 't bericht van een zeer ondergeschikt persoon, minder geschikt Frederike op 't tooneel te brengen en haar tot vervelens toe in bezwijming te laten liggen — een gezond landmeisje valt onder dergelijke omstandigheden niet flauw.

We hadden bij de opvoering het genoeg een nieuw acteur, den heer Stevens te zien optreden, die den *Anton* op lang niet onverdienstelijke wijze speelde. Na hem in dezelfde rol een paar maal gezien te hebben, meenen we wat goeds te kunnen verwachten. In den laatsten tijd zien we *K. Vos* met steeds meer genoeg. Nadat hij den *Martial* in *Ferréol* speelde, schijnt de keuze zijner rollen al zeer gelukkig te zijn; ook hier speelde hij den houtvester zeer goed, hoewel zijn loop wat al te veel aan den strammen oud-officier herinnerde die de houtvester *niet* is. Mevr. *Stoetz* heeft het zeer druk tegenwoordig, hier is de houtvestersvrouw zeker een harer beste rollen. De bezorgdheid aan tafel, dat alles niet goed zal zijn, haar doodsangst en drukte als de amtman glas (*glace*) op een bord ziet; die meesterlijke toetsjes van Iffland: bijvoorbeeld, wanneer 't bericht komt, dat Anton gevangen genomen is en zij als het heele huis in rep en roer is, in de pas verlaten eetzaal komende bij 't zien van de tafel uitroept: „En nu staat hier alles ook nog net zoo!” en als ze heen gaat diep beproefd om de treurende Frederike te troosten: „En ruim nu maar eens de boel op!” — dat alles heeft Mw. *Stoetz* uitstekend weergegeven. Juff. *Poolman* was een

lieve Frederike — haar zingen voldeed minder, maar dat mag aan het eentonige van de wijs leggen. Den lof over de vertaling kennen we niet toe aan die van Claudius' Rheinweinlied, dat behalve meer ook zijn wijs verloren had. Juff. van Biene was eene uitmuntende Karoline — zoo onuitstaanbaar kruiperig, en trotsch, zoo in volle overtuiging boosaardig, als Iffland ze ooit kon gedacht hebben. In *Morin* kenden we dadelijk Gellert, aan wien de schr. natuurlijk dacht bij het teekenen van den Seebach en *Veltman* met zijn kostbaar kostuum gaf geheel naar eisch — gelijk we gewoon zijn — den amtman weer.

Mevr. van Sluijters zag er als waardin veel te jong uit — toch brengen we graag hulde aan haar spel. Van de anderen valt alleen te zeggen, dat ze meerendeels voldeden als Barth had *de Boer* een belachelijke maar geen komische rol — blijkbaar heeft hij zijn rol volstrekt *niet* begrepen: die valsche griffier moet ons grievend aandoen — *de Boer* maakt er een soort hansworst van. Het dienstpersoneel gelieve verder te bedenken, dat men in 1785 voor een houtvester in Duitschland ten platten lande geen buigingen maakt als voor de edellieden aan het Fransche hof — stijf militair, zelfs een beetje ruw — zoo staat men voor den man, die met water en brood ontbijt en zijn grooten Duitschen pijp als trouwen wachter medevoert.

Als Mejuffrouw *Teunis* (ik moet den pseudoniem eerbiedigen), een tooneelstuk vertaalt (of eene causerie schrijft) krijgen we *goed* Nederlandsch; dat bleek ons meermalen. Het bleek ook bij de opvoering van *Geld???* — onder welken titel den 24sten Maart voor 't eerst de vertaling van *la Question d'Argent* van Alex. Dumas fils werd opgevoerd. Het behoort tot de stukken der eerste periode, waarin het redeneerend karakter de overhand heeft en waarin de eerlijke man boven den schurk, de eerlijke vrouw boven de *dame du demi-monde* geplaatst wordt.

De intrige moge wat minder zijn dan die zijner latere stukken, waarin ze evenwel ook niet zoo sterk op den voorgrond treedt — het publiek, vooral in eene koopstad, neemt levendig deel aan het uiteenzetten van handelsondernemingen

en het plaatsen van den onbeschaafden parvenu tegenover beschaafde personen van geboorte. Tegenover deze actie staat de liefdesintrige tusschen René en Elize, rein en schoon, eene liefde die René in weerwil van hemzelf aan den arbeid zet, aan Mathilde gelegenheid geeft haar rein jong hartje te toonen en scherp afsteekt tegen de wel wat zonderlinge liefde, die Gravin Savelli voor René aan den dag legt.

Naast deze goede eigenschappen staan minder goede, waaraan men den jeugdigen schrijver kent, die figuren scheidt waarmede hij geen raad weet. Zoo bijv. moge Mevr. Durieu het gezond verstand vertegenwoordigen, ze is in het weefsel van het stuk een tamelijk oneffen draad, en de Cayolle, hoe juist ook geplaatst, heeft zeer veel van een luchtverschijnsel, dat een oogenblik komt om Giraud te verblinden, een oogenblik om René met zijn glans te verkwikken en dan — te verdwijnen.

Dumas heeft in de hoofdpersoon van *la Question d'Argent*, waarin de bekende Mirès zijn portret meende te herkennen, de type van den man willen schilderen, die meent dat het geld, hoe ook verkregen, vooreerst alles vervangt en vervolgens tot alles leidt, zelfs tot aanzien. Hij wilde — hij zelf vertelt het ons in zijn *Lettre à M. Mirès* 1) — van zijn held een goedhartigen kerel maken, een man zonder vormen, geestig, stralend, gul desnoods. en zelfs weldadig, een „grand seigneur de la boue”, in staat om zelfs een eerlijk man te worden zoodra hem dat meer op zou brengen dan het tegenovergestelde, maar inmiddels, zonder eenige „sens moral”, arbeidende in de volmaaktste onbewustheid van goed en kwaad. Als bij instinct moest die man begrijpen, dat hij, om te komen op de hoogte waar hij wezen wilde, eenige eerlijke lui en eenige lieden uit de groote wereld noodig heeft, die hij van zijn overvloed rijk kan maken, en die van dat oogenblik af, voor hem instaan en hem beschermen. Maar hij zette zijn voet al te forsich op dien menschelijken ladder, en hij viel terwijl hij op het punt was om op de laatste muur te klauteren, die hij nog overklommen moest.

Wat versuft van zijn val, schudt hij zich af, als een hond

1) *Entre'actes*. 2ème Serie. Paris 1878.

die een schop gekregen heeft, en gaat verder zijn weg, zonder iets te begrijpen, tot aan de catastroof, die een der personen hem reeds in den loop van het stuk voorspelde.

De titel der vertaling luidde oorspronkelijk: „*Is geld alles?*” thans werd het *Geld* met ??? De titel zegt niets — waarom niet „Geld en Naam” of „Een Geldman” of „Een koning onzer dagen?” of wel „De geldquaestie” of wel „Gespeculeerd!” De eerste duidt de scherpe tegenstelling aan tusschen menschen met naam en desnoods zonder geld, en menschen met geld zonder naam; de laatste karakteriseert *alle* personen van Giraud af, die millioenen maakt, al speculeerende op eer en aanzien, tot de lieve Mathilda toe, die met al de kracht van haar jong hartje speculeert op 't geluk van haar vriendin Elise en van haar vriend René, die ze zoo graag vereenigd zag.

Moor speelde den *René* zoo als deze verdienstelijke acteur den gentleman in Fransche stukken speelt, namelijk uitmuntend; gedistingeerd, natuurlijk, en met een tintje humor, dat de geheele figuur tot een bijzonder sympathieke maakt. Niet minder voldeed *Morin* als *Giraud*. De ijverige maar aanvankelijk mislukte pogingen om voor een man van beschaving door te gaan, gaf hij met bewonderenswaardig talent weer, en met die meesterlijke dictie, die de kleinste intenties van den schrijver tot haar recht laat komen. Een warm woord van hulde komt den kunstenaar toe voor deze voortreffelijke creatie. Onwillekeurig vergeleken we *Giraud* met *Fanus Tulp*, beide *Monsieur Fourdain* in hunne soort. De Heer *Van Maurik*, die ons in zijne toonêelstukken verdienstelijke photographiën van het Nederlandsche volk toont, al betreuren we, dat hij zijn objecief steeds naar minder mooie exemplaren keert, heeft met den *Mutterwitz* die hem eigen is, in Janus Tulp den man van geld geteekend, die zijne *bourgeoise* bewijst door gebrek aan vormen. In zijne omgeving van menschen met hoogst burgerlijke ideën komt Janus natuurlijk in geen enkel opzicht te kort. Giraud daarentegen zondigt maar weinig in den vorm, en waar hij zondigt verbetert hij zich; zijn bourgeoisie blijkt echter uit zijn levens- en wereldbeschouwing, en het geheele stuk is een harde les voor hen, die in een lichtvaardig beursspel of een schelmachtige machinatie het

middel zien en vinden om geld te maken en op ongeoorloofde wijze het leven te genieten, onverschillig voor de gevolgen van hun snood gedrag, en koud voor het lijden der slachtoffers, die ze maken. *K. Vos* als *Durieu* was geheel in zijn rol. *Van Schoonhoven* zal, zoolang hij met zijn lange armen en beenen geen raad weet, altijd een stijve figuur blijven. De preeken, die *Dumas de Cayolle* in den mond legt, kunnen alleen door een groote levendigheid, gloed en kracht van dictie indruk maken. Wat *Van Schoonhoven* er van maakte, was wel niet zonder verdienste, maar den enthousiasten hervormer, den edelmoedigen utopist vonden wij er niet in terug.

Mej. *C. Poolman* zagen wij ditmaal met genoegen. Er was meer leven en kleur in haar spel dan gewoonlijk. Schoon was het oogenblik, als zij den hevigen strijd heeft te strijden tusschen de liefde voor haar vader en die voor René. Als Mw. *Durieu* is Mw. *Stoetz* zeer zeker veel te burgerlijk, zoolwel in uitspraak als manieren. Het smaakvol en kostbaar toilet daargelaten herkennen we geen *Gravin Savelli* in Juffr. *Verwoert*. Juffr. *T. Poolman* speelde de *Mathilde*. Daar zij nog leerling is van de Tooneelschool, meenen wij eene beoordeeling van haar spel achterwege te moeten laten.

De „Rotterdammers” speelden *Rosier Faassens* bekroond stuk *Anne-Mie* en we aarzelen niet te verklaren, dat wij behooren tot hen die het stuk levendig toejuichten. Al zijn hooge hakjes in Zeeland verre van algemeen en al is een open *coeur* er volstrekt onbekend, het overige deel der teekening verdient onze waardeering — het getuigt van zeer naauwkeurige waarneming, van „de klopbank” af, dien iedereen kent, tot den „pietjeswagen”, die slechts den ouderen van dagen bekend is. We hebben hier inderdaad te doen met een *Nederlandsch* tooneelstuk, dat inderdaad dienen kan om het *nationaal* tooneel te verheffen. Moeten we vreezen, dat we al zoo veel vertalingen uit het Fransch gehad hebben, dat de Nederlanders vervreemd zijn van de stukken, die hun eigen landaard te zien geven en moeten we daaraan toeschrijven, dat niet *allen* met het stuk waren ingenomen?

En toch is het stuk niet ontstaan zonder den invloed van *Sardou*, *Augier* en *Dumas fils*; althans er is veel Fransch in.

Een boerin, die op het lumineus idee komt, om, onder veranderingen naam van Westkappel naar 's Heer Arentskerke te verhuizen, — zoo iets was zelfs in 1850 onbegrijpelijk dom, want ook toen kenden de Zeeuwen elkaar goed genoeg. Jan Schuif's informatiën op Walcheren ingewonnen, vertoonen merkwaardige familie-relatiën met Trabut uit Pont-Arcy — onze Nederlandsche kwaadsprekers houden zich aan praatjes en zijn bang voor officieele stukken.

Maar overigens is alles volmaakt geslaagd. Die *Dirksen* door *Faassen* zoo uitmuntend wêergegeven, die even als Hermann's vader in „Hermann und Dorothea" bij zijn geld ook naam zoekt, die zijne mooie dochter vergoodt en wiens mes heel los in de schêe zit; die *Rijnhof*, waardig door *Christijn* wêergegeven, die voor de schoone oogen van het dorpskind zijn toekomst, zijn fortuin en zelfs zijn zieke moeder vergeet; die *Jan Schuif* herlevend in *J. Haspels*, dien goedi-gen dikken boer, dien we òf *Koenraad Deel* òf *van Zuylen* moeten noemen; — dat alles zijn typen, waarvan de origineeleti inderdaad op Zeeuwschen bodem leven. Ook *Neeltje* de goede zorgzame meid, die Mevr. *Faassen* zoo verdienstelijk voorstelde, ook in haar staat van bazige-huisvrouw van den herbergier *Kwak*, ja, de meeste boerinnen, ze waren naar het leven geteekend en voorgesteld.

Was er eene, wier spel ons volstrekt niet voldeed, het was Mej. *Beersmans*. Eene boerin als *Anne-Mie*, zóó voorgesteld, heeft Zeeland zeker nooit opgeleverd. We behooren tot de bewonderaars van Mej. *Beersmans*, maar betreuren het, dat de directie haar *deze* rol opdroeg (we weten *niet*, of ze trachtte te weigeren, maar hopen het). De gewaardeerde kunstenaar heeft ontelbare malen gevallen meisjes voorgesteld, maar dan waren het Franschen of Belgen — hier te lande zijn ze bezwaarlijk zóó gevoelig, zóó sentimenteel. Dit is *niet* de schuld des schrijvers, want *Anne-Mie* ontwikkelt, ook tot het laatste toe, een bewonderenswaardige geestkracht.

We hebben de karakterontwikkeling met belangstelling gadeslagen; maar hebben op het slot van het stuk een groote aanmerking: Mag men aannemen, dat Annemie haar hand aan Rijnhof geeft, dien zij een oogenblik te voren verfoeide, *alleen* om Lizes huwelijk? En als dat moet, waarom moet

Rijnhof dan het doorslaand bewijs geven, dat hij Anne-Mie vergeten heeft, dat hij in Indië getrouwd is geweest en twee kinderen heeft gehad? En waarom moet de dood van vrouw en kinderen hem juist herinneren aan de schuld, die op hen rust?

Had Rijnhof eene prachtige toekomst in Indië verlaten, omdat zijn hart tot Annemie trok en was zijn thuiskomst saamgevallen met de zegening der liefde voor Lise, die beminde en bemind werd; we twijfelen niet of, *niet* het meerendeel, maar *alle* toeschouwers zouden ingenomen geweest zijn met het stuk, èn om het schoon verloop, èn om het zedelijke van de strekking.

†

†

A PROPOS DE „JOSÉPHA”.¹⁾

Je me suis laissé dire que l'auteur du *Demi Monde*, de *l'Etrangère* et de tant d'autres œuvres d'un mérite hors pair, habitait un hôtel, non seulement somptueux, mais décoré avec un goût exquis. Son cabinet de travail, en particulier, est, paraît-il, une merveille: meubles antiques, tableaux de maîtres, armes précieuses, pâtes tendres, émaux cloisonnés, aiguïères au col élancé, potiches au ventre arrondi, bijoux de style, tapisseries historiques... que sais-je! tout cela jeté pèle-mêle, avec beaucoup d'art, de façon à tirer d'un désordre apparent le meilleur effet possible. — Je me figure un beau rayon de soleil traversant un fragment d'ancien vitrail adapté à la fenêtre et scindant d'une traînée lumineuse cette retraite d'ailleurs un peu obscure. — Placez, si vous voulez bien, l'auteur à son bureau, la plume à la main, devant une de ces pages de beau papier blanc, dont il nous a si bien décrit lui même l'aspect alléchant.

Nous sommes dans le domaine de l'imagination, n'est-ce pas? — Dans cet atelier de la pensée, rien de plus naturel que de placer des lutins familiers, gnômes malicieux, ou mirmidons bienveillants. Puck est à califourchon sur l'anse de cette théière de vieux Sèvres, et lorsqu'au crépuscule, le poète s'oublie à rêver dans l'obscurité, Titania se plait à le regarder du

1) Bij uitzondering, maar tevens met opzet, geven wij dit artikel in het fransch. Het is goed dat de heer Dumas verneme, hoe producten als „Joseph” hier te lande worden beoordeeld.

dehors à travers le manteau bleu de Dieu le père, qui s'étale sur la vitre dans son châssis de plomb. Que de fois ces génies familiers auront vu le visage du penseur, amèrement contracté, son front dénudé appesanti par de tristes réflexions : ce grand déchiffreur de sombres énigmes doit rapporter de si désolantes découvertes de ses excursions au fond du cœur humain !

Pauvre grand homme ! combien ceux qui l'aiment doivent ils être reconnaissants à celui ou à celle qui lui procure une bonne diversion, un instant de franche gaieté, un épanouissement complet de la rate, un de ces accès de fou-rire, dont on sort les yeux humides, essoufflé, ému, soudainement reporté par cette impression inattendue aux joies exhilarantes de l'enfance

Ah ! si l'on avait une recette pour se procurer à volonté, un de ces délicieux ébranlements, le premier principe d'une hygiène bien entendue serait de se l'appliquer une fois par jour, après tout travail laborieux et profond. Malheureusement : *fou-rire* avec délices est une volupté qui vient par surprise, et n'y arrive pas qui veut, ni quand il veut.

Eh bien, dé l'anse de sa théière, Puck, (qui certainement porte une vive sympathie à M. Dumas) a dû avoir dernièrement ce spectacle réjouissant. De tous les coffrets, de tous les potiches, de tous les vernis Martin, les lutins ont dû émerger, se mettant sur leurs pointes pour mieux voir ce qui se passait ; un casque damasquiné en a baillé d'étonnement, . . . l'auteur de *la Dame aux camélias* riait „à se tenir les côtes !” Et d'où venait, bon Dieu ! cette gaieté si communicative, que tous les atômes qui brillaient dans le rayon de soleil semblaient la partager ? . . . d'un petit livre jaune que l'écrivain avait devant lui sur sa table . . .

Puck a des ailes, n'est-ce pas ? Comme tous les lutins, il est curieux, il n'a pas tardé à voir ce qu'était ce petit livre, . . . et sur la couverture il a lu :

JOSÈPHA, *comédie de moeurs en 3 actes*, par J. J. SCHÜR-MANN ⁽¹⁾

» C'est du Nord, aujourd'hui, que nous vient . . . le fou-rire !”
a pu s'écrier Puck, qui apprécie les vers de Voltaire.

(1) Amsterdam. Jan D. Brouwer. 1879.

La nation hollandaise sérieuse et posée, ne jouit pas d'une réputation très follichonne à l'étranger. Le Parisien reste tout étonné devant un hollandais, qui a la réplique aisée et l'esprit enjoué. Il lui dira sincèrement, naïvement: „Monsieur Jan, Piet ou „Klaas,” (ne lui demandez pas de prononcer le nom de famille, vos oreilles ne s'en remettraient pas,) „vous êtes bien „plutôt français que hollandais „et il cherchera à lui prouver qu'il doit son esprit et sa vivacité à un ancêtre quelconque de sang gaulois quant à accepter que l'on puisse naître amusant et léger sur les côtes de la mer du Nord, cela lui paraît bien difficile.

Pourtant M. Dumas saura faire une exception en faveur de Monsieur J. J. Schürmann qui a dû lui paraître prodigieusement amusant dans sa dédicace. Je ne sais pas, par exemple, s'il aura été frappé de la légèreté hollandaise dans la pièce qui suit, — à moins que ce ne soit en prenant ce mot comme synonyme d'imprudence. Pour ceux qui n'auraient pas vu la pièce de M. J. J. Schürmann imprimée je transcris la dédicace.

Mons. A. Dumas fils, de l'Académie française.

Cher Maître!

Pleine d'admiration, (*Terrata ne signale pas cette faute, j'aime à croire cependant, que l'auteur distingue les genres sinon en littérature du moins en grammaire*) pour votre magnifique talent, reconnu du reste par le monde entier; plein de respect pour celui qu'on peut appeler sans hésitation, le Réformateur du théâtre moderne (*hum! hum! si la Femme de Claude, si la Visite de noces, ont été des réformes, c'est dans un genre dont les imitateurs n'ont guère eu de succès en Hollande*) je suis heureux de pouvoir vous offrir mon humble opusculé, qui n'a qu'un seul mérite, c'est d'avoir été inspiré par l'exemple de vos oeuvres si nouvelles et si complètes. (*Pauvre Dumas!*)

Les Pays-bas, quoique un peu éloignés du mouvement littéraire (*un peu éloignés! . . . si Mons. Dumas les juge par cette oeuvre il doit les croire aux antipodes*) ressentent pour vous la même admiration que vos compatriotes.

Et en vous dédiant cette preuve bien faible (*oh! vraiment!*) de mon ardeur et de mon goût pour le théâtre, je crois n'être que le modeste interprète des sentiments que nous devons tous à celui, qui cultive si bien l'art scénique et qui tend si fort à régénérer la comédie en lui donnant ce caractère moral et philosophique dont vous seul avez le secret.

Agrééz, Monsieur etc.

Voici maintenant la réponse de Monsieur A. Dumas.

Monsieur J. J. Schürmann, Amsterdam.

»J'accepte avec le plus grand plaisir votre dédicace," (*Je crois bien, on n'a pas tous les jours pareille bonne fortune.*) »et je vous souhaite le plus grand succès." (*Ah! le bon billet qu'a La Châtre!*) »Si je ne vous ai pas répondu plus tôt, c'est que vous m'avez adressé votre lettre à l'Académie où je ne suis retourné qu'hier Jeudi 27, après les vacances des jours gras." (*M. Dumas a sans doute regretté de n'avoir point fait cette lecture pendant le carnaval. Il est des choses qui perdent à être détachées de leur cadre naturel.*)

»Recevez, Monseur, mes compliments les plus affectueux."

A. DUMAS fils.

Je ne serais pas étonné que M. Dumas en expédiant sa réponse ne se soit écrié: „Ah! mon petit hollandais," (à Paris on désigne ainsi, je ne sais pourquoi, l'oiseau des Canaries, le serin, si vous aimez mieux) „ah! mon petit hollandais, tu fais une pièce en français, et tu me la dédies!... hé bien... joue la!" (ces derniers mots sur le ton du fameux: „tue la!")

Monsieur Dumas dit lui même dans un de ses „Entr'actes" sur la collaboration, que l'Art dramatique est extrêmement difficile; qu'il faut des qualités toutes spéciales pour réussir; que „l'on peut être un très bon historien comme feu Charrière, un „très grand poëte, comme Lamartine, un très grand romancier „comme Balzac" (il ajouterait peut être aujourd'hui un excellent tailleur, comme M. J. J. Schürmann) „et n'avoir aucune aptitude pour la scène. On peut ne pas savoir écrire le français, être le dernier des poëtes, le plus piètre historien, être „incapable de composer quoi que ce soit dans les formes littéraires, et être un auteur dramatique de premier ordre, c'est „à dire, être doué de cette faculté naturelle et si rare de mettre „en forme et en action, en un mot, de dramatiser ses „idées à soi et même les idées des autres." S'il suffisait de ne pas savoir le français pour être, dans cette langue, un auteur dramatique de premier ordre, l'auteur de Josépha arriverait de droit à cette place; seulement, Dumas ajoute qu'il faut savoir dramatiser des idées, et Josépha ne me paraît contenir ni action ni idées.

La pièce est tombée, elle s'est effondrée à la première représentation sous les rires du public d'Amsterdam, il n'est donc pas question de la discuter, je lui appliquerai avec une variante ce vers du poète :

Oh, n'insultez jamais une . . . pièce qui tombe !

Seulement, je me permettrai de faire observer l'étrange témérité, qui consiste à ajouter à toutes les difficultés dont est hérissé le métier du théâtre, celle d'écrire une comédie dans une langue étrangère. Si l'on ajoute aux fautes de style, les coquilles de l'imprimeur, on arrive au résultat réjouissant que produit la lecture de la dédicace et de la pièce de Monsieur J. J. Schürmann.

Si de la préface, je saute à la post-face, je trouve un avis aux éditeurs qui me fait rêver ! . . .

„L'auteur et l'éditeur se recommandent humblement" (pourquoi „humblement?" ces messieurs ne connaissent sans doute pas la valeur de ce mot) „en cas d'une traduction quelconque, d'en recevoir chacun un exemplaire à l'adresse de l'éditeur."

Les Fourchambault ont été traduits en hollandais, en allemand, on m'a assuré même en espagnol . . . Ces messieurs avaient ils espéré pour leur oeuvre un sort semblable, ou se flattaient ils simplement de recevoir un jour un exemplaire de Josépha traduit en français ?

„LE MOLIÈRISTE.”

Wanneer er geen Molière bestaan had, zou het er wel eenigszins anders uitzien in de wereldletterkunde, maar niet op de repertoires van de Nederlandsche Schouwburgen onzer dagen.

Het groot aantal meer of min gelukte Molière-vertalingen van vroeger en later tijd ligt ongebruikt in de bibliotheken der tooneelbesturen. Ter nauwernood een enkele poging om wat er gebrekkigs is in die vertalingen te verbeteren, en zoo die onovertroffen meesterwerken een weg te banen tot ons tooneel.

De Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel” heeft in de drie jaren van haar bestaan alleen eenige weinige voorstellingen van *de Vrek* gegeven; voor de Rotterdamsche tooneelisten schijnt Molière een mythisch persoon, of wel een blijspeldichter uit de grijze oudheid, wiens werken verloren zijn gegaan.

Valt er dan ook van die zijde op weinig aandacht te rekenen wanneer men over den dichter van *Tartufe* het woord vraagt, men mag onze natie wel zoo veel letterkundige ontwikkeling toevertrouwen, dat er nog altijd een zeker aantal ooren gespist worden, waar de naam wordt uitgesproken van den man, die — volgens Sainte-Beuve — in „chaque homme de plus qui sait lire, un lecteur de plus” behoort te vinden.

Die overtuiging doet mij de aandacht vestigen op een nieuw tijdschrift, waarvan de eerste aflevering dezer dagen te Parijs verschijnt.

Georges Monval, sedert den dood van Léon Gaillard archivaris van de *Comédie Française*, heeft het plan opgevat om,

met medewerking van Molière-kenners als Campardon, Claretie, Fournel, Fournier, Paul Lacroix, Livet, Loiseleur, Moland en Thierry, en van tooneelcritici als Sarcey, Vitu en de la Pommeraye, onder den titel *LE MOLIÉRISTE*, een maandschrift uit te geven, uitsluitend aan Molière gewijd.

Geschied- en letterkundige studiën betreffende den grooten dichter, onuitgegeven of zeldzame documenten, correspondentiën uit het buitenland, een tooneelkroniek van de Molière-voorstellingen enz. zullen den inhoud vormen van dit werk, waarvan den 1^{en} van elke maand een nummer verschijnt. 1)

In menig archief in Frankrijk, op menige griffie, in verloren hoeken wellicht, sluimeren ongetwijfeld nog gewichtige stukken, op Molière en zijn tijd betrekking hebbende. Belangrijke studiën in Duitschland en elders over Molière verschenen, zijn in het vaderland van den dichter niet of ter nauwernood bekend. Dat alles bijeen te brengen, al die afzonderlijke pogingen te centraliseeren, de verschillende arbeiders (de geleerden, de verzamelaars, de bibliografen, de eenvoudig belangstellenden) met elkander in aanraking te brengen, en een band te vormen tusschen de Molière-vrienden van alle oorden, is het doel dat Monval zich voorstelt, — een doel dat zeker verdient bereikt te worden en dat ongetwijfeld ook in de letterkundige kringen ten onzent belangstelling en ondersteuning zal vinden.

27 Maart '79.

v. H.

1) De inteeckenprijs is voor Frankrijk 12 franken. Uitgever Tresse, 10, Galerie du Théâtre Français.

DE „EERSTE” VAN EEN EERSTELING.

(ROTTERDAM 18 APRIL 1879.)

Mijn waarde Redacteur!

Mag iemand, die ook eens zulk een stout stuk bestaan heeft, nl. te trachtén iets *oorspronkelijks* te leveren, daarom geen woordje meer medespreken, wanneer anderen even onvoorzichtig zijn?

De usance brengt mede, dat een schrijver tegenover „kritiek” — als het zijn eigen werk betreft — geheel weerloos MOET blijven. Opent hij zijn mond dan klinkt het: *foei — wat een napleiter!* Die usance, hoe hard zij ook schijne, heeft echter veel vóór zich.

Een ander geval is het, wanneer 't werk van anderen in 't spel is: vergun mij daarom wat plaatsruimte voor eenige beschouwingen over *Uit den Achterhoek*, het bekroonde tooneelspel van den Heer H. G. Roodhuyzen.

De zoo bij uitstek aktieve en flinke afdeling van het Tooneelverbond te Rotterdam had een prijsvraag uitgeschreven tegen 1°. Augustus van het vorig jaar. 't Werd 18 April voor dat een der beide bekroonde stukken het voetlicht zag! In dit feit, waardoor *Uit den Achterhoek* onmiddelijk de concurrentie op te nemen kreeg tegen ontluikend groen en lentebekoring, lag iets, dat verontrustend was voor hen, die het tooneel meer van nabij mogten leeren kennen, en deed vreezen dat het *in* den achterhoek verschoven werd.

Ook de titel — zeer geschikt voor een novelle, niet voor een tooneelstuk — boezemde eenige bezorgdheid in.

Het was dus met dubbele belangstelling, dat velen de opvoering bijwoonden. Dat de zaal goed bezet was, behoeft niet gezegd te worden — te Rotterdam is de sympathie voor ondernemingen, gepatroneerd door het Tooneelverbond, een even zeker als hartelijk verblijdend feit.

Het eerste bedrijf begint prettig. Wij zijn ten huize van

Mijnheer en Mevrouw Zilverman te Maasburg, een achterhoeksch plaatsje. Is het een stad of een dorp, men weet het niet, en dit is aan den auteur verweten. Mij dunkt zeer ten onrechte. Den *Achterhoek* kennende, kan ik getuigen, en duizende landgenooten kunnen het met mij, dat juist het karakteristieke van dat eigenaardige land is, dat men nooit weet, waar of 't DORP ophoudt, en de STAD begint. En dat feit bestaat in ons land bijna overal. Zeist, Hilversum enz., hebben meer een karakter van STAD dan menig STAD in 't Geldersche of in Overijssel.

Maasburg is een gat. Er bestaat niet lang twijfel over. Zilverman — een gewonnen en geboren Maasburger, maar die veel van de wereld daarbuiten zag, geeft aan zijn Amsterdamschen neef, Karel Goudstrand, een beschrijving van de Maasburgsche begrippen, zeden en gewoonten, die zijn vrouw doet vluchten, maar die ons dadelijk de ooren deed spitsen als de eerste vingerwijzing van de strekking van het stuk. Faassen — zeer goed geïnspireerd op dien avond, zooals trouwens het geheele gezelschap — had zulke smakelijke allures van een „Desgenais,” dat wij ons niet weinig voorstelden van zijn hulp, maar ziet — daar had de auteur anders over gedacht. Zilverman verdwijnt na 't eerste bedrijf, om later in 't vijfde hoofdzakelijk tot „stom spel” gedoemd te wezen.

De neef komt de hulp inroepen van oom en tante (vooral van de laatste) om de *hand* te veroveren van Maria Dunzel, wier *hart* hij reeds stormenderhand in Artis schijnt gewonnen te hebben tijdens een logeerpartijtje van de lieve „Achterhoeksche” in de hoofdstad. Maar Zilverman schetst al de moeielijkheden, die te wachten staan: uithuwelijken van een geboren *Maasburgsche* met iemand anders als een *Maasburger!!* — een huwelijk, waardoor 't fortuin der Dunzels uit *Maasburg* zal gaan. Goudstrand wil dit bezwaar opheffen, hij wil een fabriek vestigen te Maasburg. „Mijn hemel! zegt gij dat, dan zijt gij geheel verloren! — een fabriek! — Misschien nog wel na zich slepende de komst van een geheel geslacht flinke en energieke menschen. Maar dan was immers de Maasburgsche sleurgeest en de geheele coterie, die door dien geest gedragen wordt, voor goed verloren!”

Neen — men zal zeer voorzichtig moeten te werken gaan te meer daar Marie, wier vader lid van den gemeenteraad is,

sins achttien jaar al beloofd is aan Jan den zoon van den rijken landbouwer Bramsen, eveneens lid van den Raad. Het huwelijk van Marie is dus een „gemeentezaak, die” — Zilverman belooft het — „wel degelijk in den raad zal bedisteld worden!”

Goudstrand laat zich echter door al „de draken,” die zijn kleinood bewaken, niet afschrikken, hij zal met tante door tusschenkomst van een vriend correspondeeren. Het eigen adres zou gevaarlijk zijn — de Maasburgsche briefbesteller zou 't onmiddellijk verraden! Tante zal een bijeenkomst met Marie organiseeren — al doet zij dat dan ook onder duizend vreezen voor de Maasburgsche coterie.

Neef ziet op zijn horloge; 't is tijd voor den trein en 't scherm valt.

Het tweede bedrijf voert ons bij het hoofd (of juister gezegd bij den echtgenoot van 't *hoofd*, want mevrouw heeft het HOOGSTE woord) van de gemeente, en van de Maasburgsche slenderiaan-coterie, bij den burgermeester Jobs. *) De slager komt vragen — eerst aan mevrouw — dan aan den burgervader: „waarom hij de klandisie kwijt is en deze gegeven is aan den slager van het naburig dorp?”

De burgemeester drinkt eerst bedaard een paar kopjes koffie en daarna hooren wij en de slager, dat het opzeggen der klandisie geschied is: omdat hij in den kroeg allerlei aanmerkingen zich veroorloofd heeft op het beheer der gemeente en wel ingekleed in den vorm:” als hij — (de slager — verbeeldt u!!) — eens burgemeester ware dan” — enz. enz. Vooral heeft hij het erg verkorven omdat hij geklaagd heeft over de gemeenteschool, veel te klein, veel te bevolkt — onder anderen door vijf der kinderen van den slager zelven — rijk gezegend met kroost, zonder nog eens mede te rekenen, die, welke natuurlijk weér „op 't komen is,” zooals mevrouw er verwijtend bijvoegt.

*) Er is den heer Roodhuyzen een verwijt van gemaakt, dat zijn burgermeester in een prachtig salon — elegante chambercloak, later keurige rok en witte das — te veel afstak bij de omgeving. Maar is dat de schuld van den auteur, die zijn personaadjes niet GEKLEED voor zich ziet — dan — als het te laat is — op de opvoering! — Er bestaat nu eenmaal geen *generale repetitie* bij onze tooneelverhoudingen. Ik wil echter gaarne toegeven dat de heer R. om die tegenstelling meer te motiveeren, misschien beter gedaan had *Jobs* te veranderen in een zoon van een adelijk landheerengeslacht van den omtrek, die zoo dikwerf de levering van burgemeesters op zich nemen.

(Volgens den schrijver is de haute volée van Maasburg aanhangster van het twee-kinderen-stelsel, de eenige onwaarschijnlijkheid als karakterschildering der Maasburgsche sociëteit, die mij is opgevallen.)

De slachter belooft voortaan: „de polletiek aan de heeren over te laten,” weet echter zijn gefavoriseerden collega uit het naburig dorp te doodverwen als den eigenlijken auteur dier praatjes en verdwijnt na deze „politieke streek” met de verblijdende bestelling: van een „malschen biefstuk van ’t haasje.”

De geheele scène — een allergetrouwste photographie — is alleramusantst en werd uitstekend gespeeld.

Nu komt de meester van de gemeenteschool. Men laat hem staan, zegt hem bij het afscheid: „dag man!”, en koopt eigenlijk zijn oppositie tegen den stanksloot, die langs de school loopt en zijn verlangen naar een kweekeling af. . . voor een opslag van traktement! Dit geschiedt echter zoo behendig dat de man, die het zeer eerlijk met de school meent er in loopt: „Enfin! omdat het toch niet anders kan en hem een „honderd gulden meer ook wel dubbel en dwars toekomt.”

Voor de verbetering van de openbare school zal echter *niets* geschieden. Ja wel — toch iets: als de stank op het ergst is — zoo tegen drie uur — dan zal meester de kinderen op straat laten exerceeren; dan kan de school wat luchten; en, zegt mevrouw: „dat noemen we dan gymnastiek.” „Juist,” zegt haar gemaal, „dan doen wij hier ook eens iets nieuws; — en ’t kost niets — integendeel!”

Nu komt de „kostschoolhouder” wiens instituut een der melkkoetjes van Maasburg is. Hij klaagt even over een riool: „maar mijnheer! *onmiddelijk* zenden we u een metselaar! — Sapperloot! op het prospectus van het zoo veel vertier gevend instituut staat „geldersche lucht”, de burgervader zal het geen oogenblik dulden, dat misschien een der jongens aan een invloedrijken Amsterdamschen of Rotterdamschen vader zou kunnen klagen!”

Hoogst voldaan vertrekt de kostschoolhouder en nu barst de bom! Papa Dunzel vertelt dat een „Amsterdammer” onderzoek zal doen om Marie, en dat de „Zilvermans (een oom, weet je)” dat schandelijke komplot tegen de Maasburger traditie: een Maasburgsche huwt alleen een Maasburger! —

in de hand gewerkt hebben — ja — de twee schuldigen vijf minuten te zamen *alleen* gelaten hebben! „Goede hemel!” zegt mevrouw, „waar gaat de wereld naar toe!” Er wordt besloten de zaak in den gemeenteraad te brengen. —

Het tweede bedrijf heeft geen handeling — trouwens het geheele stuk niet. Burgemeester en mevrouw aan een tafel — één voor één de anderen naar binnen — een zamenspraak — en plaats gemaakt voor een ander. Eenvoudiger kan het niet. Bovendien is de scene met den schoolmeester te lang. Maar overigens *waar!!* Naar 't leven geteekend; geen enkele der typische gezegden van den burgemeester, die niet honderdmaal bezigd is. En als men het onwillekeurige jeu de mot van mevrouw: *Hyena* voor *Hygiene* onmogelijk acht, waarlijk de praktijk geeft er wel honderd ergeren, en de mevrouwen Jobsen, die niet weten wat „vormleer” is en geen andere „vormen” kennen dan misschien taartvormen, 't zijn de perfect honorabele, eerlijke, brave, echt hollandsche huismoeders, die wij allen eeren, hoogschatten, en, wier deugden wij als 't palladium van Nederland beschouwen, maar wier aantal we toch hopen, dat een vijftig jaren „Hoogere burgerschool” ietwat zal inkrimpen!

Het verwondert mij dat men dergelijke vergissingen *gezocht* acht. Dat het radbraken van vreemde uitdrukkingen een der hoofdeigenschappen van onze conversatie is, 't is zoo waar, dat het exploiteeren daarvan in eenig tooneelstuk het meest onfeilbare middel is om te doen lachen: omdat iedereen het onmiddelijk als waar erkent. „Sivite” (groot explosie!) „Conservatie” (voor conversatie), (de zaal schudt), „Sil vó pleé zooals de franschman zegt” (men bezwijkt). Waarom dan zoo streng voor de niet alleen zeer mogelijke, maar hoogst waarschijnlijk authentieke „*hyena*” van mevrouw Jobs?

Het derde bedrijf. Een park. De twee gelieven hebben een rendezvous, in alle mogelijke eer en nog meer deugd, dat bovendien beluisterd wordt door den daarbij zeer geïnteresseerden *Jan Bramsen*.

Doch ziet, hij neemt het niet alleen niet kwalijk, maar vindt het opperbest:” „Ga je gang maar, Amsterdammer! pak ze maar eens in de boutjes!” want Jan Bramsen, een flinke boer, houdt wel van Marie als vriendin, maar voor zijn vrouw

vindt hij ze wel wat petieterig. Hij heeft dus — vader wilde namelijk dat hij Marie zou nemen : — „voor eigen rekening ook „maar eens een beetje gevrejen — kijk! met een meid als „melk en bloed! zoowat tweemaal zooveel postuur als Marietje, „en al neemt hij deze nu niet, 't mbest toch een Marie zijn, „en daarom nam hij een *Mie!*”

Het drietal is het dus gauw eens en zal nu den strijd aanvaarden tegen den verschrikkelijken „vader Bramsen”, papa Dunzel en den geheelen raad.

Men maakt veel te dikwerf misbruik van admireerende adjectieven, maar voor 't spel van W. van Zuijlen in dit scenetje is maar één woord: *onbetaalbaar*. Hij maakt het tot een der kostelijkste, die men zien kan.

Bedrijf vier. De hoofdschotel. De zitting van den gemeenteraad. Als tegenstelling van die vergadering van 't heden-daagsch geslacht hangt in de zaal een vergadering van 't voorgeslacht: *de Staalmeesters* — vlak boven de hoofden der brave raadsleden, die ieder slechts voor zijn eigen zaakje opkomen en het dan op een „accoordje” gooijen.

Met eenige bekorting zal dit bedrijf een juweeltje zijn van: „Nature prise sur le fait.” Het heeft slechts één gevaar: dat het komt *na* de vergadering van de *Kiesvereening van Stellendijk*. En toch vernam ik, dat wel verre van zich hierdoor te hebbèn laten bezielen, de heer Roodhuyzen, door zijn vele bezigheden (hoofdonderwijzer) bijna *nooit* den schouwburg bezoekende, *zijn stuk geschreven heeft zonder ooit „de Kiesvereening”* gezien te hebben. Het is dus hier weder een van die jammerlijke toevallen, waarvan te licht dupe zou worden, diegeen, die toevallig 't laatst komt. Dit misverstand te helpen voorkomen. is het eigenlijke doel van dit bericht.

Dunzel geeft zijn woord in twee jaren geen toestemming tot het huwelijk te zullen geven. In het vijfde bedrijf zien wij hem echter dien eed verbreken — de jongelieden krijgen elkaar.

En nu bleek, dat de titel een *oprechte* was. *Uit den achterhoek* is geen eigenlijk tooneelstuk, maar een serie van tafereeltjes, waaronder er zijn, die goud waard zijn. Weet men dit eenmaal — is men bovendien gewaarschuwd dat de Gemeenteraadszitting wel degelijk oorspronkelijk

is — dan *geniet* men zéer oprechtelijk. Het stuk is op en top *hollandsch* (en nu bedoel ik daar niet mede, de koffij — de jeuneeur scenes en de goudsche pijpen) maar de toestanden zijn *waar* — *helaas! door en door waar!* De mij persoonlijk geheel onbekende auteur maakt dadelijk den indruk een overtuigd man te zijn, die ons wat te zeggen heeft en te denken geeft. Alleen maakte zijn fameuse phrase van het vijfde bedrijf: „Ja Thorbecke heeft jullie rijk voor goed gebroken” niet den indruk, dien de auteur er van verwacht heeft en wel omdat zij niet logisch is. Een van twee: de auteur schetste ons voor-Thorbeckiaansche toestanden — en dan zou de phrase een profetie moeten zijn: *Thorbecke zal* uw rijk breken, òf (en dit is het geval) de auteur schetst ons helaas nog geheel bestaande toestanden — en dan blijkt het dat Thorbecke dat rijk der Jobsen, Bramsen enz. niet brak.

Maar bovendien voor welk denkbeeld vecht onze sympathieke ridder: voor onderwijs en eigenlijk nog wel, zeer modest alleen voor een *eerlijke* toepassing van de *bestaande* wet. Danken wij die aan Thorbecke?

Nog een woord over de opvoering. Deze was uitstekend. Allen deden hun uiterste best. De heer Legras, die als lid der jury het stuk medebekroonde, had als belooning een rol als burgemeester, die hem paste „comme un gant.” Ik zou niet weten wat aan te merken als misschien zijn te nette kleeding; hij heeft een nieuwe creatie gemaakt, die hem zeer tot eer verstrekt.

W. van Zuijlen had als tour de force twee rollen op zich genomen: Jan Bramsen, den vierkanten boeren zoon — en zijn vader, het kort aangebonden gemeenteraadslid. De zoon wint het *in 't stuk* van den vader; welke *rol* het wint is moeilijk uit te maken. Van Zuijlen is een „typeur”, die misschien nog menige verrassing voor de toekomst voor ons weglegt. Hij heeft nu eenmaal *de gaaf* en dat moge men al of niet billijk van moeder natuur vinden — zij gaf ze hem — en daarmede kan, maar *moet hij* ook woekeren.

Ik kan niet nalaten even te signaleeren *Knollenjoost*. De heer Keerwolf speelde die zóó, dat zijn directie hem wel wat meer naar voren mocht laten komen.

Wordt het vijfde bedrijf: — een niet wel op te lossen vraag

stuk, de ontknooping van een stuk, waarin eigenlijk nergens een knoop gelegen is, — bekort of omgewerkt, in 't tweede en 't vierde gesnoeid, dan zal „publiek” zeker met veel belangstelling de alleraardigste scènes „Uit den achterhoek” aanschouwen. Zij hebben dit eerste element van levensvatbaarheid: zij zijn *waar* — *waar* en nog eens *waar*!

Moge dit eerste optreden den heer Roodhuijzen verleiden *veel* naar den schouwburg te gaan. *Tooneel* vraagt *tooneel*. Want de perzik smaakte naar meer en 't was een genot een *overtuigd* man te ontmoeten, die bovendien zich de luxe permitteerde dikwerf zeer geestig te zijn.

Een hartelijk welkom dus aan den nieuwen strijder tegen de Jobsen, Bramsens, de Welmans en de Hemmendijken!!

Gij ziet, mijnheer de redacteur! ik veroorloof mij, 't niet altijd eens te zijn met „kritiek”. Wat die onwaarschijnlijk noemt, weet ik bij ondervinding waar te zijn. Komt „*Uit den achterhoek*” in de provincie, dan zal blijken, wie gelijk heeft. Natuurlijk kan iemand, levende bijvoorbeeld in de flinke handelsomgeving van Rotterdam, zich het slaaplievende „Maasburg” niet zoo licht voorstellen. Toch — zouden de redeneringen van den Maasburgschen gemeenteraad nergens anders gehoord worden?

In de feuilletons van den „Nieuwen Rotterdammer” wordt „kritiek” uitgeoefend op een wijze, die bewijst dat ook dit onmisbaar element voor onze tooneelwereld een wetenschap geworden is. In het nummer waarin „Uit den achterhoek” behandeld is, wordt de vraag te berde gebracht: „waarom schier „nimmer TWEEDE stukken, waarom laten de auteurs 't bijna immer bij den „eersteling?”

Dit zou een verleidelijk thema zijn! Doch stel u gerust! Ik zal het niet beginnen. Alleen zal ik citeeren wat een der auteurs zeide, die daarin aangehaald wordt: „om voor 't „tooneel te werken moet men van den duivel bezeten zijn!”

Ik wil het liever in 't fransch overzetten en zeggen: il faut avoir le diable au corps — gepaard aan de verdraagzaamheid en het geduld van een engel.

Des niet te min: Er moet volgehouden worden!

WILKAMA,

TOONEELKRONIEK.

HET TOONEEL IN DE HOOFDSTAD.

IX.

Wer Vieles bringt, wird Manchem etwas bringen, moet de Directie van „Het Nederlandsch Tooneel” gedacht hebben, toen zij het programma samenstelde van de voorstelling van 5 April, bestaande uit drie stukken, ieder in één bedrijf, waarvan de uitvoering om half acht aanvangende, eerst na middernacht een einde zou nemen.

Het eerste van de drie: *Het eerste Hoofdstuk van het derde Boek* is een aardig Fransch stukje, door Mr. A. Wm. Jacobson met smaak in een Nederlandsch gewaad gestoken, al kon de vrij onnederlandsche logeerpartij in de wittebroodsweken, met de gevolgen van dien, door den „overbrenger” moeilijk veranderd worden. Door vlugger spel en eenige coupures zou het stukje zeker meer indruk maken. Toch scheen het ook nu reeds genoeg te geven. *Moor* was zeer goed, behoudens een onbegrijpelijke saaiheid in de scène met de pistoolkist, waarbij het een oogenblik scheen, alsof hij aan een grap dacht — schoon hij moet meenen, dat het alles ernst is. *Spoor's* houding daartegen was vrij stijf; in 't eerst hinderde dat niet, maar in de verliefde scène moest zoo'n dartele Lucie als juff. v. Biene te zien gaf òf een afkeer krijgen van zoo'n linkschen minnaar en in lachen uitbarsten, òf merken dat het spel is en boos worden of wegloopen.

Mej. *van Biene*, die in haar houding en bewegingen veel smaak en in haar voordracht veel intelligentie aan den dag legt, zal zich duchtig moeten oefenen in zuiverder uitspraak, wil zij dergelijke jonge, elegante rollen met eer

blijven vervullen. De keelklanken, de uitspraak van de *a*, die van het woordje „*ik*”, dat als „*iek*” klinkt, (is er dan aan „het Nederl. Tooneel” niemand, die haar daarop wijst?) moeten door een ernstige en dagelijksche oefening aan een radikaal zuiveringsproces worden onderworpen.

Een lyrisch drama heet *Jolanthe* van Hertz, vertaald door J. L. Wertheim; — reeds deze benaming had tot voorzichtigheid moeten manen. Wie het stuk in *de Gids* van Mei 1877 had gelezen, moest, bij eenig begrip van de eischen van het tooneel, wel tot de overtuiging komen, dat dit gedicht, hoe vol schoonheden van détail, en hoe talentvol ook door den heer Wertheim vertaald, op de planken niet zou kunnen boeien. De fraaie mise en scène, de rijke en, op een paar uitzonderingen na, smaakvolle costumes, konden het publiek niet schadeloosstellen voor het totaal gemis aan handeling, voor de eentonigheid en onnatuurlijkheid der situatie, de gerektheid en de onbeholpenheid van den vorm. De „*Jolanthe*”, als drama, behoort tot het eenig absoluut slechte van alle kunstsoorten: *le genre ennuyeux*, en zal dien ten gevolge, al heeft men bij de volgende voorstellingen ook getracht door coupures het stuk te redden, op het tooneel geen lang leven hebben. Eene uitvoerige bespreking van de opvoering kan dan ook veilig achterwege blijven.

Alleen mogen wij niet verzwijgen, dat Mej. *de Groot*, die in haar uiterlijk het ideaal van den dichter zeker zeer nabij moet zijn gekomen, voor het overige weinig van de hoofdfiguur wist te maken. Haar spel miste alle kleur. Geheel onvoldoende was de kalme wijze, waarop zij, na hare gezang, kennis maakt met de haar omringende natuur. Zij was daar als een kind, dat bij een voorgenomen verrassing zijn best doet om te verbergen, dat „het er reeds alles van weet.”

In *Valérie* behandelt Scribe een soortgelijk motief als dat van „*Jolanthe*.” Eene onzer stadgenooten, aan wier smaak en oordeel wij groote waarde hechten, die Mej. *de Groot* als *Jolanthe* zag en weinige dagen later, te Brussel, *Sarah Bernhardt* als „*Valérie*”, schrijft ons o. a.:

„In „*Valérie*” is het een blind meisje, dat door hem -die haar lief heeft wordt geopereerd en het gezicht terugkrijgt.

Het terugkomen van Sarah Bernhardt, wanneer zij ziende is, is boven alle beschrijving schoon. Joséphine de Groot mocht wel eens een lesje bij haar kunstzuster gaan nemen!’”

Dat men, ondanks het onvoldoende van haar spel, aan het slot met een zilveren krans voor Mej. de Groot kwam aantorschen, is weer een staaltje van de manier, waarop onhandige vrienden de jonge kunstnares meenen te moeten vereren. *)

Wil de onbetwiste aanleg van Mej. de Groot niet haar ongeluk worden, dan trede zij thans een tijdlang op den achtergrond, en besteede haar tijd, niet aan het instudeeren van de eene of andere virtuozenrol, maar aan een ernstige studie van al wat tot het a. b. c. van het vak behoort: aan uitspraak, stemvorming, mimiek en plastiek. Slechts onder die voorwaarde zal zij de verwachtingen kunnen vervullen, die haar optreden in den aanvang van het seizoen heeft opgewekt.

Apropos: Waarom heet Mej. de Groot, die *niet* zingt — zelf in „Jolanthe” niet, waar het te pas zou komen — steeds: „*Hofcantatrice van Z. M.*”?

Is het terugroepen midden in een stuk, al wordt daardoor de handeling ook nog zoo gestoord (gelijk o. a. den 5^{den} April met Mej. van Biene geschiedde); is het doen overhandigen van voorwerpen van allerlei afmetingen aan dezen of genen der spelenden, ook een van die rechten „qu’à la porte on achète en entrant”? Of kan een tooneelbestuur eischen, dat het hierin worde gekend, en heeft het ’t recht om toe te staan of te weigeren?

Wanneer er inderdaad een Bestuur was bij „Het Ned. Tooneel” en niet het Toeval vaak den ledigen bestuurszetel innam, dan zou men zich gewacht hebben voor twee dingen: *vooreerst* van op één avond twee stukjes op te voeren, die

*) Paul de Vignron, die in de „Figaro” levendige, en voor een Franschman over ’t algemeen vrij nauwkeurige, schetsen van de Amsterdamsche feesten heeft gegeven, maakt het nog fraaier dan al de onhandige vrienden te samen. Hij schrijft à propos van Joséphine de Groot: „*Retenez ce nom, vous le verrez quelque jour figurer à côté de celui des Rachel, des Agar, des Sarah Bernhardt.*”

„Tirez l’échelle!” had ik willen uitroepen; maar ik bedenk mij bij tijds, hoe gevaarlijk dat zou kunnen worden voor Mej. de Groot, nadat men haar tot zulk een duizelingwekkende hoogte heeft opgetild.

beiden éénzelfden toestand te zien geven, nl. dien van een ten onrechte jaloerschen echtgenoot, wiens rol in beiden door denzelfden acteur wordt vervuld; en *ten tweede* het eenige oorspronkelijke stuk van den avond te geven aan het eind van die lange sessie, voor een vermoeid publiek.

Dat, ondanks die ongunstige omstandigheden, het blijspel in één bedrijf van de Veer en Wilkama: *Hoe oom op zijn neus keek!* nog wist te boeien, en het publiek in een vroolijke stemming hield, pleit zeker wel in zijn voordeel. Komt de eer van het „anspruchlos”, maar niet onaardig gegeven aan de Veer toe en herkende men den dichter (ja, den dichter!) van den *Trouwringh* in menig fijn geteekend, echt Hollandsch tafreeltje, Wilkama heeft met groote handigheid het aanvankelijk tot drie bedrijven gerekte, en daardoor onopvoerbaar, tooneelspel in één bedrijf omgegoten, en nog gelegenheid weten te vinden om meer dan een geestig geschetst tooneel daaraan toe te voegen. Laat het stukje aan eenheid en daardoor aan duidelijkheid van intrige iets te wenschen over, en is de ontkenning wat overhaast, zooals het is, levert het niettemin een geheel, dat bij het groote gebrek aan goede kleine stukjes waardeering verdient.

De drie leerlingen der Tooneelschool, (de jonge dames Sablairolles, Poolman en Bouret) welke in dit stukje optraden, werden, behalve door den heer Tourniaire, ter zijde gestaan door drie veteranen der tooneelspeelkunst *Morin, Moor* en *Mevr. Stoetz*. Het is of *Morin*, die in vroegere jaren om zijn onnatuurlijke taal, zijn tooneelstap en andere eigenaardigheden niet zelden scherp gehekeld werd, thans, na de herschepping, die zijn talent heeft ondergaan, (zijn *seconde manière*, zooals het van de groote schilders heet), bij iedere nieuwe creatie, al is het ook in eene kleine rol, in kracht en meesterschap van dictie wint. Geen enkele intentie, geen schakeering, laat hij verloren gaan, en toch ontstaat daardoor geen verbrokkeling en geen overdrijving, — of het moest zijn in de uitspraak der slot n's, — maar schept hij typen, die, wat er voor het overige ook van het stuk overblijve, zich prenten in de herinnering van de toeschouwers. De heeren de Veer en Wilkama hebben alle reden van dankbaarheid voor de wijze, waarop *Morin* hun „Oom” getypiseerd heeft.

Moor speelde zijn rol met veel smaak en tact; in het tooneel

van de verwisseling der portretten gaf hij een uitnemend proefje van fijne, natuurlijke tooneelspeelkunst.

Mevr. Stoetz verrijkte hare galerij van dienstbodentypen met een voortreffelijk exemplaar.

De heer Arnold Ising heeft van Octave Feuillet's *Le Village* onder den titel van *de Zwerver* (waarvan de 1^e opvoering den 9^{den} April plaats had) inderdaad een Nederlandsch stuk gemaakt, waarin de doodende dorpsgeest op echt Nederlandsche wijze werkt. De personen, die we in deze omgeving leeren kennen, zijn zooveel mogelijk Nederlanders, althans zóo als er in een afgelegen hoek van ons Vaderland vóór 30 of 40 jaar te zien waren. Dat het onder de oudere stukken van Feuillet behoort en dat het in den smaak valt bewijst de reeks van jaren, die het op het repertoire bleef. De inhoud is eenvoudig genoeg: Brouwer de cosmopoliet, geblaseerd en daardoor ongelukkig maar zonder het te weten, bezoekt zijn ouden academievriend Molenbeek, die zijn idealen heeft zien ondergaan in rustige, geldaانبrennende rust en die door zijne goede, maar veel te weinig ontwikkelde vrouw steeds meer in slaap gesust, ten deele zelfs door zijn oude dienstmeid Kaatje beheerscht, zijn opkomende lust om naar hooger te streven als iets misdadigs met geweld terug dringt. Brouwer zal als een andere Mephisto den thans zijn waren toestand kennenden Faust, het onbekend geluk doen genieten: ze zullen op reis gaan. Maar thans ziet — bijna gelijktijdig — Brouwer, dat er inderdaad veel geluk is in dien eenvoud en die stilte, Molenbeek, dat de onzekere toekomst, die hij tegengaat, nog geen onvermengd geluk belooft, beiden, dat Mevrouw Molenbeek, hoe eenvoudig en domdwaas ook, in een wereld van liefde en zorg, een wereld van geluk omsluit. Ze zijn bekeerd, en berouwvol smeekt Brouwer in die eenvoudige omgeving zijn leven te mogen eindigen.

Over de opvoering kan ik kort zijn. Dat *Mevr. Stoetz* ook hier weder onberispelijk de meidenrol speelde, behoeft niet gezegd te worden. Wel mag vermeld — wat we ook elders reeds gereleveerd zagen — dat zij zoo zeer in haar rol bleef, van bij de terugroeping te weigeren de hand aan

te nemen van Molenbeek, die haar, in zijn woede om Brouwer te volgen, beleedigd en uit zijn dienst gejaagd had en wel reeds met zijne vrouw, maar nog niet met haar vrede gesloten had. *Bigot* speelde den oud-notaris, *Morin* den bereisden Brouwer' zeer goed; maar *Mevr. Kleine* te zien in de rol van de oude stijve Mevr. Molenbeek, met haar stijve, krakende, wijduitstaande zijden japon, dat was eene verrassing, waarop zeker weinigen waren voorbereid. Natuurlijk was de „dorpsjuffrouw op zijn zondags” onberispelijk in toilet en grime, maar 't kostte wezenlijk moeite zoo dadelijk te begrijpen, dat de verheven lijdende Marie Antoinette, de klassieke Medea, de vorstelijke Maria Stuart, de innig liefhebbende Barones de Saint André, de trotsche Madame de Maintenon daar in levenden lijve voor ons zat of over het kleed heenschoof als Mevrouw Molenbeek, de — voor ons negentiende eeuwers — onuitstaanbare.

We zijn zeer gelukkig in de gedachte, dat Mevr. Kleine aan de Tooneelschool hare krachten wijdt, tot vorming van een volgend geslacht van kunstenaars; maar we wenschen vooral nog lang gelukkig te blijven in het bezit van haar, als sieraad van ons nationaal tooneel.

Nog slechts weinige dagen en het tooneel-seizoen 1878/1879 behoort tot het verledene. Voor de vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel” was het zeker niet het minst voordeelige van de drie jaren, gedurende welke zij den Stads-Schouwburg bespeeld heeft. De gastvoorstellingen van Mej. de Groot, die niet minder dan elfmaal „Adrienne Lecouvreur” en vijftienmaal „Deborah” speelde, het optreden van de leerlingen der Tooneelschool, de gelukkige keus van enkele nieuwe stukken, als *Pont-Arcy*, *de Jagers* en *Geld!* hebben „het Nederlandsch Tooneel” dezen winter in den regel goed bezette, soms zelfs stampvolle zalen bezorgd.

De uiteenspatting van het gezelschap en het aanstaand optreden op het Leidsche Plein van een nieuwe troep, zijn reeds breedvoerig in dit tijdschrift besproken. Wij komen daar niet op terug — maar wachten op de dingen die komen zullen.

ROTTERDAM.

23 April 1879.

De maanden Maart en April hebben niet zooveel nieuws opgeleverd als te verwachten was. De Heer Le Gras heeft voor zijn benefiet op nieuw Multatuli's *Vorstenschool* opgevoerd, waarin hij de kleine rol van Von Schukenscheuer zoo gelukkig vervult. „Vorstenschool” is een der zeer weinige stukken, die hier werkelijk op het repertoire gebleven zijn, en verdient die voorkeur ten volle, niet alleen door de groote schoonheden van het werk zelf, maar ook door de fijn bestudeerde vertolking van de meeste rollen. De verdeeling was grootendeels onveranderd; Mej. Beersmans speelde de Koningin. Zij scheen mij in het laatste bedrijf nog beter dan vroeger de eindeloos herhaalde woorden: „Blijf zitten” te schakeeren; toch zal dit bedrijf altijd blijven afvallen na het heerlijk tooneel op de kamer van Hanna, waarin zij waarlijk koninklijk is. Mevr. Egener van Dam, die voor het eerst de rol van Hanna vervulde, was zeer goed waar zij het lieve eenvoudige meisje moest spelen, maar miste in het gesprek met de koningin de fiere houding en zeggingskracht, die bij de edele poetische woorden passen, en indertijd door Mej. Baart daarmede verbonden werden. De rol der koninginmoeder is zoo wanhopig, dat men Mevrouw Valois niet hard mag vallen, dat zij er niets van maakte.

Waarom spelen dezelfde kunstenaars, die in „Vorstenschool” toonen bij voldoende studie goed verzen te kunnen spreken, den *Othello* in proza? Gebrek aan tijd tot van buiten leeren kan geen verontschuldiging zijn, daar naar ik verneem, reeds vele maanden geleden tot de opvoering besloten was en voor een treurspel van Shakespeare meer studie dan voor een

Fransche comédie mag geëischt worden; gemis eener goede metrische vertaling evenmin, want er bestaat eene van denzelfden schrijver, wiens prozavertaling gebruikt werd. De dichterlijke stijl van Shakespeare klinkt onnatuurlijk in den prozavorm, een deel der bekoring van het werk gaat met het metrum verloren, en de tooneelspelers worden verleid in hun gewoon realisme te blijven. De versvorm is een hulpmiddel om tooneelspeler en toeschouwer te verplaatsen in de ideale wereld der tragedie; aan ons gezelschap valt, door zijn realistische richting, die verplaatsing toch reeds moeielijk en daardoor moest de verwaarloozing van dit hulpmiddel slechte gevolgen hebben. Het sterkst kwam dit uit in het eerste bedrijf bij de rede van Othello voor den Senaat. Van deze rede, een der glanspunten van de rol bij Rossi en Salvini, kwam bij D. Haspels niets terecht; de schuld daarvan lag echter niet alleen aan den prozavorm. Hoezeer ik de opvoering van een stuk van Shakespeare ook toejuich, toch was ik voor deze bevreesd, daar de herhaalde opvoering van dit treurspel door Rossi en Signora Cattaneo hier nog levendig in het geheugen ligt en de rol van Othello eene is, die de hoogste gaven van den tooneelspeler eischt en dus vooral voor een acteur, die gewoonlijk comédie speelt, een hachelijke onderneming is. Othello moet eene krachtige gestalte en klinkende stem bezitten, om den veldheer te toonen, die gewoon is te bevelen; hij moet in staat zijn de sterkste mate van hartstocht weêr te geven en tevens zoo edel spelen, dat zijn schrikkelijke daad schijne voort te komen uit een gevoel van rechtvaardigheid en niet uit wraakzucht. De Heer Haspels nu mist een der eerste vereischten, namelijk een klankvol orgaan, en ontbeert daardoor de macht door stemschakeeringen snaren in de ziel van den toehoorder te doen trillen. Daardoor moet dan ook waarschijnlijk verklaard worden, dat hoewel zijn gebaren en gelaatsuitdrukking vaak uitmuntend waren, het publiek niet krachtig aangegrepen werd door zijn spel. Over het algemeen was zijn spel sober en miste het akelige, die veler zenuwgestel bij de voorstelling van Rossi in de war bracht. Zoo de laatste tooneelen indruk maakten, was dit voornamelijk te danken aan het prachtige spel van Mej. Beersmans, die als Emilia een vuur en kracht

ontwikkelde, die haar omgeving haast vergeten deden en weêr den wensch versterkten haar als lady Macbeth te zien. Mevr. Egner speelde de Desdemona lief, en zag er beeldig uit in haar smaakvol kleet; de Heer Chrispijn was zeer voldoende als Cassio. Ongelukkig kon ditzelfde niet van den Heer le Gras gezegd worden, wiens Brabantio zeer weinig gevoel toonde; de kleine rollen lieten ook veel te wenschen over. De Jago van den Heer J. Haspels, ten wiens benefice de voorstelling gegeven werd, maakte veel goed; boosaardig in zijn alleenspraken, braaf tegenover Othello, vermeed hij de klip van een booswicht te doen aanschouwen, wien niemand vertrouwen schenken zou. Enkele uitdrukkingen waren in de vertaling van A. S. Kok, die niet voor het tooneel geschreven is, gewijzigd; ook waren verschillende geschikte bekoringen aangebracht. Al is deze poging om Shakespeare op ons tooneel te brengen geen volkomen succes geweest, zij is echter geenszins mislukt, en wettigt de hoop dat eene volgende poging met een ander stuk, dat niet zulke buitengewoon zware eischen aan de hoofdpersonen stelt, nog beter slagen zal.

Den 18^{den} April had de eerste voorstelling plaats van *Uit den achterhoek*, het blijspel van H. G. Roodhuyzen, waaraan bij de onlangs gehouden prijskamp eene eervolle vermelding werd toegekend. Daar in deze aflevering aan dit stuk een afzonderlijk artikel zal worden gewijd, meen ik den belangstellenden lezer daarnaar te mogen verwijzen.

Het tooneeljaar is weder nagenoeg afgelopen. Als men de balans opmaakt, valt deze minder gunstig uit dan bij het einde van de vorige campagne. Toen waren nieuw opgevoerd: drie oorspronkelijke stukken, zeven fransche comedies, een duitsch treurspel, en een melodrama; nu slechts twee oorspronkelijke stukken: *Anne Mie* en *Uit den Achterhoek*, vijf fransche comedies: *De familie Fourchambault*, *De erfenis van Mijnheer Plumet*, *De Ingezetenen van Pont-Arcey*, *De straf eener Vrouw* en de *Keerzijde der Grootte Wereld*, een duitsch treurspel: *Maria Stuart*, maar daarentegen een werk van Shakespeare: *Othello*. Van meer belang dan het minder aantal eerste opvoeringen is echter dat het gezelschap in plaats van vooruit te gaan, verminderd is in kracht. Al is het

heerenpersoneel door de tooneelcrisis gelukkig ongedeerd gebleven, het is niet verbeterd, en het damespersoneel heeft door het aanstaand vertrek van Mevr. de Vries een zwaar verlies geleden. Wel gaat haar nieuwe engagement eerst met September in, maar zij is door de Directie, tegen den op verschillende wijzen geuiten wensch van het publiek in, sedert Januari van de planken gehouden, zoodat haar zelfs geen gelegenheid geschonken is in eene benefice-voorstelling voor het laatst hare talenten te toonen, en van Rotterdam afscheid te nemen. Zoo men een vorig jaar klaagde Mej. Beersmans te zelden te zien optreden, thans heeft men vele malen gelegenheid gehad hare gaven te bewonderen, maar dreigt een ander gevaar, dat zij namelijk in de schatting van het publiek dalen zal, wanneer haar bij voortduring de rollen, worden opgedragen, die tot het emplooi van Mevr. de Vries behoorden. Eéne actrice, voor eerste rollen geschikt, is voor ons tooneel onvoldoende; bovendien missen wij eene jonge tooneelspeelster, die aan een bevallig uiterlijk en aangename stem, een gevoelvol, beschaafd en levendig spel paart, en daardoor meisjesrollen behoorlijk vervullen kan. De wensch voor vervulling dezer beide leemten is groot, en alleen wanneer het der Directie gelukt althans in een van beiden te voorzien, kan zij verzekerd zijn het volgend tooneeljaar met de volle sympathie van het publiek te zullen ingaan.

Q.

REP E R T O I R E.

VERKORTINGEN: t. = tooneelspel, bl. = blijspel, dr. = drama, tr. = treurspel, c. = comédie, kl. = kluchtspel, v. = volksstuk, H. dr. = Historisch drama, m. = maal).

AMSTERDAM. Stadsschouwburg. Ver. Ned. Tooneel van 1 Sept. 1878—1 Mei 1879.

De Vrek, bl. (6 m.) Molière; de Werkman t. (5 m.); van Amsterdam naar Bagdad, bl. 10 m.); Neptunus en Tuimelaar of de Reis naar de Wereldtentoonstelling te Philadelphia, kl. (9 m.); de Fourchambaults t. (16 m.); Moeder en Zoon, t. (5 m.); Ferréol, t. (4 m.) v. Sardou; Speculanten t. (2 m.) J. Huf v. Buren; Juffr. Bos dr. (7 m.) H. J. Schimmel; Janus Tulp, bl. (6 m.) J. v. Maurik; de Buren, bl. (3 m.) J. v. Maurik; Deborah, dr. (15 m.) Mosenthal; Prettige Schoonouders bl. (1 m.) Barrière; Nelly dr. (1 m.) Dickens; Dames en Heeren uit Pont-Arcey t. (20 m.) Vict. Sardou; De Erfgenamen van Biesterbosch, v. (2 m.); De Kaartlegster, dr. (2 m.) Séjour; Aan den rand des afgronds, t. (1 m.); Gijsbreght van Aemstel, d'ondergangk van zijn stadt en zijn Ballingschap t. (5 m.); De Bruiloft van Kloris en Roosje, kl. (8 m.); Een bittere pil, kl. (1 m.) J. v. Maurik; De speler of Revenge Praag, t. (1 m.); Adrienne Lecouvreur t. (11 m.) Legouvé en Scribe; De zwarte kapitein, dr. (1 m.); Een Amsterdamsche jongen of het buskruit-verraad in 1622, t. (4 m.) van Lennep; Vriend Fritz (1 m.) Erckmann-Chatrion; De weg naar 't hart, (1 m.) George de Lalaing, graaf van Rennenberg H. dr. (1 m.), F. v. Heyst; Dora, t. (1 m.), Sardou; de Jagers, t. (3 m.), Iffland; Zege na strijd, dr. (2 m.); Geld?? t. (6 m.) Dumas fils; 't Eerste hoofdstuk van 't derde boek c. (2 m.); E. Pierron en H. H. Augier; Jolanthe, dr., (3 m.), H. Hertz; Hoe oom op zijn neus keek, bl., (2 m.), H. de Veer en Wilkama; (van 7—27 April): Een Zwerver, t. (3 m.); Zege na strijd, (1 m.); Oranje en Nederland, (3 m.).

Grand Theatre van Lier. Voorstellingen van de Rotterdamse Schouwburgvereniging, van 1 September 1878—Mei 1879.

Maria Stuart, tr., (2 m.); Jobin en Nanette ? (1 m.); De Kiesvereniging van Stellendijk, (1 m.) Lod. Mulder; Onze stand, t., (1 m.) Wilkama; Manus de Snorder, t., (1 m.); De Ingezetenen van Pont-Arcey, t., (1 m.); De straf eener vrouw, dr., (1 m.); De gevolgen eener leugen, bl. (1 m.); De keerzijde der groote wereld, t., (1 m.) Dumas; Anne Mie t. (3 m.); Multatuli's Vorstenschool, (1 m.); Uit den achterhoek, (1 m.), Roodhuysen.

BERICHTEN EN MEDEDEELINGEN.

— Reeds werd elders bericht, dat de Raad van Beheer der Vereeniging »Het Nederlandsch Tooneel”, gevoelig over de beoordeeling, die in officieele brieven en openbare geschriften aan zijne handelingen ten opzichte van het engageeren van de leerlingen der Tooneelschool ten deel viel, het Hoofdbestuur van het Tooneelverbond uitnoodigde eene enquête in te stellen naar het gebeurde, en wel in verband met een gesprek, hetwelk de heer Joseph Jacobson, Voorzitter der Rotterdamsche Afdeeling, met twee dier leerlingen in den loop van Januari jl. te Rotterdam zou hebben gehouden.

Thans is in eene bijeenkomst van eene Commissie uit het Hoofdbestuur van het Tooneelverbond met eene Commissie uit den Raad van Beheer besloten om van die enquête af te zien, daar uit de verkregen inlichtingen is gebleken, dat, zowel de heer Jacobson in zijne mededeelingen, als de Raad van Beheer in zijne handelingen, geheel te goeder trouw waren, en dat een misverstand, geheel buiten de bedoeling van alle belanghebbenden, geleid heeft tot het engageeren van de leerlingen *vóór het eindigen van den studietijd* — eene handeling die, zowel door het bestuur van de Tooneelschool, als door den schrijver van het opstel in dit tijdschrift (zie de 2^e alinea van de noot op blz. 127 van dezen Jaargang) als praematuur, en daarom alleen betreurenswaardig, moest worden beschouwd.

— In Utrecht werden in de laatste jaren verscheidene studenten leden van het Tooneelverbond. Dit jaar breidde zich dit getal niet alleen uit, maar werd ook de Voorzitter van den Senaat, de heer Bastert, medelid van het afdeelingbestuur. Bovendien vormden over de honderd studenten een tooneelgezelschap, dat Vrijdag 4 April zijn eerste voorstelling gaf.

Een drietal stukjes werd opgevoerd: »Eene dame alleen op reis,” »De mislukte erfenis,” »Jocrisse de Vondeling.” De introductie was beperkt — tot het leelijke geslacht. Maar het voornemen bestaat om een volgend jaar ook voor dames op te treden. Het zou indiscreet zijn namen te noemen. Doch er waren enkele onder de uitvoerenden die bepaald aanleg toonden. Het struikelblok van elk liefhebberijtooneel — het gemis aan den noodigen *gang* — deed zich gevoelen. Doch dat is een kwaal, die te genezen is met ernstig repeteeren. De hoofdzaak is dat de stoot gegeven zij tot eigen oefening en de hartstocht voor het tooneel worde wakker geroepen.

Wat wij voor alles noodig hebben is: Warmgezinde vrienden van het tooneel in alle oorden van ons vaderland, en dat zullen onze studenten blijven — al worden zij verstrooid aan het einde der studie.

INHOUD VAN DEN ACHTSTEN JAARGANG.

	Bladz.
Tooneelkroniek :	
Het Tooneel in de Hoofdstad, I—IX, 1, 17, 50, 71, 98, 122,	141, 173, 197
Rotterdam.....	9, 24, 81, 161, 203
Mr. J. N. van Hall. Het Verslag van de Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel”.....	14
Signore. Het Antwerpsche Tooneelcongres.....	26
Mr. J. N. van Hall. Tusschen de bedrijven I, II, III, 29, 55, 89	89
P. Kreoolsche of Kleurlinge?.....	32
Jaarverslag van het Nederlandsch Tooneelverbond.....	33
Verslag van de 8 ^e Algemeene Vergadering van het Nederlandsch Tooneelverbond.....	39
Dr. L. W. van Deventer. Twee nieuwe Shakespeare-vertalingen.....	61
Rapport der Centrale Commissie tot onderzoek van oude stukken.....	77
J. Huf van Buren. Onze repetitiën.....	93
D. B. A. E. Brachvogel.....	104
Kinderen op het tooneel in Engeland.....	106
C. N. Wybrands. Een belangrijk hulpmiddel voor de beoefening der geschiedenis van het Nederlandsch Tooneel..	109
Mr. J. N. van Hall. De gunning van den Amsterdamschen Stadsschouwburg.....	125
Verslag der Jury voor de beoordeeling der tooneelstukken, ingezonden voor den prijskamp, in 1878 uitgeschreven door de Rotterdamsche afdeeling van het Tooneelverbond.....	131
Dr. J. van Vloten. Herdenking van Vondels 200 ^{en} sterfdag.	137
T. H. de Beer. Vondel herdacht.....	150

	Bladz.
Th. J. I. Arnold. Ne Jupiter quidem omnibus (Antwoord aan den heer Wybrands).....	156
C. N. Wybrands. Replik.....	158
Mr. J. N. van Hall. Jaarboeken voor het Tooneel.....	169
A propos de <i>Josépha</i>	182
Mr. J. N. van Hall. „Le Moliériste”.....	117
Wilkama. De „eerste” van een eersteling.....	189
Berichten en Mededeelingen 16, 32, 60, 76, 92, 108, 140, 160, 172, 208	
Repertoire.....	207
Verbetering.....	32, 76
Correspondentie.....	76, 92

TOONEELSTUKKEN IN DEN 8STEN JAARGANG
BEHANDELD OF KORTELIJK VERMELD.

Achterhoek (Uit den)	133, 169, 186, 205
Adrienne Lecouvreur.....	92, 140, 141
Amsterdam naar Bagdad (Van).....	8
Amsterdamsche Jongen (Een).....	92, 160, 172
Anne-Mie.....	165, 179
Asschepoester.....	9
Bruiloft van Kloris en Roosje (De).....	161
Buat.....	5
Citroenen.....	1
Cymbeline.....	61
Dames en Heeren uit Pont-Arcey.....	92, 98
Deborah.....	71, 142
Eerste Hoofdstuk van het Eerste Boek (Het).....	197
Erfenis van Mijnheer Plumet (De).....	86, 88
Ferréol.....	3, 23
Fourchambaults (De).....	5, 10, 17, 32
Gabrielle.....	15
Geld!.....	172, 176, 202
Hoe Oom op zijn neus keek!.....	172, 200
Ingezetenen van Pont-Arcey (De).....	87, 145, 202
Jagers (De).....	172, 173, 202
Janus Tulp.....	1
Jolanthe.....	172, 198
Josépha.....	182
Juffrouw Bos.....	23, 50
Kaartlegster (De).....	2
Keerzijde van de Groote wereld (De).....	162
Kiesvereeniging van Stellendijk (De).....	194
Kinderen van Kapitein Grant (De).....	15

Leeuwendalers (De).....	92, 138, 147, 154
Liefde en plicht.....	4
Macbeth.....	61
Maria Stuart.....	16, 24, 81, 89
Mannen (Onze).....	1
Manus de snorder.....	124
Markies de Villemer (De).....	1
Mauprat.....	8
Menschenhaat en Berouw.....	52
Men sterft niet van blijdschap.....	61, 172
Meineedige (De).....	1
Moeder en Zoon.....	8, 23
Napoleon.....	54
Nelly.....	8
Neptunus en Tuimelaar.....	8, 15
Onze Stand.....	122
Othello.....	160, 169, 203
Ox 'en zijn licht (Dr.).....	15
Pakketten voor Dames.....	1
Prettige Schoonouders.....	2
Rebecca.....	160
Rand des afgronds (Aan den).....	3
Schipbreuk der Meduza (De).....	9
Schijngoeden.....	1
Speculanten (De).....	2
Straf eener Vrouw (De).....	161
Struensee.....	54
Vorstenschool.....	91, 203
Vossenjacht (De).....	133
Vrek (De).....	6, 29
Werkman (De).....	1
Wiegje (Het).....	84
Ijzervreter (De).....	2
Zegepraal der Schoonheid (De).....	149
Zwarte Kapitein (De).....	2
Zwerver (De).....	201
